

मैत्रायणीयं
वाराहश्रौतसूत्रम्

MEHAR CHAND LACHHMAN DAS
Sanskrit and Prakrit Series

VOLUME TWO

Published by
MEHAR CHAND LACHHMAN DAS
Sanskrit Book Depot,
Said Mitha Bazar, Lahore
(INDIA)

CONTENTS

१ प्राक्सौमिकम्

परिभाषा:	१. १
याजमानम्	१. २-४
ब्रह्मत्वम्	१. ५-६
दर्शपूर्णमासौ	२. १-३. ७
आधानम्	४. १-४
पुनराधेयम्	५. १
अग्निहोत्रम्	५. २-३
अग्न्युपस्थानम्	५. ४
आग्रायणेष्टिः	५. ५
पशुबन्धः	६. १-७
चातुर्मास्यानि	७. १-५

२ अग्निचयनम्

१. १-२. ५

३ वाजपेयादिकम्

वाजपेयः	१. १-२
द्वादशाहः	२. १-२
गवामयनम्	२. ३
उत्सर्गिणामयनम्	२. ४
महाव्रतम्	२. ५
एकदशिनी	२. ६
सौत्रामणी	२. ७-८
राजसूयः	३. १-४
अश्वमेधः	४. १-५

VĀRĀHA-ŚRAUTA-SŪTRA

BEING
THE MAIN RITUALISTIC SŪTRA
OF THE MAITRAYANI ŚĀKHA

CRITICALLY EDITED
FOR THE FIRST TIME

BY

DR. W. CALAND,
Emeritus Professor of
Sanskrit, Utrecht

PROF. RAGHU VIRA,
M. A., Ph. D., D. Litt. et Phil.,
S. D. College, Lahore

200 COPIES

JUNE, 1933

Printed by
K. R. Jain at the Manohar Electric Press,
Said Mitha Bazar, Lahore
(INDIA)

PREFACE

I have great satisfaction in placing before the Sanskritists the second volume of this series. It was in 1927 that I was first introduced to this work in its relation to the Gr̥hya.* The richness of its contents was fascinating and I immediately undertook the restoration of the text. Two years later Professor Caland joined me and long and laboriously we worked together for a year. Every page had its intricacies and problems. Whole sūtras had been distorted out of shape and single words, word-groups and phrases were often unrecognizable. Most patiently we struggled to stretch our eyes behind these corruptions to reach the true words. We succeeded in the main, though here and there we had to keep in our text doubtful or even entirely undeciphered readings. On the whole we claim no more than to present herewith a tentative text, which could certainly be improved by the discovery of fresh manuscripts.

The manuscript, upon which our edition is based, was very kindly lent to us by Dr. B. Bhattacharya of the Oriental Institute, Baroda. It is designated as "press-copy" on the cover-board. It was prepared some years ago at the instance of Dr. R. Sama Sastry. It is nothing more than a mere copy of a Devanāgarī ms., with variants (many of which are derived from the Āpastamba-

* For which see the Introduction to my edition of the Vārāha-Gr̥hya-sūtra, published by the Panjab University, 1932.

Srautasūtra) noted above the lines from a second ms.* Both of these mss. are deposited in the Oriental Institute, Baroda. We, however, could not examine them, because the authorities did not permit their removal from the Institute Library. After closing the Śrauta proper the ms. goes on with the Pariśiṣṭas whose names are enumerated in the beginning of the Vārāha-Gṛhyasūtra. In the near future I hope to be able to bring out the Pariśiṣṭas,† though I shall not have the pleasure of the cooperation of the great Dutch savant Prof. Caland.

Here I must offer a word of explanation as to why the usual introduction has been replaced by a short preface. The introduction had grown too long. Our text is new and unique, offering numerous points of interest in its details. These could not be elucidated by a miserly treatment. I might have appended here a summary of the results attained, but that would have rendered the main thesis insipid. So that now the introduction would appear as a separate volume, which would also contain an English commentary on the sūtras.

RAGHU VIRA

* In our footnotes to the text these variants are referred to as "second hand".

† A part of one of the Pariśiṣṭas "The Chandanukramapī of the Maitrāyaṇī Samhitā" was edited and annotated by me in the Journal of the Royal Asiatic Society, London, July, 1932.

अथ
वाराहश्रौतसूत्रे
प्राक्सौमिकम्

ओम्

प्रयोगे पुरुषहितं यज्ञस्य च ज्ञाने ॥ १ ॥ तं व्याख्यास्यामः ॥ २ ॥ सर्वार्थं धर्मं प्रथमम् । उपवादाननुवदेत् ॥ ३ ॥ ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यरथकाराणां यज्ञाः ॥ ४ ॥ निषादस्थपतेरिष्टयग्न्याधेयम् ॥ ५ ॥ अध्वर्युर्यजुर्वेदेन करोत्यग्वेदेन होता सामवेदेनोद्गाता सर्वैर्ब्रह्मा ॥ ६ ॥ उच्चैर्ऋग्वेदसामवेदाभ्यामुपांशु यजुषोच्चैः संप्रैषैः^३ ॥ ७ ॥ संस्वारैकस्वर्यमिति शब्दन्यायः ॥ ८ ॥ प्राङ्मुखः कर्म कुर्यादा चतुर्थात्कर्मणः प्रसंपश्यन् ॥ ९ ॥ उत्तरतउपचारो विहारः ॥ १० ॥ न यज्ञाङ्गेनात्मानमभिविपरिहरेत् ॥ ११ ॥ न विहारादपपर्यावर्तेत ॥ १२ ॥ अन्तराणि यज्ञाङ्गानि बाह्याः कर्तारः ॥ १३ ॥ कर्तृणां च प्रधानकारिणो ऽभ्यन्तरा बाह्या दूतरे^४ ॥ १४ ॥ यज्ञोपवीती [दैवानि] कर्माणि कुर्यात्प्राचीनावीती पित्र्याण्याचान्तोदको ऽहसर्त्तं ॥ १५ ॥ मन्त्रान्तेन कर्म संनिपातयेत् ॥ १६ ॥ उत्तरमन्त्रस्यादिना पूर्वस्यान्तं विद्यात् ॥ १७ ॥ पूर्वस्नानादङ्गानामानुपूर्व्यं पूर्वप्रकरणं चोदनाच्चानियमः क्रतूनाम् ॥ १८ ॥ घृतमाज्यशब्देन प्रतीयते भार्या पत्नी जुह्वः [सुगनिर् ?] आहवनीय इति होमे ॥ १९ ॥ हिरण्यं^५ जातरूपम् ॥ २० ॥ गार्हपत्ये हविःश्रपणं प्रतिर्तर्पणं च ॥ २१ ॥ दक्षिणाङ्गेरेकोल्मुकाहरणम् ॥ २२ ॥ ब्राह्मणा ऋत्विज आर्षेया महान्तो युवानो बह्वपत्याः ॥ २३ ॥ जुहोतीति दर्विहोमचोदना ॥ २४ ॥ आज्यस्याधिभ्रयणं गार्हपत्ये ॥ २५ ॥ पर्यग्निकरणमुत्पवनं सुक्लुवसंमार्गः परिस्तरणं पर्युक्षणमाहवनीयस्येति ॥ २६ ॥ तूष्णीकां दर्विहोमधर्मः ॥ २७ ॥ अन-

1 The original reading was probably यज्ञः.

2 Cp MS II. 2. 4: 18. 15-16.

3 The ms संप्रैषाः. Cp MS IV. 8. 7: 115, 2.

4 This sentence has no parallel in other Śrautasūtras.

5 The last two words are peculiar to our Sūtra only.

6 The ms ०पये.

मस्तम्बम् (?) ॥ २८ ॥ आसीनो जुहुयाज्जान्वक्तो' निगद्य स्वाहाकारान्तम् ॥ २९ ॥ जमदग्नीनां पञ्चावसं चतुरवत्तमन्येषाम् । आमन्त्र्य आमदग्न्यमजाम-
दग्न्यः पञ्चावसी स्यात् ॥ ३० ॥ मांससंहिताभ्यामङ्गुलीभ्यामङ्गुष्ठेन च पुरोडा-
शस्यावद्येत्पुवेणाज्यपयसोर्मैक्षयेन चरोः स्वधितिना पशोर्द्व्यो सोमस्य ॥ ३१ ॥
यथादिष्टं हविर्भिर्देवता यजत्याज्येनेतराः ॥ ३२ ॥ ध्रौवस्याज्यार्थान्कुर्वति ॥ ३३ ॥
आज्यस्योपस्तीर्य हविषो ऽवदानमभिघारणं च ॥ ३४ ॥ अवदायावदाय हवि-
र्भुवां प्रत्यभिघारयेदा स्विष्टकृदवदानात् ॥ ३५ ॥ आज्यस्थात्या ध्रुवाम् ॥ ३६ ॥
अङ्गुष्ठपर्वमात्रायवदानानि ॥ ३७ ॥ भूयः स्विष्टकृते भूयिष्ठमिडायाः ॥ ३८ ॥
मध्यादवदाय हविषः पूर्वार्धाद् द्वितीयमवद्येच्चतुरवदानस्य पश्चार्धात् तृतीयं
पञ्चावदानस्य ॥ ३९ ॥ पूर्वार्धात्प्रथमं ज्यैष्ठ्यस्य ज्यैष्ठिनेयस्य गतधियो वा ॥ ४० ॥
अपरं कनिष्ठस्य कनिष्ठिनेयस्य बुभूषतो वा ॥ ४१ ॥ सर्वेषां हविषां स्विष्टकृते सम-
वद्येदुत्तरार्धात्सकृत्सकृच्चतुरवदानस्य द्विर्द्विः पञ्चावदानस्य ॥ ४२ ॥ द्विरभिघार-
येत् ॥ ४३ ॥ यत्र याज्यास्तत्राश्रुतप्रत्याश्रुते च चतुरवत्तपञ्चावसे च ॥ ४४ ॥ दक्षिणेन
दक्षिणातिक्रामेत्सव्येनोदक् ॥ ४५ ॥ अवदाय ग्रहं वा गृहीत्वा दक्षिणातिक्रामन्सं-
प्रेष्यति—अमुष्मा अनुब्रूहीति यथादेवतं संप्रेषयाज्ययोश्च ॥ ४६ ॥ अनुवाक्य वाग्यतो
भवत्याभावणात् । आश्रुते चाग्नीध्र आ प्रत्याभावणात् । प्रत्याश्रुते चाध्वर्युः
यज यजेति ब्रूयात् ॥ ४७ ॥ अनुवाक्यान्ते प्रणवं दधाति होता । तमध्वर्युः प्रणवेनोप-
संदधाति ॥ ४८ ॥ ओ धावयेत्यध्वर्युरस्तु औषडित्याग्नीध्रः प्रत्याभावयत्युत्तरतस्तिष्ठ-
न्स्पर्शं चेष्मसंनहनानि चोद्यम्य ॥ ४९ ॥ अमुष्मै प्रेष्यति संप्रेष्यति याज्यावत्स्वा-
हवनीयप्रधानस्थानेषु पशुसोमयोरुं यजेत्यारात् ॥ ५० ॥ याज्यानुवाक्यावन्ति
प्रधानान्याज्यभागादीनि स्विष्टकृदन्तानि पत्नीसंयाजेषु वाजिने च ॥ ५१ ॥
दक्षिणं परिधिसंधिं प्रत्यवस्थाय वषट्कारान्ते पार्श्वेनापिदधदिवानासेकं^६
हविषो ऽप्रक्षिणैन्जुहोति ॥ ५२ ॥ मुखेनासेकं^७ हविषो व्यृषन्^८ द्विष्यात्तमा-
हुतिषु ह्वयमानास्तु मनसा ध्यायेत् ॥ ५३ ॥ याज्यावत्स्वाहवनीयप्रधानेष्वौकारे^९

1 The ms जान्वमो Cp Ap X. 9. 2
जान्वक्त, SatBr III. 2. 1. 5 जान्वाक्त.

2 Cp VārGr I. 5.

3 For स्वधितिना...सोमस्य no parallel
sūtra has been found.

4 The ms स्विष्टकृते (second hand °कृत्यो)
and °मिडायां.

5 The meaning of आरात् (which re-
curs many times) is not certain. Neither is the passage as a whole

clear. The punctuation is tentative.

6 1 The ms इवानासेव.

7 The ms प्रदक्षिणं. Cp MS I. 4. 13:
63. 7 न प्रक्षिणतेव होतव्यम्, Ap II.
19. 7, Hir II. 5: 195.

8 1 The ms मेखेनासेव.

9 The ms विष्टवन्. Cp MS I. 4. 13:
63. 8 व्यृषतेव होतव्यम्, Ap II. 19. 10.

10 1 The ms °ष्वावकारे.

च दक्षिणातिक्रमणम् ॥ ५४ ॥ उपभृतमघस्तानुपयस्य प्रचरति वेदमुपयाम-
मन्यत्र दर्शौ^१ सोमे ॥ ५५ ॥ समानं दर्शपूर्णमासयोर्विधानमन्यत्र निर्देशात् ॥ ५६ ॥
उभयत्राग्नेयः पुरोडाशः । अग्नीषोमीयो द्वितीयः पौर्णमास्यामैन्द्राग्नौ ऽमा-
वास्यायामसंनयतः ॥ ५७ ॥ सांनाय्येन समानदेवतः ॥ ५८ ॥ संनयत ऐन्द्रं
सांनाय्यं माहेन्द्रं वा ॥ ५९ ॥ अग्नीषोमीय उपांशुयाजः पौर्णमास्यां वैष्णवो
ऽमावास्यायाम् ॥ ६० ॥ एतदिज्याप्रधानम् ॥ ६१ ॥ तदङ्गानीतराणि ॥ ६२ ॥
अर्थकारणाद्धर्मानावर्तयेद्वचनाद्वा ॥ ६३ ॥ सोमेज्याग्निष्टोमे प्रधानम् ॥ ६४ ॥
दर्शपूर्णमासिकानां प्रधानानामिष्टिपशुबन्धे चोदना ॥ ६५ ॥ सोमस्यैकाद्वाही-
नसत्त्रेष्वङ्गानां च समन्वयः पिराडपितृयज्ञवर्जम् ॥ ६६ ॥ प्रत्यास्नायप्रतिषे-
धार्थलोपैरङ्गानिवृत्तिः सामान्यादर्थान्स्वाश्रुत्यादिति^२ ॥ ६७ ॥ धर्मविनि-
योगे ऽनास्नाते यथार्थं मन्त्रान्संनमयेत् ॥ ६८ ॥ द्रव्यालाभे तुल्यार्थानां यथा-
सदृशं प्रतिनिदध्याद्यथार्थमतुल्यार्थं ॥ ६९ ॥ प्रधानानां धर्मविप्रतिषेधे भूयस्त्वे-
न धर्मान्विनियच्छेत्तुल्यां पूर्वचोदनया ॥ ७० ॥ कर्मणां गणादेशे प्रत्युच्चं करोति
प्रतिपर्यायं च ॥ ७१ ॥ अमुष्मै प्रणीयमानायानुब्रूहीत्युक्ते त्रिरुक्तां करोति ॥ ७२ ॥
सोमे क्रीते हविर्धानप्रवर्तने च ॥ ७३ ॥ दर्भाः परिस्तरणे ॥ ७४ ॥ स्वाहाकारान्ताः
समिधः ॥ ७५ ॥ अग्निं^३ सादयिष्यन्नुद्धृत्य लक्षणमद्भिरवोक्ष्य सादयति ॥ ७६ ॥
संत[त]कर्मसु पुरस्तादारम्भं प्रदक्षिणं प्रागपवर्गाण्युदग्वा करोति ॥ ७७ ॥
प्रसव्यं पित्र्याणि ॥ ७८ ॥ मङ्गलानि लोकतः ॥ ७९ ॥ कर्माभ्यावृत्तौ कृतसंख्येषु
मन्त्रानावर्तयेत् ॥ ८० ॥ संप्रैषानुवचनेष्वाश्रुतप्रत्याश्रुतेषु च मन्द्रस्वारः ॥ ८१ ॥
सामिधेनीप्रभृत्याज्यभागान्तेषूर्ध्वमाज्यभागाभ्यामानुयाजेभ्यो मध्यमाः ॥ ८२ ॥
अनुयाजप्रभृत्युच्चैरा शैव्यन्तात् ॥ ८३ ॥ त्रिंशद्वर्षाणि दर्शपूर्णमासाभ्यां यजेत
यावज्जीवं वा ॥ ८४ ॥ पञ्चदश दाक्षायण्यज्ञेन दर्शपूर्णमासयोः स्थाने ॥ ८५ ॥
यावज्जीवमग्निहोत्रम् ॥ ८६ ॥ अनियमो ऽन्यत्र ॥ ८७ ॥

इतीष्टिसूत्रे प्रथमं खण्डम् ॥

चन्द्रादर्शनेनामावास्यामुपवसेत्संपूर्णेन पौर्णमासी पूर्वे वा ॥ १ ॥ केश-
श्मश्रु वापयित्वा मौसमाषलवणवर्जमग्नीतो यजमानः पक्षी चासुहितौ^४ ॥ २ ॥

अग्निं शृण्वामि सुरयै यो मयोभूर्य उद्यन्तमारोहति स्वविदेति ।

आदित्यं तेजसां तेज उत्तमै श्रौयज्ञाय चमतां देवताभ्यः ॥

1 Refers probably to दशापवित्रम् .

3 उदग् stands for उदगपवर्गाणि .

2 Prof. Caland suggests "because it

4 The ms मंत्राणां व० .

has a śruti, i. e. a brāhmaṇa of its own."

5 The ms वासहितौ .

इमामूर्जे पञ्चदशी^१ याः प्रविष्टास्ता देवताः परिगृह्णामि सर्वाः ।

पौर्णमासं हविरिदं जुषन्तामामावास्थं हविरिदं जुषन्ताम् ॥

इति यथारूपं गार्हपत्यादाहवनीयं ज्वलन्तं प्रणीय ममाग्ने वचो विहवेर्ष्व-
त्यन्वाद्घाति ॥ ३ ॥ उत्तराभ्यां वैहवीभ्यामपरयोरन्ववधाय व्रतमुपैति ॥ ४ ॥

पयस्वतीरोषधयः पयस्वद्वीरुधां पयः ।

अपां पयसो यत्पयस्तेन मामिन्द्र सँसृज ॥

इति पार्ष्णी प्रक्षाल्याग्ने व्रतपते इत्याहवनीयं यजमान उपतिष्ठते^२ ॥ ५ ॥

सम्राडसि व्रतपा असि व्रतपतिरसि व्रतं चरिष्यामि तस्ते ब्रवीमि तन्मे गोपाय तच्छक्रेयं तेन
शक्रेयं तेन राध्यासमित्यादित्यम् । यद्यस्तमितः स्यादाहवनीयम् ॥ ६ ॥ पुरस्ता-

द्वर्हिराहरणस्य पौर्णमास्यो व्रतमुपेयाद्वत्सापाकरणस्यामावास्यायाम् ॥ ७ ॥

उभयोः पूर्वेषुः समन्वाधानम् ॥ ८ ॥ नानृतं वदेन्न माँसं प्राश्नीयान्न स्त्रियमुपे-

यात् । माषवर्जं सायमारण्यमश्नीयात् ॥ ९ ॥ आरण्यहविश्चेत्स्यादुदकम् ॥ १० ॥

आहवनीयागारे यजमानो विहरति गार्हपत्यागारे पत्नी तयोर्दक्षिणौ ॥ ११ ॥

प्रत्यगाशिषो ऽकर्मयुक्ता मन्त्रा याजमानम् ॥ १२ ॥ दक्षिणत उपचारो यजमा-

नस्यापर[त]ः पत्न्याः ॥ १३ ॥ आमन्त्रिते प्रणवमुक्त्वा यथार्थमनुज्ञानम् ॥ १४ ॥

यथादेवतमाहुतिमनुमन्त्रयते यथाकर्मसंयोगमारात् ॥ १५ ॥ को वः प्रणयतीति

प्रणीयमाना भूर्ध्व कश्च वाक् च [ऋक्च] गौश्च वट् च खं च [धूश्च] नीश्च पूषैकाक्षराः

पूर्दशमा विराजो या इदं विश्वं भुवर्नं व्यानशुस्ता नो देवीस्तरसा संविदानाः स्वस्ति यज्ञं नयत

प्रजानती[रिति] ॥ १६ ॥ ब्रह्मपूताः स्थेति सादने च ॥ १७ ॥ अग्निं होतारमिति

हविर्निर्वपणमभिमुखेन्निरुप्यमाणे वा जपेत् ॥ १८ ॥ पुरस्तास्तम्बयजुषो

ऽन्तर्वेद्युपविश्य

अयं वेदः पृथिवीमन्वविन्दद् गुहाहितां निहितां गह्वरेषु ।

स मष्टं लोकं यजमानाय विन्दत्वच्छिद्रं यज्ञं भूरिरेताः कृणोतु ॥

इति वेदमादत्ते^३ ॥ १९ ॥

वेदेन वेदिं विविदुः पृथिव्याः सा पप्रथे पृथिवी पार्थिवानि ।

1 MS I. 4. 1.

6 The ms भूयश्च.

2 Cp MS I. 4. 5: 52. 14-15.

7 Āp IV. 4. 4, Hir VI. 1: 509 नृश्च.

3 I. e. to the south of these two fires.

8 The ms सदनं च.

This injunction is not found in any other Sūtra.

9 MS I. 4. 1: 47. 4.

10 Cp MS I. 4. 5: 52. 17.

4 The ms मन्त्रातियजमानं. Cp Āp IV. 1. 3.

11 The ms वेदेन वेदिमादत्ते. Cp Mān I. 2. 4. 4.

The meaning of आरात् is not certain.

गर्भं विभर्ति भुवनेष्वन्तस्ततो यज्ञस्तायते विश्वदानीम् ॥

इति त्रिवेदेन वेदिमभिमार्ष्टि^१ ॥ २७ ॥ उभयत्राज्यावेक्षणम् ॥ २१ ॥
पश्चानां त्वा वातानांमित्यान्तादनुवाकस्याज्यग्रहान् ॥ २३ ॥ युनजिम त्वेति^२ च
परिधिषु परिधीयमानेष्वहवनीयम् ॥ २३ ॥ ध्रुवाकरणमुभयत्र ॥ २४ ॥ ममाग्रे
वर्च^३ इत्यष्टाभिर्वैहवीभिर्वैवीष्यासन्नान्यभिमृशेत् ॥ २५ ॥ चतुर्होत्रा च पौर्ण-
मास्यां^४ प्रजाकामः पञ्चहोत्रा चामावास्यायां स्वर्गकामः ॥ २६ ॥ चित्तिः कुंगिति
दशहोतारं पुरस्तात्सामिधेनीनाम् ॥ २७ ॥

अग्निरसो मार्स्यं यज्ञस्य प्रातरनुवाकैरवर्तु ।

समिद्धो अग्निराहुतः स्वाहाकृतः पिपर्तु नः ॥

इति समिद्धम् ॥ २८ ॥ मनो ऽसि प्राजापत्यं मनसा [मा] भूतेनाविशेति शुवा-
घारम् ॥ २९ ॥ वागस्येन्द्रो सपन्नक्षयणी वाचा मेन्द्रियेणाविशेति स्रौचम् ॥ ३० ॥ देवाः
पितर इति प्रवरे प्रवर्यमाणे^५ ॥ ३१ ॥ पृथिवी होतेति^६ चतुर्होतारं पुरस्तात्प्र-
याजानाम् ॥ ३२ ॥

इतीष्टिसूत्रे द्वितीयं खण्डम् ॥

वसन्तमृतूनां प्रीणामि स मा प्रीतः प्रीणातु ।

वसन्तस्याहं देवयज्यया तेजस्वान्पयस्वान्भूयासम् ॥

ग्रीष्ममृतूनां प्रीणामि स मा प्रीतः प्रीणातु ।

ग्रीष्मस्याहं देवयज्ययेन्द्रियवान्वीर्यवान्भूयासम् ॥

वर्षा ऋतूनां प्रीणामि ता मा प्रीताः प्रीणन्तु ।

वर्षाणामहं देवयज्यया पुष्टिमान्पशुमान्भूयासम् ॥

शरदृतूनां प्रीणामि सा मा प्रीता प्रीणातु ।

शरदो ऽहं देवयज्ययाश्वान्बर्चस्वान्भूयासम् ॥

हेमन्तशिशिरावृतूनां प्रीणामि तौ मा प्रीतौ प्रीणीताम् ।

हेमन्तशिशिरयोरहं देवयज्यया सहस्वोस्तपस्वान्भूयासम् ॥

इति प्रयाजान् ॥ १ ॥

1 The ms वेदिमभिमार्ष्टि.

6 The ms पौर्णमासे.

2 उभयत्र can be interpreted as आध्व-
र्यवे च याजमाने च. Cp sūtra 24.

7 MS I. 9. 1: 131. 1.

8 The ms मे अस्य.

3 MS I. 4. 4: 51. 16.

9 Āp IV. 9. 2 adds इति सामिधेनीनां
प्रतिपदि जपति.

4 MS I. 4. 1.

5 Cp MS I. 4. 5: 52. 18, Āp IV. 6. 10 Cp MS I. 4. 11: 60. 6.

4 bog.

11 MS I. 9. 1: 131. 3.

अग्निना यज्ञश्चक्षुष्मानमेरहं देवयज्यया चक्षुषा चक्षुष्मान्भूयासम् ॥
 सोमेन यज्ञश्चक्षुष्मान्सोमस्याहं देवयज्यया चक्षुषा चक्षुष्मान्भूयासम् ॥
 इत्याज्यभागौ ॥ २ ॥ अभिर्होतेति पञ्चहोतारं पुरस्ताद्विषाम् ॥ ३ ॥
 अभिरिक्तादो ऽमेरहं देवयज्ययाक्तादो भूयासम् ॥
 दक्षिर्नामास्यदब्धो ऽहं भ्रातृव्यं दमेयम् ॥
 इत्युपांशुयाजौ ॥ ४ ॥

अग्नीषोमी वृत्रहणा अग्नीषोमयोरहं देवयज्यया वृत्रहा भूयासम् ॥
 इन्द्राग्न्योरहं देवयज्ययेन्द्रियवानक्तादो भूयासम् ॥
 इन्द्रस्याहं देवयज्ययेन्द्रियवान्भूयासम् ॥
 महेन्द्रस्याहं देवयज्यया जैमानं महिमानं गमेयम् ॥
 इत्यौत्तरतनिकानप्यनुमन्त्रानर्घीयेत ॥ ५ ॥
 इन्द्रस्य वैमृषस्याहं देवयज्ययाऽसपत्नो भूयासम् ॥
 इन्द्रस्य त्रातुरहं देवयज्यया त्राता भूयासम् ॥
 पूष्णो ऽहं देवयज्यया पुष्टिमान्पशुमान्भूयासम् ॥
 सरस्वत्या अहं देवयज्यया वाचमज्जायं गमेयम् ॥
 अदितेरहं देवयज्यया प्र प्रजया पशुभिर्जनिषीय ॥
 विश्वेषां देवानामहं देवयज्यया प्राणैः सायुज्यं गमेयम् ॥
 द्यावापृथिव्योरहं देवयज्यया प्रजनिषीय प्रजया पशुभिः ॥

अमुष्याहं देवयज्ययत्येनाम्नाते ऽभ्यूहेत् ॥ ६ ॥ अग्निः स्विष्टकृद्यज्ञस्य प्रतिष्ठा
 तस्याहं देवयज्यया यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्यग्निं स्विष्टकृतम् ॥ ७ ॥ अग्निर्मा दुरिष्टात्पातु
 सविताघर्षोसाधो नो अन्ति शपति तमेतेन जेषमिति प्राशित्रमवदीयमानम् ॥ ८ ॥
 इडायास्त्वृष्णीम् ॥ ९ ॥ उपहवे वसीयस्येहीति । चिदस्यीत्युच्चैः^१ । घृतेन मा समुक्षते-
 त्यन्तम् । अस्मास्विन्द्र इति च^२ ॥ १० ॥ [आ]माशिर्षे इति नामग्राहे ॥ ११ ॥

इडा धेनुः सहवत्सा न आगादूर्ज दुहाना पयसा प्रपीना ।

सा नो अज्जेन हविषोत गोभिरिडा पिन्वतां पयसाभ्यस्मान् ॥

इतीडामाज्जेन ॥ १२ ॥ अन्न पाहीति बर्हिषि हवीं प्यासन्नान्यभिमुयेत् ॥ १३ ॥
 आग्नेयं^३ चतुर्धा व्युद्दिशेत्—इदमग्नीष इदं ब्रह्मण इदं होतुरिदमध्वयोर [इति] । इदं यजमान-
 स्येति यजमानभागम् ॥ १४ ॥ दिशां क्लृप्तिरसि दिशः प्रीणामि दिशो मा प्रीता अबन्तिवति

1 The ms. 'मंत्रण' first hand, मंत्रा-

maps I. 4, 5: 53, 4.

णान् second hand.

5 Cp MS I. 4, 12: 62, 4, Ap IV. 10.

2 The ms adds उपहवे.

9, Mān I. 4. 2. 11.

3 Cp MS I. 4, 5: 53, 2.

6 The ms adds च.

4 MS I. 4. 1: 47, 10. See also its brāh-

व्युद्दिष्टे दक्षिणां ददाति ॥ १५ ॥ दक्षिणाग्नौ यजमानो मन्त्रान्तमोदनं पक्त्वा
दक्षिणस्यां वेदिभोरयामासाद्याभिमृशेत्—

इयं स्थाल्यमृतस्य पूर्णा सहस्रधार उत्तो अक्षीयमाणः ।

अनेनैदनेनाति मृत्युं तराम्यहम् ॥

प्रजापतेर्भागो ऽस्यूर्जस्वान्पयस्वान् । अक्षितो ऽस्यक्षित्यै त्वा । अक्षितो नामासि^१ मा मे
क्षेष्टा आ मा गम्यौः ॥ प्राणापानौ मे पाहि समानव्यानौ मे पाण्डुरानरूपे मे पाहि क्तुःश्रोत्रे मे
पाहि ॥ ऊर्गस्यूर्जं मयि धेहि ॥ प्रजापतिरहं त्वया साक्षादध्यासमिति ॥ १६ ॥ अग्नेयोत्तरमु-
दञ्चमुद्रास्य दक्षिणतःसङ्ग्रथ ऋत्विग्भ्यः परिहृत्यादध्यात् ॥ १७ ॥ सं मे संनतयः
संनमन्तामिध्मसंनहने हुत इति संमार्गानाहितान् ॥ १८ ॥ महाहविर्होतेति^२ सप्तहोतारं
पुरस्तादनुयाजानाम् ॥ १९ ॥

इतीदिसूत्रे तृतीयं खण्डम् ॥

बर्हिषो ऽहं देवयज्यया प्रजावान्भूयासम् ॥

नराशंसस्याहं देवयज्यया वर्ग्यवान्भूयासम् ॥

अग्निः स्विष्टकृद्यज्ञस्य प्रतिष्ठा तस्याहं देवयज्यया यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयम् ॥

इत्यनुयाजान् ॥ १ ॥ वाजवत्या उभयत्र ॥ २ ॥ सा मे सत्याशीरिति प्रस्तरे
प्रह्वियमाणे^३ ॥ ३ ॥ वस्विहागच्छत्विति^४ वरं वृणीते ॥ ४ ॥ वि ते मुष्माभीति परिधिषु
प्रह्वियमाणेष्वहवनीयम् ॥ ५ ॥ इष्टो यज्ञो मृगुभिरिति संस्नावभागान् ॥ ६ ॥ अदो
मागच्छत्विति^५ द्वितीयं वरमदो मागम्यादिति तृतीयम् ॥ ७ ॥ सुचोर्विमोचनमुभयत्र
॥ ८ ॥ पत्नी च पत्नीसैयाननुमन्त्रयते—

सोमस्याहं देवयज्यया विश्वं रेतो धेष्मीय ॥

त्वष्टुरहं देवयज्यया सर्वाणि रूपाणि पशूनां पुषेयम् ॥

देवानां पत्नीनामहं देवयज्यया पत्नीर्यज्ञस्य मिथुनं तासामहं देवयज्यया मिथुनेन
प्रभूयासम् ॥

1 The ms अग्ने०.

7 MS I. 4. 1: 48. 7.

2 The ms adds स. Cp KS V. 5: 47. 13.

8 Cp MS I. 4. 1: 48. 2 and the brāh-
mana I. 4. 5: 53. 11-12.

3 The ms गम्यात्. Cp KS ib.

9 Cp MS ib 48. 4, 53. 12.

4 Perhaps to be emended to परिहृत्य
दद्यात्.

10 MS I. 4. 1: 48. 7-8.

Cp MS I. 4. 6: 54. 7-8.

11 The mantra is not clear. Cp TS I.

5 MS I. 9. 1: 131. 10.

6. 4. 4 देवानां पत्नीरभिष्टुहपतिर्यज्ञस्य मिथु-
नम् । तयोरहं देवयज्यया मिथुनेन प्रभूया-
सम्.

6 Cp MS I. 4. 1: 47. 12 and the
brāhmana I. 4. 5: 53. 7-8.

राकाया अहं देवयज्यया वीरान्विदेयम् ॥

सिनीवाल्या अहं देवयज्यया पशून्विदेयम् ॥

कुह्वा अहं देवयज्यया प्रतिष्ठां गमेयम् ॥

अभिर्गृहपतिर्यज्ञस्य प्रतिष्ठा तस्याहं देवयज्यया यज्ञेन गृहैः प्रतिष्ठां गमेयम् ॥

इत्याग्निं गृहपतिम् ॥ ६ ॥

इडास्मिं अनुवस्तां घृतेन यस्याः पदे पुनते देवयन्तः ।

वैश्वानरी शक्करी वावृधानोप यज्ञमस्थित वैश्वदेवी ॥

इतीडाम् ॥ १० ॥ दक्षिणाग्निका होमा उभयत्र ॥ ११ ॥ या सरस्वती वेशभ-
गीनेति^१ मुखं विमृष्टे ॥ १२ ॥ प्रायश्चित्ताहुतयः समिष्टयजुः कपालानां विमोचनं
प्रणीतानां विमोचनमुभयत्र ॥ १३ ॥ सँ यज्ञपतिराशिषेति यजमानो यजमानभागं
प्राश्नाति^२ ॥ १४ ॥ यदि प्रवसेत्समिष्टयजुषा सह जुहुयात्—प्रजापतेर्विभाजामँ लोक-
स्तस्मै त्वा दधानि सह यजमानेनेति ॥ १५ ॥ सांनार्यस्य प्राश्नीयान्नाब्राह्मणः ॥ १६ ॥
इदँ हविरिति^३ श्रुतस्य ॥ १७ ॥ दधिकाव्णो अकारिर्षमिति दधः ॥ १८ ॥ अन्तर्वेदि
प्रणीतास्ववमृश्य मार्जयन्त ऋत्विजो यजमानश्च ॥ १९ ॥ आसिच्यमान
उदके ऽविच्छिन्ने सदसीत्यभिमान्य दिङ्मन्त्रैः प्रतिदिशं व्युत्सिच्य

यदप्सु ते सरस्वति गोष्वश्वेषु यद्रसु ।

तेन मे वाजिनीवति मुखमद्धि सरस्वति वर्चसा ॥

इति मुखानि विमृजते ॥ २० ॥

समुदँ वः प्रदिशोमि स्वाँ योनिमभिगच्छत ।

अरिष्टा अस्माकँ वीरा मा परासेचि मत्पयो मा मा हिँसीस्त्वं धनम् ॥

इति प्रणीताशेषं निनीय ✓

नमः कृताय कर्मणे अकृताय कर्मणे नमः ॥

अयाद् यज्ञं जातवेदा अन्तरः पूर्वो ऽस्मिन्निषद्य ।

स त्वँ सनिँ सुविमुवा विमुञ्च धेह्यस्मासु द्रविणं जातवेदः ॥

इति ॥ २१ ॥ दक्षिणत आहवनीयमुपस्थाय विष्णुः पृथिव्याँ व्यक्तंतेति^४ पर्या-
यैर्यजमानस्त्रीन्क्रामति । विष्णुर्दिक्षु व्यक्तंस्तानुष्टुभेन छन्दसेति चतुर्थम् ॥ २२ ॥ स्वयं-

1 Instead of the mantra कुह्वा अहं
(substituted on the authority of
Mān. I. 4. 3. 1) the ms has: सपत्नी
पत्नी सं म समायुषा सं प्रजया सममेर्वर्चसा
पुनः सं पत्नी पत्याहं गच्छे समात्मा तन्वा
ममेति (cp Mān I. 3. 5. 18).

2 MS I. 4. 3: 51. 8.

3 Identical with MS I. 4. 6: 53. 16.

4 The ms प्रजापविभागाजाम

5 MS III. 11. 10: 156. 16.

6 MS I. 5. 1: 66. 6.

7 MS I. 4. 2: 48. 9.

8 MS I. 4. 2: 48. 14.

9 MS I. 4. 2 prescribes only three
steps. For the fourth see KS V. 5:
47. 21. Cp Mān I. 4. 3. 11.

भूरसीत्यादित्यमुपस्थाय प्रत्यपक्रामति—

इदमहमाभ्यो दिग्भ्यो ऽस्मादज्ञाद्याद् भ्रातृव्यं निर्भजामि निर्भक्तो यं द्विष्मः ॥

[इदमहमस्या दिवो ऽस्मादज्ञाद्याद् भ्रातृव्यं निर्भजामि निर्भक्तो यं द्विष्मः ॥^१]

इदमहमस्मादन्तरिक्षादस्मादज्ञाद्याद् भ्रातृव्यं निर्भजामि निर्भक्तो यं द्विष्मः ॥

इदमहमस्याः पृथिव्या अस्मादज्ञाद्याद् भ्रातृव्यं निर्भजामि निर्भक्तो यं द्विष्मः ॥

इति ॥ २३ ॥ अगन्म स्वैः सं ज्योतिषाभूमैत्याहवनीयमुपस्थायेदमहममुष्य प्राणं निवेष्ट्यामीति पार्ष्ण्याभिदक्षिणं निवेष्टयति ॥ २४ ॥ यो अस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इत्याभिचरन् ॥ २५ ॥ तेजो ऽसी^२ त्याहवनीयम् ॥ २६ ॥ अग्रा आयँषि पवसे इति तिसृभिर्गार्हपत्यम् । अग्रे गृहपते इति च ॥ २७ ॥ असा अनु मा तन्विँति नामग्राहं पुत्रानन्वातयते (?) ॥ २८ ॥ ज्योतिषे तन्तवे त्वेत्यन्तर्वेद्युपविश्य ये देवा यज्ञहन् इति यजमानस्त्रीनतिमोक्षान्जपति ॥ २९ ॥ वेदो ऽसीति^३ वेदमादत्ते ॥ ३० ॥ घृतवन्तं कुलायिनमिति स्मृणाति संततं गार्हपत्यादध्याहवनीयार्त् ॥ ३१ ॥ गोमं अग्ने इति ब्राह्म प्रकम्य जपति ॥ ३२ ॥ अग्ने व्रतपते व्रतमचारिषं तं ते प्रावोचं तदशकं तेनाशकं तेनारात्समित्याहवनीयम् ॥ ३३ ॥ सप्राडासि व्रतपा असि व्रतपतिरसि व्रतमचारिषं तस्ते प्रावोचं तदशकं तेनाशकं तेनारात्समित्यादित्यम् ॥ ३४ ॥

यज्ञो बभूव स उ वावभूव स प्रजज्ञे स उ वावृधे पुनः ।

स प्रजानामधिपतिर्बभूव सो अस्मासु द्रविणमादधातु वयँ स्याम पतयो रयीष्णाम् ॥

इति जपित्वा सर्वेषु समिध आधाय तेन धर्मेण पर्युक्षति ॥ ३५ ॥

इतीष्टिसूत्रे चतुर्थे खण्डम् ॥

तन्त्रादिषु ब्रह्मिष्ठं ब्रह्माणं वृणीते—भूपते भुवनपते महतो भूतस्य पते ब्रह्माणं त्वा वृण इति ॥ १ ॥ वृतो जपति—देव सवितरेतं त्वा वृणते बृहस्पतिं ब्रह्माणं तदहं मनसे^४ प्रब्रवीमि मनो वाचे वाग्गायत्र्यै गायत्री त्रिष्टुभे त्रिष्टुब् जगत्यै जगत्यनुष्टुभे ऽनुष्टुप् पङ्क्तये पङ्क्तिः प्रजापतये प्रजापतिर्विश्वेभ्यो देवेभ्यो [विश्वे देवा बृहस्पतये] ॥ बृहस्पतिर्देवानां ब्रह्माहं मनुष्याणां बृहस्पते यज्ञं गोपायाहं भूपतिरहं भुवनपतिरहं महतो भूतस्य पतिः ॥ महो मे ऽवोचो यशो मे ऽवोचो भर्गो मे ऽवोचः स्तोमं मे ऽवोचो ऽन्नायं मे ऽवोचः प्रजां मे ऽवोचः प्रतिष्ठां मे ऽवोच इति ॥ २ ॥ दक्षिणतः कर्माण्यनुतिष्ठेत् ॥ ३ ॥ ब्राह्मौदनस्य

1 Cp TS I, 6, 6, 1.

2 The ms ३स्वः, thus retaining the Samhitā accent.

3 MS I, 4, 2.

4 MS I, 5, 1: 66. 8.

5 MS I, 4, 3.

6 Cp MS I, 4, 8: 56, 7.

In Mān I, 3, 5, 19, Ap III, 10, 5 and other Sūtras it is the Hotṛ who performs this act.

7 The ms मनसा.

प्राशिष्यओदनस्यादायौदनेन जुहोति—ओदनौदनस्य त्वा संजुहोमि स्वाहेति ॥ ४ ॥ अग्ने
ऽङ्गिरो ऽहुताशान्मा पाहि सुश्रामणिस्त्वादधानीति प्राश्नाति ॥ ५ ॥ दर्शपूर्णमासयोः
परिस्तीर्णे विहारे तीर्थेन प्रपद्य दक्षिणत आहवनीयस्य सँस्तीर्णमभिमन्त्रयते
—अग्ने दक्षिण्योदतस्तिष्ठान्यस्य सद्ने सीद यो ऽस्मत्पाकतर इति ॥ ६ ॥ सव्येन तृणं प्रच्छिद्य
प्रत्यग्दक्षिणा निरस्यति—निरस्तः परावसुः [सह] पाप्मनेति ॥ ७ ॥ इदमहमर्वाग्वसोः
सद्ने सीदामि देवेन सवित्रा प्रसूत इत्यपः स्पृष्ट्वोपविशति ॥ ८ ॥ अहं भूपतिरहं
भुवनपतिरहं महतो भूतस्य पतिः ॥ तदग्नये प्रब्रवीमि तद्वायवे तत्सूर्याय ॥ सूर्यो दिवो यज्ञं पातु
वायुरन्तरिक्षाद्यज्ञपतिं पात्वग्निर्मां पातु मानुषमिति जपति ॥ ९ ॥ आमन्त्रितो ऽपः
प्रोक्ष्यन्तमनुजानाति—भूर्भुवः स्वः प्रणय यज्ञं देवता वर्धय त्वं नाकस्य पृष्ठे स्वर्गे लोके
यजमानो ऽस्तु ॥ सप्तऋषीणां सुकृतां यत्र लोकस्तत्रेभ्यं यज्ञं यजमानायै धेहि ॥ देवस्य सवितुः
प्रसवे बृहस्पतिप्रसूतः^३ ॥ अग्रे प्रणयेति ॥ १० ॥ अनामन्त्रितो हविः प्रोक्ष्यन्तमनु-
जानात्यामन्त्रित उत्तरान्परिग्राहानिध्माबर्हिश्चानामन्त्रितः सामिधेनीप्रवरौ
चामन्त्रित आश्रावणाय समिधे च—प्रोक्ष यज्ञं बृहस्पते परिगृहाण वेदिं प्रोक्ष यज्ञं
प्रजापते ऽनुब्रूहि यज्ञं प्रवृणोष्व यज्ञं वाचस्पते वाचमाश्रावयैतामाश्रावय यज्ञं देवेभ्यः प्रजापते
प्रतिष्ठ यज्ञमिति यथारूपम् ॥ ११ ॥ देवता वर्धय त्वमित्यनुषजेत् ॥ १२ ॥ व्याहृतीः^४
पुरस्तात्प्रणवं चोपरिष्ठात् ॥ १३ ॥ अनूच्यमानासु सामिधेनीषु वाचं यच्छेत्प्र-
याजानुयाजेष्विज्यमानेषु प्रधानेषु च परिहृते प्राशिष्य आ प्रस्थानात् ॥ १४ ॥
यदि वाचं विसृजेत्—इदं विष्णुः ॥ अग्नाविष्णुः ॥ पावका नः सरस्वती^५ ॥ बृहस्पतिः^६ हवामहं
इति निगद्य वाचं यच्छति ॥ १५ ॥ मार्जिते ऽग्नेणाहवनीयं प्राशिष्यमाह्वयमाणं
प्रतीक्षते—मित्रस्य त्वा चक्षुषा प्रतीक्ष इति ॥ १६ ॥ प्रतीक्ष्य सावित्रेण प्रतिगृह्या-
दित्यास्त्वा पृष्ठे सादयामीति^७ भूमौ प्रतिष्ठाप्य सुपर्णस्य त्वा गरुत्मतश्चक्षुषावेक्ष इत्यवे-
क्ष्यात्पृष्ठेनोपमध्यमया च प्राश्नात्यनुपस्पृशन्वन्तान्—अग्नेष्ट्वास्तेन प्राश्नामीति ।
ब्राह्मणस्योदरेण बृहस्पतेर्ब्रह्मणेति ॥ १७ ॥ प्राचीरप उत्सिच्याचामति—सत्येन त्वाभि-
जिघर्षीति हृदयदेशमभिसृशति । इन्द्रस्य त्वा जठरे दधामीति नाभिदेशम् ॥ १८ ॥
वाद् म आसन्न नसोः प्राणो ऽक्षयोर्धेक्षुः कर्णयोः श्रोत्रं बाह्वोर्बलमूर्वोरोजो ऽरिष्टा विश्वाज्ञानि
तनूमे तन्वा सहेति सर्वाणि गात्राणि ॥ १९ ॥ आहितामनुयाजसमिधमनुमन्त्र-

1 The ms ओदन ओदनस्य.

5 MS I, 2, 9: 18, 17,

2 The other texts ओमानं च.

6 MS IV, 10, 1: 142, 3, 5,

3 For देवस्य० op MS IV, 9, 2: 123, 5

7 MS ib 7,

० बृहस्पतिप्रसूता (var lect बृहस्पतिः

8 MS IV, 12, 1: 178, 3,

प्रसूता). Āśv I, 12, 12 reads with
the Vār बृहस्पतिप्रसूतः.9 The ms adds बृहस्पतिप्रसूता after
सादयामि.

4 The ms व्याहृतिभिः.

10 The ms प्राणोक्षयो०.

यते—एषा ते अग्ने समितया त्वं वर्धस्व चाप्यायस्व वर्धिषीमहि च वयमा च प्यायिषीमहि
च स्वाहेति ॥ २० ॥

इतीष्टिसूत्रे पञ्चमं खण्डम् ॥

वासिष्ठः सोमे ब्रह्मा ॥ १ ॥ आसन्नेष्वग्नीषोमीय आज्येषु दक्षिणत
आहवनीयस्यान्तर्वेदि मन्त्रोपवेशनं प्रातरनुवाककाले च ॥ २ ॥ न धिष्ण्यान्व्य-
वेयात् ॥ ३ ॥ तीर्थेन प्रपद्य प्रायश्चित्ताहुतयः पवमानान्वारम्भणं धिष्ण्यो-
पस्थानमिति क्रियेत ॥ ४ ॥ आमन्त्रिते स्तोत्रानुष्ठानम्—भूर्भुवः स्वर्देवस्य सवितुः
प्रसवे बृहस्पते स्तुत रश्मिना क्षयाय क्षयं जिवेत्युत्तर उत्तरश्च स्तोमभागैः ॥ ५ ॥
स्तुते^१ ब्रह्मोपस्थानकलशोपस्थानान्तं कृत्वा सदः प्रविशत्यपरेण द्वारेण पश्चार्धेन
विहारस्य द्वार्ये संमृश्य यथापूर्वे

उहं नो लोकमनुनेषि विद्वांस्वर्विज्ज्योतिरभयं स्वस्ति ।

ऋष्या त इन्द्र स्थविरस्य बाहू उपस्थेयाम शरणा बृहन्ता ॥

इति प्रपद्य दक्षिणतो मैत्रावरुणधिष्ण्यस्य मन्त्रोपवेशनम् ॥ ६ ॥ पूर्वेण
द्वारेण दक्षिणा यथेतं^२ निष्क्रमणम् ॥ ७ ॥ विसमाप्ते सवने उपरेण ॥ ८ ॥ सवन-
संस्थासु यथाप्रसृतम् ॥ ९ ॥ स्तुतशस्त्रेणा वषट्काराद्वाचं यच्छेदुपाकृते प्रात-
रनुवाक उपांश्वन्तर्यामयोर्होमाद्धोमात् ॥ १० ॥

इतीष्टिसूत्रे षष्ठं खण्डम् ॥

इति प्रथमोऽध्यायः ॥

1 Cp MS IV. 9, 10: 131, 8-9.

2 The ms. °ज्ञातम्.

3 The ms. °भागं.

4 The ms. स्तुतेति (for स्तुतेति ?).

5 The ms. यथार्थं.

6 The ms. प्रसु०.

7 Probably to be emended to औ०
(=आ उ०).

सर्वकामस्य दर्शपूर्णमासौ ॥ १ ॥ व्रतोपेते यजमाने

देवा गात्रविदो गातुं यज्ञाय विन्दते ।

मनसस्पतिना देवेन वातायज्ञः प्रयुज्यताम् ॥

इति जापित्वा शाखामाहरति । शमीशाखां पलाशशाखां वा बहुपलाशम-
प्रतिशुष्काग्रां प्राचीमुदीचीं^१ वाहानाम् ॥ २ ॥ इषे त्वेति^२ छित्त्वा शुभृतायेति^३ संन-
मति ॥ ३ ॥ इमां प्राचीमुदीचीमिषमूर्जमभि संस्कृतां^४ बहुपर्णामशुष्काग्रां हरामि पशुपामह-
मित्याहरति^५ ॥ ४ ॥ तथा सदर्भपिङ्गूलयां षड् वत्सानपाकरोति—वायवः स्थेति^६
॥ ५ ॥ देवो वै इत्येकैकां संस्पर्शयन्नाः प्रकालयति ॥ ६ ॥ आप्यायध्वमध्व्या देवेभ्या
इन्द्राय भागमित्याप्यायति । महेन्द्रायेति महेन्द्रयाजिनः ॥ ७ ॥

शुद्धा अपः सुप्रपाणे पिबन्तीः शतमिन्द्राय शरदो दुहानाः ।

रुद्रस्य हेतिः परि वो वृणक्तु ॥^७

इति व्रजन्तीरनुमन्त्रयते ॥ ८ ॥ पूषा वः परस्पा अदितिः प्रेत्वरिपां इन्द्रो वो

1 In Mān I. 1. 1, 12 the line is to be corrected after Vār.

2 The ms वाहानम्, the Mān mss वाहनां, Hir I. 4: 76 वाहीनां. वाहानां (=वा आहानां) may be right. वाहानं (adj. to वृत्तं) recurs in I. 6. 1, where it is corrected by the second hand into वाहीनं. Mān. I. 8. 1. 5 has instead प्रहाणं "bent". Thus आहानां may equally well mean प्रहाणां or आनतां.

3 MS I. 1. 1.

4 The ms first hand संभृतां.

5 Note that आहरति has already been

read in sūtra 2.

6 The ms second hand पुञ्जी, which is after Āp I. 2. 3, 5.

7 The mantra is partly taken over from MS IV. 1. 1.

8. The mantra is taken from MS IV. 1. 1: 2 6, which reads प्रेत्वरिया. Perhaps the Vār is correct—प्रेत्वरि +पाः. For प्रेत्वरि see Acta Orientalia V. 252. If प्रेत्वरिया be the right form we should expect प्रेत्वरियेन्द्रो. प्रेत्वरिपाः may mean "she who protects the cows when they start for the meadows". प्रेन्वनीया of Pāṇini

ऽध्यक्षो ऽनष्टः पुनरेतेति च ॥ १० ॥ ध्रुवा अस्मिन्निति यजमानं प्रेक्षते गृहान्वाभिपर्या-
वर्तते ॥ १० ॥ यजमानस्य पशून्पाहीत्यग्निष्ठे ऽनस्यग्न्यगारे वा पुरस्तात्प्रतीची^१
शाखामुपकर्षति ॥ ११ ॥ असिदं दात्रं पश्चाद् गार्हपत्यस्य सावित्रेणादत्ते
ऽश्वपरशुं^२ वा—देवस्य त्वेति प्रभृतिनाददै इत्यन्तेन ॥ १२ ॥ गोषर्दसीति गार्हपत्यं
प्रेक्षते ॥ १३ ॥ प्रत्युष्टं रक्षे इत्याहवनीये प्रतितप्योर्वन्तरिक्षं वीहि^३ ॥ प्रेयमर्गोदिति
प्राग्वोद्गवाभिप्रव्रज्य यतः कुतश्चिद्गर्भान्बर्हिंराहरति ॥ १४ ॥ देवानां परिभूतमसीति^४
परिषूय विष्णोः स्तुर्प इति स्तम्बं गृहीत्वातिसृष्टो गवां भार्गो इत्येकां श्रुष्टिं द्वे वा
विसृजति ॥ १५ ॥ देवेभ्यस्त्वोर्ध्वबर्हिभ्य इत्यूर्ध्वमुन्मृज्य माधो मोपरि परस्त् ऋष्यासै-
मिति दात्रमुपहृत्य विशाखानि प्रति लुनाति सावित्रेण दामीत्यन्तेन ॥ १६ ॥ प्रथ-
मलूनं संनखं प्रस्तरं कृत्वा पृथिव्याः संपृचः पाहीति^५ तृणमन्तर्धाय सादयति ॥ १७ ॥
आच्छेत्ता ते मा र्षमिति प्रभूतं लूत्वा जपति ॥ १८ ॥ अतस्त्वं बर्हिरित्यालवानभि-
मृशति ॥ १९ ॥ सहस्रवल्शां इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशति ॥ २० ॥ अपः स्पृष्ट्वा-
युपिता योनिरिति^६ शुल्बं प्रतिधायादित्यीं रात्रासीत्यावेष्टयति त्रिधातु पञ्चधातु
सप्तधातु वा ॥ २१ ॥ एवं धातुसंभरणास्तरणयोः ॥ २२ ॥ सुसंभृतौ त्वा संभरामीति
शुल्बे बर्हिः संभरति ॥ २३ ॥ अलुभिना योनिरिति प्रस्तरमाघायेन्द्राग्याः संनहर्न-
मित्यन्तावभिसमायच्छति ॥ २४ ॥ पूषा ते ग्रन्थि प्रथ्नात्विति^७ ग्रन्थि करोति
॥ २५ ॥ स ते मा स्थादिति^८ पश्चात्प्राञ्चमुपकर्षति ॥ २६ ॥

आपस्त्वामश्विनौ त्वामृषयः सप्त मामृजुः ।

बर्हिः सूर्यस्य रश्मिभिरुषसां केतुमारभे^९ ॥

इत्यारभ्येन्द्रस्यै त्वा बाहुभ्यामुद्यच्छे^{१०} इत्युद्यच्छति ॥ २७ ॥ बृहस्पतेर्मुर्ध्ना हरा-
मीति^{११} शिरस्याघायोर्वन्तरिक्षं वीहीति^{१२} व्रजति ॥ २८ ॥ अदित्यास्त्वा पृष्ठे साद-

VIII. 4. 2 Vārttika is a different word.

1 MS I. 1. 1.

2 The ms first hand °परशुं, second hand °पशुं.

3 MS IV. 1. 2. 2. 12.

4 MS I. 1. 2.

5 Derived from KS XXXI. 1. 1. 11.

6 The mantra and its viniyoga occur only in Hir I. 5: 82.

7 MS IV. 1. 2. 3. 9.

8 MS IV. 9. 3: 123. 8, TS I. 1. 2. 2.

9 MS IV. 1. 2. 3. 10-11 मार्षम्. Cp TS 1b.

10 The ms अदित्यै (influenced by TS).

11 Mān I. 1. 1. 42 सुसंभृते is to be emended. Cp TS I. 1. 2. 2, from where the mantra is derived.

12 Though derived from MS IV. 1. 2. 3. 20-21 it is read sakalapāthe-
na both here and in Mān.

13 ? The ms. इत्यारभन्तीन्द्रस्य first hand,
इत्यारभनिन्द्रस्य second hand.

यामीति' पश्चादाहवनीयस्य पारीषद्वेशे ऽनघैः सादयित्वा [बर्हिरीसे] देवंगममि-
त्युपरि निदधाति ॥ २६ ॥ पालाशं खादिरं वाष्टादशदारुमिध्रं संनहति त्रींश्च
परिधीन्सहशल्कान्कार्पर्यमयान्बिल्वपलाशखादिररोहीतकोदुम्बराणां वा ॥ ३० ॥
स्थाविष्ठो मध्यमो वर्षीयानणीयान्दक्षिणाध्यो हसिष्ठो ऽणिष्ठ उत्तरार्ध्यः ॥ ३१ ॥

यच्छृणो रूपं कृत्वा प्राविशस्त्वं वनस्पतीन् ।

ततस्त्वामेकविंशतिधा संभरामि सुसंयुता ॥

इति संभृत्य यज्ञायुनुसंचरानिति सहमूलैर्दर्भैः संनहति ॥ ३२ ॥ कृष्णो
ऽस्याखरेष्ठाः ॥ देवपुरश्चरस ऋष्यासं त्वेत्युपरि निदधाति ॥ ३३ ॥

इतीष्टिसूत्रे द्वितीयाध्याये प्रथमं खण्डम् ॥

दर्भोणां वेदं करोति वत्सङ्गं पशुकामस्य त्रिवृतं ब्रह्मवर्चसकामस्य मूत-
कार्यमन्नाद्यकामस्य ॥ १ ॥ [प्र]सव्यं शुल्बं कृत्वा वत्सङ्गं निवेष्ट्य वेदाग्रे शुल्बं
निधाय त्रिवेदशिरः संनहत्युत्तरमुत्तरं प्रदक्षिणम् ॥ २ ॥ प्रादेशमात्रे शुल्बात्परि-
वास्योत्करे मूलानि गमयति ॥ ३ ॥ अत्रैवामावास्यायां वेदिं करोति सर्वैः सद्यः
पौर्णिमास्याम् ॥ ४ ॥ शाखाया अन्तर्वेदि पलाशानि विशात्य मूलतः प्रच्छिद्या-
न्तर्वेदि न्यस्येदुपवेशं च कुर्वीत ॥ ५ ॥ शाखाया दर्भमयं पवित्रं करोत्यग्रन्थि
त्रिवृदविदलम् ॥ ६ ॥ हुते ऽग्निहोत्रे परिसमूह्य परिस्तीर्योत्तरतो गार्हपत्यस्य
पात्रेभ्यः संस्तीर्य द्वंद्वं सांनान्यपात्राणि प्रयुनक्ति दोहनं निदाने कुम्भीं शाखा-
पवित्रं च ॥ ७ ॥ बर्हिषः पवित्रे कुरुते समावप्रच्छिन्नप्रान्तौ दर्भौ प्रादेश-
मात्रौ ॥ ८ ॥ पवित्रे स्थो वैष्णवे^१ इत्योषध्यां^२ छित्त्वा विष्णोर्मनसा पूते स्थे^३ इत्यङ्गि-
स्त्रिरुन्मुन्य प्रोक्षणीः संस्कुरुते ॥ ९ ॥ देवो वः सवितोत्पुनात्विति^४ गायत्र्या त्रिः
पृच्छ उत्पूय देवीरापो ऽप्रेर्व^५ इत्यभिमन्त्र्य शुन्धध्वं दैव्याय कर्मणे^६ इति पात्राणि
त्रिः प्रोक्षति ॥ १० ॥ उपसृष्टां मे प्रवृतात्^७ विहारं च गां चोपसृष्टामन्तरेण मा संचा-
रिषुरिति^८ संप्रेष्यति ॥ ११ ॥ निष्टमै रक्षो निष्टमा अरातय इति कुम्भीं निष्टप्य वसूनां

1 MS I. 1. 2.

9 The ms वैष्णव्या.

2 Mān I. 1. 1. 50 अनो ऽधो वा is cor-
rupt.

10 In Mān I. 1. 3. 12 ओषध्या वैष्णवे
स्थ इति छिनत्ति the word ओषध्या
does not form a part of the mantra.

3 The majority of Mān mss also
leave out बर्हिरीसे.

11 MS IV. 1. 6: 7. 15.

4 MS IV. 1 2: 4. 4.

12 MS I. 1. 6: 3. 8.

5 The ms first hand भूत्वा.

13 MS I. 1. 4: 2. 12.

6 MS I. 1. 11: 7. 6.

14 MS I. 1. 3: 2. 5.

7 MS IV. 9. 1: 122. 6.

15 Thus the ms first hand; second
hand •चारिष्ठेति (after Ap I. 12. 12).

8 The ms •प्रायं.

पवित्रमसीति' प्रागग्रं पवित्रमवदधाति ॥ १२ ॥ यौरसीत्यभिमन्त्र्य मातरिश्वनो घर्म' इत्यभिश्चयति ॥ १३ ॥ अन्वारभ्य वाचं यच्छति ॥ १४ ॥ न रिकमवसृजति ॥ १५ ॥ पोषाय त्वेति' वत्समवसृज्यमानमनुमन्त्रयते ॥ १६ ॥ अयत्सा वः प्रजया सँसृजामि रायस्पोषेण बहुला भवन्त्विति संगच्छमानाम् ॥ १७ ॥ अदित्यो' राम्नासीति' निदीयमानाम् ॥ १८ ॥ ऊर्जस्वतीर्धृतवपिन्वमाना जीवा जीवन्तीरुप वः सदेमेत्युपसन्नम् ॥ १९ ॥

उत्सं दुहन्ति कलशं चतुर्विलमिडां धेनुं' मधुमती' स्वस्तये ।

तदिन्द्राग्नी जिन्वतो' सूनृतावत्तद्यजमानमपि स्वर्गे लोके दधातु ॥

इति धाराघोषम् ॥ २० ॥ दोग्धारं पृच्छति कामधुहं इति । अमूमिति नामादिशति ॥ २१ ॥ सा विश्वायुरस्त्वसाविति' नामग्राहमनुमन्त्रयते । सा विश्वभूरिति द्वितीयाम् । सा विश्वकर्मैति' तृतीयाम् ॥ २२ ॥ दुग्धमवनयति ॥ २३ ॥ तिस्रो' यजुषा दोहयति तिस्रस्तूष्णीम् ॥ २४ ॥ तिसृषु दुग्धासु त्रिरुच्चैर्वाचं विसृजते ॥ २५ ॥ बहु दुग्धीन्द्राय देवेभ्यो हविरिति संप्रेष्यति । महेन्द्रायेति महेन्द्रयाजिनः ॥ २६ ॥ विसृष्टवागनन्वारभ्योत्तरा दोहयति ॥ २७ ॥

संपृच्यध्वमुतावरीरुर्मिणो' मधुमत्तमाः ।

पृश्नतीः पयसा पयो मन्द्रा धनस्य मातये' ॥

इति कुम्भ्यां संचालनमानयति ॥ २८ ॥ हुत' स्तोत्र इति स्कन्धप्रायश्चित्तं जपति ॥ २९ ॥ वर्त्म कुर्वन्नुदगुद्वासयति—दँह गा दँह गोपति मा ते' यज्ञपती रिषदिति ॥ ३० ॥ शीतबुध्नं दध्नातनक्ति द्वयोरेकस्या वा दुग्धेन पूर्वधुर्निहितेन ॥ ३१ ॥ इन्द्राय त्वा भाग सोमेनातनचमीत्यातनक्ति । महेन्द्रायेति महेन्द्रयाजिनः ॥ ३२ ॥ यवागूरश्निहोत्रम् । तस्याः पिण्डं प्रतिनयति—अदस्तमसि विष्णवे त्वेति' ॥ ३३ ॥ विष्णो हव्यं रक्षस्वेति' निधायार्पो जायतेति' सोदकेन पात्रेणामृन्मयेनापिदध्यात् ॥ ३४ ॥ यदि मृन्मयं स्यात्तृणं काष्ठं वावदध्यात् ॥ ३५ ॥ तेन घर्मेण प्रातर्दोहाय वत्सानपाकरोति ॥ ३६ ॥ सोमयाजिनो ऽमावास्यायां नित्यं संनयनं यथाकाम्यसोमयाजिनः ॥ ३७ ॥ शुश्रुवान्ग्रामणी राजन्यं इति गतश्रियः ॥ ३८ ॥ और्वो गौतमो भारद्वाज इति महेन्द्रं यजेरन्गतश्रियश्च ॥ ३९ ॥

1 MS I. 1. 3.

the Taittiriya.

2 The ms अदित्यै (influenced by TS). So also once before.

6 The mantra though read sakalapāthena is from MS IV. 1. 3: 5, 8-9.

3 The ms संनाम्, but the substantive referred to is दोग्धारम्. Cp Mān I. 1. 3. 18.

7 Other Sūtras वो.

8 MS IV. 1. 3: 5, 12.

9 The ms second hand निधाय हविषु.

4 The ms second hand देवी.

10 Derived from TS II. 5. 4. 4.

5 The ms रूमिणी, which is after

इतरे सैवत्सरमिन्द्रमिन्द्रवाग्नये व्रतपतये ऽष्टाकपालं निरुप्य महेन्द्रं यजेरन् ॥ ४० ॥

इतीष्टिसूत्रे द्वितीये ऽध्याये द्वितीयं खण्डम् ॥

अमावास्यायामपराह्णे पिएडपितृयज्ञाय प्राग्दक्षिणैकोल्मुकं प्रणयेत्—

अपेतो^१ यन्त्वसुराः पितृरूपा ये रूपाणि प्रतिमुच्याचरन्ति ।

परापुरो निपुरो ये भरन्त्यग्निष्ठान्लोकात्प्रणुदात्वस्मात् ॥

इति ॥ १ ॥ उत्तरतः प्रणीतस्य वेदिमुखान्तिं स्फ्येन सकृत्पराचीन-
मपेतो यन्त्वसुरा ये पितृषद इति ॥ २ ॥ प्राग्दक्षिणाग्रैर्दक्षिणाग्रं परिस्तीर्य दक्षिणतो
ऽग्नेरैकैकं पात्राणि प्रयुनक्ति चरुं मेक्षणं पिएडनिधानमुलूखलमुसलं कृष्णाजिनै
शूर्पम् ॥ ३ ॥ सकृदाङ्घ्रिभ्यः बर्हिष एकपवित्रं कृत्वा तूर्णान् प्रोक्षणीं^४ सैस्कृत्य
पात्राणि सकृत्प्रोक्षति ॥ ४ ॥ एकपवित्रमन्तर्धायाग्निष्ठादधि चरुणा ग्रीहीभिर्वपति
पूरयित्वा निमृज्य कृष्णाजिने ऽध्यवहन्ति प्राग्दक्षिणमुखा परापावर्मं ॥ ५ ॥ सकृ-
त्फलीकृतान्दक्षिणाग्रौ श्रपयति प्रसव्यमुदायावं जीवतण्डुलम् ॥ ६ ॥ शृतं प्रतिन-
यति ॥ ७ ॥ घृतेनानुत्पूतेन नवनीतेन वोत्पूतेन शृतमभिघार्य दक्षिणत उद्वास्थै-
कस्फ्यायामांसिच्य सकृदाङ्घ्रिभ्यः प्रोक्षति ॥ ८ ॥ एकस्फ्यामास्तीर्य चरुं मेक्षणं
पिएडनिधानमित्येकैकं बर्हिष्यासादयति ॥ ९ ॥ परिश्रयत्यादित्यसकाशात् ॥ १० ॥
कशिपुं सोपधानं पश्चादग्नेरास्तीर्य पितृनावाहयति— एत पितर इति ॥ ११ ॥ यज्ञो-
पवीती मेक्षणेन तिस्र आहुतीर्जुहोति—सोमाय पितृमते स्वधा नमः । यमायाग्निरस्वते
स्वधा नमः ॥ अग्नये कव्यवाहनाय स्वधा नम इति दक्षिणां दक्षिणाम् ॥ १२ ॥ उदकलेपं
मेक्षणमग्नावनुप्रहरति ॥ १३ ॥ यजमानो ऽत ऊर्ध्वं परेतन पितरै इति त्रिरपः परि-
षिञ्चति त्रिः पात्रं प्रतिपरिहरति ॥ १४ ॥ त्रीनुदकाङ्गलीभिनयति—आचामन्तु
पितर इति ॥ १५ ॥ बर्हिषि त्रीन्पिएडाभिदधाति दक्षिणं दक्षिणम्—एतत्ते मम पितर-
साविति पितुर्नाम गृहीत्वैतत्ते मम पितामहासाविति पितामहस्यैतत्ते [मम] प्रपि-
तामहासाविति प्रपितामहस्य ॥ १६ ॥ ये चात्र त्वामनु तेभ्यः स्वधेत्यनुषजेत् ॥ १७ ॥
एतत्ते ऽमुष्य पितरेतत्ते ऽमुष्य पितामहेतत्ते ऽमुष्य प्रपितामहेति प्रवसति यजमाने ऽध्वर्युः
॥ १८ ॥ यदि नामानि न जानीयात्स्वधा पितृभ्यः पृथिवीषद्वयः स्वधा पितृभ्यो ऽन्तरिक्ष-
सद्वयः स्वधा पितृभ्यो दिविषद्वय इति निदध्यात् ॥ १९ ॥ लुप्येत जीवत्पितुः पिएड-

1 The ms second hand अप, which is

the reading of the Taittiriya and
of Mān I. 1, 2. 8.

2 The ms वेदिमूर्ध्वं त्रिः. Cp Ap I. 8. 8.

3 The ms विसृज्य. Cp Man I. 1. 2.

3, Ap I. 7. 8.

4 The ms ०मुखो नपावत्रम्.

5 The ms ०स्फ्यामा०.

6 ? The ms हविष्या० (for हविष्वा० ?).

7 MS I. 10. 3; 143. 8.

निधानम् ॥ २० ॥ न जीवन्तमतिदद्यात् ॥ २१ ॥ जीवत्पितामहश्चेत्पितुरेकः
 पिण्डः ॥ २२ ॥ लेपः पित्रे ॥ २३ ॥ तथोदकमाजनाभ्यञ्जने च ॥ २४ ॥ बर्हिषि
 लेपं निमार्ष्टि—यात्र पितरः स्वधा तथा यूयं यथाभारं मादयस्वमिति ॥ २५ ॥ अत्र पितरो
 मादयस्वमित्युदङ्कावृत्त्या तमितोरासित्वा येह पितर ऊर्हस्यै वयं ज्योग्जीवन्तो भूया-
 स्मेत्यमीमदन्त पितर इति परिश्रितं प्रपद्याञ्जनाकाः शुलाकाः प्रतिपिण्डं निद-
 धाति—आङ्क्वासावित्याञ्जनेनाभ्यङ्क्वासावित्यभ्यञ्जनेन च ॥ २६ ॥ एषा युष्माकं
 पितर इत्यूर्णां दशां वा न्यस्यति । इमा अस्माकमित्यवशिष्टा अवैक्षते ॥ २७ ॥ त्वोमो-
 त्तरवयसि न्यस्येत्—अतो नः पितरो ऽन्यन्मा योष्टेति^१ ॥ २८ ॥ तेन धर्मेण परिबिच्य
 मार्जयन्तां पितरो मार्जयन्तां पितामहा मार्जयन्तां प्रपितामहा इति बर्हिषि त्रीनुदकाञ्जली-
 क्षिणीय निहनुते ऽञ्जलिं कृत्वा नमो व पितरो मन्यवे^२ । नमो वः पितर इषे । नमो वः
 पितर ऊर्जे । नमो वः पितरः शुष्माय । नमो वः पितरो रसाय । नमो वः पितरो बलाय । [नमो वः
 पितरो यज्जीवं तस्मै । नमो वः पितरो यद्धोरं तस्मै । स्वधा वः पितरो नमो^३] नमो वः पितरः ॥
 ये ऽत्र पितरः प्रेता युष्माँस्ते ऽनु य इह पितरो जीवा अस्माँस्ते ऽनु ॥ ये ऽत्र पितरः प्रेता यूयं तेषां
 वसिष्ठो भूयास्य य इह पितरो जीवा अहं तेषां वसिष्ठो भूयासमिति ॥ २६ ॥ शेषमवजिघ्रेत् ।
 आमयाव्यन्नाद्यकामो वा प्राश्नीयात् ॥ ३० ॥ प्रजापते न त्वदित्युत्तिष्ठति^४ ॥ ३१ ॥
 परेतनेति^५ यजमानः प्रवाहणीं जपति ॥ ३२ ॥ उभौ मनस्वतीर्मनो न्वाहुवामहं इति
 तिस्रः ॥ ३३ ॥

वयं सोम ऋते तव मनस्तनूषु बिभ्रतः ।

प्रजावन्तः सचेमहि^६ ॥

इति च । अक्षममीमदन्तेति^७ च ॥ ३४ ॥ प्राप्यौ ते अग्न इधामहीति^८ गार्हपत्य-

1 The ms second hand लोपः.

2 MS I. 10. 2.

3 The ms पितरो न्या मा यूष्टेति first hand, पितरो मा योष्टेति second hand.

4 This formula as well as नमो० बलाय are not from MS. The rest upto नमो नमो वः पितरः is derived from MS I. 10. 3: 143, 3-6.

5 The words enclosed within brackets are supplied on the authority of Hemādri, Śrāddhakalpa page 1460 (See Prof. Raghu Virā's edition of VārGr, Introduction p 3) and MS ib.

6 MS II. 6. 12: 72. 4.

7 Hemādri, Śrāddhakalpa p 1474

०दित्युत्तिष्ठते.

8 Hemādri ib परेत पितर इति०. Cp Āp I. 10. 7.

9 The ms first hand and Hemādri न्वाह०. The second hand न्वाहु० is after the Sāṃhitā.

10 MS I. 10. 3: 143. 15.

11 The verse is nowhere else applied in Pindapitryajña.

12 MS I. 10. 3: 143. 12.

13 Perhaps प्राप्य means the same as प्रत्येत्य.

14 MS II. 13. 7: 156. 14.

मुपतिष्ठते ॥ ३५ ॥ मध्यमं पिण्डं पत्नी प्राश्नीयात् —

आधत्त पितरो गर्भं कुमारं पुष्करलजम् ।

यथायं पुमान्स्यात् ॥

इति । इतरावन्नावनुग्रहेद् ब्राह्मणो वाश्नीयादपो वा गमयेत् ॥ ३६ ॥ द्वे द्वे अभ्युक्ष्य पात्राणि प्रत्याहरति ॥ ३७ ॥ औपासनं गार्हपत्यदक्षिणाग्निस्थानीयं कृत्वाप्यनाहिताग्निः पिण्डपितृत्यञ्चं कुर्वीत ॥ ३८ ॥

इतीष्टिसूत्रे द्वितीये ऽध्याये तृतीयं खण्डम् ॥

प्रातर्हुते ऽग्निहोत्रे वेषाय वामिति^१ पत्नी प्रक्षाल्याग्नीन्परिस्तीर्य दक्षिणतो ब्रह्मयजमानाभ्यां स्तीर्त्वा संनतं पृष्ठधां स्तृणाति गार्हपत्यादध्याहवनीयाद् यज्ञस्य संततिरसि यज्ञस्य त्वा संतत्यं स्तृणातीति ॥ १ ॥ उत्तरतः पृष्ठधायाः पात्रेभ्यः संस्तीर्य द्वंद्वं पात्राणि प्रयुणक्ति स्फ्यं कपालान्यैग्निहोत्रहवणीं^२ शूर्पं कृष्णाजिनं शम्यामुलूखलमुसलं दृषदुपलं खादिरं छुवं पालाशीं जुह्वाश्वत्थीमुपभृतं वैक-
ङ्कतीं ध्रुवां शमीमयीर्वारलिमात्रीः ॥ २ ॥ वरणमयानि शिष्टानि पात्राणि ॥ ३ ॥ पात्रीमिडाचमसं वेदं वेदप्रवरैः^३कुटुम्बाज्यस्थालीं चरं प्राशिश्रहरणं प्रणीता-
पात्रं पत्नीयोक्त्रं प्रातर्दौहिकानि ॥ ४ ॥ चमसेनापः प्रणयति । काँस्येन ब्रह्म-
वर्चसकामस्य दोहनेन पशुकामस्य मृन्मयेन प्रतिष्ठाकामस्यायसेनाभिचरतः
॥ ५ ॥ वानस्पत्यो ऽमीति चमसमादाय देवेभ्यः शुन्धस्वेति^४ चमसं प्रक्षालयति ॥ ६ ॥
पार्थिवमसि ॥ देवेभ्यः शुम्भस्वेतीति^५रान् ॥ ७ ॥ पश्चाद् गार्हपत्यस्य पवित्रान्तरापो
गृहीते पृथिवीं मनसा ध्यायन्—

यद्वो रेवती रेवत्यं यद्वो हविष्या हविष्यम् ।

यद् ओजो यच्च नृम्णं तं व ऊर्मिं मधुमन्तं देवयज्यायै जुष्टं गृह्णामि ॥

इति ॥ ८ ॥ प्रोक्षणीर्धर्मैः संस्कृत्य ब्रह्मजपः प्रणेष्यामीत्यामन्त्र्यावधाय पवित्रे स्फ्येन सह प्रणयति समं प्राणैर्धारयमाणः—को वः प्रणयति स वः प्रणयतु ॥ कस्मै वः प्रणयति तस्मै वः प्रणयतु ॥ बृहस्पतिर्वः प्रणयतु ॥ पोषाय त्वेति^६ ॥ ९ ॥ उत्तरत आहवनीयस्य स्फ्येनोद्धृत्य सादयति—को वो युनक्ति स वो युनक्तु ॥ कस्मै वो युनक्ति तस्मै वो युनक्तु ॥ बृहस्पतिर्वो युनक्तु ॥ विश्वेभ्यः कामेभ्यो देवयज्याया इति ॥ १० ॥

1 MS I, 1, 4: 2 12.

2 The ms कपालम०.

3 Thus the ms. It is the same as वेदप्रलवान्.

4 MS I, 2, 8.

5 Cp MS I, 4, 10: 59. 5 यद्वोपो गृही-
यादिमां तर्हि मनसा ध्यायेत्.

6 ? Probably पोषाय व इति. Cp Ap I,
16, 3 and, पोषाय त्वा is from MS
1, 1, 3: 2, 7.

अध्वर्युयजमानौ वाचं यच्छेतामा हविष्कृतः ॥ ११ ॥ परिस्तरणैः स्वाङ्गाद्य
पवित्रपाणिः पात्राणि संमृशति—संसीदन्ता दैवीर्विशं इति ॥ १२ ॥ वानस्पत्यासीत्य-
ग्निहोत्रहवणीमादत्ते ॥ १३ ॥ वर्षवृद्धमसीति^१ शूर्पम् ॥ १४ ॥ उर्वन्तरिक्षं वीहीति^२
व्रजति ॥ १५ ॥ प्रत्युष्टं रक्षे इत्याहवनीये प्रतितप्य यजमान हविर्निर्वप्यामीति यज-
मानमामन्त्रयते ॥ १६ ॥ यदि प्रवसेदग्ने [हविर] निर्वप्यामीति ब्रूयात् ॥ १७ ॥
व्रीह्याग्रयणेनेष्ट्वा व्रीहिभिर्यजेता यवेभ्यो^३ यवैर्वा व्रीहिभ्यः^३ ॥ १८ ॥ पश्चादग्निष्टं
शकटं योग्यकृतं^४ छुदिष्मत्सपरिणदकम् ॥ १९ ॥ तस्मादधि निर्वपति ॥ २० ॥
पात्र्या वा स्फ्यमवधायानसान्मन्त्रान्जपन् ॥ २१ ॥ धूरसीति^५ धुरमभिर्मृशति ॥ २२ ॥
देवानामसि बहिनममित्युत्तरामीषामालभ्य जपति ॥ २३ ॥ विष्णो कमोऽसीति^६
पादमादधाति ॥ २४ ॥ अहुतमसीत्यारोहति ॥ २५ ॥ उरु वातायेत्यवसारयति ॥ २६ ॥
मित्रस्य वश्चक्षुषा प्रेक्षे इति हविष्यान्प्रेक्षते ॥ २७ ॥ अग्निहोत्रहवण्यामवधाय
मुष्टिना निर्वपत्यग्निहोत्रहवण्याः शूर्पे—देवस्य वै इत्यग्नये वो जुष्टान्निर्वपाम्यमुष्मै वो
जुष्टानिति^७ यथादेवतम् । त्रिर्यजुषा तूष्णी चतुर्थम् ॥ २८ ॥ इदं देवानामिति^८ निरुसा-
नभिर्मृशति । इदमु नः सहेत्यवशिष्टान् ॥ २९ ॥ गोर्पाथाय त्वा रक्षार्थे त्वा नारात्या इति
निरुसान् ॥ ३० ॥ दँहन्ता दुर्या इत्यवरोहति ॥ ३१ ॥ स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यामिति^९
स्कन्नप्रायश्चित्तं जपति ॥ ३२ ॥ निर्वरुणस्येति^{१०} शकटं निष्क्रामयति ॥ ३३ ॥
स्वरभिव्यर्कशमित्याकाशं प्रेक्षते ॥ ३४ ॥ ज्योतिर्वैश्वानरमित्याहवनीयम् ॥ ३५ ॥
उर्वन्तरिक्षमन्विहि ॥ अदित्यास्त्वोपस्थे सादयामीति पश्चाद् गार्हपत्यस्य सादयति ॥ ३६ ॥
अग्ने हव्यं रक्षस्वेति पुर उपसादयति^{११} ॥ ३७ ॥ अनिर्मृष्टायामग्निहोत्रहवण्यां
प्रोक्षणीं^{१२} संस्कृत्य हविष्यं प्रोक्षत्यनभिप्रोक्षन्नग्निम्—अग्नये वो जुष्टान्प्रोक्षाम्यमुष्मै वो

1 MS I. 1. 4.

2 ? Thus tentatively emended. The ms देवेभ्यो

3 ? The ms यवे सर्वाहिभ्य first hand, यवैर्वा व्रीहिभि second hand. As emended the meaning might be he should use rice as sacrificial substance until (the ripening of) the barley, or (likewise) barley till (the ripening of) rice.

4 ? The ms योग्यकर्त first hand, योग्या-कर्त second hand. The idea meant to be communicated is नद्वयुगम्.

5 आनसान्मन्त्रान् are those formulas

with which the sakata (or anas) is addressed. Cp Man I 2. 1 23 अनोमन्त्रान् and Ap I 18 7 शकट-मन्त्रान्.

6 The ms first hand धुरावभि०.

7 MS I 1. 5.

8 Thus the ms first hand, the second hand स्फात्यै त्वा नारात्या.

9 The ms ०क्ष० first hand, अभि-विख्येयम् second hand. Cp TS I. 1. 4. 2 अभिविख्येषम्.

10 The sūtra is verbally taken over from MS IV. 1. 5 7. 14.

जुष्टानिति' यथादेवतम् । त्रिर्यजुषा तूर्ण्यं चतुर्थम् ॥ ३८ ॥ पात्राणि च यद्वा
 ऽशुद आलेभे इति त्रिरुत्तानानि पर्यावर्त्य ॥ ३९ ॥ अदित्यास्त्वगसीति' कृष्णाजिनमा-
 दायावधूतं रक्षे इत्युत्करे त्रिरवधूनोत्युपरिष्ठाद्ग्रीवमुदगाशसनम् ॥ ४० ॥ अदित्या-
 स्त्वगसि प्रति त्वादित्यास्त्वगवेत्तिवति ॥ ४१ ॥ पश्चादुत्करस्यास्तृणाति प्रत्यग्ग्रीवमुत्त-
 रलोम प्रत्यग्भैसदमभिभुजन् ॥ ४२ ॥ अनुत्सृजन्कृष्णाजिनमुल्लङ्घ्यलमादधाति—
 पृथुभावासीति' ॥ ४३ ॥ न रिक्तमवसृजति' ॥ ४४ ॥ अमेर्जिह्वासीति' हविष्यान्वपति ।
 त्रिर्यजुषा तूर्ण्यं चतुर्थम् ॥ ४५ ॥ बृहद्भावासीति' मुसलमादाय । ऊर्ध्वसूरानस्पत्य
 इति वा ॥ ४६ ॥ अपहतै रक्षो हविष्कृदेहीत्यैवहन्ति । अपहतो ऽघरांसो हविष्कृदेहीति
 द्वितीयम् । अपहता यातुधाना हविष्कृदेहीति तृतीयम् ॥ ४७ ॥ हविष्कृदागहीति
 राजन्यस्य हविष्कृदाववेति वैश्यस्य ॥ ४८ ॥ पत्न्यवहन्ति ॥ ४९ ॥ कुटरुसीत्याग्नीध्रः
 कुटरुमादायेषमावदेति' हृषदमाहन्ति । ऊर्जमावदेति' द्वितीयं रायस्पोषमावदेत्युपलाम्
 ॥ ५० ॥ त्रिरेतेन धर्मेण ॥ ५१ ॥ वर्षवृद्धमसीति' शूर्पमादत्ते ॥ ५२ ॥ वर्षवृद्धाः स्थेति
 हविष्यान्प्रेक्षते ॥ ५३ ॥ प्रति त्वा वर्षवृद्धं वेत्तिवत्युद्वपति ॥ ५४ ॥ परापूतं रक्षे इत्युत्करे
 निष्पुनाति ॥ ५५ ॥ पुरोडाशकपाले तुषानोप्याधस्तात्कृष्णाजिनस्योपास्यति—
 प्रविद्धो रक्षसां भागं इति ॥ ५६ ॥ इदमहं रक्षो ऽवबाध इदमहं रक्षो ऽघमं तमो नयामीति
 पाष्यर्या तुषानवबाधते ॥ ५७ ॥ अपः स्पृष्ट्वा विविनक्ति—देवो वः सविता
 विविनक्तु [सु]विचा विविच्यध्वमिति' ॥ ५८ ॥ विविक्तानावपति ॥ ५९ ॥ देवेभ्यः शुन्धध्व-
 मिति त्रिः फलीकरोति ॥ ६० ॥ तेन धर्मेणानभिभुजन्कृष्णाजिनमास्तीर्य धिषणासि
 पार्वतीति' हृषदमादधाति ॥ ६१ ॥ धिषणासि पार्वती प्रति त्वा पार्वती वेत्तिवत्युपलाम्
 ॥ ६२ ॥ अदित्याः स्कम्भो ऽसीति' शम्यामुपकर्षति पश्चादुदीचीनकुम्बाम् (?) ॥ ६३ ॥
 चान्यमसीत्यधिपति त्रिर्यजुषा तूर्ण्यं चतुर्थम् ॥ ६४ ॥ प्राणाय त्वेति' प्राचीमुपलां
 प्रकर्षत्यपानाय त्वेति' प्रतीची व्यानाय त्वेति' मध्ये व्यवधारयति ॥ ६५ ॥ दीर्घामनु

1 MS I. 1. 6.

2 The ms उपरिष्ठाद्ग्रीवमुद्राशसनम् first hand, उपरिष्ठाद्ग्रीवं विशसनम्. second hand.

3 The ms भसदभिभुजमनभिभुजन् first hand, भसदमनुत्सृजन् second hand. See also sūtra 61 and the corresponding Mān passage.

4-4 The ms ०पसतं रक्षोवहविष्कृ० first hand, ऊर्ध्वसूरसि वानस्पत्य इति वाव

रक्षो हविष्कृ० second hand. For the reading of second hand see Hir I. 17: 126.

5 MS IV. 1. 6: 8. 8.

6 The ms second hand अरमानमा०.

7 MS I. 1. 7.

8 MS IV. 1. 7: 9. 1-3.

9 Thus emended after Āp I. 21. 3.

The ms पश्चादुदीचीनकुम्बाम्.

प्रस्यंतिमिति^१ सँस्थापयति ॥ ६६ ॥ मित्रस्य वश्वक्षुषावेक्षं इति पिष्टान्यवेक्षते ॥ ६७ ॥
 देवो वः सविता हिरण्यपाणिरुपगृह्णातिन्यवशीर्यमाणान्युपगृह्णाति ॥ ६८ ॥ दासी
 पिनष्टि पत्नी वा ॥ ६९ ॥ अणूनि कुरुतादिति संप्रेष्यति ॥ ७० ॥

इतीष्टिसूत्रे [द्वितीये ऽध्याये] चतुर्थं खण्डम् ॥

इति द्वितीयो ऽध्यायः ॥

1 The ms प्रसि०, perhaps under the influence of TS.
 2 MS I. 1. 7.

धृष्टिरसि ब्रह्म यच्छेत्युपवेशमादाय गार्हपत्यादङ्गारौ निर्वर्तयति—अग्ने ऽग्नि-
मामादं जहीति' ॥ १ ॥ निष्कव्यादं नुदस्वेत्यन्यतरं निरस्यति ॥ २ ॥ अग्ने देवयजनं
बहेति' द्वितीयमवस्थाप्य तस्मिन्कपालमुपदधाति—ध्रुवमसि पृथिवीं दहेति' ॥ ३ ॥
अनमिसृजन्कपालमङ्गारमधिवर्तयति—निर्दग्धं रक्षे इति ॥ ४ ॥ धरुणमसीति'
पूर्वमुपदधाति' । धर्ममसीति' पूर्वार्धम् । धर्मासीति' मध्यमादक्षिणम् । चिदसीत्यु-
त्तरम् । परिचिदसीति' दक्षिणार्धात्पूर्वम् । विश्वासु दिक्षु सीदेत्यपरम् । सजातानस्मै यज-
मानाय परिवेशय सजाता इमं यजमानं परिवेशन्तिर्वत्युत्तरार्धात्पूर्वम् ॥ ५ ॥ अष्टाकपाल
अग्नेय एकादशकपाल ऐन्द्राग्न ऐन्द्रश्च ॥ ६ ॥ एतेन धर्मेणोत्तरस्मिन्ष्टाबुप-
धाय चितः स्थ परिचितः स्थेति' शेषमुपदधाति ॥ ७ ॥ वसूनों रुद्राणामित्यङ्गारानध्यु-
ह्य तप्ताभ्यश्चरुमधिश्रित्य प्रातर्दोहं दोहयति यथा सायंदोहम् ॥ ८ ॥ उद-
गग्रं पवित्रमवदधाति ॥ ९ ॥ शृतं करोति नातनक्ति ॥ १० ॥ उद्वास्य प्रातर्दोहं
पिष्टानि सँवपति निष्टप्योपवातायां पात्र्यां पवित्रे अवधाय वाग्यतो देवस्य वै
इत्यमये [वो] जुष्टान्सँवपाम्यमुष्मै वो जुष्टानिति यथादेवतं त्रिर्यजुषा तूष्णीं चतुर्थम्
॥ ११ ॥ तप्ता अपो मदन्तीरुत्पूय हविरुत्पुनाति पच्छो गायत्र्या ॥ १२ ॥ आह-
रति क्षुवेण प्रणीतानां वेदमुपर्यामं कृत्वा ॥ १३ ॥ ताभिः सँसृजति—समापा ओष-

1 MS. I. 1. 8.

2 The ms, MS Padapāṭha and Mān
I. 2. 3. 3 अग्ने.

3 The ms ०मप०.

4 MS IV. 1. 8; 10. 9-10.

5 Cp I. 2. 2. 12 प्रागग्रं.

6 The ms निष्टप्योपवातायां first hand,
निष्टप्योपपूतायां second hand. Cp
Mān I. 2. 3. 10 निष्टप्योप्यमानायां,

Ap I. 24. 1 निष्टप्योपवातायां. Hir the
same as the emendation above.

7 MS I. 1. 9; 4. 16.

8 The ms आपो.

9 The ms वेदमुपर्यां first hand, वेदेनो-
पयम्य second hand, Cp Ap I. 24.

5 वेदेनोपयम्य (for वेदमुपर्यामं कृत्वा),
Mān I. 2. 3. 13 वेदोपयमः क्षुवेण
प्रणीतानामाहरति.

धीमिरिति^१ ॥ १४ ॥ अग्निः^२ परिप्रजाताः स्य समग्निः पृथ्यन्वामिति मदन्तीभिः ॥ १५ ॥
सीदन्तु विशा इति संनयति ॥ १६ ॥ मखस्य शिरो ऽसीति^३ पिरण्डमभिमन्त्र्य पूषा वाँ
विश्वेदेदा विभजतु यथाभागँ व्यावर्त्तयामिति समौ करोति ॥ १७ ॥ इदममेरित्याग्नेयमिद-
ममीषोमयोरित्य[ग्नीषोमीयम्]भिमन्त्र्य पौर्णमास्याम् ॥ १८ ॥ यथादेवतममावा-
स्यायाम् ॥ १९ ॥ घर्मो ऽसीत्यधिश्चयति ॥ २० ॥ उरु प्रथस्वेति^४ प्रथयति यावत्क-
पालं कूर्मस्यानुरूपमश्वशफमात्रम् ॥ २१ ॥ सं ते तन्वा तन्वः पृथ्यन्तामित्यविज्ञा-
र्यन्लेपेन परिमार्ष्टि ॥ २२ ॥ दक्षिणत आज्यं निर्वपति ॥ २३ ॥ अदितिरसि नाङ्घ्रि-
जपत्रेत्याज्यस्थात्नीमादाय दक्षिणाग्नौ विलाप्य पवित्रान्तरा पृष्ठेः पयो ऽस्यप्रेगुवस्तस्य
ते ऽक्षीयमाणस्य पिन्वमानस्य जिन्वमानस्येष ऊर्जे जुष्टं निर्वपामि देवयज्याया इति^५ ॥ २४ ॥
परि वाजपतिरित्याज्यं हविश्च त्रिः पर्यग्निं^६ करोति सह लेपेन ॥ २५ ॥ देवस्त्वा सविता
अपयत्विर्त्युल्मुकेनाभिताप्याग्ने ब्रह्म गृह्ण्वेत्युल्मुकमवसृज्यं दर्भैस्त्वचं^७ ग्राहयति—
अग्निष्टे त्वचं मा हिँसीदित्यनपोहन्ज्वालान् ॥ २६ ॥ सं ब्रह्मणा पृथ्यस्वेति वेदेन सहा-
ङ्गारं भस्माभ्यूहति ॥ २७ ॥ अविदहन्त अपयतेत्यङ्गारानभ्यूह्य वाचँ^८ विसृजते ॥ २८ ॥
अन्तर्वेदि प्रागुदीचीः स्फथेन तिस्रो लेखाः कृत्वा [ता]सु लेपं निनयत्यसँसार-
यर्न—एकताय स्वाहा द्विताय स्वाहा त्रिताय स्वाहेति पर्यायैराहवनीयादुल्मुकेनाभि-
ताप्य ॥ २९ ॥ वेदि करोति ॥ ३० ॥ खादिरँ स्फथं भृष्टिलर्मदत्ते [सा]वित्रेणै
॥ ३१ ॥ इन्द्रस्य बाहुरसीति^९ दर्भेण संमृज्य पृथिव्या वर्मासीति पूर्वस्मिन्वेदितृतीये
दर्भे^{१०} निधाय स्फथेन तिर्यक्छिनत्ति त्रिचतुर्थं—पृथिवि देवयजनीति^{११} ॥ ३२ ॥ व्रजं
गच्छ गोस्थानमिति^{१२} तृणाग्रमादत्ते पाँसूँश्चास्त्रात्वा ॥ ३३ ॥ वर्षतु ते पर्जन्ये इति वेदि-
मवेक्षते ॥ ३४ ॥ बधान देव सवितरिति^{१३} स्फथेन सतृणान्पाँसून्हरति ॥ ३५ ॥
उत्तरत आग्नीध्रस्तुषान्वेदमूलानीत्युत्करं परिगृह्णाति ॥ ३६ ॥

1 MS I, 1, 9.

2 It is very striking that even Āp I,

24, 5 has the faulty reading अग्निः instead of अन्त्र्यः, and this against its own Samhitā. Mān I, 2, 3, 14 has preserved the correct form.

3 MS IV, 1, 9: 11, 5-6.

4 The ms •मित्येवक्षारयन् first hand, •मित्यतिक्षारयन् second hand.

5 The mantra occurs in VārGr I,

12. In Mān I. 2. 3. 24 the reading is corrupt.

6 So also Mān ib.

7 The mantra is to be construed with

दक्षिणत आज्यं निर्वपति of sūtra 23.

8 The ms second hand पर्यग्निं.

9 ? The original was perhaps अवसज्य.

10 =असंस्यन्दयन् of Āp I, 25, 15.

11 The word occurs here for the first time. The sense is clear.

12 The ms second hand omits [सा]-वित्रेण.

13 MS I, 1, 10.

14 The ms दर्भन् first hand, दर्भान् second hand.

इदं तस्मै हर्म्यं करोमि यो वो देवाश्चरति ब्रह्मचर्यम् ।

मेधावी दिक्षु मनसा तपस्यन्तर्दूतश्चरति मानुषेषु ॥

इति तस्य पाणिकोष्ठे निवपति ॥ ३७ ॥ यो ऽस्मान्देष्टि यं च वयं द्विष्म
इत्यभिचरन् ॥ ३८ ॥ मा वः शिवा ओषधय इति द्वितीयम् ॥ ३९ ॥ द्रप्सस्त इति
तृतीयम् ॥ ४० ॥ एतेन धर्मेण त्रिर्यजुषा हरति तूष्णीं चतुर्थम् ॥ ४१ ॥ अपवादे
रक्षो ऽपवाढो ऽघशंसो ऽपवाढा यातुधाना इति स्फ्येनोत्करमपिघसे ॥ ४२ ॥ अग्नेण
गार्हपत्यमपरेणाहवनीयं स्फ्येन वेदिं परिगृह्णाति यजमानमात्रां प्राचीं यथा
हवीं व्यासजानि संभवेयुस्तावतीं तिरश्चीम् ॥ ४३ ॥ सत्यसदसीति पश्चार्धा-
दुदीचीं लेखां लिखति । श्रुतसदसीति दक्षिणार्धात्प्राचीम् । धर्मसदसीत्युत्तरार्धा-
त्प्राचीम् ॥ ४४ ॥ ख्यां प्रतिष्ठाकामस्य कुर्यात् ॥ ४५ ॥ अपारसमिति द्व्यङ्गुलं
स्नात्वा स्फ्येन मूलान्युद्धत्योत्करे निवपति ॥ ४६ ॥ आहार्यपुरीषां पशुकाम-
स्य कुर्यात् ॥ ४७ ॥

इतीष्टिसूत्रे [तृतीये ऽध्याये] प्रथमं खण्डम् ॥

इमां नरः कृणुत वेदिमेत्य देवेभ्यो जुष्टामदित्या उपस्थे ।

तौ विश्वे देवा [अ]जुषन्त सर्वे रायस्पोषा यजमानं सँविरान्तु ॥

इति संमृष्टामाहवनीयलक्ष्यै प्राञ्चावँसाबुध्नयति प्रतीची ओणी प्रागु-
दक्प्रवर्णौ संनतमध्यामन्तिकजघनाम् ॥ १ ॥ एतदन्तं^१ पूर्वद्युः करोति ॥ २ ॥ पाणी
प्रक्षाल्य स्फ्यं प्रक्षालयत्यप्रतिमृशन्नग्रम् ॥ ३ ॥ वेदिमवोक्ष्य ब्रह्मन्तरं^२ [परिग्राहं]
परिग्रीह्यामीत्यामन्त्य परिगृह्णाति—वसवस्त्वेति पश्चाद् रुद्रास्त्वेति दक्षिणत
आदित्यास्त्वेत्युत्तरतः ॥ ४ ॥ धा असि स्वधा असि ॥ उर्वी चासि वस्वी चासि रन्ती चासि ॥
पुरा कूरस्येति च स्फ्येन वेदिं संमृज्यापरस्मिन्वेदितृतीये तिर्यञ्च स्फ्यं
स्तब्धवौ प्रोक्षणीरासादयेभ्यर्वाहिरुपसादय स्रुवं [च] स्रुचश्च संमृद्दि पत्नीं संनद्याज्येनोदे-

1 MS I. 1. 10.

2 The ms तावतीतिरश्चीः.

3 1 The ms second hand लेखाम्.

4 The ms द्रपङ्गुलम्.

5 The ms second hand इमां.

6 Cp KS I. 9, Mān I. 2. 4. 19 इमां

देवा अजुषन्त विश्वे.

7 1 The ms second hand संमृष्टावा०.

8 1 The ms first hand लक्ष्येन.

9 The ms ० प्रवर्णौ.

10 The ms ० मध्याव०.

11 1 The last three adjectives are float-
ing in the air. These along with
the next sūtra are inserted by
second hand.

12 The ms ०न्तां.

13 The ms ०त्तरान्.

14 The ms ० मृज्य पर०.

15 The ms स्तीर्णा.

16 The ms इध्मं व०.

हीति संप्रेष्यति ॥ ५ ॥ आग्नीध्रो यथाप्रेषितं करोति ॥ ६ ॥ प्रोक्षणीरभ्युत्पूर्य
स्फ्यग्रे उप उपनिनीयोदञ्च स्फ्यमवकृष्य स्फ्यस्य वर्त्मन्सावयति ॥ ७ ॥ पुरो-
सदनात्स्फ्यमुद्यच्छेत् ॥ ८ ॥ स्फ्येनोत्करमवेहन्ति—द्विषतो वधो ऽसीति पुरस्ता-
त्प्रत्यञ्चम् ॥ ९ ॥ अभ्युदय प्रत्यासादयति ॥ १० ॥ उत्तरत आहवनीयस्य दक्षिण-
मिध्ममुत्तरं बर्हिः^१ ॥ ११ ॥ वेदप्रवरैः^२ सुचः संमार्ष्टि चतुर्धा विभज्याविभज्य वा
॥ १२ ॥ आहवनीये गार्हपत्ये वा प्रत्युष्टं रचै^३ इति^४ प्रतितप्याभ्यग्रे सपार्श्वार्धै-
र्मुखानि मूलैर्दण्डान् ॥ १३ ॥ आयुः प्राणमिति^५ सर्वतः सुवममेष्ट्वा तेजिष्ठस्य
तेजसा निष्टपामीति संमार्गं निष्टपति ॥ १४ ॥ चक्षुः श्रोत्रमिति^६ जुह्वमभ्यन्तरं प्रार्ची
प्रतीर्ची बाह्यतः ॥ १५ ॥ वाचं पशूनिर्त्युपभृतमभ्यन्तरं प्रतीर्ची प्रार्ची बाह्यतः
॥ १६ ॥ यज्ञं प्रजामिति^७ सर्वतो ध्रुवाम् ॥ १७ ॥ अभ्युदय संमार्गान्नावनुप्रहरति—
दिवः^८ शिल्पमवततं पृथिव्याः ककुभिः^९ श्रितम् ।

तेना सहस्रकारणेन द्विषन्तं तापयामसि ॥

द्विषन्नस्तप्यतां बहु मा न आगात्ताप्यौषधयः स्वाहा ॥

इति ॥ १८ ॥ अग्रे गृहपत उप मा ह्यस्व देवानां पत्नीरुप मा ह्यध्वमिति पत्नी गार्ह-
पत्यमुपतिष्ठते । पत्नीलोकं च—पत्नि पत्न्येष ते लोको नमस्ते अस्तु मा मा हिंसी-
रिति^{१०} ॥ १९ ॥

सुप्रजसस्त्वा वयं सुपत्नीरुपसेदिम ।

अग्रे सपत्नदम्भनं सुवीरासो अदाभ्यम् ॥

इति दक्षिणतः पश्चाद्गार्हपत्यस्योपविशति प्रभुज्य जानुनी ॥ २० ॥

योक्त्रेण पत्नी संनह्यते^{११} ऽन्तर्वस्त्रम्—

आशासाना सौमनसं प्रजौ सौभाग्यं तनूम् ।

अभेरनुमता भूत्वा संनद्ये सुकृताय कम् ॥

1 Hir I. 22 अपकृष्य.

2 The ms पुनरा°.

3 The ms °मप°.

4 The ms उत्तरम्.

5 The verb उपसादयति to be supplied.

6 The ms second hand °प्रवरैः. प्रव occurs as a variant of प्रलव in Mān I. 2. 5. 2. वेदप्रवर means the same as वेदप्रान्त or वेदाप्र.

7 MS I. 1. 11.

8 The ms adds आहवनीये.

9 1 The ms प्रतितप्याभ्यसुप्रार्श्वार्धै° first hand, प्रतितप्याभ्यग्रे सुप्रार्श्वार्धै° sec h.

10 The ms प्रजापति°. See MS ib.

11 The ms first hand दिवि, which is also the reading of Mān I. 2. 5. 8.

12 ककुभिः of TB III. 3. 2. 1¹ and Mān ib is to be corrected.

13 MS I. 4. 3: 51. 7.

14 The ms second hand पत्नीं संनह्यति.

15 The ms first hand °तर्वसुम्, which is struck off by the second hand.

इति ॥ २१ ॥ पूषा ते ग्रन्थिं प्रधात्विति' ग्रन्थिं करोति ॥ २२ ॥ स ते मा
 स्वादिति' दक्षिणतो ग्रन्थिमभ्यूहति ॥ २३ ॥ अपः स्पृष्ट्वा वेदेनाज्यमुपहरति
 ॥ २४ ॥ तदन्वारभ्याभिसंमील्यावेक्षते—अदब्धेन त्वा चक्षुषावेक्षे रायस्पोषाय सुप्रजा-
 स्वायै ॥ अदितिरेव सुपुत्रेन्द्राणीवाविधवा सुप्रजाः प्रजया भूयासमिति ॥ २५ ॥ इदं विष्णु-
 रिति' गार्हपत्यदक्षिणाग्न्योरधिभ्रयति ॥ २६ ॥ तेजो ऽसीति' द्वितीयं पश्चाद्गार्हप-
 त्यस्य ॥ २७ ॥ तेजो ऽनुप्रच्यवस्वेति हरति ॥ २८ ॥ अग्नेष्टे हरो मा विनैदित्याहवनीये-
 ऽधिभ्रित्योत्तरतः प्रोक्षणीनां स्फथस्य वर्त्मन्सादयति ॥ २९ ॥ तेजो ऽसीति' पर्या-
 यैस्त्रिराज्यमुत्पूयाप उत्पुनाति पच्छो गायत्र्या ॥ ३० ॥ अमृतमसीत्याज्यमवे-
 क्षते ॥ ३१ ॥ अन्तर्वेद्याज्यानि क्षुवेण गृह्णाति वेदमन्तर्धीय पवित्रे अवधाय
 धामासीति गृह्णात्यतुर्जुह्वां गृह्णाति । अष्टौ गृह्णन्नुपभृति कनीयश्चतुर्ध्रुवायाम् ॥ ३२ ॥
 भूयिष्ठं पञ्चमं पशुकामस्य ॥ ३३ ॥

इतीष्टिसूत्रे [तृतीये ऽध्याये] द्वितीयं खण्डम् ॥

आपो रेभत पिपृत मध्वा समक्ता निषाद स्था यामन्वाहार्यमार्णा इति प्रोक्षणीरभि-
 मन्त्रयते । देवीरापः शुद्धा यूयमिति' च ॥ १ ॥ ब्रह्मजिध्मं वेदिं बर्हिः प्रोक्षिष्यामीत्यामन्त्र्य
 विस्त्रस्येध्ममृते परिधिभ्यः प्रोक्षति ॥ २ ॥ कृष्णो ऽस्याखरेष्टै इतीध्मं वेदिरसीति'
 वेदिं बर्हिरसीति' बर्हिस्त्रिस्त्रिः प्रोक्षति ॥ ३ ॥ देवंगममसीत्यन्तर्वेद्यासाद्य बर्हिस्त्रिः
 प्रोक्षति—दिवे त्वेत्यग्रमन्तरिक्षाय त्वेति मध्यं पृथिव्यै त्वेति मूलम् ॥ ४ ॥ अग्राण्यु-
 पपाय्य ग्रन्थिं परिषिच्य मूलान्युपसिञ्चति ॥ ५ ॥ ऊर्ध्वं बर्हिषद्भ्यः ॥ स्वाहा
 पितृभ्यो धर्मपावभ्यै इति दक्षिणतो वेद्याः प्रोक्षणीशेषं निनीय पूषा ते ग्रन्थिं विष्य-
 त्विति' ग्रन्थिं विस्त्रस्य यजमाने प्राणापानौ दधामीति प्रस्तरे पवित्रे विस्तृज्य विष्णोः
 स्तुपो ऽसीति' प्रस्तरं सहपवित्रमाहवनीयतो ऽभिगृह्णात्यविधून्वन्नसंमार्गम् ॥ ६ ॥
 अग्नेणाहवनीयं परिहृत्य दक्षिणतो ब्रह्मणे यजमानाय वा प्रयच्छति—प्राणापा-
 नाभ्यां त्वा सतनुं कृणोमीति ॥ ७ ॥ मयि प्राणपानाविति प्रतिगृह्णाति ॥ ८ ॥ दर्भा-

1 MS I. 1. 2.

2 The ms. ० मप० first hand, ० मा० second hand.

3 MS I. 1. 11.

4 MS I. 2. 9.

5 The ms first hand वर्त्मनि. Cp Ap II. 6. 5.

6 The verse is corrupt. Hir I. 25:

165 has preserved the verse more carefully : आपो रेभत पिप्रीत मध्वा समद्वक्त्रानिषद स्था यामन्नहणीयमानाः.

7 MS I. 1. 12.

8 The ms स्तु०.

9 ? The ms ० विधूनयन्नसंमा० first hand, ० विधूनयन्नसंमा० second hand. Cp MS IV. 1. 13: 17. 15 न विधूनयात्.

नन्तर्धाय दक्षिणतः शुल्बं स्तृणात्युत्तरमंसमभि स्तृणन्बर्हिः स्तरणमन्त्रेण ॥ ९ ॥
 पञ्चार्धादुदगग्रमपत्नीकस्य निदध्यात् ॥ १० ॥ उरु प्रथस्वेति स्तरणम् ॥ ११ ॥
 पूर्वं पूर्वं धातुमपरमपरं वा स्तृणाति ॥ १२ ॥ छादयन्मूलानि प्राचीनमन्तर्दधाति
 वेदिर्म ॥ १३ ॥ प्रस्तरद्वस्तः परिधिभिराहवनीयं परिदधाति—गन्धर्वो ऽसीति^१
 पञ्चार्घ्यमुदञ्चमिन्द्रस्य बाहुरसीति^२ दक्षिणार्घ्यं प्राञ्चं मित्रावरुणौ त्वेत्युत्तरार्घ्यं प्राञ्चम्
 ॥ १४ ॥ अर्चैकृष्याग्रतरमिध्मादूर्ध्वं समिधावादधाति—नित्यहोतारं त्वेति^३ ।
 तूष्णीमुत्तराम् ॥ १५ ॥ सूर्यस्त्वा रश्मिभिरित्याहवनीयमुपस्थाय पुरस्तादप्रच्छि-
 जप्रान्तौ दर्भावनन्तर्गर्भादुदगग्रौ बर्हिषि वितनोति—विश्वजनस्य विधृती स्थं इति^४
 ॥ १६ ॥ विधृत्योः प्रस्तरं सादयति दक्षिणार्धे बर्हिषः—वसूनां रुद्राणामिति^५ ॥ १७ ॥
 द्यौरसीति^६ प्रस्तरे जुह्वम् ॥ १८ ॥ समं प्रस्तरमूलैर्दण्डं करोति ॥ १९ ॥ अन्तरिक्षमसी-
 त्युत्तरामुपभृतमधस्ताद्विधृत्योः । पृथिव्यसीत्युत्तरां ध्रुवामुपरिष्ठाद्विधृत्योः ॥ २० ॥
 असंस्पृष्टाः सादयत्यनूचीः ॥ २१ ॥ ऋषभो ऽसीति^७ दक्षिणतो जुह्वाः पूर्णञ्जुवं
 सादयति ॥ २२ ॥ ध्रुवा असदन्नित्याज्यानि संमृशति ॥ २३ ॥ स्योनं ते सदनं कृणोमि^८
 धृतस्य धारया सुशेवं कल्पयामीति पात्र्यामुपस्तीर्याभिघार्य हवीं ष्युद्वासयति—आर्द्रः
 पृथस्तुर्भुवनस्य गोपाः श्रुते उत्क्रातु जनिता मतीनाम् [इति] ॥ २४ ॥ सुरुपं त्वा वसुविदं
 पशूनां तेजसाग्रे त्वौ जुष्टमभिधारयामीत्याग्नेयमभिधारयति यथादेवतमुत्तरम् ॥ २५ ॥
 अनभिघ्नन्नपर्यावर्तयन्वेदेन प्रमृज्य पात्र्यामवदधाति ॥ २६ ॥ इरा भूतिः पृथिव्यौ
 रसो मोत्कमीदिति^९ कपालान्यभिघार्य पुरोडाशावलंकरोति ॥ २७ ॥ तृप्तिरसि
 गायत्रं छन्दस्तर्पय मा तेजसा ब्रह्मवर्चसेन । तृप्तिरसि त्रैष्टुभं छन्दस्तर्पय मेन्द्रियेण वीर्येण ।
 तृप्तिरसि जागतं छन्दस्तर्पय मा प्रजया पशुभिः ॥ खमद्द्व त्वचमद्द्व सर्वमात्मानमद्द्वेति
 स्वक्कमनीकाशर्मनाक्लि ॥ २८ ॥ अधस्तादुपाज्य दोहावलंकरोति—

यस्त आत्मा पशुषु प्रविष्टो देवानां वेष्टोमनु यो विचष्टे^{१९} ।

1 The ms स्तृणामुत्तरमंसमभि first hand,
स्तृणान्यूर्णामदसमभि second hand.	8 The ms विधृता स्थेति.
9 The ms कृणोमीति.
2 MS I. 1. 9: 5. 5.	10 The ms श्रित.
3 अग्रैः to be supplied—अग्रैर्मूलानि छाद-
यन्.	11 त्वा is struck off by second hand
cp Mān I. 2. 6. 18. .rs at
4 "He covers the vedi (with the
grass) from west to east" ?	12 The ms second hand पृथिव्यौ
5 MS I. 1. 12.	13 The ms first hand रमेनो ¹⁵ .
6 In all the three instances the ms
reads 'rdh' for 'rdhy'. Cp Hir
I. 25: 171.	14 Thus the ms. All t'
अनिकाषं Ap II. 11
7 Perhaps to be emended to अ१०.	15 The ms second h
16 The ms विवस्ते.
second hand

आत्मन्वान्सोम घृतवानिहेहि^१ स्वर्विन्द यजमानाय मह्यम् ॥

इति ॥ २६ ॥ पश्चात्सुचां प्रत्यग्दण्डां पात्रीमासादयत्यग्रेण सुचः कुम्भ्यौ संघाय दक्षिणस्यां वेदिभ्रोण्यां शृतमुत्तरस्यां दध्यग्रेण सुचो वेदं सादयति ॥ ३० ॥ वेद्यन्तान्परिस्तीर्य होतृषदनमास्तीर्याग्रे समिष्यमानायानुब्रूहीति संप्रेष्यति ॥ ३१ ॥

इतीष्टिसूत्रे [तृतीये ऽध्याये] तृतीयं ऋणम् ॥

प्रणवे प्रणवे समिधमादधात्यनुयाजसमिधमवशिष्य ॥ १ ॥ समिधमग्निं त्रिवेदेनोपवाजयत्यग्रं वेद्याः संमार्गम् ॥ २ ॥ ध्रुवायां पूर्णसुखमवनीय ध्रुवाया उपहृत्योत्तरेण परिधिसंधिनान्ववहृत्य दक्षिणाप्राञ्चमाधारमाधारयति—प्राजापतये स्वाहेति मनसां ॥ ३ ॥ अग्नीत्परिधी^२ आग्निं च भिक्षिः समृद्धीति संप्रेष्यति ॥ ४ ॥ स्फ्येन संमार्ष्टि^३ धमसंनहनैश्च परिधीन् । श्रूते स्फ्यादग्निमिधमसंनहनैः संमार्ष्टि—आजि त्वाग्ने सरिष्यन्तं सनि^४ सनिष्यन्तं वाजं जेष्यन्तं देवेभ्यो हव्यं वक्ष्यन्तं वाजिनं त्वा वाजजित्यायै संमार्जिम ॥ अग्रे वाजं जयेति ॥ ५ ॥ सप्रथा नम इति पुरस्ताज्जुह्वपभृतोरञ्जलिं करोति ॥ ६ ॥ जुह्वमभिष्ट्वा हयति देवान्यक्ष्यावो देवयज्यया^५ [इति जुह्वमादधे । उपभृदेहि देवस्त्वा सविता हयति देवान्यक्ष्यावो देवयज्यया] इत्युपभृतम् ॥ ७ ॥ सुयमे मे अथ स्तमित्यभिर्मन्त्र्यामाविष्णुं इत्यतिक्रामति ॥ ८ ॥ विष्णोः स्थामासीत्यवतिष्ठते ॥ ९ ॥ अन्तर्वेदि दक्षिणः पादो भवत्यवघ्न इव सव्यः ॥ १० ॥ अथाघारमाधारयति—ऊर्ध्वो अर्ध्वर इति प्रागुदञ्चं संततसूर्ध्वं^६ स्वर्गकामस्य न्यञ्जं द्वेष्यस्य ॥ १२ ॥ असंस्पर्शयन्सुचौ प्रत्यतिक्रामति—पाहि मामे दुश्चरितादा मा सुचरिता-र्हेजेति ॥ १३ ॥ जुह्वा ध्रुवां त्रिः समनक्ति—

समहमग्निना हविः समहं हविषा घृतम् ।

समन्तरिद्धमर्चिषा सं ज्योतिषा ज्योतिः ॥

For इहेहि the ms येहि first hand, दि

Ap II. 10. 5) second hand.

ms संमार्ग.

अप०.

second hand adds ध्यायन्.

4: 19, 3-4.

8 The ms दक्षिणमादो भवत्यवघ्न इव सव्यो-
-धारम् first hand, दक्षिणं पादमव-
घ्नसव्यं कृत्वाधारम् second hand.

9 This is derived from MS I, 4. 12:
61. 6-7.

10 This very faulty reading is in Mān
I, 3. 1, 18.

and सुयमे मे य घृताची

11 This line is MS IV. 1, 14: 19, 15.
The ms second hand has a dif-

इति ॥ १४ ॥ ध्रुवामभिधाययतने क्षुचौ सादयति ॥ १५ ॥ उज्जीतं राय
इति ध्रुवाया आज्यमुन्नयति । सुवीराय स्वाहेति जुहुमाप्याययति ॥ १६ ॥ यज्ञेन
यज्ञः संतत इति जुह्वा ध्रुवां प्रत्यभिधारयति ॥ १७ ॥ उत्तरतः प्रवरायावतिष्ठते ।
स्फ्यसंमार्गे^१ पाणौ कृत्वापर आग्नीध्रो^२ वेद्यास्तृणमव्यन्तमपादायार्हं—क इदमध्वर्यु-
र्भविष्यति^३ स इदमध्वर्युर्भविष्यति^४ ॥ यज्ञो यज्ञस्य ॥ विष्णोः स्थाने तिष्ठामि ॥ वागाविज्यं
करोतु मन आविज्यं करोतु ॥ वाचं प्रपद्ये ॥ भूर्भुवः स्वः ॥ ब्रह्मन्प्रवरायाश्रावयिष्यामीत्या-
मन्याश्राव्य प्रत्याश्रुत आह—अग्निदेवो देव्यो होता देवान्यक्षद्विद्वोऽश्वित्वान्मनुष्वद्भर-
तवदमुवदमुवदिति ॥ १८ ॥ ऊर्ध्वानृषीन्मन्त्रकृतो यजमानस्य^५ प्रवृणीते ॥ १९ ॥
पुरोहितप्रवरेणाब्राह्मणस्य ॥ २० ॥ ब्रह्मणवदा च वक्षद्ब्राह्मणा अस्य यज्ञस्य प्रावितार
इति ॥ २१ ॥ होतुरुपांशु नामादिशति मानुष इत्युच्चैः ॥ २२ ॥ घृतवतीति^६ संप्रेष्य-
ति ॥ २३ ॥ क्षुचावादार्यं समिधो यजेति प्रथमे^७ संप्रेष्यति यज यजेत्युत्तरान् ॥ २४ ॥
अग्निध्वोपभृतो^८ उर्ध्वं जुह्वामानीयोत्तरौ यजति ॥ २५ ॥ पञ्च प्रयाजानुत्तरेणा-
धारसंभेदं समानत्र यजति^९ ॥ २६ ॥ ध्रुवादीनि^{१०} हवीं^{११}भ्यभिधारयत्युपभृतमन्ततः
॥ २७ ॥ ज्योतिष्मत्याज्यभागौ यजत्योन्नेयमुत्तरार्धे सौम्यं दक्षिणार्धे^{१२} उप्रेणा-
धारसंभेदमतिक्राम्य^{१३} ॥ २८ ॥ प्रधानाहुतीः पूर्वा पूर्वा संहिताम् ॥ २९ ॥ आग्ने-
येन प्रचर्योपांशुयज्ञेन प्रचरति ॥ ३० ॥ उपांशु देवतामाहोच्चैरन्यत् ॥ ३१ ॥
सान्नाय्येन समानदेवतस्य दोहयोश्च समवदाय प्रचरति ॥ ३२ ॥ पुरस्तात्स्विष्ट-
कृतः क्षुवेण पार्षणौ होमौ जुहोति—

ऋषभं वाजिनं वयं पूर्णमासं हवामहे ।

स नो दोहतां सुवीरं रायस्पोषं सहस्रिणाम् ॥

पूर्णमासाय सुराधसे स्वाहेति पौर्णमास्याम् ॥ ३३ ॥ अमावास्या सुभगा सुरेवा

ferent reading, which is common with Hir: समकृमभिनाघृतं समकं हविषा हविः.

nounces his sampraiṣa in which the word घृतवती is contained.

8 The ms सचावसादय.

1 The ms स्फ्यं संमार्ग.

9 We expect प्रथमं. प्रथमे recurs at the end of khaṇḍa 5.

2 The ms adds पश्चार्धे होता.

3 The ms *मव्यक्त*. But cp Āp II. 15. 1.

10 Cp MS I. 4. 12: 61. 14-15.

4 The ms *मवदायार्ह.

11 The ms *दीति.

5 The ms second hand इदमग्नीध्रविष्यति.

12 Cp MS ib 62. 2.

6 The ms adds ऋषीन्.

13 lb 61. 15-16.

7 The meaning is: The Hotṛ pro-

14 The ms *कामौ.

धेनुरिव पयो भूये आप्यायमाना ।

सा नो दोहतां सुवीरं रायस्पोषं सहस्रिणम् ।

अमावास्यायै सुराधसे स्वाहा ॥

इत्यमावास्यायाम् ॥ ३४ ॥ उत्तरार्धपूर्वार्धे ऽग्निं स्विष्टकृतम[सं]सृजन्य-
जतिं ॥ ३५ ॥ आयतने स्तुचौ सादयति ॥ ३६ ॥

इतीष्टिसूत्रे [तृतीये ऽध्याये] चतुर्थं खण्डम् ॥

आग्नेयमध्यादधिहृत्याङ्गुष्ठेनोपमध्यमया च यवमात्रं प्राशित्रमवद्यति
॥ १ ॥ अनुपस्तृणन्नभिघार्याग्नेषोत्तरं वेद्यं समप उपनिनीयं व्यूहौषधीः साद-
यति ॥ २ ॥ सर्वेषां हविषां^१ द्विर्द्विरिडां समवदाय सादयति ॥ ३ ॥ आग्नेयस्य
दक्षिणार्धादवदाय पूर्वार्धादगुं दीर्घं^२ यजमानभागमवद्यति ॥ ४ ॥ मध्यात्संभिन्द-
न्नितीयामिडाम् ॥ ५ ॥ अग्नेण हवीं^३पि पश्चार्धेन स्तुचः परिहृत्य प्रत्यङ्मुख
आसीनो होत्र इडां प्रयच्छति ॥ ६ ॥ अग्नेण होतारमपरेणेडां दक्षिणातिक्रम्या-
नतिक्रम्य वा होतुरङ्गुलिपर्वणी अनकथपरं पूर्वम् ॥ ७ ॥ इडाया होत्रे ऽवान्त-
रेडां हस्ते ऽवद्यति होता पूर्वमध्वर्युरुत्तरम् ॥ ८ ॥ अध्वर्युराग्नीध्रो ब्रह्मयज-
मानावित्यन्वारभन्ते ॥ ९ ॥ उपहृतायामिडायां दक्षिणतः परीतोत्तरतः परीतेति
संग्रेष्यति ॥ १० ॥ यजमानपञ्चमा ऋत्विजो व्यतिक्रम्य भक्षयित्वेडां प्रस्तरे
मार्जयन्ते—

मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यस्य विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधातु ।^४

बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो यज्ञं विश्वे देवा इह मादयन्ताम् ॥

इति ॥ ११ ॥ व्युद्दिष्टस्य द्वैधमाग्नीध्रभागं पृथक्परायोरवद्यति—उपहृता
पृथिवी मातोप मां^५ पृथिवी माता ह्ययतामभिराग्नीध्रात्स्वाहा ॥ उपहृतो यौः पितोप मां^६ यौः
पिता ह्ययतामभिराग्नीध्रात्स्वाहेत्युपहृत्य पृथिव्यास्त्वा दात्रा प्राश्राम्यन्तरिक्षस्य त्वा दात्रा प्राश्रामि
दिवस्त्वा दात्रा प्राश्रामि दिशां त्वा दात्रा प्राश्रामीति प्राश्राति ॥ १२ ॥ वेदेन ब्रह्मभाग-
यजमानभागावग्नेणाहवनीयं परिहृत्य दक्षिणतः प्राशित्रहरणे ऽन्तर्वेदि ब्रह्मभागं
सादयत्यपरं बहिर्वेदि यजमानभागम् ॥ १३ ॥ अन्वाहार्यमनु हवीं^७प्युह्वासयति

1 The ms second hand strikes off

पयो भूय.

2 Cp MS I, 4, 13: 63, 11-12.

3 The ms अग्नेयं म०.

4 1 Perhaps to be corrected to °दक्षि-
हृत्या०.

5 The same as Mān I, 3, 3, 1 अग्नौ-

क्षिते.

6-6 1 Thus tentatively emended. The
ms सर्वेषां युदयति first hand, सर्वेषा-
मुपोहति second hand.

7 The ms °मिडायाम्.

8 This line is MS I, 7, 1: 109 4.

9 The ms first hand मा.

॥ १४ ॥ अनुयाजसमिधमादायाह—ब्रह्मन्प्रस्थास्यामः समिधमाधायामीत्परिधीं ब्राह्मि च सङ्कत्सङ्कसंघृहीति संप्रेष्यति ॥ १५ ॥ इध्मसंनहनैः संमार्ष्टि—आजि त्वामे ससु-
वौसै सनि सनिवौसै वाजं जिगिवांसं देवेभ्यो हव्यमृदिवौसै वाजिनं त्वा वाजजितं संमाज्यमे
वाजमजैषीरिति ॥ १६ ॥ विस्रस्याभ्युक्ष्य संमार्गानग्नावनुग्रहरति—

यो भूतानामधिपती रुद्रस्तन्तिचरो वृषा ।

पशून्स्माकं मा हिँसरेतदस्तु हुतं तव स्वाहा ॥

इति ॥ १७ ॥ औपभृतं जुह्वामानीय त्रीननुयाजान्यजति—देवान्यजेति
प्रथमे यज यजेत्युत्तरौ ॥ १८ ॥ समिध्यपरमपरमिष्ट्वोत्तमेनेतरावनुसंभिधा-
यतने सुचौ सादयति ॥ १९ ॥

इतीष्टिसूत्रे [तृतीये ऽध्याये] पञ्चमं खण्डम् ॥

वाजस्य मेति^१ जुह्वं सहप्रस्तरामुदगृह्णाति । अथा सपत्नानिन्द्रो मै इत्युपभृतम-
वगृह्णाति । उदग्रामश्चेति^२ जुह्वम् । निग्रामश्चेत्युपभृतम् । अथा सपत्नानिन्द्रामी मै इति
विषुची करोति ॥ १ ॥ अमेरुज्जितमनूजेषमिति प्राचीं जुह्वं प्रकर्षति ॥ २ ॥ देवस्तै
सविता प्रतिनुदतु यो अस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इत्युपभृतं प्रतीचीं बहिर्वेदि निरस्यति^३
॥ ३ ॥ अभ्युक्ष्य प्रत्यासादयति ॥ ४ ॥ जुह्वा परिधीननक्ति—वसुरसीति^४ मध्यममुपा-
वसुरिति^५ दक्षिणं विश्वावसुरित्युत्तरम् ॥ ५ ॥ संजानाथां यावापृथिवी इति बहिषि विष्टु-
ती विष्टुज्य प्रस्तरमनक्ति—पृथिव्यामश्चेति^६ भुवायां मूलमन्तरिक्षे ऽश्चेत्युपभृति
मध्यं दिव्यश्चेति जुह्वामग्रम् ॥ ६ ॥ प्रत्यवरोहैः पुनरक्त्वायुषे त्वेति^७ प्रस्तरात्पृथ-
मपादाय मूलैः प्रतिष्ठाप्य प्रस्तरमासीन आश्राव्य प्रत्याभृत आह—इषिता दैव्या
होतारो भद्रवाच्याय प्रेषितो मानुषः सूक्तावाकाय सूक्ता ब्रूहीति संप्रेष्यति ॥ ७ ॥ अस्यामृषे-
द्धोत्रार्यामित्युच्यमाने सहशाखं^८ प्रस्तरमग्नावनुग्रहरति ॥ ८ ॥ अप्तुमी रिहाणौ इति
नियतं^९ प्राश्नमनुग्रहत्यैनान्यवसृजति^{१०} ॥ ९ ॥ अमीद्रमयेति संप्रेष्यति ॥ १० ॥ आग्नी-
ध्रस्त्रिः पाणिना गमयति ॥ ११ ॥ अनुग्रहर सैवदस्वेत्याग्नीध्रः संप्रेष्यति ॥ १२ ॥

1 The ms हव्यमु०, as against Mān
हव्यमो०.

2 We expect प्रथमं. See I, 3, 4, 24.

3 MS I, 1, 13.

4 "With the same mantras but now
in reversed order."

5 MS II, 8, 3: 108. 19.

6 The ms ०मृषे होत्रायाम्, The Samhitā

ms (IV. 13, 9: 212, 9) reading is
as adopted above.

7 The ms second hand सह शाखया. But
our text has a predilection for com-
pounds beginning with सह.

8 ? Perhaps to be emended to न्यधं.

9 ? The ms ०त्येनान्ववसृजति first hand,
०त्येतान्य० second hand.

अहीनः प्राण इत्युपांशु लृणमनुप्रहरति ॥ १३ ॥ एतदिति त्रिरङ्गुल्यानुविशति ॥ १४ ॥ आयुर्धा अग्नेऽसीति^१ यथारूपं गात्राणि संमृशति ॥ १५ ॥ धुवासीति^२ पृथिवीम-
भिमृश्यार्विरोलभ्य चक्षुषी आलभेत --

पुनर्यमश्चक्षुरदात्पुनरग्निः पुनर्भगः ।

पुनर्मे अश्विना युवं चक्षुराधत्तमद्योः ॥

इति ॥ १६ ॥ अपः स्पृष्ट्वा मध्यमं परिधिमन्वारभ्याह—अगा३नग्नीदिति ।
अग्नित्याग्नीध्रः । श्रावयेत्यध्वर्युः । श्रौषडित्याग्नीध्रः प्रत्याश्रावयति ॥ १७ ॥ स्वगा
दैव्याहोतृभ्यः स्वस्तिर्मानुषेभ्यः शंयोर्ब्रूहीति संप्रेष्यति ॥ १८ ॥

यं पारधि पर्यधत्वा अग्ने देव पणिभिर्वीयमाणः ।

तं त एतमनु जोषं भरामि नेदेष युष्मदपचेतयाते ॥

इति परिधीननुप्रहरति ॥ १९ ॥ उपकर्षत्युत्तरार्ध्यम् ॥ २० ॥ जुह्वासुपभृतमा-
घार्यं सँक्ष्मावमागाः स्थेति^३ परिधीनमिहुत्यं क्षुचौ विमुञ्चति ॥ २१ ॥ अग्नेर्वैऽपक्षगृहस्य
सदसि सादयामीति^४ हविर्धानं च कस्तम्भदेशे क्षुचौ सादयति ॥ २२ ॥ घृताचीं यजमा-
नस्य धुर्यौ पातामिति धुरोपकर्षति^५ वेद्यंसयोर्वा ॥ २३ ॥ न विमुक्ते^६ बर्हिषि प्रत्या-
सादयति ॥ २४ ॥

इतीष्टिसूत्रे [तृतीयेऽध्याये] षष्ठं खण्डम् ॥

वेदोपयाममध्वर्युरादाय प्रत्यक्क्रामति सहस्रवामाज्यस्थाली^७
होता स्फ्यमाग्नीध्रः ॥ १ ॥ गार्हपत्ये पत्नीः सँयाजयन्त्यपरो^८ होता दक्षिणो
ऽध्वर्युरुत्तर आग्नीध्रः पश्चार्चे होतुः^९ पत्नी ॥ २ ॥ आसीना ध्वनः सना

1 MS I, 5, 2: 67, 16.

2 MS II, 7, 6: 80, 14.

3 The meaning of अर्चिः here is un-
known. The uniformity of the
Vārāha tradition is shown by its
occurrence in the Ṛgveda (V, 37).

4 The ms ०र्धम्.

5 The ms ०दाय.

6 MS I, 1, 13: 9, 3.

7 The ms परिधीनुपहृत्य. The emenda-

tion is suggested by Mān I, 3, 4, 27.

8 MS I, 3, 1: 29, 1.

9 Prof. Caland suggests हविर्धानस्य for
हविर्धानं च.

10 ? Perhaps the original was धुरोः
प्रकर्षति. Cp Ap III, 8, 4 युगधुरोः
प्रोहति.

11 The ms नावमुक्ते.

12 The ms second hand ०परेण.

13 ? The ms होता.

भवति^१ ॥ ३ ॥ उत्तरार्धे सोमं यजति दक्षिणार्धे त्वष्टारम् ॥ ४ ॥ परिश्रिते देवानां पत्नी राकाँ सिनीवालीमिति यजति ॥ ५ ॥ पुरस्ताद्देवपत्नीनां पशुकामस्य सिनीवाली^२ यजत्युपरिष्ठाद्राकाँ वीरकामस्य ॥ ६ ॥ सं पत्नी पत्येति^३ पत्नीमन्वारभ्य^४ खुवेण जुहोति—

आरभेथामनुसैरभेथाँ समानं पन्थामपथा घृतस्य ।

यद्वां परिविष्टं यदमौ तस्य क्लृप्त्यै दम्पती अनुसैरभेथाँ स्वाहा ॥

इति ॥ ७ ॥ उत्तरार्धपूर्वार्धे ऽग्निं गृहपतिम् ॥ ८ ॥ चतुरिडामवद्यति षदकृत्वो ऽग्नीधे^५ ॥ ९ ॥ प्रत्यवरोहेणाङ्गुलिपर्वणी अनक्ति प्रत्यवरोहेणाग्नीध्र उपह्वयते ॥ १० ॥ व्याख्यातं भक्षणम् ॥ ११ ॥ इध्मपरिवासनान्युपसमाधाय दक्षिणाग्नौ चतुर्गृहीत आज्ये फलीकरणान्यावापं जुहोति—अग्ने ऽदब्धायो ऽदब्धमनो पाहि मा दिवः^६ पाहि प्रसित्याः^७ पाहि दुरिष्ट्याः पाहि दुरघ्न्या अविषं नः पितुं कृधि सुधी^८ योनि^९ सुषदां पृथिवीं^{१०} स्वाहेति^{११} ॥ १२ ॥ इन्द्रोपानस्यकेहमनसो वेशान्कृधि^{१२} सुमनसः सजातान्स्वाहेति द्वितीयां ग्रामकामस्य ॥ १३ ॥

उलूखले मुसले यत्कपाल उपलायां दृषदि धारयिष्यति ।

अंवपुषो विप्रुषः संयजामि विश्वे देवा हविरिदं जुषन्तो स्वाहा ॥

इति पिष्टलेपम् ॥ १४ ॥ या सरस्वती वेशयमनी^{१३} ॥ या सरस्वती वेशमगीनेत्नी-ज्याहुती ॥ १५ ॥ होता पत्यै वेदं प्रयच्छति^{१४}—वेदो ऽसि वितिरसि विदेयं प्रजाम् ॥ कर्मासि करणमसि क्रियासं सुकृतम् ॥ सनिरसि सनितासि सनेयं पशूनिति त्रिः प्रतिमन्त्रमुपस्थ आस्यते^{१५} ॥ १६ ॥

इमं विष्यामि वरुणस्य ग्रन्थिं यज्जग्रन्थ सविता सत्यधर्मा ।

ऋतस्य योनौ सुकृतस्य लोके ऽरिष्टाहँ^{१६} सह पत्या भूयासम् ॥

इति शुल्बं विस्त्रस्यं वेदमञ्जलिनाधस्ताद्योक्त्रमुपयच्छति ॥ १७ ॥ पूर्णपात्रे

1 † Thus the ms first hand. The second hand; आसीना ध्वानेनोपांशु वा, which is from Ap III. 8. 8.

2 MS I. 4. 3: 51. 4.

3 =पत्नीमन्वारम्भयित्वा ?

4 The ms ग्रीध्रे first hand, ग्रीध्रो second hand.

5 The ms second hand माद्य दिवः. Cp VS II. 20 मा दिवोः.

6 The ms प्रसृप्त्याः first hand, प्रसित्यै second hand.

7 Thus the ms first hand. The second hand makes corrections after TS.

8 The ms second hand कुरु.

9 The ms सु०.

10 The ms अवि०.

11 MS I. 4. 3: 51. 7-8.

12 Derived from MS I. 4. 8. 56. 2.

13 Derived from MS ib 4.

14 Thus tentatively emended. The ms रिष्टाहवीं.

15 The ms विस्त्रस्य.

पत्नी^१ वाचयति यथा याजमानम् ॥ १८ ॥ समायुषेत्यन्ततः पूर्यपात्रस्य उपति
 ॥ १९ ॥ प्रायश्चित्तद्वितीर्जुहोति^२—इष्टेभ्यः स्वाहा । स्विष्टेभ्यः स्वाहा वषट् ।
 अनिष्टेभ्यः स्वाहा भेषजम् । दुरिष्टेभ्यः स्वाहा । इष्ट्यै स्वाहा । स्विष्ट्यै स्वाहा । निष्कृत्यै स्वाहा ।
 निष्कृत्यै दुरिष्ट्यै स्वाहा । दुरादयै स्वाहा । दैवीभ्यस्तनूभ्यः स्वाहा । मानुषीभ्यः स्वाहा ।
 अतिरिक्तं न्यूनं जुहोमि स्वाहा । न्यूनमतिरिक्ते जुहोमि स्वाहा । समं समं जुहोमि स्वाहा । भूः
 स्वाहा । भुवः स्वाहा । स्वः स्वाहा । भूर्भुवः स्वः स्वाहेति । त्वं नो अग्ने^३ ॥ स त्वं नो अग्ने^३ ॥
 मनो ज्योतिः^३ ॥ त्रयस्त्रिंशत्तन्तवैः ॥ अयाध्वामे ऽसीति^४ च ।

अभ्रावितमत्याश्रावितं वषट्कृतमवषट्कृतमननूक्तमत्यनूक्तं च यज्ञे ॥

अतिरिक्तं कर्मणो यच्च हीनमभिष्टानि प्रयुज्येतु कल्पयन्स्वाहा ॥

इति ।

अनाज्ञातं यदाज्ञातं यज्ञस्य क्रियते मिथुं ।

सर्वं तदमे कल्पय त्वं हि वेत्य यथायथं स्वाहा ॥

इति ।

इष्टिश्च स्विष्टिश्च ये यज्ञमभिरक्षतः ।

प्रजामन्या नः पातु यज्ञमन्याभिरक्षतु स्वाहा ॥

इति ।

यज्ञो गृहं भयमागादबुद्धं यदेवतः पितृतो यन्मनुष्यतः ।

अभिर्यविष्ठः प्रणुदातु तद्भयं शं नः प्रजाभ्यः शसु नः पशुभ्यः स्वाहा ॥

इति ॥ २० ॥ आज्यस्थाल्या ध्रुवामाप्याययति—

आप्यायतां ध्रुवा घृतेन मङ्गिया यज्ञं प्रति देवयद्भ्यः ।

सूर्याया ऊधो ऽदितेरुपस्थ उरुधारौ पृथिवी यज्ञे अस्मिन् ॥

[इति तृतीयो ऽध्यायः]

1 The ms °हुति जुहोति.

2 MS IV. 10. 4: 153. 12-15.

3 MS I. 7. 1: 109. 1-6.

4 MS I 4. 3: 51. 10.

5 The ms मिथः.

6 The ms यज्ञायज्ञीयं.

7 The ms °धारे.

8 Here is a lacuna in the ms.

पौर्णमास्याममावास्यायाँ वा वसन्ते ब्राह्मण आदधीत । प्रीप्ते राजन्यः शरदि वैश्यो वर्षासु रथकारः ॥ १ ॥ सार्ववर्णिकं शिशिरम् ॥ २ ॥ ऋतुनक्षत्र-पर्वसंनिपात आदधीत ॥ ३ ॥ सर्व[त्र] सोमेन यज्यमाणः ॥ ४ ॥ केशस्मश्रु वापयित्वा क्षौमे आल्लाघौपवत्समशनमश्नीतः ॥ ५ ॥ देवयजनस्य व्रीनुदीचो वैशान्कृत्वाग्नेः मध्यमं वैशमपराङ्मे प्राचीनप्रवण औपासनमाधायोभिजुहोति—

प्र वेधसे कवये वेद्यार्यं वचो वन्दार वृषभाय वृष्णे ।

यतो भयमभयं तजो अस्त्वव देवानाँ यजे हेज्यानि स्वाहा ॥

इति^१ कृष्माण्डैश्च ॥ ६ ॥ तस्मिन्निशायां ब्रह्मौदनं श्रपयत्यानहुहे चर्मण्य-
बहृत्य चतुःशरावं चतूर्ध्वदपात्रेषु पयसि वा जवितण्डुलम् ॥ ७ ॥ उद्धृत्या-
भ्याज्यं^२ कृत्वा तं चत्वार ऋत्विज आर्षेयाः सकृद्वदाय प्राश्नन्ति ॥ ८ ॥ तेभ्यो
घरं वदाति ॥ ९ ॥ शेषे तिस्रः समिधः प्रादेशमात्रीरुद्गुह्यादधाति चैत्र्यस्थ्याश्व-
त्थस्य हरिणीः सहपलाशाः स्तिबिगवतीः—प्र वो वाजा अभियर्व इति गायत्रीभि-
र्ब्राह्मणस्य । आ त्वा जिघर्मि^३ ॥ आ विश्वतः^४ ॥ यस्ते अयेति^५ राजन्यस्य । सप्त ते अमे^६ ॥
जनस्य गोपीः ॥ उपक्षरन्ति सिन्धुर्वै इति वैश्यस्य ॥ १० ॥ सँवत्सरं ब्रौह्मौदनिकं
भृत्वाग्नीनादधीत । द्वादशरात्रं त्रिरात्रमेकरात्रं वा ॥ ११ ॥ नानृतं वदेन्न माँस-

1 We expect the locative. Perhaps some word (e. g. मध्ये) has fallen out.

2 Based on MS I. 6, 13: 107, 19-20.

3 The ms वेदाय first hand, मेध्याय second hand.

4 The ms second hand हेज्यानिति.

5 Based on MS I. 6, 12: 104. 9-10.

6 The word is unknown from else-
where. Probably it may mean
आज्योत्सिङ्गं.

7 The ms चैतस्या० first hand, चित्रि-
यस्या० second hand. Cp Mān I. 5.
1. 24.

8 MS I. 6, 1: 84, 14.

9 MS II. 7, 2: 76, 3-6.

10 MS II. 7, 9: 87, 1.

11 MS I. 6, 2: 88, 3.

12 MS II. 13, 7: 156, 2.

13 MS IV. 11, 2: 165, 5.

14 The ms अ०.

मञ्जीयाञ्च स्त्रियमुपेयाञ्चास्य वासः पल्पूलनेन पल्पूलयेर्युर्नास्याग्निं गृहाद्धरेयु-
र्नान्यत आहरेर्युर्न प्रयायाञ्चानुगच्छेत् ॥ १२ ॥ यदि प्रयायादनु वा गच्छेदोदनं
चतुःशरावं पक्त्वा समिधः पुनरादध्यात् ॥ १३ ॥ यस्तै श्वो ऽग्निमाधास्यन्
[स्यात्] प्रजा अग्ने इति निशायां कल्माषमजं बध्नाति^१ ॥ १४ ॥ अरणिपाणिर्य-
जमानो जागर्ति ॥ १५ ॥

शल्कैरग्निमिन्धान उभौ लोको सनोम्यहम् ।

उभयोर्लोकयोर्ऋधोमि मृत्युं तराम्यहम् ॥

इति शल्कैरग्निमिन्धीत ॥ १६ ॥ उपव्युषमरणी निष्टपति ॥ १७ ॥ अयं ते
योनिर्ऋत्विर्य इत्यरण्योरग्निं समारोपयति ।

जातवेदो भुवनस्य रेत इह सिञ्च तपसो यज्जनिष्यते ।

अग्निमश्नत्यादधि हव्यवाहै शमीगर्भाज्जनयन्त्यो मयोभूः ॥

इति च ॥ १८ ॥

ऋत्विग्वती स्थो अग्निरेतसौ रेतो धत्तं पुष्ट्यै प्रजननम् । तत्सत्त्वं यद्वीरं बिभृतो वीरं
जनयिष्यतस्ते^२ मत्प्रातः प्रजनयिष्येते^३ । ते मा प्रजाते प्रजनयिष्यतः प्रजया पशुभिर्ब्रह्मवर्चसेने-
त्यरणी अभिमन्य यजमानाय प्रयच्छति ॥ १९ ॥

मही विश्वमी सदनी ऋतस्यार्वाची एतं धरुणे रयीणाम् ।

अन्तर्वती जन्यं जातवेदसमध्वराणां जनयतं पुरोगाम् ॥

इति प्रतिगृह्णाति ॥ २० ॥ प्रतिगृह्य वाचं यच्छति—अनृतात्सत्यमुपैमि मानुषादैवं
देवीं^४ वाचं यच्छामीति ॥ २१ ॥ अनुगमयन्त्यग्निमुद्धरन्ति भस्म ॥ २२ ॥ ब्रौह्मौदनि-
कलक्षणे गार्हपत्यमादधाति पुरस्तादाहवनीयमष्टसु प्रक्रमेषु ब्राह्मणस्यैकादशसु
राजन्यस्य द्वादशसु वैश्यस्यापरिमिते वा ॥ २३ ॥ चितृतीयमात्रे दक्षिणाग्निं
दक्षिणतः पुरस्ताद्गार्हपत्यस्य ॥ २४ ॥ आधानानुपूर्वेण संभाराश्विपत्यर्धानाह-
वनीयलक्षणे ऽर्धानितरयोः ॥ २५ ॥

इत्याधाने [चतुर्थे ऽध्याये] प्रथमं खण्डम् ॥

1 The same expression occurs in TS II, 5. 5. 6.

2 नास्याग्निं...आहरेयुः is derived from MS I. 6. 12: 105. 12.

3 Identical with KS VIII, 12: 95. 18.

4 MS I. 6. 1: 85. 5.

5 Based on KS VIII, 12. 95. 16, 17.

6 MS I, 5. 1: 66. 4.

7 The ms second hand °थस्ते, follow-
ing TB I. 2. 1. 14.

8 The ms second hand °थे, again after
TB ib.

9 The ms second hand °थः, after TB
ib.

10 The ms ब०.

उत्समुद्रान्मधुमं ऊर्मिरोगात्साम्राज्याय प्रतरं दधानः ।

अमी च ये सधवानो वयं चेषमूर्जं मधुमत्संभरेम ॥

इत्यौत्समुदकम् ॥ १ ॥

यत्पर्यपश्यत्सलिलस्य मध्य उर्व्या स्थानं जगतः प्रतिष्ठाम् ।

तत्पुष्करस्यायतनाद्विजातं पर्या पृथिव्याः प्रथमं हरामि ॥

इति पुष्करपर्णे निधाय

इयत्यग्र आसीदतो देवी प्रथमाना पृथग्यदिति वराहविहृतम् ॥ २ ॥ वल्मीक-
वपां न्युप्योषान्निवप्स्यन्ध्यायति—यददश्चन्द्रमसि कृष्णं तदिहास्त्विति ॥ ३ ॥

यददो दिवो यदिदं^२ पृथिव्याः समानं योनिमभिसंबभूवथुः ।

तस्य पृष्ठे सीदतु जातवेदाः शिवः प्रजाभ्य इह राये अस्तु ॥

इति निवपति^३ ॥ ४ ॥

चन्द्रमसि चन्द्ररथं हरिषत् वैश्वानरमप्मुषदं स्वर्विदम् ।

विगाहं तूरीं तविषीभिराशृतं भूरीं देवास इह सुश्रियं दधुः ॥

इति प्रवाहौ सिकताः ॥ ५ ॥ शर्करा निवप्स्यन्द्रेष्यं मनसा ध्यायेत् ॥ ६ ॥

* अहं हथाः शर्कराभिस्त्रिविष्टप्यजयो लोकान्प्रदिशश्चतसः ।

इति निवपति ॥ ७ ॥

उदेक्षमे अधि मातुः पृथिव्या विश आविश महतः सधस्तात् ।

आशु^५ त्वाजौ^६ दधिरे देवयन्तो हव्यवाहं भुवनस्य गोपाम् ॥

इत्याखुकिरिं न्युप्य पिपीलिकाकिरिं गोष्ठात्करीषाणि लोहशकलान्यश्व-
त्थमुदुम्बरं विकङ्कतं शमीमशनिहतं वृत्तं पलाशमिति न्युप्य सँसृजति—
सँ वः सृजामि [हृदयं^७ संप्रिया] हृदयानि वः ।

आत्मा वो अस्तु संप्रियः संप्रियास्तन्वो मम ॥

इति ॥ ८ ॥ प्रादुर्भूतेषु रश्मिषु गार्हपत्यं मथित्वा दधाति । उदिते
ऽनुदिते व्युदिते वा । उदित इतरौ ॥ ९ ॥ इतो यज्ञ इति गार्हपत्यलक्षणे ऽरणी
आधायारणिसंभारमभिमन्त्रितं येन रुते ऽरणिर्गानितरयोर्दशहोत्रारणी समव-
दधाति ॥ १० ॥ चित्तिः सुगित्यनुवाकं यजमानं वाचयति ॥ ११ ॥ यो नो अग्निः^९ ॥
मयि गृह्णामीति^{१०} मथिष्यन्जपति ॥ १२ ॥ सहामे ऽग्निना जायस्व सह रय्या सह पोषेण

1 The ms मधुमद्दूर्मिं first hand, 7 Perhaps originally the two KS
मधुमौ ऊर्मि second hand. verses VII. 12: 73, 17-20 were in-

2 The ms यददः, tended, Cp also TB I. 2. 1, 17, Mān

3 The ms निर्वपति. I. 5. 2. 19,

4 7 8-8 1

5 The ms second hand आखु. 9 MS I. 9. 1.

6 The ms त्वाजौ. 10 MS I. 6. 1.

सह प्रजया सह ब्रह्मवर्चसेनेति मन्यति ॥ १३ ॥ जातमभिप्राणिति—प्रजापतेस्त्वा प्राणे-
नाभिप्राणिमि पूष्णः पोषेणेति ॥ १४ ॥ जाते धरं ददाति ॥ १५ ॥

अजीजनमृतं मर्त्यासो ऽस्तेमाणं तरणिं वीलुजम्भम् ।

दश स्वसारो अमुवः समीचीः पुमौसं जातमभिसैरमन्ताम् ॥

इत्यादत्ते ॥ १६ ॥ उपास्यति ब्रह्मा दक्षिणत आसीन उत्तरतो हिरण्य-
शकलम् ॥ १७ ॥ अतिप्रयच्छति यजमानो द्वेष्याय रजतम् ॥ १८ ॥ यदि द्वेष्यो
न विद्येतापविध्येत् ॥ १९ ॥ सर्वत्रोपासनातिप्रदानम् ॥ २० ॥ आधानमन्त्रा-
भिगद्योपस्थकृत आदधाति ॥ २१ ॥ आयं गौरिति^१ सार्वराक्षी^२ ॥ २२ ॥

इत्याधाने [चतुर्थे ऽध्याये] द्वितीयं खण्डम् ॥

यत्पृथिव्या अनामृतं संबभूव त्वे सचा ।

तदभिरप्रये ददत्तस्मिन्नाधीयतामयम् ॥

इति प्रभृतिना तेन रुचा रुचमशीर्था इत्यन्तेन भूर्भुवो ऽङ्गिरसां त्वा देवानां व्रतेनादधा-
नीत्याङ्गिरसो ब्राह्मण आदधीत । मृगूणां त्वेति भार्गवो मृगवङ्गिरसां त्वेति भार्गवाङ्गि-
रस आदित्यानां त्वा देवानामित्यन्ये । अग्नेष्ट्वा देवस्येति^३ च । इन्द्रस्य त्वेति^४ राजन्यो
मनोष्ट्वेति^५ वैश्य ऋभूणां त्वेति रथकार आच्छदि त्वेति^६ सर्वेषाम् ॥ १ ॥ उभावाधा-
नमन्त्रानादधानीत्यध्वर्युरादध इति यजमानः ॥ २ ॥ ज्वलन्तमाधायेषे राये रमस्वे-
त्यभिमन्य सारस्वतो त्वोत्सौ प्रावतामित्यन्तेनामा आयूषि पर्वसं इति तिसृभिस्तिष्ठ
आश्वत्थीः समिध आदधाति^७ ॥ ३ ॥ गार्हपत्यादक्षिणाभिमादधाति ॥ ४ ॥
समयाच्चं गते^८ त्वाहवनीये मध्यमाहार्यं^९ वा ॥ ५ ॥ अष्ट्रादन्नाद्यकामस्यै^{१०} ॥ ६ ॥
त्रिंशद्दामेति^{११} सार्वराक्षी ।

यदन्तरिक्षस्यानामृतं संबभूव त्वे सचा ।

तदभिरप्रये ददत्तस्मिन्नाधीयतामयम् ॥

भुव इति व्याहृतिः^{१२} । यथर्ष्यध्वर्युरादधाति ॥ ७ ॥ गार्हपत्ये ऽग्निप्रणयना-

1 Note वीलु° for वीडु°.

8 MS I, 6, 1: 86. 7-9.

2 The ms अभि°, but cp अतिप्रदानं in
sūtra 20.

9-9 MS I, 8, 8: 127. 14-16.

10 MS I, 5, 1: 66. 8.

3 The ms °निप्र°.

11 Derived from MS I, 6, 5: 95. 3.

4 MS I, 6, 1.

12 See MS I, 6, 6: 95. 17.

5 The ms °क्षीः.

13 See MS I, 6, 11: 103. 7-8.

6 MS I, 6, 1: 86. 4.

14 The ms बभूव इति° first hand, भूर्भुवः

7 The ms second hand °मी°. Cp MS
ib 7 व्रतेनादधे.

स्वरिति व्याहृतयः second hand, Cp Mān
I, 5. 4. 5.

न्याधाय रथ्यमश्वं पुरस्तात्प्रत्यञ्चमवस्थाप्य तस्य दक्षिणकर्णे जपति—या वाजि-
जमेरिति^१ ॥ ८ ॥ ओजसे बलाय त्वेत्यग्निमुद्यच्छति ॥ ९ ॥ शूर्पे पांसुन्युप्याधस्ता-
दुपयमनीरुपयच्छति ॥ १० ॥ प्राचीमनुप्रदिशमिति^२ प्रणयति ॥ ११ ॥ अश्वमग्नतो
नयति^३ ॥ १२ ॥ कुल्फदग्ने हरति जानुदग्ने नाभिदग्ने ऽसदग्ने कर्णदग्ने^४ ॥ १३ ॥
न कर्णदग्नमत्युद्यच्छति^५ ॥ १४ ॥ दक्षिणतो हरति समं प्राणैर्घोरयमाणः ॥ १५ ॥
समयाध्वे वरं ददाति ॥ १६ ॥ प्रणीयमाने दक्षिणतो ब्रह्मा धूर्गृहीतं रथं वर्त-
यति ॥ १७ ॥ यः सपत्नवान्भ्रातृव्यवान्वा स्यात्तस्य रथचक्रेण विहारं त्रिरनु-
परिवर्तयेयुः^६ ॥ १८ ॥ अभ्यस्थौ विश्वो इति पुरस्तात्प्रत्यञ्चमश्वमाहवनीयलक्षणमा-
क्रामयति ॥ १९ ॥ न प्राञ्चमवसृजेत्^७ ॥ २० ॥ तमनिधायैवेति^८ ब्राह्मणव्याख्या-
तम् ॥ २१ ॥ अन्तश्चरतीति^९ सारपराज्ञी ।

यद्विवो ऽनामृतं संबभूव त्वे सचा ।

तदभिरमये ददत्तस्मिन्नाधीयतामयम् ॥

भूर्भुवः स्वरिति^{१०} व्याहृतिर्यथर्ष्यग्ने हव्याय वोढवै इत्यन्तेन ॥ २२ ॥ पुरस्ता-
त्प्रत्यङ्मुखस्तिष्ठन्पार्श्वतः पदस्याधेयेषे राये रमस्वेत्यभिमान्य सारस्वतौ त्वोत्सौ
प्रावतामित्यन्तेनाश्वेनोपग्रापयेत्^{११} ॥ २३ ॥ अरण्योर्निहितो जातवेदी इत्येतस्यौ साम
गायेति ब्रूयादरण्योर्निहितयोः ॥ २४ ॥ अग्निं नरो दीधितिभिरिष्येतैस्यौ साम गायेति
ब्रूयात्समवहितयोः ॥ २५ ॥ त्वेषस्ते धूमं ऋणवतीत्येतैस्यौ साम गायेति ब्रूयाद्भूमे
॥ २६ ॥ अदशिं गानुवित्तमै इत्येतस्यौ साम गायेति ब्रूयाज्जाते ॥ २७ ॥ रथन्तरं
गायति गार्हपत्य आधीयमाने ॥ २८ ॥ बृहदाहवनीय उद्दिध्रयमाणे ॥ २९ ॥
वामदेव्यमाधीयमाने । यज्ञायस्त्रियं च ॥ ३० ॥ निहिते वारवन्तीयं वरण-
पैणिर्निहिते श्यैतम् ॥ ३१ ॥ पुरस्तात्सभार्यं आहवनीयात्सभ्यमाग्निमा-
दधाति ॥ ३२ ॥ तस्य पश्चाच्चतुःशतमक्षान्निवपति ॥ ३३ ॥ सभ्यात्पूर्वमाव-
सथ्यम् ॥ ३४ ॥ अमेर्मन्त्रं इत्यजं विमुच्य वाचं विसृज्य दक्षिणा ददाति
॥ ३५ ॥ अश्वं वह्निं ब्रह्मणे ऽध्वर्यवे वा ॥ ३६ ॥ अजमग्नीध उपवर्हणं

1 The ms रथम०.

2 MS I. 6, 2.

3 See MS I. 6, 4: 92, 3.

4 See MS I. 6, 6: 96, 4-7.

5 Nearly identical with MS ib 14-15.

6 See MS I. 6, 4: 92, 6.

7 MS I. 6, 6: 96, 10.

8 MS I. 6, 1: 85, 13.

9 MS I. 8, 8: 127, 14, 16.

10 That the horse should smell the

newly established ahavaniya fire
is not prescribed elsewhere.

11 RV III. 29, 2, SV I. 79.

12 RV VII. 1, 1, SV I. 72.

13 RV VI. 2, 6, SV I. 83.

14 RV VIII. 103, 1, SV I. 47.

15 See MS I. 6, 7: 98, 5-6.

16 An interpolation ?

17 MS III. 16, 5: 190, 6.

च सर्वसूत्रम् ॥ ३७ ॥ क्षौममिदमध्वर्यवे ॥ ३८ ॥ पुरस्ताद्विहारस्यानद्वाहं
घेनुं च पश्चात्परीत्य होत्रे ॥ ३९ ॥ द्विहायनमिथुनौ रथ इति सर्वेषामविनि-
र्दिष्टम् ॥ ४० ॥ षड्द्वादशचतुर्विंशत्यपरिमितगवां संख्याविकल्पः ॥ ४१ ॥ अनु-
तपदनं ब्राह्मणोपवासनं स्वकृत इरिणे ऽवसानमन्तर्नाव्युदकाचमनमृबीसपका-
शनं क्लिन्नकाष्ठाभ्याधानमिति वर्जयेत् ॥ ४२ ॥ अग्नीनुपतिष्ठते यजमानः ॥ ४३ ॥

इत्याधने [चतुर्थे ऽध्याये] तृतीयं खण्डम् ॥

पशन्मे शंस्य पाहीत्याहवनीयं प्रजां मे नर्य पाहीति^१ गार्हपत्यमन्नं मे बुध्य पाहीति^२
दक्षिणाग्निं^३ सप्रथः सभां मे पाहीति सभ्यमहिर्बुध्न्य मन्त्रं मे पाहीत्यावसथ्यम् ॥ १ ॥
आहवनीये नानावृक्षीयाः समिध आदधाति—तां सवितुर्वरेण्यस्येति शमीमयी^४
विषेम तं इति वैकङ्कतीं प्रेदो अर्भ इत्यौदुम्बरीम् ॥ २ ॥ या ते अग्ने पवमाना पशुषु
प्रिया तनूर्या पृथिव्यां याग्नी या रथन्तरे या गायत्रे छन्दसीदं ते तामवरुन्दे तस्यै ते स्वाहा ॥
या ते अग्ने पावकाप्सु प्रिया तनूर्यान्तरिक्षे या वाते या वामदेव्ये या त्रैष्टुभे छन्दसीदं ते
तामवरुन्दे तस्यै ते स्वाहा ॥ या ते अग्ने सूर्ये शुचिः प्रिया तनूर्या दिवि [यादित्ये] या बृहति^५ या
स्तनयित्री या जागते छन्दसीदं ते तामवरुन्दे तस्यै ते स्वाहेति तिस्र आहुतीः ॥ ३ ॥ समुद्रा-
दूर्मिरिति^६ तिस्रभिस्तिस्त्रः शमीमयीर्घृताक्ताः समिध आदधाति ॥ ४ ॥ ये अमयः
समनस इत्यौदुम्बरीमनकाम् ॥ ५ ॥ लुच सेदिश्च निहितश्च सदान्वा चानामतिश्चानाहुतिश्च
निर्ऋतिरेतास्ते अग्ने तन्वो वर्तिमतीस्तास्तं गच्छन्तु यं द्विष्म इति द्वेष्यं मनसा ध्यायन्त्य-
जमानो जपति ॥ ६ ॥ चतुर्गृहीतमाज्यं पूर्णाहुतिमग्नेणाहवनीयं गत्वोदङ्का-
वृत्य सप्त ते अर्भ इति जुहोति ॥ ७ ॥ हुतायां घेनुं वदति ॥ ८ ॥ ये अमयो दिव
इति द्वितीयाम् ॥ ९ ॥ प्रतिपरीत्य सम्राट् च स्वराट् चेति^७ पर्यायैराहवनीयमुप-
स्थायाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति ॥ १० ॥ उपसर्भे^८ हविष्यप्रोक्षिते^९ निषसाद् वृतव्रतं
इति समूहाक्षान्द्विरण्यं निधाय^{१०} मध्याधिदेवने राजन्यस्य जुहुयात्^{११} ॥ ११ ॥

1 The ms second hand सा०, but cp MS I, 6, 4: 92, 21.

2 We expect dual क्षौमे. See MS I, 6, 4: 93, 7-8.

3 The ms second hand °विशतिर०.

4 The ms first hand °वासनं. Cp Mān I, 5, 6, 13.

5 MS I, 5, 14.

6 MS II, 10, 6.

7 The ms बृहस्पति first hand, बृहस्पती second hand.

8 MS I, 6, 2.

9 The ms first hand उपवसजे.

10 The ms adds जुहोति, perhaps under the influence of KS VIII, 7: 90, 7.

11 From MS I, 6, 11: 104, 3.

12 Ib 1-2.

गामस्य तदहः सभायाँ विदीव्येयुः^१ ॥ १२ ॥ तत्र शतमक्षान्यजमानाय प्रयच्छति^२
 ॥ १३ ॥ तत्कृतं विचिनुयात् ॥ १४ ॥ अहिं सन्तः परूषि विशंस्युः^३ ॥ १५ ॥
 ताँ सभासङ्गय उपहरेत् ॥ १६ ॥ तथा यदन्नं जयेत्तद्वाहणेभ्यो दद्यात् ॥ १७ ॥
 उतो नोऽहिर्वृष्ट्य इति सभावसथ्ययोर्जुहोति ॥ १८ ॥ प्र नूनं ब्रह्मणस्पतिरिति^४
 हिरण्यं निधाय मध्ये परिषदः ॥ १९ ॥ घर्मः शिरं इति गार्हपत्यमुपतिष्ठते ऽर्को-
 ज्योतिरिति^५ दक्षिणाग्निं वातः प्रार्ण इत्याहवनीयम् ॥ २० ॥ अविषं नः पितुं पचेति^६
 सर्वत्रानुषजेत् ॥ २१ ॥ कल्पेतां यावापृथिवी^७ इति कृत्स्निसामनसीभ्याँ विहारम्
 ॥ २२ ॥ समाप्येष्टिमग्नये पवमानायाष्टाकपालं निर्वपेत् ॥ २३ ॥ त्रिंशन्मानं
 हिरण्यं दक्षिणा ॥ २४ ॥ द्विहविषं द्वितीयमग्नये पावकायाग्नये च शुचये ऽष्टा-
 कपालौ ॥ २५ ॥ त्रिंशन्मानं पूर्वस्य दक्षिणा चत्वारिंशन्मानमुत्तरस्य ॥ २६ ॥
 चतुर्विंशमुत्तमम् ॥ २७ ॥ आग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेद्विष्णवे च शिपि-
 विष्टाय त्र्युद्धौ घृते चरुमदित्यै घृते चरुमग्नीषोमीयमेकादशकपालम् ॥ २८ ॥
 सद्यो निर्वपेद् द्वादशाहे सँवत्सरे वा ॥ २९ ॥ सोमेनायक्ष्यमाणस्योत्तरासां
 तिसृणाँ विकल्पः^८ ॥ ३० ॥ फलीकृतानां पूषा वं इति चरव्याँस्तरेडुलानावपति
 ॥ ३१ ॥ ध्रुवमसीति^९ प्रथमेन कपालमन्त्रेण चरुमुपदधाति ॥ ३२ ॥ मेक्षणेन
 द्वितीयाँ स्विष्टकृतः पञ्चावदानस्य चरोरवधति ॥ ३३ ॥ शँष्वन्ते^{१०} ऽग्नेणाहव-
 नीयमादित्यं ब्रह्मणे परिहरेयुः^{११} ॥ ३४ ॥ तं चत्वार ऋत्विज आर्षेया द्वौ द्वौ
 सह प्राश्नन्ति^{१२} ॥ ३५ ॥ तेभ्यः सार्हडँ वत्सतरं ददाति धेनुं च ॥ ३६ ॥ द्वादश-
 रात्रमजलेष्वग्निष्वाज्येनाग्निहोत्रं जुहुयात् ॥ ३७ ॥ पूर्वस्मिन्पर्वणीष्टिपशु-
 बन्धानां कालः ॥ ३८ ॥ पौर्णमास्यारम्भणौ दर्शपूर्णमासौ ॥ ३९ ॥ ॥मास्या-
 मादधानः पूर्वो पौर्णमासीमग्न्याधेयायोपवसेदुत्तरामन्वारम्भणीयायै पौर्णमासीं
 च ॥ ४० ॥ उपवसथे ऽन्वारम्भणीयायाः सप्ताज्याहुतीर्जुहोति—

निवेशनी संगमनी वसूनाँ विश्वा रूपाणि वसून्नावेशयन्ती ।

सहस्रपोषं सुभगे रराणा सा न आगाद्वर्चसा सँविदाना ॥

1 The ms चिदीव्येयुः first hand, दीव्येयुः second hand.

In MS mss (I, 6, 11: 104, 6) both the forms are found.

2 See MS ib 4.

3 See MS ib 6. The ms second hand विशासतेति.

4 Identical with MS ib 6-7.

5 See MS ib 7.

6 MS I, 6. 2.

7 See MS I, 6. 8: 98, 21.

8 Nearly identical with MS ib 99. 5-7, 10.

9 Cp MS I, 6, 11: 103, 11-12.

10 MS IV, 1, 1: 2, 6.

11 The ms ध्रुवोसीति. Cp I, 3, 1, 3. MS I, 1, 8: 4, 8.

12 The ms second hand strikes off the word.

13 Based on MS I, 6 8: 99. 16-17.

इति ।

अग्नीषोमी प्रथमी वीर्येण वसून् रुद्रानादित्यानिह जिन्वताम् ।

मार्घ्यं हि पौर्णमास्यं जुषेतो ब्रह्मणा वृद्धौ सुकृतेन स्याताम् ।

अथास्मभ्यै सर्ववीर्यं रयिं नियच्छतम् ॥

इति पार्वणौ च होमौ । या सरस्वती वेशयमनी या सरस्वती वेशभगीनेति^१ चतु-
होत्रा च मनसा ॥ ४१ ॥ आग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेदग्नये च भगिने
ऽष्टाकपालं यः कामयेत भग्यन्नादः स्यामिति^२ ॥ ४२ ॥ सरस्वत्यै चरुः सरस्वते
द्वादशकपालं इति हवींषि ॥ ४३ ॥ पुरस्तात्स्विष्टकृतो जयैर्जुहोति ॥ ४४ ॥
आकृताय स्वाहाकृतये स्वाहेति^३ द्वादश पर्यायाः ॥ ४५ ॥ प्रजापतिः प्रायच्छदिति^४ त्रयो-
दशीम् ॥ ४६ ॥ अग्ने बलदेति चतुर्दशी^५ यः कामयेत चित्रमस्यां जनतायां
स्यामिति^६ ॥ ४७ ॥ चित्रमस्यां भवति^७ ॥ ४८ ॥ मिथुनौ गावौ दक्षिणां ॥ ४९ ॥

इत्याधाने [चतुर्थे ऽध्याय] चतुर्थं खण्डम् ॥

इति^{१०} चतुर्थो ऽध्यायः ॥

1 MS I. 4. 3: 51, 7-8.

2 Identical with MS I. 4. 14: 63, 13.

3 From MS I. 4. 15: 64, 14-15.

4 From MS ib 65, 2-3.

5 See MS I. 4. 14: 63, 17 sqq.

6 MS ib 64, 6.

7 See MS ib 8.

8 Derived from MS I. 4. 14: 64, 9-12

9 Identical with TS III, 5, 1, 4.

10 The ms adds प्राक्सौमिके.

यस्यै गार्हपत्याहवनीयावनुगतावभिनिघ्नोचेदभ्युदियाद्वा पुनराधेयं
 कुर्वीतात्मना वा यत्र विधुरत्वं नीयादराणिनाशे वा समारूढेष्वग्निषु नष्टाग्नेः
 ॥ १ ॥ उत्सादनीयामिष्टिं निर्वपत्यग्नये वैश्वानराय द्वादशकपालम् ॥ २ ॥ पुर-
 स्तात्स्विष्टकृत उत्सादनीयान्होमान्जुहोति—या ते अग्ने उत्सीदतः पवमाना पशुषु
 प्रिया तनूस्तया सह पृथिवीमारोह गायत्रेण [च] छन्दसा । या ते अग्ने उत्सीदतः पावकाप्सु
 प्रिया तनूस्तया सहान्तरिक्षमारोह त्रैष्टुभेन च छन्दसा । या ते अग्ने उत्सीदतः सूर्ये शुचिः प्रिया
 तनूस्तया सह दिवमारोह जागतेन च छन्दसेति ॥ ३ ॥ ज्वलत उत्साद्य सँवत्सर आद-
 धीत ॥ ४ ॥ रोहिण्यनूराधापुनर्वसुस्तेषामेकस्मिन्वर्षासु शरदि वा पर्वण्या-
 दधीत ॥ ५ ॥ सर्वे पुनराधेये यथाग्न्याधेयं इष्टिवर्गम् ॥ ६ ॥ संभारान्युप्यो-
 पोलपान्दर्भाभिवपति ॥ ७ ॥ सार्पराक्षीभिर्गार्हपत्यं नित्येन चादधाति ॥ ८ ॥
 आहितानुपोलपैर्दर्भैरग्नीन्समिन्दे यजमानः—यत्वा कुक्षः परोवापेति^१ गार्हपत्यं
 यत्ते मन्युपरोत्स्येति^२ दक्षिणाग्निं यत्ते भामेन विचकारे ॥ पुनस्त्वादित्यो^३ इत्याहवनीयम्
 ॥ ९ ॥ पुरस्तात्पूर्णाहुतेः संततिहोमान्जुहोति—त्रयस्त्रिंशत्तन्त्रे इति पञ्चभिः
 पञ्चाहुतीः ॥ १० ॥ आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेत्पञ्चकपालं वा ॥ ११ ॥ पुनरूर्जा
 निवर्तस्वेति^४ पुरस्तात्प्रयाजानां जुहुयात् सह रथ्या निवर्तस्वेत्युपरिष्टादनुयाजानाम्
 ॥ १२ ॥ अमाग्ने ऽमाग्ने ऽग्निनाग्ने ऽग्निमग्ने देवे ऽमौ देवो ऽग्निरिति विभक्तयः^५ ॥ १३ ॥
 तासां होता चतुर्षु प्रयाजेषु चतस्रो विदधाति द्वयोरनुयाजयोर्द्वे ॥ १४ ॥ सर्व-
 माग्नेयं कुर्वन्त्युपाँश्वोत्तमादनुयाजात् ॥ १५ ॥ पुरस्तात्स्विष्टकृतः सलिलः सलीर्गै

1 The ms अत्य.

2 The ms ०धेयम् first hand, ०धेये second hand.

3 The word is from MS I, 7, 2:110,15.

4 MS I, 7, 1 has परोवप, and विचकर in the third mantra.

5 MS I, 7, 4.

6 The entire sūtra is identical with MS ib : 112, 11-16.

7 The six vibhaktis are referred to in MS I, 7, 3. 112, 1.

8 The ms second hand सल्लिग. MS mss (I, 7, 1: 110, 3) also show both the forms.

इत्यादित्यनामानि जुहोति ॥ १६ ॥ पुनरुत्स्यूतं वासो दक्षिणा पुनर्नवो रथः
पुनरुत्स्यूतो ऽनङ्गवान्शतमानं हिरण्यम् ॥ १७ ॥ उभयीर्दक्षिणा ददाति ॥ १८ ॥
समाप्येष्टिमाग्निवारुणमेकादशकपालं निर्वपेत् ॥ १९ ॥ तृतीयाधेये ऽग्न्याधेये
ऽग्निमाधायोपरिष्ठात्पूर्णाहुतेरादित्यनामानि जुहोति ॥ २० ॥

इति पुनराधाने^१ [पञ्चमे ऽध्याये] प्रथमं खण्डम् ॥

सायं प्रातरग्निहोत्राय गार्हपत्यादाहवनीयं ज्वलन्तं प्रणयेत् ॥ १ ॥
गृहीयाद्वा नक्तम् ॥ २ ॥ वाचा त्वा होत्रा प्राणेनोद्रात्रा चक्षुर्षाध्वर्युणा मनसा ब्रह्मण्यै
श्रोत्रेणाग्निधेणैतस्त्वा पञ्चभिर्देवैश्चैतृत्विग्मिरुद्धरामीत्युद्धरति ॥ ३ ॥

उद्धृत उद्धर पाप्मानं^२ मा यदविद्वान्यच्च विद्वान्श्चकार ।

अद्वा यदेनः कृतमस्ति पापं सर्वस्मादुद्धृतो मा पाप्मनो मुञ्च तस्मात् ॥

इत्यपराद्धे । रात्र्या यदेनः कृतमस्तीति प्रातः ॥ ४ ॥

अमृताद्भुतिममृतायां जुहोम्यग्निं पृथिव्याममृतस्य जित्यै ।

तेनाग्ने काममिमं जयामसि प्रजापतिर्यः प्रथमो जिगायामिममौ स्वाहा ॥

इत्यपराद्धे । सूर्यमग्नौ स्वादेति प्रातः ॥ ५ ॥ गतश्रियो नित्यधारणमाहवनी-
यस्य यथाकाम्यगतश्रियः ॥ ६ ॥ प्रदोषमग्निहोत्रं जुहुयान्नक्षत्रं दृष्ट्वानस्तमिते
वा ॥ ७ ॥ द्युच्छ्रन्त्यां प्रातर्व्युष्टायामुदिते ऽनुदिते वा ॥ ८ ॥ सायमारम्भणम-
ग्निहोत्रं प्रागपवर्गम् ॥ ९ ॥ अरक्षिमात्री वैकङ्कत्यग्निहोत्रहवणी स्थाल्यार्यकृत्यूर्ध्व-
कपालाचक्रवृत्तां ॥ १० ॥ तस्यां दोहयति दक्षिणतो ऽन्येन शूद्रादुदीचीमवस्थाप्य
॥ ११ ॥ पूर्वौ स्तनौ ज्येष्ठस्य ज्यैष्ठिनेयस्य वा गतश्रियो वापरौ कनिष्ठस्य कनि-
ष्ठिनेयस्य बुभूषतो वा । सर्वानितरेषाम् ॥ १२ ॥ अनुसंमृशति ॥ १३ ॥ अग्ने शुन्ध-
स्वेत्याहवनीयं परिसमूहत्यग्ने गृहपते शुन्धस्वेति गार्हपत्यमग्ने वह्ने शुन्धस्वेति दक्षिणा-
ग्निम् ॥ १४ ॥ अग्नीन्परिस्तीर्य यजमानादृतं महान्तमिधमपसमाधाय पर्युक्षेत्
—श्रुतसत्याभ्यां त्वा पर्युक्षामीति सायं सत्यश्रुताभ्यां त्वा पर्युक्षामीति प्रातः ॥ १५ ॥ संतता-
मुदकधारौ क्षावयति गार्हपत्यादध्याहवनीयात्—यज्ञस्य संततिरसि यज्ञस्य त्वा सं-

1 The ms second hand •खेवो. MS

ms show both the forms. *

2 Derived from MS I. 7. 2: 110.
12-13.

3 See MS I. 7. 5: 113. 20.

4 The ms •मारुण• first hand, •मारुत•
second hand. Cp Āp V. 29. 9.

5 The ms पुनराधेये.

6-6 The ms first hand मनसाध्वर्युणा.
In that case the original must have
been चक्षुषा ब्रह्मणा मनसाध्वर्युणा.

7 The ms first hand •दिव्यै•.

8 To be emended to पाप्मनो ?

9 Based on MS I. 8. 3: 118. 2-3.

ततये नयामीति ॥ १६ ॥ अपोढं जन्यं भयमपोढाः सेना अभीक्ष्णीरिति गार्हपत्यादुदीचो
ऽङ्गारानपोह्याधिभयति—

इडायास्पदं घृतवच्चराचरममे हविरिदं जुषस्व ।

ये प्राभ्याः पशवो ये चारण्यास्तेषां सर्वेषामिह पुष्टिरस्तु ॥

इति ॥ १७ ॥ उद्भवः स्थोदहं प्रजया पशुभिर्भूयासमिति^१ ज्योतिषावेक्षते ॥ १८ ॥
हरस्ते मा विनैषमिति क्षुवेणोदबिन्दुं प्रतिनयति दध्याज्ययोः^२ ॥ १९ ॥ तेन घर्मेण
पुनरवोदयान्तरितं रक्षोऽन्तरिता अरातय इति तृणेन त्रिः पर्यभि कृत्वा वर्त्म कुर्व-
न्नुदगुह्यासयति—घर्मो ऽसि रायस्पोषवनिरिहोर्जं^३ श्रयस्तेति ॥ २० ॥ प्रत्युढं जन्यं भयं
प्रत्यूढाः सेना अभीक्ष्णीरित्यङ्गारान्प्रत्यूह्य निष्ठमं रक्षो निष्ठता अरातय इति क्षुवं निष्ठप्य
प्रणवमुक्त्वोष्णेण्यामीति यजमानं सायमामन्त्रयत उन्नयामीति प्रातः ॥ २१ ॥ अग्नये
च त्वा पृथिव्यै चोन्नयामि । वायवे च त्वान्तरिक्षाय चोन्नयामि । सूर्याय च त्वा दिवे चोन्न-
यामि । अद्भ्यश्च त्वौषधीभ्यश्चोन्नयामीति चतुरुन्नयति ॥ २२ ॥ सर्वान्पूर्णान्यथात्माभं
वा ॥ २३ ॥ यं कामयेतानुज्येष्टं प्रजया ऋध्रुयादिति^४ ब्राह्मणव्याख्यातम् ॥ २४ ॥^५
उन्नीया होमाद्वाचं यच्छेत् ॥ २५ ॥ पशून्मे यच्छेत्यभिहृत्य सादयति ॥ २६ ॥
दशहोत्राभिमृश्य सजृद्वैः सायंवावभिरिति सायमुन्नीतमभिमृशति सजृद्वैः प्रात-
र्यावभिरिति प्रातः ॥ २७ ॥ इदं देवानामित्युन्नीतमभिमृशतीदमु नः सहेत्यवशि-
ष्टम् ॥ २८ ॥ उर्वन्तरिक्षं वीहीति^६ समया गार्हपत्यं हरति^७ ॥ २९ ॥ स्वाहामये वैश्वान-
राय स्वाहेति समयाध्वे^८ नियच्छति ॥ ३० ॥ वायवे त्वेत्युद्यच्छति ॥ ३१ ॥ आयुर्मे
यच्छेति^९ पश्चादाहवनीयस्य दर्भेषु सादयति ॥ ३२ ॥ एषा ते अग्ने समिदित्याहवनीये
प्रावेशमात्रीं पालाशीं^{१०} समिधमादधाति ॥ ३३ ॥ द्व्यङ्गुले ज्वलन्तीमभि-
जुहोति—भूर्भुवः स्वर्गमिहोत्रं^{११} होत्राभिर्ज्योतिर्ज्योतिरभिः स्वाहेति^{१२} सायं सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः
सूर्यः स्वाहेति^{१३} प्रातः ॥ ३४ ॥ इषे त्वेत्यवाचीनं^{१४} सायं लेपमवमाष्ट्रं^{१५} त्वेत्यूर्ध्वं^{१६}

1 MS I, 8, 4: 119, 12.

8 MS I, 2, 3: 12, 14.

2 दध्याज्ययोः is not clear.

9 MS I, 8, 4: 120, 10.

3 MS I, 8, 4: 119, 18-19.

10 MS I, 8, 5: 120, 21.

4 MS I, 1, 5: 3, 5.

11 MS I, 8, 1: 115, 10.

5 MS I, 1, 2: 2, 4.

12 For होत्रा ep Hir III. 18. 348 होत्रा

6 Cp MS I, 8, 4: 120, 8 समयाभिं

भूर्भुवः.

हरन्ति.

13 MS I, 8, 5: 121, 1.

7 ? The ms समयाज्ये first hand, सम-

14 MS I, 6, 10: 102, 12.

योज्ये second hand, Mān I. 6, 1, 31

15 The ms first hand अवाच.

समयाध्वे.

16 MS I, 2, 1: 10, 3.

प्रातः^१ ॥ ३५ ॥ बर्चो मे यच्छेति^२ सादयति ॥ ३६ ॥ ओषधीभ्यस्त्वेति^३ धर्मेषु लेपं निमार्ष्टि ॥ ३७ ॥ प्रजापते पशून्मे पाहीति गार्हपत्यमवेक्षते ॥ ३८ ॥ पूर्वामसंसकां भूयसीं द्वितीयामाहुतिं जुहोति^४—प्रजापतये स्वाहेति मनसा ॥ ३९ ॥ अनाभो मृड धूर्त^५ इति त्रिरुदीचीं^६ सुचमुद्धरति ॥ ४० ॥ तेन धर्मणोन्मृज्यावमृज्य वा प्रजां मे यच्छेति सादयति ॥ ४१ ॥ पितृजिन्वेति दक्षिणतः पृथिव्यां लेपं निमार्ष्टि ॥ ४२ ॥ अपः स्पृष्ट्वा पूषासीति^७ द्विरङ्गुल्या प्राश्नाति ॥ ४३ ॥ न दतो गमयेत्^८ ॥ ४४ ॥ उदग्दण्डया सुचान्तर्वेदि भक्षयति गर्भान्प्रीणाति—गर्भेभ्यः स्वाहेति ॥ ४५ ॥ निरस्य लेपं परिस्तरणैः सुचं प्रक्षाल्योत्करं प्रदार्य पूरयित्वा प्रागुदीचीमुत्सिञ्चति सर्पान्पिपीलिकाः प्रीणाति—सर्पेभ्यः पिपीलिकाभ्यश्च स्वाहेति ॥ ४६ ॥ द्वितीयं पश्चादाहवनीयस्य—पृथिव्याममृतं जुहोमि स्वाहेति ॥ ४७ ॥ सुचं निष्टुर्यं हस्तमवधायोत्तरतो निदधाति सप्तऋषीन्प्रीणाति—सप्तऋषेभ्यः स्वाहेति ॥ ४८ ॥ यथाकाम्यपरयोर्होमो ऽमे गृहपते परिषद्य जुषस्व स्वाहेत्येकं सुचं विगृह्णाति दक्षिणाग्नौ चामये पुष्टिपतये स्वाहेति प्राजापत्य उत्तरे^९ ॥ ४९ ॥ अन्तर्वेदि प्रक्षालनं निनयति सर्पदेवैर्जनान्प्रीणाति—सर्पदेवैर्जनेभ्यः स्वाहेति ॥ ५० ॥ दीदिहि दीदाय दीदिदाय स्वाहेति पर्यायैः सर्वेषु समिध आधाय तेन धर्मेण पर्युक्षति ॥ ५१ ॥

इति पुनराधौने [पञ्चमे ऽध्याये] द्वितीयं खण्डम् ॥

पयसा जुहुयात्पशुकामस्य यवाग्वा ग्रामकामस्याज्येन तेजस्कामस्य दध्नेन्द्रियकामस्य तरुलैर्बलकामस्य ॥ १ ॥ द्वादशरात्रमाज्येन दध्ना द्वादशरात्रम् ॥ २ ॥ नित्यं पयो यवागुश्च ॥ ३ ॥ पयोऽभावे यवागुरशुष्का ॥ ४ ॥ द्वयोर्गवोः^{१०} स्थाल्या दोहनेन च दोहयित्वा पशुकामस्य जुहुयात् ॥ ५ ॥ सजूर्जातवेदो दिवा पृथिव्या जुषाणो अस्य हविषो बीहि स्वाहेति^{११} जुहुयाद्यत्र रुद्रः पशून्भिमन्येत ॥ ६ ॥ आज्यमग्निहोत्रम् ॥ ७ ॥ यदि नारमेदमे दुःशीर्ततनो जुषस्व स्वाहेति^{१२} जुहुयात् ॥ ८ ॥ यदि नारमेद् द्वादशरात्रं सायं सायं जुहुयात्^{१३} ॥ ९ ॥ अनर्हतो राजन्यस्य पर्वस्व-ग्निहोत्रं जुहुयाद्भान्तराले ॥ १० ॥ सायं प्रातरग्रं भक्तस्य ब्राह्मणकुलं हरेदेर्गन्धु-

1 See MS I. 8. 5: 121. 12-13.

2 MS I. 8. 4.

3 MS I. 2. 18: 28. 3.

4 Cp MS I. 8. 5: 121. 4 अतिहाय पूर्वा-
माहुतिमुत्तरा होतव्या.

5 MS ib 10.

6 MS ib 122. 1.

7 Identical with MS ib 121. 20.

8 The sense is not clear.

9 See MS ib 122. 3-4.

10 MS ib 9.

11 The sūtra is not clear.

12 Perhaps to be emended to सर्वदेव०.

13 The ms पुनराधौने.

14 See MS I. 8. 6: 122. 17, 123. 4.

15 MS ib 123. 1-2.

16 Based on MS ib 7.

17 See MS I. 8. 7: 127. 2.

पस्थानं च वाचयेत् ॥ ११ ॥ संततमर्हतो जुहुयात् ॥ १२ ॥ सायं पत्न्यन्वास्ते न
प्रातः ॥ १३ ॥ द्विहृत्य स्त्रियमुपेयात् ॥ १४ ॥ सूर्योदमतिथिं नार्पेदन्धीत ॥ १५ ॥
न सायमहुते ऽग्निहोत्रे ऽग्नीयाञ्च प्रातः ॥ १६ ॥ वसन्ता शिशिरे कक्षं दहेत् ॥ १७ ॥

इति पुनराधाने [पञ्चमे ऽध्याये] तृतीयं खण्डम् ॥

अधिष्ठिते ऽग्निहोत्रे ममाग्ने वर्चः इति चतसृभिर्वैहवीभिर्हस्ताववनेनिजीर्तं
पुरस्तादग्नीषोमीयायां उत्तराश्वतस्रो जपेत् ॥ १ ॥ विधुदसि विद्य मे पाप्मानमित्यप
उपस्पृश्य तिष्ठेत् ॥ २ ॥ उन्नीयमाने वाचं यच्छति ॥ ३ ॥ अभ्युदाहृत उपविश्य
दशहोत्राभिमृश्योत्तरामाहुतिमुपोत्थायोपप्रयन्तो अश्वरमिति प्रागुदङ्मुखश्चतुर्भि-
रनुवाकैराहवनीयमुपतिष्ठेत् ॥ ४ ॥ अग्नीषोमीयया पूर्वपक्षे पेन्द्राग्न्यापरपक्षे^१
॥ ५ ॥ अमा आर्युषि पर्वस इति षड्भिराहवनीयं नित्यं सँवत्सरे सँवत्सरे गार्ह-
पत्यम् ॥ ६ ॥ अग्नेः समिदसीति^२ पर्यायैराहवनीये समिध आदधाति^३ ॥ ७ ॥
चित्रावसो स्वस्ति ते पारमशीयार्वाग्वसो स्वस्ति ते पारमशीयेति^४ त्रिजपति । प्रातरुपस्थाने
चाम्भः स्थाम्भो वो भक्षीयेति^५ गृहानुपतिष्ठेत् ॥ ८ ॥ रेवती रमच्चमित्यन्तराग्नी
तिष्ठन्जपति ॥ ९ ॥ सँहितासि विश्वरूपेति^६ वशामालभते वत्सं वा ॥ १० ॥ उप त्वाग्ने
दिवे दिवं इति गार्हपत्यम् । अभ्यस्थौ विश्वौ इत्याहवनीयम् ॥ ११ ॥ ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा
मा पश्यतेति^७ गृहान्पशूनभिर्वीक्षते ॥ १२ ॥ इडाः स्थेति^८ गामालभते भुवनमसीति^९
वत्सम् ॥ १३ ॥ निम्रदो ऽसीति^{१०} ब्राह्मणव्याख्यातम् ॥ १४ ॥ प्राची दिगिति^{११} पर्यायै-
र्दिश उपतिष्ठेत् ॥ १५ ॥ अग्ने गृहपते इति गार्हपत्यं यथा याजमाने ॥ १६ ॥
ज्योतिषे तन्त्रे वेत्यन्तर्वेद्युपविश्याहवनीये ऽभ्याधाय वृष्टिरसि वृक्ष मे पाप्मानमित्यप
उपस्पृशेत् ॥ १७ ॥ प्रातरवनेगेनै प्रातरुपतिष्ठेत् ॥ १८ ॥ अपां पते यो ऽपां भागः

1 See MS I, 6. 10: 103, 3-4.

2 From MS I, 8, 7: 126. 7.

3 The ms नाव०.

4 Based on MS I, 5, 7: 75, 3-4.

5 MS I, 4, 1: 47, 1.

6 Derived from MS I, 5, 7: 75, 6.

7 See MS I, 5, 12: 81, 12-13.

8 MS I, 5, 1: 65, 6.

9 MS I, 5, 1-4.

10 Derived from MS I, 5, 7: 75, 10-12.

11 MS I, 5, 1: 66, 8.

12 MS I, 5, 2: 67, 15.

13 See MS I, 5, 8: 76, 11 sqq.

14 MS I, 5, 2.

15 MS I, 5, 3.

16 MS I, 5, 11: 79, 19 sqq.

17 MS I, 5, 4: 71, 9.

18 MS I, 5, 11: 80 14.

19 MS ib, 16.

20 The ms प्रातरवनेन first hand, प्रातर-
वनेकेन second hand. But op MS I,
5, 7: 75, 5.

21 Based on MS ib.

स त एष इति प्रागुदञ्चमुदकाञ्जलिमुत्सिञ्च्य प्रतिषिक्त्वा अरातय इति त्रिः प्रत्युक्षति ॥ १९ ॥ कालाय वामिति पाणी प्रक्षालयेदमहं दुरग्रन्यां निष्ठावयामीत्याचम्य निष्ठी-
वति ॥ २० ॥ भ्रातृव्याशौ सपत्नानामिति पाणी प्रक्षालयते ॥ २१ ॥ इन्द्रियवैतीमथेति
यथारूपं गात्राणि संस्पृशति ॥ २२ ॥ अदो मा मा हासिष्ठेति पाणी प्रक्षालयते ॥ २३ ॥
सूर्यपत्नीरित्यभिषिञ्चन्पुरुष्यवानो महिष इति च हुते चतस्रो वैहवीरुक्त्वा घर्मो जठरे^१
इत्यनुवाकेनाहवनीयमुपतिष्ठेत ॥ २४ ॥ असौ स्वस्ति ते ऽस्त्वसौ स्वस्ति ते ऽस्त्विति
नामग्राहं पुत्रानन्वातयते ॥ २५ ॥ अमीन्समाधेहीत्याह प्रवत्स्यन् ॥ २६ ॥ भास्वत
उपतिष्ठते । पशून्मे शंस्य पाहीत्याहवनीयं प्रजां मे नर्य पाहीति^२ गार्हपत्यमभं मे बुध्य
पाहीति^३ दक्षिणाग्निं सप्रयः सभां मे पाहीति सभ्यमहिर्बुध्न्य मन्त्रं मे पाहीत्यावसथ्यम्
॥ २७ ॥ इमान्मे मित्रावरुणौ गृहान्नोपायतं युवमित्यन्तराग्नी तिष्ठन्जपति ॥ २८ ॥

मम नाम प्रथमं जातवेदः पिता माता च दधतुर्वप्रे^४ ।

तत्त्वं बिभृहि पुनरा ममैतोस्तन्वाहमग्ने बिभराणि नाम ॥

इत्याहवनीयम् ॥ २९ ॥

मा प्रगाम पथो वयं मा यज्ञादिन्द्र सोमिनः ।

मान्तः स्थुनो अरातयः ॥

यो यज्ञस्य प्रसाधनस्तन्तुर्देवेष्व्राततः ।

तमाहुतं नशीमहि^५ ॥

इति व्रजति ॥ ३० ॥ सकाशे वाचं यच्छ्रुत्य सकाशे विस्जते ॥ ३१ ॥
यथाकालमन्युपस्थानयाजमाने जपेत् ॥ ३२ ॥ प्रोष्य समिध आहरति ॥ ३३ ॥
असकाशे वाचं यच्छ्रुति संकाशे विस्जते ॥ ३४ ॥ अमीन्समाधेहीत्याह । प्रोष्य
भास्वतं उपतिष्ठते ॥ ३५ ॥ अग्नेः समिदसीति^{१२} पर्यायैः सर्वेषु समिध आधाय

1 The ms °यामीत्यान्वनिष्ठीवति first hand, °मामीति निष्ठीवति second hand. Cp Hir VI. 21: 540.

2 The ms second hand °यति.

3 The ms second hand इन्द्रिया° (after Ap VI. 20. 2).

4 Thus the ms first hand, the second hand corrects after Ap VI. 21. 1 घर्मो जठराणादम्.

5 Cp I. 1. 4. 28.

6 Against the Samhitā अग्नि (I. 5. 14: 12 MS I. 5. 2: 67. 15. 83. 20). So also in sūtra 35.

7 MS I. 5. 14.

8 The ms यदधधुत्वमे first hand, यदध-तुर्यदमे second hand.

9 The ms °हुतमसि.

10 The ms यच्छ्रुत्यस°.

11 Thus emended, The ms भस्म त्व or भस्म त्वा (=MS I. 5. 14: 83. 20-84. 1). Cp Hir VI. 22: 542 भास्वत(:), and Ap VI. 24. 2 ज्वलत(:).

विश्वदानीमामरन्तो^१ ऽनातुरेण मनसा ।

अमे मा ते प्रतिवेशा रिषाम ॥

इत्याहवनीयं पशून्मे शंस्याजुगुपे इति च । प्रजां मे नर्याजुगुपे इति गार्हपत्यमन्त्रं म बुध्याजुगुपे इति दक्षिणाग्निं सप्रथः सभां मे ऽजुगुपस्तां मे पुनर्देहीति^३ सव्यमाहपुष्यमन्त्रं मे ऽजुगुपस्तं मे पुनर्देहीत्यावसथ्यम् ॥ ३६ ॥ इमान्मे मित्रावरुणौ गृहानजुगुपते^४ युर्वमित्यन्तराग्नी तिष्ठन्जपति ॥ ३७ ॥

मम च नाम तव च जातवेदो वाससी इव विवसानो चरावः ।

ते बिभृतो महसे जीवसे च यथायथं नौ तन्वौ जातवेदः ॥

इत्याहवनीयम् ॥ ३८ ॥ नव रात्रीः परार्धाः प्रोष्याहुतिं^५ जुहोति—

विश्वकर्मेहविषा घृतेन विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधातु ।

या इष्टा उषसो याश्च याज्यास्ताः संदधामि मनसा घृतेन ॥

इति ॥ ३९ ॥ नव रात्रीः परार्धा^६ उषित्वा सहगृहः^७ प्रयास्यन्युक्तेषु चक्रावत्सु^८ वास्तोष्पत्यं जुहोति^९ ॥ ४० ॥ न हीनमन्वाहरेयुः^{१०} ॥ ४१ ॥ अमीवहा वास्तोष्पते^{११} ॥ वास्तोष्पतं इत्येताभ्यामाहुतीं^{१२} हुत्वायं ते योनिर्ऋत्विर्यं^{१३} इत्यरण्योरग्निं^{१४} समारोपयति गार्हपत्याहवनीयौ गतधियो गार्हपत्यमगतधियः ॥ ४२ ॥ दक्षिणाग्निर्यदि मर्थ्यः समारोपयेत् ॥ ४३ ॥ यद्यरण्योर्नाशमाशङ्केत सचेहि या ते^{१५} यज्ञिया तनूस्तथेक्षारोहेत्यात्मनि विहारं समारोपयति ॥ ४४ ॥ न सहाग्निर्ऋते गृहेभ्यः प्रवसेत् ॥ ४५ ॥ नासंदद्यावक्षाणानि^{१६} प्रयायात् ॥ ४६ ॥

उपावरोह जातवेदो^{१७} देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन् ।

1 The ms आरमन्ते.

2 MS I, 5. 14.

3 In the previous mantras °पुनर्देहि was not added, because of their being pratikas from the Samhitā.

4 The Samhitā (ib 84. 9) गृहान्जुगुपते.

5 The ms °हुतीर्.

6 We expect the nominative.

7 The ms याज्ञ्या°, thus retaining a trace of the Samhitā accent.

8 Except for the first word the verse is MS I. 7. 1: 109, 8.

9 The ms रात्रीष्यरार्धाः first hand, रात्रीः परार्धाः second hand.

10 The ms सगृहं.

11 ? Perhaps to be read as चक्रीवत्सु.

12 Cp MS I, 5. 13: 82, 8.

13 MS ib 11-14.

14 MS I. 5. 1: 66, 4.

15 The ms मर्थ्यः.

16 The ms सस्वेयाते first hand, सस्वेयाते second hand. Other Śrautasūtras also have corrupt readings. See KapKath Samhitā I. 16: 12. 13 and the note thereon.

17 The ms नासदद्यावक्षाणेति.

18 The ms second hand adds पुनस्तं.

आयुः प्रजो रयिमस्मासु धेह्यरिष्टो^१ दीदिहि नो दुरोणे ।

इत्युपावरोह्य मन्येत् ॥

इति पुनराधाने [पञ्चमेऽध्याये] चतुर्थे खण्डम् ॥

श्यामाकान्बुभुक्षमाणः पुराणानां व्रीहीणामाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपे-
त्सौम्यं च श्यामाकं चरुम् ॥ १ ॥ बभ्रुः पिशङ्गो दक्षिणा वसनं वा ॥ २ ॥ व्रीही-
णामग्रपाकस्य यजते यवानां च ॥ ३ ॥ नानिष्ट्वाग्रायणेन नवस्याञ्जीतं ॥ ४ ॥
येन्द्राग्नेमेकादशकपालं निर्वपेदाग्नेन्द्रं वा ॥ ५ ॥ वैश्वदेवः पयसि चरुः श्यामा-
कश्चरुः । न यवाग्रायणे । द्यावापृथिवीय एककपालं इति हवींषि ॥ ६ ॥
पुरस्तात्स्विष्टकृतोऽज्यानीर्जुहोति^५—

शतायुधाय शतवीर्याय शतोतयेऽभिमातिषाहे ।

शतं यो नः शरदोऽनयदिन्द्रो [विश्वस्य] दुरितस्य पारं स्वाहा ॥

ये चत्वारः पथयो देवयाना अन्तरा द्यावापृथिवी वियन्ति ।

तेषामज्यानी^४ यतमो न आवहत्तस्यै नो देवाः परिदत्त सर्वे स्वाहा ॥

वसन्तो ग्रीष्मो मधुमन्ति वर्षाः शरद्धेमन्तः सुविते दधात नः ।

तेषां वयं सुमतौ यज्ञियानां ज्योगर्जीता अहताः स्याम स्वाहा ॥

स्वस्ति सैवत्सराय परिवत्सरायेदावत्सरायोद्वत्सराय कृणुता बृहन्नमः ।

तेषां वयं सुमतौ यज्ञियानां निवात एषामभये स्याम स्वाहा ॥

इयं स्वस्ति सैवत्सरीया परिवत्सरीयेदावत्सरीयोद्वत्सरीया ।

सा नः पिपर्त्वह्वीयमानेनाहेदहारम(?)रीय स्वाहा ॥^५

इति । आ नः प्रजां जनयत्विति^६ षष्ठी ॥ ७ ॥ इडां भक्षयति—

भक्षन्तः श्रेयः समनैष्ट देवास्त्वयावसेन समशीमहि त्वा ।

स नो मयोभूः पितुराविवेश शिवस्तोकाय तन्वो न एधि ॥

इति व्रीहीणाम् ।

अग्निः प्राश्नातु प्रथमः स हि वेद यथा हविः ।

शिवा अस्मभ्यमोषधीः कृणोतु विश्वचर्षणिः ॥

1 The ms. *रिष्टा first hand, धेह्यरिष्टो second hand, Cp Śāṅkhśr II. 17. 8.

2 Based on KS XII. 7: 169. 21-22.

3 The sense is not clear. The ms. द्यावापृथिवीय द्यावापृथिवीय एकादशकपाल first hand, द्यावापृथिव्यं यवावापृथिवीय एकादशकपाल second hand,

4 Cp Mān I. 6. 4. 21 षडाज्याहुतीर्जुहोति.

5 In these verses the ms second hand has made certain changes after the Taittiriya. For the text above see KS XIII. 15: 197. 20 sqq, Mān ib.

6 MS II. 13. 23: 169. 4.

इति श्यामाकानाम् ।

एतमु त्वं मधुना सैयुर्ते यवै सरस्वत्या अधि मनावचकृषुः ।

इन्द्र आसीत्सीरपतिः शतक्रतुः कीनाशा आसन्मरुतः सुदानवः ॥

इति यवानाम् ॥ ८ ॥ वत्सः प्रथमजो दक्षिणा वत्सः प्रथमजो
दक्षिणा ॥ ९ ॥

इति पुनराधाने [पञ्चमे ऽध्याये] पञ्चमं खण्डम् ॥

इति पञ्चमो ऽध्यायः ॥

उदगयनस्याद्यन्तयोरैन्द्राग्नेन पशुना यजेत सँवत्सरे सँवत्सरे वा ॥ १ ॥
 षड्भुजा मनसा जुहोति—वाग्धोता दीक्षा पत्न्यापो ऽध्वर्युर्वीतो ऽभिगरः प्राणो हविर्मनो
 ब्रह्मा तपसि जुहोमि स्वाहेति ॥ २ ॥ ग्रहेण द्वितीयाम्—वाचस्पते ऽक्षिप्रया वाचाऽक्षिप्रया
 जुहा दिवि देवामृदं होत्रामैरयं स्वाहेति ॥ ३ ॥ आम्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपति
 वैष्णवीं वा पूर्णाहुतिम् ॥ ४ ॥ उरु विष्णो विक्रमस्वेति^१ वैष्णव्या हुत्वा यूपमच्छेति^२
 बिल्वपलाशखदिररोहितकोदुम्बराणामेकम् ॥ ५ ॥ बैल्वं ब्रह्मवर्चसकामः^३ कुर्वीत
 ॥ ६ ॥ पञ्चारत्न्यादिप्रमाणमनघिशाल्यमृजुमूर्ध्वशल्कमुपरिष्ठादुपावनतं^४ बहु-
 पलाशशाल्कमप्रतिशुष्काग्रं प्राञ्चं प्रत्यञ्चं वाहानम् ॥ ७ ॥ अत्यन्यानागमित्यभि-
 मन्त्र्य विष्णवे त्वेत्याज्येन पर्यनक्ति^५ ॥ ८ ॥ श्रोषधे त्रायस्वेनमिति^६ दर्भमन्तर्दधाति ॥ ९ ॥
 स्वधिते मैत्रं हिंसीरिति^७ परशुना प्रहरति ॥ १० ॥ प्रथमशल्कमुपयम्य भूमिसमं
 वृश्चति ॥ ११ ॥ यं त्वामयं स्वधितिरिति^८ प्राञ्चं प्रहापयति^९ ॥ १२ ॥ वनस्पते शतवल्शो
 विरोहेत्यावश्चने जुहोति ॥ १३ ॥ सहस्रवल्शो इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशति ॥ १४ ॥
 अष्टाभिं तक्षति गोपुच्छमतष्टमूलम् ॥ १५ ॥ अग्रतो ऽग्निष्ठां पृष्ठतः सूर्य-
 स्थाम् ॥ १६ ॥ अग्रस्य चषालं पृथमाग्रमष्टाभि मध्ये संगृहीतम् ॥ १७ ॥ इध्मा-
 बर्हिः संनह्य वेदं कृत्वा रथमात्रीं^{१०} वेदिं करोति शम्यामात्रीमुत्तरवेदिम् ॥ १८ ॥
 यत्प्रागुत्तरस्तात्परिप्राह्यास्तत्कृत्वा सावित्रेणाभिमादायाभिरसि नारिरसीत्यभिम-
 न्योत्तरत उत्तरवेद्यन्तात्प्रक्रममात्रे चात्वालं परिलिखति—तप्तायनी मे ऽसीति^{११}

1 The ms प्रहेति first hand, सग्रहं

जुहोति second hand.

2 MS I, 2, 13: 22. 8.

3 Cp TS VI, 3, 3. 1 वैष्णव्यर्चा हुत्वा
यूपमच्छेति

4 Based on MS III, 9, 3: 116, 14.

5 See MS III, 9, 2: 115, 2 sqq.

6 Ib 114, 14-15.

7 MS I, 2, 14.

8 From MS III, 9, 2: 114, 12.

9 The ms प्रातर्यतीति. See MS III, 9,
3: 116, 1.

10 The ms यत्प्रागुत्तरस्यस्य परिप्राहेभ्यस्त-
कृत्वा.

11 MS I, 2, 10: 19, 15.

12 MS I, 2, 8: 17, 8.

पर्यायैर्विंशु शम्यां निधायानुशम्यमन्त्रा व्यावलिखति ॥ १६ ॥ जानुदम् चतु-
रभ्रं स्वात्वेत्तरवेद्यै^३ पाँसून्हरति ॥ २० ॥ विदेर्मै इति खनति ॥ २१ ॥ अमे अत्रिरे
इत्यवदाय वसवस्त्वा हरन्तिर्वेति हरति ॥ २२ ॥ वित्स्व यज्ञपतेरिति^४ पश्चाद्वापावटस्य
निवपति ॥ २३ ॥ एतेन धर्मेणोत्तराभ्यां पर्यायाभ्यां त्रिर्यजुषा हरति तूष्णीं
चतुर्थम् ॥ २४ ॥ समानः खननो निवपनश्च ॥ २५ ॥ देवेभ्यः प्रथमेत्युत्तरवेदि
प्रथयति^५ ॥ २६ ॥ देवेभ्यः कल्पयस्वेति कल्पयति^६ ॥ २७ ॥ चतुरधामुत्तरवेद्यां प्रादे-
शमार्त्रां नाभिं कृत्वा सिंहीरसि महिषीरसीत्यभिमन्त्र्य देवेभ्यः शुन्धस्वेत्युत्तरवेदि
प्रोक्षति ॥ २८ ॥ देवेभ्यः शुम्भस्वेति^७ सिकताभिः प्ररोचयति ॥ २९ ॥ अग्निर्निः-
सारयति संततामुदकधारां स्वावयन्स्फ्येन वर्त्म कृत्वा समयोत्तरावसावापो
रिप्रं निर्वहतेति ॥ ३० ॥ प्रोक्षणीः संस्कृत्योत्तरवेदिं प्रोक्षति—इन्द्रघोषास्तेति^८ पर्या-
यैरनुपरिक्रामन् ॥ ३१ ॥ पितृणां भागधेयीः स्थेति दक्षिणत उत्तरवेद्याः प्रोक्षणीशेषं
निनीय पञ्चगृहीतेनाज्येनोत्तरवेदिं^९ व्याघारयति हिरण्यं निधाय—सिंहीरसि
सपत्नसाही स्वाहेति^{१०} पर्यायैरक्षण्या श्रोत्र्यंसेषु ॥ ३२ ॥ मध्ये पञ्चमेन ॥ ३३ ॥ भूते-
भ्यस्तेति^{११} त्रिरुदीचीं^{१२} स्रुचमुद्दिशति ॥ ३४ ॥ नाभ्यां पौतुद्रवान्परिधीन्परिद-
धाति प्रादेशमात्रान्—विश्वायुरसीति^{१३} पर्यायैः ॥ ३५ ॥ अवेरनाच्छिन्नस्तुकस्यान्त-
रा शृङ्गादूर्णास्तुकां केरुगुल्युल्विति^{१४} नाभ्यां संभाराभिषपति ॥ ३६ ॥ अमे-
भंस्मासीति^{१५} पर्यायैर्विश्राड् बृहदित्यान्तादनुवाकस्योत्तरवेदिमभिमृश्याहवनीयादग्निं
प्रणयति ॥ ३७ ॥

इति पशुषु [षष्ठे ऽध्याये] प्रथमं खण्डम् ॥

यत्ते पावक चक्रमा कञ्चिदागः पूर्वो यः सन्नपरो भवति ।

घृतेनामे तन्वं वर्धयस्व मा मा हिंसीरधिगतं पुरस्तात् ॥

इत्युद्यते ऽग्नावाहवनीये जुहोति ॥ १ ॥ अमये प्रणीयमानायानुब्रूहीति संप्रेष्यति

॥ २ ॥ उपयच्छन्त्युपयमनीः ॥ ३ ॥ ऊर्णावन्तमित्युच्यमाने

यज्ञः प्रत्यष्टात्सुमतिः सुमेधा आ त्वा वसूनि पुरोधार्हन्ति ।

दीर्घमायुर्यजमानाय कृणवज्जथामृतेन जरितारमर्द्धि^१ ॥

1 The ms ० मन्त्राव्यव ० first hand, ० सध्या

अव ० second hand.

2 MS III. 8. 5: 100. 3.

3 Instead of ० वेद्याः.

4 MS I. 2. 8.

5 We expect इत्यपदाय, Cp Hir IV. 3:

6 See KS XXV. 6: 109. 16.

7 १ Cp Mān I. 7. 3. 24, Āp VII. 4. 5.

8 The ms अवदे ०.

9 १ The ms second hand केरुगुलन्विति.

10 MS IV. 10. 4: 152. 4.

11 The ms second hand follows in its variations the Taittiriya.

इति संमारेष्वध्वर्युरग्निं सादयति ॥ ४ ॥ यस्मादधि प्रणयति तस्मिन्मा-
ह्वस्यकर्माणि कुर्वीताग्निहोत्रं च जुहुयादौत्तरवेदिके ॥ ५ ॥ वरुणप्रधासेष्वग्नि-
होत्रं प्रणयनी पूर्णाहुतिरिति यथाम्याधेये ॥ ६ ॥ अतिमुक्तीर्जुहोति—

अभिर्यज्ञं नयतु प्रजानन्मैर्न यज्ञह्नो विदन् ।

देवेभ्यो यज्ञं नयतात्प्र प्र यज्ञपतिं तिर स्वाहा ॥

इति । वायुः सूर्यो यज्ञं नयत्विति समानम् ॥ ७ ॥ प्रणीते ऽन्यन्वाधानं
व्रतोपायनम् ॥ ८ ॥ पाणिप्रक्षालनप्रभृति समानमा पात्रप्रयोगात् ॥ ९ ॥ एका-
दशकपालः पुरोडाशो द्वादशकपालो वा ॥ १० ॥ द्वे जुहे वसाहोमहवनी
द्वितीया । द्वे उपभृतौ पृषदाज्यधानी द्वितीया । द्वे आज्यस्थाल्यौ । यूपशल्कम् ।
श्लम् । पशुश्लम् । कार्भर्यमय्यौ वपाध्रपण्यौ । द्विगृह्णैकगृह्णे । औदुम्बर-
मास्यदध्नं मैत्रावरुणदण्डम् । दर्भाणां रशने द्विगुणां द्विव्यायामां त्रिगुणां
त्रिव्यायामां सैसाद्य प्रोक्ष्य पात्राण्याज्यं निर्वपति दधि च ॥ ११ ॥ पृषदाज्य-
धूमैर्दधि संस्करोत्युर्ध्वधूमैः पृषदाज्यधानीं पात्राणि च पात्रधर्मैः द्वितीयानि
॥ १२ ॥ स्फ्यप्रक्षालनप्रभृति समानमाज्यग्रहेभ्यः ॥ १३ ॥ चतुरूपभृति गृहीत्वा
पञ्चगृहीतं पृषदाज्यधान्यामाज्येन संनीय महीनां पयो ऽसि विधेषां देवानां तनूरसि ।
ऋष्यासमघ पृषतीनां ग्रहम् । पृषतीनां ग्रहो ऽसि विष्णोर्हृदयमसीति पर्यायैः ॥ १४ ॥
सन्नेष्वज्येषु यूपावटं परिलिखति—इदमहं रक्षसो ग्रीवा अपिकृन्तामीति ॥ पूर्वस्य
वेद्यन्तस्य मध्ये ऽर्धमन्तर्वेद्यर्धं बहिर्वेदि ॥ १५ ॥ उत्तरतश्चत्वालस्य शामित्र-
क्षक्षणमुदन्ति ॥ १६ ॥

इति पशुषु [षष्ठे ऽध्याये] द्वितीयं खण्डम् ॥

यत्ते शोचिः परावधीतच्चा हस्तेन वास्या ।

आपस्तत्यावकाः शुन्धन्तु शुचयः शुचिर्म ॥

इति स्नातं यूपं तीर्थेनोपसाद्य तूष्णीकाँ^{१०} यवमतीः प्रोक्षणीः संस्कृत्य

1 The sense of the passage is not clear.

natives into accusatives.

2 The ms प्रणीतेऽग्निन्वाधानव्रतोपा० first hand, प्रणीते ऽग्नीन्परिस्तीर्याधानव्रतोपा० second hand.

5 The ms सैस्कृत्यादुप० first hand, संस्कृ-
र्यादुप० second hand.

3 1 The ms पशुश्लम् first hand, श्लम् second hand.

6 The ms समानमाज्यधर्मैर्ग्रहेभ्यः.

7 The sentence is not complete.

8 MS I, 2, 10: 19, 15.

4 In this sūtra the nominatives are mixed up with accusatives. The ms second hand corrects all the nomi-

9 The ms second hand after Ap VII. 9, 9.

10 Thus also I, 1, 1, 27.

यूपं प्रोक्षति—पृथिव्यै त्वेति^१ मूलमन्तरिक्षाय त्वेति^२ मध्यं दिवे त्वेत्यग्रम् । शुन्धन्तां लोकां इति यूपावटम् ॥ १ ॥ यवो ऽसीति^३ यवानवदधाति ॥ २ ॥ पितृषदनं त्वेति^४ दमैरवस्तृणाति ॥ ३ ॥ स्वावेशो ऽसीति^५ प्रथमशल्कमवधाय घृतेन यावापृथिवी^६ इति क्षुवेणाभिजुहोति ॥ ४ ॥ पुरस्तात्प्रत्यञ्चं यजमानो यूपमनक्ति ॥ ५ ॥ यूपायाज्यमानायानुब्रूहीति संप्रेष्यति ॥ ६ ॥ आन्तमविच्छिन्नमनक्ति ॥ ७ ॥ देवस्त्वा सविता मध्वानक्विति^७ यूपाग्रमनक्ति । सर्वं^८ सहचषालमनक्ति—इन्द्रस्य चषालमसीति^९ ॥ ८ ॥ चषालं प्रतिमुच्य सुपिप्पला ओषधीरित्यङ्गुलिमात्रमूर्ध्वं चषालाद्युपाग्रं कनीयो वा ॥ ९ ॥ यूपायोच्छ्रीयमाणायानुब्रूहीति संप्रेष्यति ॥ १० ॥ दिवमप्रेणोत्तमानेत्युच्छ्रयति ॥ ११ ॥ ता ते धामानीत्यवदधाति ॥ १२ ॥ विष्णोः कर्माणीत्यवस्थापयत्यग्निमभिमुखीमग्निष्ठाम् ॥ १३ ॥ न तष्टस्य निखनति ॥ १४ ॥ नातष्टस्याविः करोति^{१०} ॥ १५ ॥ ब्रह्मवनि त्वेति^{११} पांसुभिः परिवपति ॥ १६ ॥ ब्रह्म ईह चत्रं ईहेति^{१२} यजमानो मैत्रावरुणदण्डेन परिईहयति ॥ १७ ॥ प्रोक्षणीशेषेण परिषिच्य तद्विष्णोरिति^{१३} स्वरश्शनेन समुन्मार्ष्टि ॥ १८ ॥ दिवीव चक्षुराततमिति^{१४} संमितमभिमन्त्रयते ॥ १९ ॥ त्रिवृता यूपं परिव्ययत्यग्रतो रशनायास्त्रिः परिहरणाय यूपायावशिष्य शेषं द्वैधं संभुज्योत्तरतः सूर्यस्थाया नाभिमात्रे संभोगं प्रतिष्ठाप्य यूपाय परिवीयमाणायानुब्रूहीति संप्रेष्यति ॥ २० ॥ परिवीरसीति^{१५} त्रिः परिव्ययत्युत्तरमुत्तरं प्रदक्षिणं संभोगे रशनाग्रमतिहृत्य मूलतो निरायम्यान्तात्प्रवेष्टयति ॥ २१ ॥ अणीयसी^{१६} स्थवीयस्युपकर्षति ॥ २२ ॥ यदि कामयेत वर्षेत्पर्जन्य इति^{१७} ॥ २३ ॥ अञ्जनादि^{१८} यजमानो यूपं नापरिवीतमवसृजति^{१९} ॥ २४ ॥ दिवः सानूपेष्टेत्युत्तमे रशनगुणे स्वरमुपकृष्याजमुपाकरोति श्वेतं लोहितं द्विरूपं वा श्मश्रुलम् ॥ २५ ॥ कूटाकर्णकाणखण्डबण्डापन्नदन्तं इति प्रतिषिद्धाः ॥ २६ ॥ उत्तरतो यूपस्य प्रत्यञ्चं पशुमवस्थाप्याहुती^{२०} जुहोति ॥ २७ ॥

इति पशुषु [षष्ठे ऽध्याये] तृतीयं खण्डम् ॥

प्रजापतेर्जायमानाः प्रजा जाताश्च या इमाः ।

1 MS I. 2. 11.

(MS III. 9. 4: 118. 14).

2 MS I. 2. 14.

7 The ms अञ्जनादीन्. Cp Āp VII.

3 Here the ms adds यजमानो मैत्रावरुणदण्डं परिईहति.

10. 5.

4 Cp MS III. 9. 4. 119. 4, Mān I. 8.

8 Based on KS XXVI. 6: 128. 15.

1. 17, Āp VII. 3. 6.

9 Thus the ms second hand. The first hand °काणलगवषष्टापन्नदन्त. Cp

5 Cp MS ib 118. 6, Āp VII. 10. 12.

MS III. 9. 5: 122. 4.

6 We expect here इति ब्राह्मणव्याख्यातम्

10 The ms °हुतीर्.

ता अस्मै प्रतिवेदय चिकित्वमनुमन्यताम् ॥

इमं पशुं पशुपते ते ऽथ बभ्राम्यमे सलिलस्यै मध्ये ।

अनुमन्यस्व सुयजा यजेहै जुष्टं देवेभ्य इदमस्तु हव्यम् ॥

इति ॥ १ ॥ इषे त्वेति^१ दर्भावादत्ते ॥ २ ॥ उपावीरसीति^२ सप्तशाखाँ हरिणीं पलाशवतीम् ॥ ३ ॥ तथा दर्भाभ्यां च पशुमुपाकरोति—उपो देवानिति^३ ॥ ४ ॥ प्रत्यञ्चं पशुमनुमार्ष्टि—अमुष्मे त्वा जुष्टमिति^४ यथादेवतम् ॥ ५ ॥ अभिधानप्रोक्षणावपोत्सेदनाभिधारणेषु ॥ ६ ॥ पञ्चान्मध्यमस्य परिधेरधिमन्थनं शकलं प्रयुनक्ति—अग्नेर्जनित्रमसीति^५ वृषणौ स्थं इत्यप्रच्छिन्नप्रान्तौ दर्भौ ॥ ७ ॥ तयोरध्युर्वर्यसीत्युदककूलां प्रत्यक्प्रजननामधरारणिम् ॥ ८ ॥ आयुरसीत्याज्यस्थाल्यार्मुत्तरारणिमनक्ति संपादयति च ॥ ९ ॥ पुरुरवा असीत्यभिमन्थ्य गायत्रमसीति^६ पर्यायैस्त्रिरभिमथ्यामये मध्यमानायानुब्रूहीति संप्रेष्यति ॥ १० ॥ अमये जातायेति जाते ॥ ११ ॥ अमये ग्रहियमाणायेति ग्रहिरिष्यन् ॥ १२ ॥ अग्नेषोत्तरं परिधिमुत्तरेण वा परिधिसंधिनान्ववहृत्य^७ भवतं नः समनसावित्यनुग्रहत्यामा अभिरिति^८ क्षुवेणाभिजुहोति ॥ १३ ॥ सावित्रेण रशनामादाय बाहुं पशोर्मेध्यपाशेन^९ परिहृत्य दक्षिणार्धशिरो^{१०} ऽक्षण्या पाशेनाभिर्दधाति—ऋतस्य त्वा देवहविरिति^{११} ॥ १४ ॥ वर्षा मानुषा इति यूपे नियुनक्ति ॥ १५ ॥ प्रोक्षणीः संस्कृत्य पशुं प्रोक्षति—अद्रपस्त्वौषधीभ्य इति ॥ १६ ॥ अनु त्वा माता मन्यतामित्यभिमन्थ्यापां पेरुरसीति^{१२} पाययति ॥ १७ ॥ स्वातं सवविरिति^{१३} शेषेण सर्वत उपोक्ष्य संमृश्याज्यानि वेद्यन्तान्परिस्तीर्य^{१४} होदषदनानास्तीर्यामये^{१५} समिध्यमानायानुब्रूहीति संप्रेष्यति ॥ १८ ॥ औचमाघार्य ध्रुवां समज्य पशुं समनक्ति—सं ते वायुरिति^{१६} प्राणदेशं सै यजत्रैरज्ञानीति^{१७} कुकुब्देशं स यज्ञपतिराशिषेति^{१८} भसदेशम् ॥ १९ ॥ प्रयाजेषु समिद्धयः प्रेष्येति प्रथमे संप्रेष्यति प्रेष्य प्रेष्येत्युत्तरान् ॥ २० ॥ चतुर्थे चतुर्थे समानयति ॥ २१ ॥ दशभिः प्रचर्य स्वरं स्वधितिधारां च जुह्वामक्त्वा स्वरुणा स्वधितिमन्तर्धाय पशोरन्तराभ्यङ्गमनक्ति—वृतेनाह्नौ पशून्ब्रायेयामिति^{१९} ॥ २२ ॥ आयतने क्षुचौ सादयति ॥ २३ ॥ आहवनीयादुल्मुकमुपयम्य पर्यमये क्रियमाणायानुब्रूहीति संप्रेष्यति ॥ २४ ॥ शामिञ्

1 The ms second hand चिकित्वान०.

2 The ms second hand सुकृतस्य.

3 The ms second hand यजे हि. This and the preceding variants agree with Mān I. 8. 3. 1.

4 MS I. 2. 15.

5 MS I. 2. 7.

6 The ms ०स्थाल्या उ०.

7 The alternative is based on KS XXVI. 7: 131. 12.

8 1 The ms first hand ०मेषापाशेन.

9 The ms second hand दक्षिणार्धशिरो.

10 The ms पाशेनापिद०.

11 The ms adds देवेभ्यः.

चात्वालं पशुमाहवनीयं यूपमाज्यानीत्याग्नीध्रस्त्रिः पर्यग्निं कृत्वाहवनीय उल्मु-
कमवसृज्य त्रिः प्रतिपर्येति ॥ २५ ॥ ये बध्यमानमिति पशुप्रमोचनीया जुहोति
॥ २६ ॥ रेवतीति वपाध्रपणीभ्यां पशुमन्वारभते यजमानश्च ॥ २७ ॥ तदेवो-
ल्मुकमुपयम्याग्नीध्रो ऽग्रतः प्रतिपद्येत् ॥ २८ ॥ अन्वारभ्याभ्रावयति ॥ २९ ॥
उल्मुकपाणिराग्नीध्रः प्रत्याभ्रावयति—उपप्रेष्य होतर्हव्या देवेभ्य इति संप्रेष्यति
॥ ३० ॥ उरो अन्तरिक्षेत्यग्निमुखास्तीर्थेनोदञ्चो व्रजन्ति ॥ ३१ ॥ शामित्रलक्षणे
ऽग्निं सादयति ॥ ३२ ॥ तस्मिन्पशुं श्रपयति ॥ ३३ ॥ पश्चाच्छामित्रस्य याभ्यां
दर्भाभ्यां पशुमुपाकरोति तयोरन्यतरमधस्तादुपास्यति—समस्य तन्वा भवेति
॥ ३४ ॥ वर्षापो वर्षायसं इति यजमानो जपति ॥ ३५ ॥

इति पशुषु [षष्ठे ऽध्याये] चतुर्थं खण्डम् ॥

नाना प्राणो यजमानस्य पशुना यज्ञो देवेभिः सह देवयानः ।

सम्यगायुर्यज्ञो यज्ञपतौ दधातु ॥

इति पर्यावृत्येह प्रजा विश्वरूपा रमन्तामिति पृषदाज्यमवेक्षते यजमानश्च
॥ १ ॥ प्रत्यक्षिशरसमुदीचीनपादं संक्षपयन्ति ॥ २ ॥ स्वविदसीति यजमानः
संक्षप्यमानमनुमन्त्रयते ॥ ३ ॥ न वा एतन्म्रियसं इत्यध्वर्युः ॥ ४ ॥

यत्पशुर्मायुमकृतोरो वा पङ्क्तिराहते ।

अग्निर्मा तस्मादेनसो विश्वान्मुञ्चत्वँहसः ॥

इति संक्षप्ते जुहोति ॥ ५ ॥ शमितार उपेतनेति संप्रेष्यति ॥ ६ ॥ पश्चात्पशु-
मिति पाशेषु प्रमुच्यमानेषु जपति ॥ ७ ॥ एकशृङ्गया पाशाञ्चात्वाले ऽनुग्रह-
रति ॥ ८ ॥ यो नो द्वेष्टधरः स पद्यतामिति यद्यभिचरेत् ॥ ९ ॥ स्तम्भं स्थातुं
वापिदध्यात्—

शतेन पाशैर्वरुणाभिधेहि मा ते मोच्यन्तुतवाद् नृचक्षः ।

आस्तां जालम् उदरं सँसयित्वा कोश इवाबन्धः परिकृत्यमानः ॥

इति ॥ १० ॥ नमस्त आतानेति पत्न्यादित्यमुपतिष्ठते ॥ ११ ॥ अनर्वा प्रेही-
त्येनामभ्युदानयते ॥ १२ ॥ देवीरापे इत्यध्यधि चात्वालं पत्न्यपो ऽवमर्शयति

1 The ms first hand पर्यग्निं.

2 MS I, 2, 15.

3 The ms उल्मुक उप०.

4 MS IV, 13, 4: 203, 6.

5 The ms पर्यवृत्तेह.

6 MS IV, 2, 10: 32, 14.

7 The ms षड्भिरा० first hand, पङ्क्तिरा०
second hand.

8 The second hand अग्निर्नृच.

9 The ms स्यवं first hand, स्तम्भं
second hand.

10 The ms first hand जीप्यमुदरं.

11 The ms first hand कोशेवाधः.

12 MS I, 2, 16.

13 1 The ms ऽवमर्शयति first hand,
ऽवमृशति second hand.

॥ १३ ॥ ताभ्यः^१ पत्नी पशोः प्राणान्प्रक्षालयत्यध्वयुवा^२ ॥ १४ ॥ अन्यतरो
ऽभिषिञ्चेत् ॥ १५ ॥ वाचमस्य मा हिंसीरिति^३ यथारूपं गात्राणि संमृशति ।
यत्ते क्रूरं यदास्थितमिति^४ पूर्वध्मायुषजेत् ॥ १६ ॥ गात्राण्यस्य मा हिंसीरिति^५ प्रीवाः
पृष्ठदेशं शमद्भ्यै इति शेषेण सर्वतः ॥ १७ ॥ उत्तानं पर्यावृत्योपाकरणं दर्भमन्त-
र्दधाति ॥ १८ ॥ ओषधे त्रायस्त्वेनमिति^६ दर्भमन्तर्दधाति ॥ १९ ॥ स्वधिते मैत्रे हिंसी-
रित्यनक्तः^७ स्वधितिना तिर्यगाच्छ्रुति ॥ २० ॥ उपयच्छति तृणाग्रम् ॥ २१ ॥
लोहिताक्तं प्रत्यग्दक्षिणा निरस्यति—पृथिव्यै त्वा रक्षसां भागो ऽसीति^८ ॥ २२ ॥
इदमहं रक्षो ऽवबाध इदमहं रक्षो ऽधमं तमो नयामीति^९ पाण्यौ तृणमववाधते ॥ २३ ॥
अपः स्पृष्ट्वेषे त्वेति^{१०} वपामुत्खिदति ॥ २४ ॥ ऊर्जे त्वेति^{११} तनिष्ठ एकशृङ्गायोप-
तृणति^{१२} ॥ २५ ॥ देवेभ्यः शुन्धस्वेति^{१३} वपां प्रक्षालयति ॥ २६ ॥ देवेभ्यः शुम्भस्वेति^{१४}
लोहितं प्रत्यूहति ॥ २७ ॥ घृतेन यावापृथिवी^{१५} इति द्विशृङ्गां प्रच्छाद्योत्कृत्य नमः
सूर्यस्य संशः^{१६} इत्यादित्यमुपस्थायोर्वन्तरिक्षं वीहीति^{१७} व्रजति ॥ २८ ॥ प्रत्युष्टं रक्षे इति
शामित्रे वपां प्रत्योषति^{१८} ॥ २९ ॥

इति पशुषु [षष्ठे ऽध्याये] पञ्चमं खण्डम् ॥

त्वामु ते दधिरे देवयन्तो हव्यवाहं शृतं कर्तारमुत यज्ञियं च ।

अग्निः सुदक्षः सुतनुर्द भूत्वा देवेभ्यो हव्या वह जातवेदः ॥

इति स्त्रुवेणाभिघार्य स्तोकेभ्यो ऽनुब्रूहीति संप्रेष्यति ॥ १ ॥ श्येनी^१ शृतं
बर्हिष्यासादयति—सुपिप्पला ओषधीस्क्रुधीति^२ ॥ २ ॥ वपाभ्रपरयौ विप्रमुच्योत्तमेन
प्रयाजेन प्रचरति ॥ ३ ॥ स्वाहाकृतिभ्यः प्रेष्येति संप्रेष्यति ॥ ४ ॥ हुत्वा ध्रुवां
पृषदाज्यं वपामित्यभिघारयति ॥ ५ ॥ यथाकाम्याज्यभागयोर्होमः^६ ॥ ६ ॥ सर्व-
हुतं वपां जुहोति ॥ ७ ॥ अभितो वपां हिरण्यशकलाववद्यति ॥ ८ ॥ स्वाहा
देवेभ्यः^९ इति पुरस्ताद्वपायाः स्त्रुवेण जुहोति विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहेत्युपरिष्ठात् ॥ ९ ॥
इन्द्राभिभ्यां छागस्य वपाया मेदसो ऽनुब्रूहि^{१०} । इन्द्राभिभ्यां छागस्य वपाया मेदसः प्रेष्येति
संप्रेष्यति ॥ १० ॥

जातवेदो वपया गच्छ देवांस्त्वं हि होता प्रथमो बभूव ।

1 We would expect ताभिः.

second hand.

2 MS I. 2. 16.

7 ? The ms प्रत्युषति first hand, निष्ठपति

3 To be emended to पर्यावृत्योपा० ?

second hand.

4 "With the unanointed side (of the
svadhiti)" ?

8 MS I. 2. 2. 11. 7.

9 The ms ०होमे.

5 The ms first hand तन्निष्ठत्येकशृङ्गयेति
वद.

10 MS III. 10. 1. : 130. 17.

11 The ms second hand adds इति.

6 The ms ०कृत first hand, ०कृतं

घृतेनामे तन्वै वर्धयस्व सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः ॥

इति षण्णां हुत्वा स्वाहोर्ध्वनमसमिति^१ व्यत्यस्ते वपाश्रपण्यावनुप्रहरति प्राचीमेकशृङ्गां प्रतीचीं द्विशृङ्गाम् ॥ ११ ॥ संपातेनाभिहुत्यायतने क्षुच्चौ साद-
यति ॥ १२ ॥ चात्वालं आपोहिष्ठीयेन व्युत्वेन मार्जयन्ते सहयजमानपत्नीकाः^२
॥ १३ ॥ अत्रैव मधुमन्थानां कालः ॥ १४ ॥ मुष्टिना शमिता वपोद्धरणमभि-
धायास्त आ वपाया होमात् ॥ १५ ॥ उखायां पशुं श्रपयति शूले हृदयम् ॥ १६ ॥
न गुदं निर्व्वेषयेन्न वनिष्ठुम् ॥ १७ ॥ मेदो मूत उपनहति ॥ १८ ॥ ऊवध्यगोहं
खात्वावध्यं गूहति^३ ॥ १९ ॥ ब्रीह्याणां पशुना समानदेवतं पशुपुरोडाशं श्रपयति
॥ २० ॥ [शृतं] पशौ पशुपुरोडाशेन प्रचरति ॥ २१ ॥ इन्द्राभिभ्यां पुरोडाशस्या-
नुब्रूहि^४ । इन्द्राभिभ्यां पुरोडाशस्य प्रेष्येति संप्रेष्यति ॥ २२ ॥ अमये ऽनुब्रूहीति । अमये
प्रेष्येति स्विष्टकृते ॥ २३ ॥ इडान्तं कृत्वा पृषदाज्यस्य क्षुवेशोपहृत्य परैति^५ ॥ २४ ॥
शृतं हविः शमिता^६ इति पृच्छति ॥ २५ ॥ शृतमिति^७ शमिता प्रत्याह ॥ २६ ॥
समयाध्वे द्वितीयम् । प्राप्य तृतीयम् ॥ २७ ॥ उत्तरतो ऽवस्थायं हृदयमवधाय
जुष्टं देवेभ्य^८ इत्यभिघार्य विवाजिनं कृत्वान्तरा यूपाहवनीयावतिहृत्य दक्षिणतः
पञ्चहोत्रोपसादयति ॥ २८ ॥ जुह्वपभृतोर्वसाहोमहवन्त्यां समवत्तधान्यामित्वु-
पस्तीर्य मक्षशाखायां हृदयमवधायान्तयाव[द्य]न्मनोतायै हविषो ऽवदीयमानस्यानु-
ब्रूहीति संप्रेष्यति ॥ २९ ॥

इति पशुषु [षष्ठे ऽध्याये] षष्ठं खण्डम् ॥

हृदयस्य जिह्वायाः क्रोडस्य सव्यस्य^९ कपिललाटस्य पार्श्वयोर्यत्को वृक्षयो-
र्दक्षिणस्याः श्रोण्याः^{१०} गुदतृतीयमिति द्विर्द्विरवधाय जुह्वामवधति ॥ १ ॥ त्रिधा
गुदं विच्छिद्यस्याणीयसो देवताभ्यो ऽवधति ॥ २ ॥ स्थविष्ठगुदस्योपयद्भ्यो
निदधाति ॥ ३ ॥ दक्षिणस्य कपिललाटस्य पूर्वार्धोन्मध्यमं गुदतृतीयं सव्यायाः
श्रोण्या जघनार्धात्सकृत्सकृदुपभृति स्विष्टकृते ॥ ४ ॥ यूषे मेदः परित्साव्य त्रैधै

1 The ms second hand घृतस्यामे तन्वा
संभव.

2 MS III, 10, 1 : 131 2.

3 The ms चात्वालम्.

4 The ms second hand °पत्नी.

5 ? The ms ऊवध्यगोहं खात्वावध्यं शुपति
first hand, ऊवध्यं गर्ते प्रविध्यति । अव-
दानानि श्रपयति second hand.

6 The ms second hand adds इति.

7 Derived from MS III. 10, 2 : 132. 3.

8 MS ib 4.

9 Ib 6.

10 The ms second hand °स्थाप्य, but
cp Mān 1, 8, 5, 13.

11 MS I, 2, 27 : 17, 2.

12 The ms मध्यस्य.

13 The ms second hand श्रोणेः.

विच्छिद्य जुहुपभृतौ प्रच्छादयति ॥ ५ ॥ शेषमिडायामभितो दैवतानि हिरण्य-
शुक्लाववधति ॥ ६ ॥ रेवसीति^१ स्वधितिना वसाहोमं प्रयौति ॥ ७ ॥ प्रयुता द्वेषासी-^२
ति पार्श्वेनापस्त्वा समरिषवभिति^३ गृहीत्वा पार्श्वेनापिदधाति ॥ ८ ॥ अनुसुं षडि-
डांमवधति वनिष्ठुं सप्तमम् ॥ ९ ॥ क्रोमानं^४ पुरीततमिति संकृत्य^५ वर्धयित्वेडां
यूषेणोपसिच्य प्रतिपरीत्य प्रचरति ॥ १० ॥ इन्द्रामिभ्यां छागस्य हविषो ऽनुब्रूहि ।
इन्द्रामिभ्यां छागस्य हविषः प्रेष्येति संप्रेष्यति ॥ ११ ॥ घृतं घृतपावानं इत्यर्घ्वे^६ याज्यायां
वसाहोमं जुहोति ॥ १२ ॥ पृषदाज्येन सक्ते देव तेन वनस्पति^७ यजति ॥ १३ ॥
वनस्पतये ऽनुब्रूहि । वनस्पतये प्रेष्येति संप्रेष्यति ॥ १४ ॥ वसामशेषेण^८ दिशः प्रति
यजति—दिशः स्वाहेति^९ पर्यायैः प्रतिदिशम् ॥ १५ ॥ मध्ये पञ्चमेन पूर्वार्धे^{१०} षष्ठेन
॥ १६ ॥ औपभृतं जुहामवनीय स्विष्टकृता प्रचरति ॥ १७ ॥ ऐन्द्रः प्रार्ण इति
यजमानः पशुं संमृशत्यवदानवन्तम् ॥ १८ ॥ उपहृतायामिडायामध्यूभी^{११} होत्रे
हरन्ति^{१२} ॥ १९ ॥ वनिष्ठुमग्नीध्र आदधाति यथाग्नीध्रभागम् ॥ २० ॥ दक्षिणा-
सन्मार्जनसंप्रेषमुक्त्वाग्नीदौपयजाङ्गारानाहरोपयष्टरूपसीदत्वेति संप्रेष्यति ॥ २१ ॥ शा-
मित्रादाग्नीध्रो ऽङ्गारान्पश्चार्धे वेद्या व्यूहोपसमादधाति ॥ २२ ॥ उत्तरतो
दक्षिणामुख उपविश्य तस्मिन्प्रतिप्रस्थातोपयजति गुदकाण्डमेकादशधा संभि-
न्दन्नवदाय षड्कारान्तेष्वनुयाजानामेकैकं हस्तेन जुहोति ॥ २३ ॥ समुद्रं गच्छ
स्वाहेति^{१३} पर्यायैरेकादश हुत्वा मनो हार्दि^{१४} यच्छेति^{१५} हृदयदेशमभिमृशति ॥ २४ ॥
ओषधीभ्यस्त्वेति^{१६} दर्भेषु निमार्ष्टि ॥ २५ ॥ अपः स्पृष्ट्वा पृषदाज्येनानुयाजान्यजति
॥ २६ ॥ देवेभ्यः प्रेष्येति प्रथमे संप्रेष्यति प्रेष्येत्युत्तरान् ॥ २७ ॥ एकादशभिः
प्रचर्य स्ववं जुह्वां त्रिरुपरिष्ठौ^{१७} त्रिरधस्तादक्त्वा दधाति—दिवं ते धूमो गच्छत्विति^{१८}
॥ २८ ॥ ऊर्ध्वं^{१९} स्वरुहोमात्प्रागनुदेशादूपो नोपस्पृश्यः^{२०} ॥ २९ ॥ सृक्काके सृक्का
प्रेष्येति संप्रेष्यति ॥ ३० ॥ जाघन्या पत्नीः सैयाजयत्युत्तानाया देवानां पत्नीभ्यो
ऽवधतीडां चाग्नये गृहपतये चाग्नीध्रे च ॥ ३१ ॥ यज्ञं गच्छ स्वाहेति^{२१} पर्यायैस्त्रीणि

1 MS I. 2. 17.

8 The ms पूर्वार्धे—.

2 MS I. 2. 16; 27, 1.

9 The ms अवतानवन्त.

3 1 The ms अनुसुंदिडा० first hand,
वनिष्ठुं षडिडा० second hand.

10 From MS III. 10. 4: 135, 1.

4 Perhaps ग्रीहानं has fallen out, Cp
Ap VII. 24, 12.11 The ms यथा अग्नीध्रभाग first hand,
यथाग्नीध्रभाग second hand.

5 1 The ms second hand संस्कृत्य.

12 MS I. 2. 18.

6 The ms याज्याया.

13 The ms त्रिः पुरस्ताद्.

7 Perhaps to be emended to वसाशेषेण.
Cp Mān I. 8, 5, 29.

14 MS I. 2. 14: 24, 6.

15 Based on MS III. 9. 4: 120, 6.

समिष्टयजैषि जुहोति ॥ ३२ ॥ पुरस्ताभित्यस्य तृतीयः स्वाहाकारः पूर्णपात्र-
स्थाने' ॥ ३३ ॥ श्लेनावभृथं यन्ति ॥ ३४ ॥ पैरोगोष्ठं यदार्द्रमनुदकैर्मनौषधिकं
च तस्मिन्शमितोपवपति ॥ ३५ ॥ शुगसि यं द्विष्मस्तमभिरोचेत्युपोप्यमानमनुमन्त्र-
यते ॥ ३६ ॥ धान्नो धान्नो राजभित्त्यान्तादनुवाकस्याध्याधि [चात्वालं] मार्जयित्वा
समिधः कृत्वानपेक्षमाणाः प्रत्यायन्ति—एषो ऽस्येधिषीमहिर् स्वाहेत्याहवनीये
समिधमादधाति ॥ ३७ ॥ समिदसि समेधिषीमहीति^१ द्वितीयाम् ॥ ३८ ॥.....*

इति षष्ठोऽध्यायः

1 There is nothing in the kindred texts to explain this sūtra.

2 The ms ५०.

3 MS III. 10, 7: 139, 11 has अनूदकं.

4 MS I, 2, 18.

The ms माश्रपयित्वा.

6 MS I, 3, 39: 46, 11.

7 The remaining part of the Paśu-bandha is missing.

तत्सत्यं तद्वशक्यं तेन शक्यं तेन राध्यासमिति यजमानो जपति ॥ चतुरो
मासान्न मांसमग्नीयात्र स्त्रियमुपैति नोपर्यास्ते जुगुप्सेतानृतात्प्राङ् शेते ॥
मध्वभ्रात्यृतौ भार्यामुपैति ॥ सर्वेष्वन्तरालव्रतानि वैश्वदेवोत्तराणि सह-
पञ्चसंचराणि ॥ पर्वाणि व्याख्यातानि ॥ विकारान्व्याख्यास्यामः ॥

इति चातुर्मास्ये [सप्तमे ऽध्याये] प्रथमं खण्डम् ॥

चतुर्थं मासेषु वरुणप्रधासाः ॥ १ ॥ प्रतिप्रस्थातामिक्षायै मारुत्यै घत्सान-
पाकरोत्यध्वर्युर्वारुण्यै ॥ २ ॥ प्रतिप्रस्थातुः पयसि ॥ ३ ॥ पूर्वकर्माध्वर्योरारात्
॥ ४ ॥ पूर्वधुरग्निप्रणयनम् ॥ ५ ॥ वेदी कुरुत उत्तरामध्वर्युर्दक्षिणां प्रतिप्रस्थाता
॥ ६ ॥ असंभिन्ने समे ॥ ७ ॥ पृथमात्रमन्तरा ॥ ८ ॥ उत्तरस्यामुत्तरवेदिसंभारा-
न्युप्याहवनीयादग्नीं प्रणयतः ॥ ९ ॥ अभिभ्यां प्रणीयमानाभ्यामनुब्रूहीति संप्रेष्यति
॥ १० ॥ अग्नेषोत्तराँ वेदिं प्रतिप्रस्थातान्तरा वेदी प्रतिप्रस्थाता ॥ ११ ॥ पात्राणि
प्रयुनाक्लि ॥ १२ ॥ अविनिर्देशे समानमुभयोः कर्म ॥ १३ ॥ यथा वैश्वदेवे हवीँष्यो-
षधपात्राणि ॥ १४ ॥ आमन्त्रणादि प्राणीताः संप्रैषान्मारुतीवर्जं निर्मेन्ध्यं प्रच-
रतिमिडामित्यध्वर्युरेष पक्षीसंयाजप्रभृति ॥ १५ ॥ समानो होता ब्रह्माग्नीध्रः
उत्करः ॥ १६ ॥ पञ्च संचराण्यैन्द्राग्नौ द्वादशकपालो मारुत्यामिक्षा वारुण्या-
मिक्षा काय एककपालो वाजिनमिति हवीँषि ॥ १७ ॥ निरुप्तेषु प्रतिप्रस्थाता

1 The beginning of the Cāturmāsya
is lost in the lacuna.

2 The ms सर्वेप्य०.

3 The ms संचा०.

4 The ms पूर्वैरभिप्र०.

5 See MS I. 10, 13: 153, 4-5.

6 The ms वेदिः.

7 The sūtra is corrupt. Cp Ap VIII,
5, 24, Hir V, 4: 460.

8 The sūtra is corrupt.

तूष्णीको यवान्युप्यामपेषाणां^१ करम्भपात्राणि करोति प्रतिपुरुषं यजमानस्यैकं चाङ्गुष्ठपर्वमात्राण्येकोद्गीनि ॥ १८ ॥ शमीपर्णैः पूरयित्वा शेषस्य मेषं च मेषीं च कुरुतः^२ ॥ १९ ॥ निष्काभिरूर्णाभिरावेष्ट्य परःशतानि शमीपर्णानि घासं निवपतः ॥ २० ॥ उत्तरैः परिग्राहैः परिगृह्य दक्षिणस्या वेद्या उत्तरस्याः श्रोण्या अघ्युत्तरस्या आ दक्षिणादंसात्स्फयेन वेदी संभिनत्ति ॥ २१ ॥ पृषदाज्ये गृहीतः सङ्कटुपस्तीर्य द्विर्वधि द्विरभिघारयेत् ॥ २२ ॥ उद्भासनवेलायामभिज्ञयोः खर्जूरसक्तुनावपतः ॥ २३ ॥ मारुत्यां प्रतिप्रस्थाता मेषमवदधाति वारुण्यामध्वर्युर्मेषीम् ॥ २४ ॥ आसादयन्तौ विपरिहरतः ॥ २५ ॥ वारुणीनिष्काषं निदधाति ॥ २६ ॥ उत्तरस्मिन्नग्नौ संमृष्टे ऽसंमृष्टे दक्षिणस्मिन्प्रतिप्रस्थाता पत्नीं पृच्छति कतिभिर्मिथुनमचरति^३ ॥ २७ ॥ सत्यं विवाचयिषेत् ॥ २८ ॥ यान्निर्दिशेत्तान्वरुणो गृह्णात्विति ब्रूयात् ॥ २९ ॥ प्रघास्यान्हवामर्ह इति करम्भपात्राण्यादाय यजमानः पत्नीं चापरेण विहारमनुपरिक्रम्य पुरस्तात्प्रत्यञ्चौ तिष्ठन्तौ शिरस्याधाय दक्षिणस्मिन्नग्नौ शर्पेण जुहुतः ॥ ३० ॥ सो पूर्ण इति यजमानः पुरोऽनुवाक्यां जपति ॥ ३१ ॥ यद् ग्रामं इत्युभौ याज्यां निगद्य जुहुतः ॥ ३२ ॥ अकन्कमेंति^४ व्युत्क्रामन्तावमुमन्त्रयेते ॥ ३३ ॥ अध्वर्युर्वा जुहुयादन्वारभेयातामेतौ ॥ ३४ ॥ आज्यभागाभ्यां प्रचर्यं छुक्पाणिः प्रतिप्रस्थाताकाङ्क्षति यावदध्वर्युरेन्द्राग्नषष्ठैः प्रचरति ॥ ३५ ॥ मारुत्याः प्रतिप्रस्थाता पूर्वेणावदानेन सह मेषीमवद्यति वारुण्या अध्वर्युरुत्तरेण सह मेषम् ॥ ३६ ॥ इडावत्सरीर्यौ स्वस्तिमाशास इति यजमानो जपति ॥ ३७ ॥ मिथुनौ गावौ दक्षिणा ॥ ३८ ॥ समवनीय वाजिनं भक्षयत्युपास्ते प्रतिप्रस्थाता ॥ ३९ ॥ पत्नीसंयाजान्समिष्टयजुरध्वर्युर्जुहोति यथा पशुबन्धे ॥ ४० ॥ तूष्णीं प्रतिप्रस्थाता स्रुचं विचारयति ॥ ४१ ॥ वारुणीनिष्काषेण तुषैश्चावभृथं यन्ति यथा सोमे साम ऋजीषभक्षेणं स्नानमिति परिहाप्य ॥ ४२ ॥ निवर्तयते—

यद् धर्मः पर्यावर्तयदन्तान्पृथिव्या अधि ।

अभिस्तिग्मेनेति^५ समानम् ॥ ४३ ॥

इति चातुर्मास्ये [सप्तमे ऽध्याये] द्वितीयं खण्डम् ॥

चतुर्षु मासेषु साकमेधाः ॥ १ ॥ पूर्वो पौर्णमासीमानीकवतायोपवसेदु-

1 The ms °येवानां first hand, पेषाणां यवनां second hand.

2 The ms कुरुते.

3 The ms °मचरदिति.

4 MS I. 10. 2.

5 The ms मारुत्य first hand, मारुत्यां second hand.

6 The ms निष्काशेण first hand, निष्कासेण second hand.

7 MS II. 10. 2: 132. 16.

चरां कौडिनीयार्थं ॥ २ ॥ अग्नयेऽनीकवते प्रातरष्टाकपालो मरुद्भयः सांतपनेभ्यो
मभ्यन्दिने चरुर्मरुद्भयो गृहमेधेभ्यः सर्वासां दुग्धे सायमोदन इन्द्रस्य निष्काषः^१
॥ ३ ॥ यजुषा वत्सानपाकरोति ॥ ४ ॥ अपवित्रे दोहयति ॥ ५ ॥ नेष्माबर्हिः
संनहति ॥ ६ ॥ नोपभृत्याज्यं गृह्णाति ॥ ७ ॥ ओदनस्य शरोनिष्काषं निदधाति
॥ ८ ॥ त्रीनोदनानुद्धृत्योत्पूतान्करोति ॥ ९ ॥ न सामिधेनीरन्वाहं ॥ १० ॥ न
प्रयाजान्यजति^२ ॥ ११ ॥ आज्यभागाभ्यां प्रचर्यौदनानौ सकृत्सकृत्समवदाय
प्रचरति ॥ १२ ॥ इडान्ता भवति ॥ १३ ॥ अमात्येभ्य ओदनानुपहरन्ति ॥ १४ ॥
प्रतिवेशमोदनं पचति^३ ॥ १५ ॥ तस्य पत्न्यभ्राति ॥ १६ ॥ आज्याभ्यज्य सुहिता
वसन्ति ॥ १७ ॥ ओदनान्प्रतिवेशा पचन्ते गाश्च घृते ॥ १८ ॥ सवत्सा गावो
वसन्ति ॥ १९ ॥ प्राचीनरात्रे ऽभिवाच्याया अग्निहोत्र्याश्च वत्सौ बध्नन्ति^४ ॥ २० ॥
पुरा प्रातरग्निहोत्राद्गार्हपत्ये शरोनिष्काषपूर्णौ दर्वौ [पूर्णा दर्वे] परापतेर्तृषभमाह-
यते ॥ २१ ॥ यदृषभो न रूयाद् ब्रह्मा ब्रूयाज्जुहुधीति ॥ २२ ॥ मरुद्भयः क्रीडिभ्यः
साकं रश्मिभिः सप्तकपालं निर्वपेत्प्रचरेद्वा ॥ २३ ॥ महाहविषा यजते सोत्तर-
वेदिमग्निं प्रणीय ॥ २४ ॥ पञ्च संचराण्यैन्द्राग्नौ द्वादशकपाल इन्द्राय वृत्रघ्ने चरु-
र्वैश्वकर्मेण एककपाल इति हवी^५र्षि^६ ॥ २५ ॥ पुरस्तात्स्विष्टकृतो ऽमे वेहोत्रमित्य-
भिधारयति ॥ २६ ॥ ऋषभो दक्षिणा ॥ २७ ॥

इति चातुर्मास्ये [सप्तमे ऽध्याये] तृतीयं खण्डम् ॥

पितृयज्ञे ऽग्रेण दक्षिणा[ग्निं] वेदिमुद्धरति ॥ १ ॥ अखाता भवति ॥ २ ॥
प्रागुदीचीनं स्तम्भयजुर्हरति ॥ ३ ॥ समं चतुरश्रं परिश्रयति ॥ ४ ॥ उत्तरां प्रति
वेदिश्रोणिं द्वारं कुर्वन्ति ॥ ५ ॥ एकोलमुकं मध्ये वेद्याः सादयति ॥ ६ ॥ स आह-
वनीयः ॥ ७ ॥ वर्षीयो नित्याद्वर्हिरुपमूललूनं वर्षीयानिधमः ॥ ८ ॥ अग्रेण नित्य-
माहवनीयमतिहारः ॥ ९ ॥ उत्तरतो वेद्याः पात्राणि प्रयुनक्ति ॥ १० ॥ दक्षिणतो
निर्वपति ॥ ११ ॥ सोमाय पितृमते षडकपालः पुरोडाशः पितृभ्यो बर्हिषद्भ्यो
धानाः पितृभ्यो ऽग्निष्वासेभ्यो मन्थः ॥ १२ ॥ तू[ष्णी]काँस्त्र्यम्बकान्पुरोडाशा-
नेककपालान्प्रतिपुरुषं यजमानस्यैकाधिकान् ॥ १३ ॥ प्रोक्षणीस्तिग्रान्यैवानव-

- 1 The ms first hand कौडिनीयामये. The second hand makes worthless changes.
- 2 The ms °मोदनं, but cp MS I. 10. 1: 140. 13-15.
- 3 The ms °त्योत्पूतानं first hand, °त्यो-त्कपालं second hand.
- 4 Derived from MS I. 10. 15: 155. 3, 5 Ib 1.

- 6 The ms second hand परा०.
- 7 The ms second hand बभ्राति.
- 8 MS I. 10. 2: 142. 6.
- 9 See MS I. 10. 1: 141. 1-3.
- 10 MS I. 10. 2. 141. 7.
- 11 † The ms °ष्णीः स्तिग्रान् first hand, प्रोक्षण्युदेकेण second hand.

भ्रमति ॥ १४ ॥ दक्षिणार्धे गार्हपत्यस्य पुरोडाशं श्रपयत्युत्तरार्धे त्र्यम्बकान्
 ॥ १५ ॥ दक्षिणाग्नौ यधान्भृजति^१ ॥ १६ ॥ पेषणवेलायां धाना मन्त्रेण विभजति
 ॥ १७ ॥ अभिवान्यायाः पयसि^२ मन्थं दोहन इत्तुशलाकया प्रसव्यमालोडयति
 ॥ १८ ॥ शलाकास्थं मन्थं करोति^३ ॥ १९ ॥ चतुर्गृहीतान्याज्यान्यध्यधि गार्हपत्यं
 गृह्णाति ॥ २० ॥ तूर्ण्यं प्रस्तरमुद्धवमादत्ते ॥ २१ ॥ समन्तं बर्हिस्त्रिः स्तृणन्पर्ये-
 त्यया विष्टेति^४ ॥ २२ ॥ त्रिरस्तृणन्प्रतिपर्येति ॥ २३ ॥ एकैकमभ्युदाहरत्युदकुम्भ-
 माज्येनाप्रतः परिषेचनाय ॥ २४ ॥ अग्नये देवेभ्यः पितृभ्यः समिध्यमानायानुब्रूहीति
 संप्रेष्यति ॥ २५ ॥ उशन्तस्त्वा हवामह इत्येका सामिधेनी ॥ २६ ॥ तस्यां त्रिरुक्तायां
 सकृदिध्ममादधाति ॥ २७ ॥ न होतारं वृणीते नार्षेयम् ॥ २८ ॥ अपबर्हिषः
 प्रयाजान्यजति ॥ २९ ॥ आज्यभागाभ्यां प्रचर्य प्राचीनावीतानि कुर्वते ॥ ३० ॥
 विपरिहरन्ति हवीं^५ ॥ ३१ ॥ विपरियन्त्यृत्विजः ॥ ३२ ॥ यथास्थानं जुहुः
 ॥ ३३ ॥ उपभृद्भुवे दक्षिणे ॥ ३४ ॥ यथास्थानं पुरोडाशं दक्षिणार्धे धाना मन्थं
 दक्षिणतः ॥ ३५ ॥ आग्नीध्रः प्रत्याश्रावयति ॥ ३६ ॥ अपरो यजमानः ॥ ३७ ॥
 दक्षिणतो ऽध्वर्युरवधति^६ त्रिश्चतुरवदानस्य चतुः पञ्चावदानस्य ॥ ३८ ॥ उद-
 ङ्कृतिक्लामं^७ सोमाय पितृमते ऽनु स्वधेत्यनुवाचयति ॥ ३९ ॥ ओ^८ स्वधेत्याश्रावयति
 ॥ ४० ॥ अस्तु स्वधेति प्रत्याश्रावयति ॥ ४१ ॥ सोमं पितृमन्तं स्वधेति संप्रेष्यति ॥ ४२ ॥
 स्वधा नम इति वषट्कारः^९ ॥ ४३ ॥ दक्षिणामुखो^{१०} दक्षिणार्धे जुहोति ॥ ४४ ॥ एतेन
 धर्मेण स्विष्टकृदन्तैः प्रचरति ॥ ४५ ॥ अग्निः कन्यवाहन इति स्विष्टकृत् ॥ ४६ ॥
 मन्थादीनामिडामवधति ॥ ४७ ॥ ब्रह्माग्नीध्रो यजमान इत्यवघ्रेण भक्षयित्वेडां
 हविःशेषांश्च त्रीन्पिण्डान्कृत्वा स्रक्लिषु प्रसव्यं निदधाति यथा पिण्डपितृयज्ञ
 उत्तरां श्रोणीं परिहाप्य ॥ ४८ ॥ तस्यां लेपाग्निमार्ष्टि^{११} ॥ ४९ ॥ अत्र पितरो मादयध्व-
 मित्युक्त्वा परेत्य सुसंदशं त्वा वयमित्याहवनीयमुपतिष्ठन्ते ॥ ५० ॥ योजा न्विन्द्र
 ते हरोमिति^{१२} प्रणवेन ताम्यन्ते ॥ ५१ ॥ यदन्तरिक्षमिति^{१३} गार्हपत्यम् ॥ ५२ ॥ अग्नी-
 मदन्त पितरं इति परिश्रितं प्रपद्याज्जनाभ्यञ्जनदशानिहवनमिति कृत्वा परेतन पितरं
 इति त्रिरपः परिषिञ्चन्पर्येति ॥ ५३ ॥ अया विष्टेति^{१४} त्रिरपरिषिञ्चन्प्रतिपर्येति ॥ ५४ ॥

1 The ms भृजति.

8 The ms second hand ओं.

2 The ms अभिनवान्यायपयति.

9 From MS ib 15.

3 1 The ms मन्थं शलाकां कुर्वती.

10 The ms repeats the word.

4 Based on MS I, 10. 17: 157. 12.

11 MS I, 10. 3: 142 12.

5 MS I, 10. 3.

हरोम्=हरी+ओम्.

6 The ms दक्षिणं.

12 The ms त्रिरपः परिषिञ्चन्.

7 Based on MS I, 10. 18: 158. 6.

अक्षममीमदन्तेति^१ पत्न्यग्निं^२ मनस्वतीश्च प्रत्यायन्ति ॥ ५५ ॥ अमे तमथाश्वमिति^३
गार्हपत्यमुपतिष्ठते ॥ ५६ ॥ अपबर्हिषावनुयाजौ यजति^४ देवौ यज यजेति संप्रे-
ष्यति ॥ ५७ ॥ न पत्नीः सैथाजयन्ति न समिष्टयजुर्जुहोति ॥ ५८ ॥ समाप्येष्टि
प्रागुद्व्यम्बकैर्यजन्ति ॥ ५९ ॥ मूते पुरोडाशानुपवपन्ति ॥ ६० ॥ एकोल्मुकं
पराचीनं धूपायमानं हरन्ति ॥ ६१ ॥ आखुं ते रुद्र पशुं करोमीत्याखुकिरौ^५ पुरोडा-
शमेकमुपवपति ॥ ६२ ॥ एकोल्मुकं चतुष्पथ उपसमाधाय पुरोडाशानां सङ्क-
त्सङ्कत्समवदायारण्येन पलाशपर्णेन मध्यमेन जुहोति— एष ते रुद्र भार्गव इति ॥ ६३ ॥
अवाम्ब रुद्रमदिमहीति^६ यजमानो ऽमात्यैः सहाग्निं पर्येति ॥ ६४ ॥ पतिकामापि
यायात् ॥ ६५ ॥ भगो ऽसि भगस्येष^७ इत्युदस्य प्रतिलभ्य यजमानाय समावपन्ति
॥ ६६ ॥ पतिकामापि चर्वा^८ ॥ ६७ ॥ त्रिरेतेन धर्मेण ॥ ६८ ॥ यथास्वमुपयामम् ॥ ६९ ॥
भेषजं गवै इति द्वितीयं परियन्ति ॥ ७० ॥ त्र्यम्बकं यजामहे इति तृतीयम् ॥ ७१ ॥

सुगन्धि पतिवेदनम् ।

उर्वारुक्मिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात्^९ ॥

इति पतिकामा ॥ ७२ ॥ यथाम्नातमितरे ॥ ७३ ॥ मृत उर्पणह्य वृद्ध आस-
जति—रुद्रैष ते भार्गव इत्युभयतः ॥ ७४ ॥ अनपेक्षमाणाः प्रत्यायन्ति ॥ ७५ ॥
मार्जनं समिदाधानमिति यथा पशुबन्धे ॥ ७६ ॥ प्राप्यादित्यं घृते चरुं निर्व-
पति ॥ ७७ ॥ क्रौडिनिप्रभृत्यादित्यान्तं^{१०} प्रागस्तमयात्क्रियेत ॥ ७८ ॥ सैन्धितायां
पौर्णमासी^{११} सैन्धाप्य निवर्तयते—

यो ऽस्याः पृथिव्या अग्निं त्वचि निवर्तयत्योषधीः ।

अग्निस्तिग्मेनेति^{१२} समानम् ॥ ७९ ॥

इति चातुर्मास्ये [सप्तमे ऽध्याये] चतुर्थे खण्डम् ॥

चतुर्षु मासेषु शुनासीर्यं^१ सद्यश्चतुरहे मासे वा ॥ १ ॥ पञ्च संचराणि
वायव्या यवागूः प्रतिध्रुवेन्द्राय शुनासीराय द्वादशकपालः सौर्य एककपाल
इति हवीं^२ ॥ २ ॥ सीरं द्वादशयोगं दक्षिणोष्टारो वानद्धान्वेज्ज्योगं सीरमु-

1 MS I, 10, 3.

2 † The ms second hand प्रत्यग्निं.

3 MS I, 10, 4.

4 The ms °खुकिरैः first hand, °खुत्किरि
second hand. Cp MS I, 10, 20 ;
160, 3.

5 † Perhaps to be emended to भगस्येश
(=भगस्येश).

6 † The ms second hand पतिकामा वास्.

7 The Samhitā पुष्टिवर्धनम्.

8 The ms मृतमुप०.

9 The ms °दित्याजं.

10 MS II, 10, 2: 132, 16.

11 See MS I, 10, 1: 141, 4-5.

12 Identical with MS , 6, 2: 64, 16.

द्वारौ वानद्वाहौ ॥ ३ ॥ निवर्तयते—

यत्र मासा अर्धमासा ऋतवः परिवत्सराः ।

येन तेन प्रजापतय ईजानः संनिवर्तयन् ।

तेनाहमस्मि ब्रह्मणा निवर्तयामि जीवसे^१ ॥

इति । अग्निस्तिग्मेनेति^२ समानम् ॥ ४ ॥ वैश्वदेवेनैव यजेत पशुकामः सहस्रं पशुन्प्राप्योत्तरैः^३ ॥ ५ ॥ शुनासीर्येण ग्रामकामो ऽन्नाद्यकामो वृष्टिकामः पशुकामः स्वर्गकामो वा ॥ ६ ॥ उदकमन्ववसाय तस्योदकार्यान्कुर्वीत^४ ॥ ७ ॥ सँवत्सरीकाणि ॥ ८ ॥ अत्र पञ्च सँवत्सराण्येतेन धर्मेण फाल्गुनारम्भणान्फाल्गुनीसमापनान्स्त्रीन्सँवत्सरानिष्ट्वा चैत्र्यारम्भणौ चैत्रीसमापनौ द्वौ यजेत ॥ ९ ॥ अथ पशुमन्ति ॥ १० ॥ वैश्वदेवे सन्नेषु हविःषु यूपाय वैश्वदेवं पशुमुपाकरोति ॥ ११ ॥ यथाकालमविप्रतिषिद्धान् ॥ १२ ॥ पशुना चातुर्मास्यकान्धर्मान्करोति ॥ १३ ॥ समानं पशुकर्मोत्तर्मात्प्रयाजात् ॥ १४ ॥ उत्तमेन प्रयाजेन प्रचरति ॥ १५ ॥ ध्रुवादीनि हवीं^५ ध्यभिधारयति ॥ १६ ॥ सहामिक्षावपामभिधारयति ॥ १७ ॥ आज्यभागाभ्यां प्रचर्य हविर्भिः प्रचरति ॥ १८ ॥ सहामिक्षावपेन प्रचरति ॥ १९ ॥ वपायाः संप्रैषाः ॥ २० ॥ पुरस्तात्स्विष्टकृतः पशुपुरोडाशेन प्रचरति ॥ २१ ॥ सहस्विष्टकृतप्रैषवन्त्सहेडा ॥ २२ ॥ समानमन्तात्पशुकर्म ॥ २३ ॥ एतेनोत्तराणि सहपञ्चसंचराणि पर्वाणि व्याख्यातानि ॥ २४ ॥ विकारान्व्याख्यास्यामः ॥ २५ ॥ वरुणप्रघासेषूभयत्र यूपौ ॥ २६ ॥ मारुतं प्रतिप्रस्थाता पशुमुपाकरोति वारुणमध्वर्युः ॥ २७ ॥ प्रतिप्रस्थातुः पशौ पूर्वं कर्माध्वर्योरारात् ॥ २८ ॥ प्रतिप्रस्थातामिक्षावपेन पूर्वं प्रचरति ॥ २९ ॥ समानमुभयोः कर्म ॥ ३० ॥ एका मनोता ॥ ३१ ॥ प्रतिप्रस्थाता पशुना पूर्वं प्रचरति ॥ ३२ ॥ पशुवर्जमध्वर्योः संप्रैषाः ॥ ३३ ॥ समानेडा ॥ ३४ ॥ साकमेधेष्विन्द्राय वृत्रघ्ने पशुः ॥ ३५ ॥ वायवे नियुत्वते शुनासीर्ये ॥ ३६ ॥ समानमन्यत्समानमन्यत् ॥ ३७ ॥

इति चातुर्मास्ये [सप्तमे ऽध्याये] पञ्चमं खण्डम् ॥

इति^६ सप्तमो ऽध्यायः ॥

1 The mantra is corrupt. Cp Mān I.

7, 8, 8.

2 MS II, 10, 2: 132. 16.

3 Cp MS I, 10, 8: 148, 20-149. 1.

4 Cp MS IV, 3, 3: 42 4. वर्च्य उदके

यजेत, Ap VIII, 22, 5, 6.

5 The ms पशुकामोत्सता०.

6 The ms adds प्राक्साभिके.

अथ
वाराहश्रौतसूत्रे
चयनम्

प्राकृतीषु सँस्थासु षोडशिवर्जमग्निमुत्तरवेद्यां चिन्वीत ॥ १ ॥ सावि-
 त्रनाचिकेतो वानग्निर्वोत्तरवेदिं चिन्वीत सत्प्राह्मिनेषु ॥ २ ॥ तं चेप्यमाणो
 ऽमावास्यायामुपनीय हविर्जुह्वं प्रथमं संमृज्यास्तगृहीतेनाज्येन युजानः प्रथममिति'
 सावित्रायूर्ध्वस्तिष्ठन्जुहोत्यृचा स्तोममिति' द्वितीयां पूर्णाहुतिं पूर्णाम् ॥ ३ ॥
 वैणवीमग्निं कल्मषीं सुषिरां सावित्रप्रभृतिभिरादत्ते फलग्रहेर्वा वृक्षस्य ॥ ४ ॥
 इमामगृभ्णञ्जित्यश्वाभिधानीमादाय प्रतूर्तं वाजिञ्जित्यश्वमभिदधाति ॥ ५ ॥ युजार्षो
 रासभं युवमित्युत्तरं गर्दभम् ॥ ६ ॥ योगे योगे इत्यश्वपूर्वा वल्मीकामभियन्ति ॥ ७ ॥
 अग्निं पुरीष्यमाजिरस्वदच्छेम इति' पुरुषमायान्तमनुमन्त्रयते येन संगच्छेत् ॥ ८ ॥
 तमिति निर्दिशति ॥ ९ ॥ आगत्य वाज्यध्वानमिति' मृदं प्राप्य जपति ॥ १० ॥ आक्रम्य
 वाजिञ्जित्यश्वेन मृदमाक्रमयति ॥ ११ ॥ यं द्विष्यात्तं ब्रूयादसुममितिष्ठति' ॥ १२ ॥
 योस्ते पृष्ठमित्यश्वस्य पृष्ठमभिमृशति ॥ १३ ॥ उत्क्रमे ॥ उदक्रमेदित्युत्क्रान्ते' जपति
 ॥ १४ ॥ आ त्वा जिघर्मीति' पदे हिरण्यं निधायामिजुहोति ॥ १५ ॥ परि वाजपतिरि'-
 त्यथवा पदं परिलिखति ॥ १६ ॥ देवस्य त्वेति' खनति ॥ १७ ॥ अपां पृष्ठमसीति''
 पुष्करपर्णमाहरति ॥ १८ ॥ शर्म च स्थं इति कृष्णाजिनं च पुष्करपर्णं च सँस्तु-
 णाति'' ॥ १९ ॥ व्यचस्वती सँवसेथामित्युत्तरलोमं कृष्णाजिनमधस्तादधिपुष्करपर्णं
 ॥ २० ॥ तयोर्मृदं संभरति पुरीष्यो ऽसीति' यजुरुत्तराभिर्गायत्रीभिर्ब्राह्मणस्योत्तरा-
 भिस्त्रिण्डुभी'' राजन्यस्योत्तराभिर्जगतीभिर्वैश्यस्य ॥ २१ ॥ सर्वत्र यजुः ॥ २२ ॥
 यं कामयेत ऋध्नुयादिति तस्य गायत्रीभिश्च त्रिण्डुभिश्चाष्टभिश्च संभरेत्

1 MS II, 7, 1.

6 The ms वा संगच्छे (for येन संगच्छेत)..

2 MS III, 12, 1: 159, 13. Properly the mantra is for the Áśvamedha.

7 The ms ता०.

8 Identical with MS III, 1, 4: 5, 7.

3 MS II, 7, 2.

9 The ms उदक्रान्ते.

4 1 The ms वल्मीकायवत्य्.

10 MS II, 7, 3.

5 Very probably one sūtra is missing

11 Identical with MS III, 1, 5: 6, 4-5.

in our text. Cp Mān VI, 1. 1, 11, 12, 12 The ms second hand ०ग्मी.

॥ २३ ॥ अयं ते योनिर्ऋत्विर् इति संभृतमभिमृश्यापो देवीरिति^१ स्फुट्येन खनति^२ ॥ २४ ॥
 बल्मीकवपामाधाय मुजातो ज्योतिषेति^३ मौजेन दास्योपनह्यत्यर्कमयेण वा^४ ॥ २५ ॥
 उदु तिष्ठ स्वध्वरेत्युर्ध्वच्छ्रुति ॥ २६ ॥ सजातो गर्भ^५ इति हरति ॥ २७ ॥ स्थिरो भव बी-
 ह्व^६ इति गर्दभ आदधाति^७ ॥ २८ ॥ भरजमिमिति^८ यन्ति ॥ २९ ॥ ओषधयः प्रति-
 गृह्णीतेति^९ परिस्तृणाति ॥ ३० ॥ दर्भेषु सादयति ॥ ३१ ॥ वि पाजसेति^{१०} विस्त्रंसयति ।
 वि ते मुष्मामीति^{११} च ॥ ३२ ॥ आपो हि धेत्यङ्गिरुपसृजति ॥ ३३ ॥ अजलोमभिः
 कृष्णाजिनलोमभिरर्मकपालैः^{१२} शर्कराभिः सिकताभिर्वेणवङ्गारैरिति लोमवर्जं चूर्ण-
 कृतैर्मित्रः संसृज्येति^{१३} संसृजति ॥ ३४ ॥ संसृष्टासो ग्वा पत्नी करोति^{१४} ॥ ३५ ॥
 मखस्य शिरो ऽसीति^{१५} पिएडमभिमन्त्र्य वसवस्त्वा कणवन्त्विति^{१६} त्र्युद्धि चतुरश्रां^{१७} करोति
 ॥ ३६ ॥ उत्तमे तृतीये ऽदित्या राज्ञासीति^{१८} राज्ञां करोति ॥ ३७ ॥ अश्रीणां राज्ञा-
 याश्च समवाये^{१९} स्तनौ कृत्वादितिष्ठे बिलं गृह्णात्विति^{२०} द्वारं करोति ॥ ३८ ॥ कृत्वाय
 सा महीमित्येभिमन्त्र्य सिकतासु विषंजति ॥ ३९ ॥ शेषस्याषाढां ज्यालिखिता-
 मिष्टकां करोति ॥ ४० ॥ शुष्कामुखां^{२१} वसवस्त्वा धूपयन्त्वित्यश्वशकेन गार्हपत्ये
 धूपयति ॥ ४१ ॥ अदितिष्वेति^{२२} गर्तं खात्वा देवानां त्वा पत्नीरित्येवदधाति ॥ ४२ ॥
 तृष्णामुखां^{२३} पचनेन पर्युदय धिषणा त्वा देवीत्यग्निना समिन्दे ॥ ४३ ॥ मास्त्वा देवी-
 रिति^{२४} पच्यमानामनुमन्त्रयते । मित्रैतां त उखां परिदाम्यभित्त्या^{२५} एषा मा भेदीति^{२६} च^{२७}
 ॥ ४४ ॥ मित्रस्य चर्षणीधृतं^{२८} इत्यागामर्मे ॥ ४५ ॥ देवस्त्वा सवितोद्वपत्विति^{२९} पक्वामुद-
 पति ॥ ४६ ॥ उत्तिष्ठ बृहती भवेत्युर्ध्वच्छ्रुति ॥ ४७ ॥ मित्रैतां त^{३०} इत्यभिमन्त्र्य वसवस्त्वा-
 च्छ्वन्दन्वित्यजक्षिरेणाच्छ्रुत्ति चतुः ॥ ४८ ॥ वैश्यस्य राजन्यबन्धोर्वा शिर

1 MS II. 7. 3.

2 MS II. 7. 4.

3 The ms adds योनिरिति.

4 This is not clear, as the digging has already been done. The original ms has खति, which is changed to खनति by the second hand.

5 The ms च.

6 The ms उदु तिष्ठ स्व-रित्युद्य० first hand, उदु तिष्ठस्व इत्यु० second hand.

7 Identical with MS III. 1. 6 beg.

8 MS II. 7. 5.

9 MS II. 12. 3: 147. 1.

10 1 The ms ० र्माकपालिनीकाभि first hand, ० र्मकपालैः second hand.

11 The ms second hand चूर्णाक०.

12 The sūtra is hopelessly corrupt. We could have something like this : संसृष्टामिति पत्न्यै प्रयच्छति । सोखां करोति.

13 MS II. 7. 6.

14 The ms second hand ० श्रीं.

15-15 The ms first hand अमिक-समवाये (pointing to अश्रिराज्ञासमवाये ?).

16 The ms विस्त्र०.

17 The ms ० मुखाया first hand, ० मुखायाः second hand.

18 The ms first hand मित्रैता त्वा उप चाभित्या.

19 The ms first hand समिनति च.

20 1 The ms second hand इति उखां.

आहरतीषुद्वतस्याशनिद्वतस्य वा ॥ ४६ ॥ सप्त माषानुपन्युष्य यमगाथा गायति—

यो ऽस्य कौष्ठ्य जगतः पार्थिवस्यैक इद्वरी ।

यमं भङ्गश्रवो गाय यो राजानपरोध्यः ॥

यमं गाय भङ्गश्रवो यो राजानपरोध्यः ।

अहरहर्नयमानो गामश्वं पुरुषं यमः ॥

वैवस्वतो न तृप्यति सुराया इव दुर्मदः ।

येनापो नयो धन्वानि येन द्यौरुग्रा पृथिवी च इडा ॥

इति ॥ ५० ॥ बल्मीकवपां सप्तधा वितृण्णां शिरसः स्थाने प्रतिनिद-
घाति ॥ ५१ ॥

अयं यो ऽसि यस्य त इदं शिर एतेन त्वं शीर्षणवानेधि ।

इदमस्माकं भुजे भोग्याय भूयात् ॥

इति शिर आददीत ॥ ५२ ॥

इति चयने [प्रथमे ऽध्याये] प्रथमं खण्डम् ॥

हिरण्यकेशान्सुधुरान्हिरण्याक्षानयःशफान् ।

अश्वाननश्वतो दानं यमो राजाधितिष्ठति ॥

इत्याहरति ॥ १ ॥ पूर्वमुख्याहतिः ॥ २ ॥ पौर्णमास्यां पञ्च पश्चिनालभते^१
ऽश्वमृषभं^२ वृष्णिं वस्तं प्राजापत्यं तूपरमिति मुष्करान् ॥ ३ ॥ उपाकरोति—
अग्निभ्यः कामाय जुष्टमिति ॥ ४ ॥ वैश्वानरीयो द्वादशकपालः पशुपुरोडाशः ॥ ५ ॥
चतुर्विंशतिं^३ सामिधेनीः पराचीरन्वाह ॥ ६ ॥ एकादश नित्या उपेमसृज्जीति^४
तिष्ठः समास्त्वाम् इति दर्श ॥ ७ ॥ अमुत्रभूयादित्यामयाविनः^५ ॥ ८ ॥

राये अमे महे त्वा दानाय समिधीमहि ।

ईडिष्वा हि महि वृषजमे^६ होत्राय पृथिवीम् ॥

इत्यामयाविनः ॥ ९ ॥ हिरण्यगर्भं^७ इत्याधारः ॥ १० ॥ ऊर्ध्वा अस्य समिधे^८
इत्याग्नीः ॥ ११ ॥ पुरुषशिरसा सह पर्यग्निं^९ कृत्वा तान्पर्यग्निकृतानुत्सृज्य प्राजा-
पत्यवर्जं^{१०} शिरांसि प्रच्छिद्य यस्माद्धृदादिष्टकाः करिष्यन्स्यात्तस्मिन्शरीराणि
न्यस्य बह्वर्थं^{११} मृदा शिरांसि प्रलिप्य प्राजापत्येन तन्त्रं^{१२} संस्थापयन्ति ॥ १२ ॥

1 After इदं the ms adds अहं.

2 † The ms first hand पूर्वशि०.

3 The ms ०नायजते.

4 MS IV. 12, 4. 187, 17.

5 MS II. 12, 5: 148, 11.

6 The ms second hand दशमिकी:

7 MS III. 4. 6: 51, 15-16.

8 The ms second hand द्यावा.

9 MS II. 7, 15: 96, 13.

10 MS II. 12, 6: 149, 14.

11 The ms second hand पर्यग्निं.

12 The ms तस्मात्सरीरायस्य बहुन्व.

यद्येताञ्चालभेत वायवे नियुत्वते श्वेतं तूपरमजमालभेत ॥ १३ ॥ प्राजापत्यो
द्वादशकपालः पशुपुरोडाशः ॥ १४ ॥ समानमन्यत् ॥ १५ ॥ आग्नावैष्णव एका-
दशकपाल आदित्येभ्यो घृते चरुभ्ये च वैश्वानराय द्वादशकपाल इति दीक्ष-
णीया ॥ १६ ॥ समानमा दीक्षाहुतिभ्यः पूर्णाहुतिवर्जम् ॥ १७ ॥ आध्वरिकीर्तु-
त्वाकृतमभिमिति' षडाग्निकीर्तुहोति ॥ १८ ॥ अन्त[त]ः पूर्णाहुतिः ॥ १९ ॥ पुरस्ता-
द्वाचोयमस्याहवनीय उखां प्रवृणक्ति—मा सु भित्थौ इति ॥ २० ॥ जातमवदध्यादित्या-
ज्ञातानि काम्यानि ॥ २१ ॥ आयन्नग्नौ' समिध आदधाति द्वर्ज इति कुमुकं घृता-
क्लृप्तम् ॥ २२ ॥ प्रजाते परस्या अधि सँवर्त इत्यौदुम्बरीम् ॥ २३ ॥ परमस्थाः परावर्त
इति वैकङ्कतीम् ॥ २४ ॥ यदग्ने यानि कानि चेति' पञ्चभिः पञ्चौदुम्बरीरपरशुवृक्णाः
॥ २५ ॥ ये जनेषु मलिम्लव इति वैकङ्कतीम् ॥ २६ ॥ दँष्ट्राभ्यामित्याश्वत्थीम् ॥ २७ ॥
यो अस्मभ्यमरातीयादिति' तैल्वकी' यद्यभिचरति ॥ २८ ॥ उदेषां बाहून् ॥ सँशितं मै
इत्यौदुम्बर्या' यजमानं वाचयति ॥ २९ ॥ ब्रह्म क्षत्रमित्यनादिष्टवृक्षाम् ॥ ३० ॥
उख्ये ध्रियमाणे वृष्टिकामस्य याः सौरी रश्मिवतीस्तासां तिसृभिस्तिष्ठ
आश्वत्थीः समिध आदध्याद् भ्राजस्वतीभिः सौरीभिरवृष्टिकामस्य ॥ ३१ ॥
यदि पशुपतिरभिमन्येत भिषग्वतीभिराग्नेयीभिः' ॥ ३२ ॥ यदि नश्येदग्नेऽभ्यावर्ति-
र्न ॥ अग्ने ऽग्निरैः ॥ पुनरुर्ज ॥ सह ख्येत्युपतिष्ठते ॥ ३३ ॥ सौवर्णे' रुक्मं पाशवन्तमे-
कवि' शतिनिर्वाधम् ॥ ३४ ॥

इति चयने [प्रथमे ऽध्याये] द्वितीयं खण्डम् ॥

दशानो रुक्म इत्युपरिष्ठाभिर्वाधं प्रतिमुञ्चते ॥ १ ॥ नक्लोषासेति' कृष्णाजि-
नम् ॥ २ ॥ सुपर्णो ऽसि गरुत्मानित्यभ्युद्यच्छति ॥ ३ ॥ प्रदेशमात्रपादारत्निमात्रशी-
र्षण्या मौञ्जशिक्यौदुम्बर्यासन्दी फलकास्तीर्णा ॥ ४ ॥ तस्या' पशुद्यावं मौञ्जशि-
क्यमवधाय'

मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीष्यमग्निं स्वे योर्नो बिभर्तुस्वाम् ।

[तौ] विश्वेर्देवैर्ऋतुभिः सँविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा युनक्तु ॥

इत्यादधाति ॥ ५ ॥ विश्वा रूपाणीति' शिक्यपाशं प्रतिमुञ्चते ॥ ६ ॥

1 MS II. 7. 7.

2 MS III. 1, 9: 11, 19 sqq.

3 1 The ms first hand आयामग्नौ.

4 See MS ib 12. 4.

5 Here the Sūtrakāra deviates from
hi. Samhitā (ib 9).

6 The ms रश्मिवती यासां.

7 The sūtra is based on KS XXII.

12: 67, 16. 'The mantras alluded
to are found neither in MS nor in
KS.

8 MS I. 7. 1.

9 MS II. 7. 8.

10 The ms तस्या.

11 The ms अवधायाम्.

नक्षोषासेति' कृष्णाजिनम् ॥ ७ ॥ सुपर्णो ऽसि गरुत्मानित्युत्थमुद्रच्छन्नुपरि-
नाभि विपरिवर्तयति' ॥ ८ ॥ विष्णोः क्रमो ऽसीति' पर्यायैर्यजमानश्चतुरः
क्रमान्क्रामति ॥ ९ ॥ अक्रन्ददमिरिति' क्रमाणां पारे जपति ॥ १० ॥ दक्षिणा-
कर्तते—[अग्ने] ऽभ्यावर्तिन्निति' ॥ ११ ॥ आ त्वा हार्षमित्यावृत्य जपति ॥ १२ ॥
उदुत्तममिति' शिष्यपाशमुन्मुञ्चते ॥ १३ ॥ अग्ने बृहन्नुषसामित्युन्मुच्य
जपति ॥ १४ ॥ हंसः शुचिषदित्यादधाति ॥ १५ ॥ सन्नवतीभिरुपतिष्ठते । दिवस्प-
रीति' च वात्सप्रेण ॥ १६ ॥ रुक्मप्रतिमोचनादि वत्सप्रान्तं यजमानः करोति
॥ १७ ॥ अनुगम[यत्याहवनीयम्] ॥ १८ ॥ मुष्टिकरणाद्याध्वरिकेण दीक्षो-
पायो व्याख्यातः ॥ १९ ॥ व्यत्यासं क्रमणं वात्सप्रेण करोति पूर्वद्युः क्राम-
त्युत्तरेद्युर्वात्सप्रम् ॥ २० ॥ येन देवा ज्योतिषेत्यहर्हर्घृताकां समिधमादधाति
॥ २१ ॥ अन्नपतं इति व्रतकालेष्वन्नात्काम् ॥ २२ ॥ समिधामिमिति' चानक्राम
॥ २३ ॥ गायत्र्या ब्राह्मणस्यादध्यात् प्र प्रायममिरिति' त्रिष्टुभा राजन्यस्य द्वाभ्यां
गायत्रीभ्यां वैश्यस्य ॥ २४ ॥ प्रयास्यन्ननसि विहारमादधाति ॥ २५ ॥ उदु त्वा
विश्वे देवा इत्यग्निमुद्यच्छति ॥ २६ ॥ हंसः शुचिषदित्यादधाति ॥ २७ ॥ सन्नवती-
भिरुपतिष्ठते ॥ २८ ॥ प्रेदमं इति प्रयापयति ॥ २९ ॥ अक्रन्ददमिरिति' सर्जदभि-
मन्त्रयते ॥ ३० ॥ यद्युखा भस्मना प्रतिपूर्येतेष्टकासु कार्यम् ॥ ३१ ॥ पुरीषे
पशुकामः कुर्वीत ॥ ३२ ॥ अप्सु यायावरः प्रवपेत् ॥ ३३ ॥ आपो देवीरिति'
प्रथयति ॥ ३४ ॥ प्रसद्य भस्मना ॥ पुनरासयेति' भस्ममुष्टी प्रत्यावपति ॥ ३५ ॥
पुनरूर्जा' ॥ सह रथ्येति' निवृत्त्यै बोधा मे अस्येत्युपतिष्ठते ॥ ३६ ॥

इति चयने [प्रथमे ऽध्याये] तृतीयं खण्डम् ॥

दीक्षितस्येष्टकाः कुर्वन्त्यदीक्षितस्य वा ॥ १ ॥ न त्वेवानालब्धप्राजाप-
त्यस्य ॥ २ ॥ मृन्मयीस्त्र्यालिखिताश्चतुरश्रा दक्षिणावृतः सव्यावृत ऋजुले-
खाश्च निर्मन्थ्येन लोहिनीः^१ पचन्त्यन्वाहार्यपचनेन वा ॥ ३ ॥ समाप्तासु
दीक्षासु क्रमवात्सप्रे ॥ ४ ॥ तस्या एतत्तिनिति (?) देवयजनमध्यवस्यति^{१२}

1 MS II, 7, 8.

8 MS II 6, 12 71, 14.

2 ? The ms विपरिवर्ति first hand, धारय-
माणो second hand.

9 ? The ms second hand अक्षशब्दमभि०.

3 MS II, 7, 9.

10 ? The ms विवृत्यसन्न first hand, विह-
त्य second hand.

4 The ms first hand क्रम वत्स०. The
second hand is worthless.

11 In the ms लोहिनीः is put after त्र्या-
लिखिता.

5 MS II. 7. 12: 91, 9.

12 Cp KS XX. 1: 18. 7 अपेत वीत वि च
सर्पतात इति देवयजनमध्यवस्यति.

6 MS II, 10, 1: 132, 5.

7 MS II, 7, 10.

॥ ५ ॥ आहवनीयदेशे गार्हपत्यं चिनोति ॥ ६ ॥ मण्डलं चतुरश्रं वा व्याया-
ममात्रं विमायोद्धत्याग्निरवोक्ष्य यो नो अग्निः ॥ मयि गृहामीति जपति ॥ ७ ॥
चितः स्थ परिचितः स्थेत्येकैविंशत्या शर्कराभिः परिश्रयति ॥ ८ ॥ अग्नेर्भस्मासीति^१
सिकता निवपति ॥ ९ ॥ संज्ञानमसीत्यूषान्युप्य व्यूहति ॥ १० ॥ अयं सो अग्नि-
रिति^२ प्रभृतिभिश्चतस्रो मध्ये प्राचीरुपदधाति ॥ ११ ॥ इडामग्ने^३ ॥ अयं ते योनि-
र्ऋत्विर्ये इति द्वे समीची पुरस्ताद्विदसि तथा देवतयाग्निरस्वधवासीदेति^४ ॥ १२ ॥ परि-
चिदसीति^५ द्वे समीची पश्चात् ॥ १३ ॥ त्रयोदश च लोकं पृणाः ॥ १४ ॥ पृष्ठे दिवीति^६
चात्वाल्गदेशात्पुरीषमाहृत्य व्यूहति ॥ १५ ॥ एवं सर्वाश्चिनोति ॥ १६ ॥ पञ्च-
चितिकं प्रथमं त्रिचितिकं द्वितीयमेकचितिकं तृतीयम् । सर्वत्र वैकचितिकम्
॥ १७ ॥ संचिते समितं संकल्पेथामित्युख्यं निवपति ॥ १८ ॥ मातेव पुत्रमिति^७ शिष्या-
दुक्षां विमुञ्चते ॥ १९ ॥ न रिक्तामवेक्षते ॥ २० ॥ प्रत्यग्दक्षिणा नैर्ऋतीभि-
र्यन्ति ॥ २१ ॥ यदस्य पारं इति शिष्यमादत्ते ॥ २२ ॥ तिस्रस्तुषपकाः कृष्णा
इष्टकाः^८ स्वकृत इरिणे ऽधुन्वर्त्तमिति^९ तिसृभिः परां परामुपदधाति ॥ २३ ॥ न
तयादेवतं करोति ॥ २४ ॥ यं ते देवीति^{१०} शिष्यमधिवपति^{११} ॥ २५ ॥ रुक्मसूत्र-
मासन्दीमिति निधाय यदस्य पारे रजसं इत्यपः परिषिञ्चन्पर्येति ॥ २६ ॥ भूत्यै नर्म
इत्युक्त्वा निवृत्य

शं नो देवीरभिष्टय आपो भवन्तु पीतये ।

शं योरभिस्रवन्तु नः ॥

इति परोगोष्ठं मार्जयन्ते^{१२} ॥ २७ ॥ अनपेक्षमाणाः प्रत्यायन्ति ॥ २८ ॥ निवे-
शनं इति गार्हपत्यमुपतिष्ठन्ते ॥ २९ ॥ येन देवा ज्योतिषेत्याहवनीयं यजमानः
समिन्दे ॥ ३० ॥ प्रायणीयाप्रभृति समानमोपसङ्गधः ॥ ३१ ॥ पूर्वाह्निकीमुप-
सदं कृत्वा यूपं छित्वा वेदिं कृत्वाग्निं विदधाति सप्तपुरुषं त्रीन्प्राचश्चतुरस्ति-
र्यङ् ॥ ३२ ॥ पुरुषमात्राणि पक्षपुच्छानि भवन्ति ॥ ३३ ॥ आत्मा चतुःपुरुषो^{१४}

1 MS I. 6. 1.

2 MS II. 7. 11.

3 The ms first hand यश्च, which is struck off by the second hand.

4 MS II. 13. 11: 161. 14.

5 The ms पुरीषमसीति इत्य first hand, पुरीषमसीति पुरीषमाहृत्य second hand.

6 The ms चैक०.

7 The ms न निरुक्कम०.

8 MS II. 7. 12.

9 The ms इष्टकास्तिस्रः.

10 The ms शुंयश्च०.

11 † The ms शिष्यं नाभिनयति.

12 The ms adds इत्युभयतो.

13 The ms second hand उदीचः (for तिर्यक्).

14 The ms adds अग्निर्.

भवति ॥ ३४ ॥ अरक्षि पक्षयोरत्युपदधाति^१ ॥ ३५ ॥ प्रादेशमात्रं पुच्छे^२ वितस्ति^३
वा ॥ ३६ ॥ प्रजापतिष्टवा सादयतु तथा देवतयाग्निरस्वद्ध्रुवा सीदेति विहितस्य मध्यं^४
विमृश्य सजूरन्दे इति दर्भस्तम्बे हिरण्ये च मध्ये ऽग्निं जुहोति ॥ ३७ ॥ द्वादशयु-
क्तेन सीरेणाग्निं कृषति षड्युक्तेन वा ॥ ३८ ॥

इति चयने [प्रथमे ऽध्याये] चतुर्थे खण्डम् ॥

सं वरत्रा दधातन निराहावान्कृणोतन ।

सिन्धामहा अवटमुद्रिणं वयं विश्वाहाजस्रमक्षितम् ॥

निष्कृताहावमवटं सुवरत्रं सुषेचनम् ।

उद्रिणं सिन्धे अक्षितम् ॥

इति युगवरत्राणि संबध्नाति ॥ १ ॥ पूषा युनक्तिवति^५ युनक्ति ॥ २ ॥ लाङ्गलं
पवीरवमिति^६ कृषति ॥ ३ ॥ पुच्छादधि शिरः शिरस्तः पुच्छं पुच्छतः शिरस्तिन्नः
सीताः संपादयति ॥ ४ ॥ एतेन धर्मेण दक्षिणावर्तो दक्षिणस्मात्पक्षादुत्तरमुत्तर-
स्याः श्रोण्या दक्षिणमसं दक्षिणस्या उत्तरम् ॥ ५ ॥ द्वादश सीताः संपाद्य प्राच
उत्सृजन्ति—विमुच्यध्वमर्घ्या इति ॥ ६ ॥ विसृज्याध्वयवे वैकर्षणान्ददाति ॥ ७ ॥
कृष्टे^७ सर्वाङ्गानि यवाँश्च मधूद्युनान्वपति—या ओषधय इति चतुर्दशभिः ॥ ८ ॥
यस्य न वपेत्तन्मनसा ध्यायेत् ॥ ९ ॥ तस्येध्मे ऽपि^८ कुर्यात् ॥ १० ॥ ये वनस्पती-
नामाप्तफलास्तेषामग्नीषोमीयायेध्मे संनह्येत् ॥ ११ ॥ शिष्टान्मनसा ध्यायेत् ॥ १२ ॥
व्युत्कृष्टो लोष्टादिस्तेभ्यो यथाहतां मध्याय संभरति—मा नो हिंसादिति^९ चत-
सृभिः ॥ १३ ॥ यां जनतां जुध्यन्तीमिच्छेत्तां प्रतीषमूर्जमित्युक्त्वाददीत ॥ १४ ॥
यथा मन्येत तस्यां निहनिष्यतीत्येवमुपक्रमेत ॥ १५ ॥ कामं कामदुधे धुञ्चेति^{१०} लोष्टा-
नकृष्टां चाभिमृशति ॥ १६ ॥ व्याघारणान्तामुत्तरवेदिं करोति ॥ १७ ॥ अग्निरुत्त-
रवेदिः ॥ १८ ॥ एतेन धर्मेणापरिमिताभिः शर्कराभिरग्निं परिश्रयति ॥ १९ ॥

व्रज कृणुध्वं स हि वो नृपाणो वर्म सीव्यध्वं बहुला पृथूनि ।

1 Nearly identical with MS III. 2.

(पुच्छादंसतः second hand).

4: 21, 2.

8 The ms ०जंते. Cp MS III. 2. 3:

2 The ms पुच्छं.

21, 9.

3 The ms मध्यम first hand, मध्यमं
second hand.

9 1 The ms सर्वे कृष्टे.

10 MS II. 7, 13.

4 MS II. 12. 3. 146, 2.

11 The ms निवपेत् (for न वपेत्).

5 The ms second hand विश्वाहादस्त०.

12 1 The ms इमव (for तस्येध्मे ऽपि). Cp

6 MS II. 7, 12.

MS III. 2, 4: 21, 17.

7 The ms पुच्छादधि शिरस्तः पुच्छंसुतः

13 MS II. 7, 14.

पुरः कृणुष्वमयसीरष्टा मा वः सुलोच्चमसो दँहत तम् ॥

परि त्रिविष्टपध्वरं यात्यग्नी रथीरिव ।

आ देवेषु प्रयो दधत् ॥

परि वाजपतिरिति परिश्रितमभिमन्त्र्याग्ने तव श्रवो वयं इति सिकता निवपति ॥ २० ॥ संज्ञानमसीत्येषान्युप्याप्यायस्व ॥ सं ते पयोसीति^१ व्यूहति ॥ २१ ॥ सीतामध्ये कुम्भेष्टकां उपदधाति षट् कुम्भा द्वे द्वे कृषं च कृष्णी [च] चतस्रो ऽपचतः स्वयमातृणालोके द्वे दिक्षु समन्या यन्तीति^२ यजुषो षट् ॥ २२ ॥ प्रथमया-
ङ्गिः पूरयित्वोत्तराभिर्द्वादशोपधाय द्वाभ्यामुपतिष्ठेत् ॥ २३ ॥ दिवि श्रयस्वेति^३ नैवारं चरं पयसि शृतमुपदधाति ॥ २४ ॥

इति चयने [प्रथमे ऽध्याये] पञ्चमं खण्डम् ॥

सूददोहसा सह लोकं पृणाः सर्वेष्टकासु तथा देवतया करोति ॥ १ ॥ शीर्षाव्यवसेस्थाप्ययं इति लोकां मध्ये स्वयमातृणालोकः ॥ २ ॥ वर्जयेत्कृष्णां भिन्नामलक्ष्मीमिति^४ ॥ ३ ॥ दक्षिणावृद्धिर्दक्षिणं पुच्छमुपदधाति सव्यावृद्धि-
रुत्तरमृजुलेखाभिर्दोषम् ॥ ४ ॥ अग्रेणाहवनीयमानद्वहे चर्मणि मुख्याश्चितीना-
मासाद्य संप्रेष्यति—चित्यमिभ्य इत्युपांशु प्रणीयमानेभ्यो ऽनुब्रूहीत्युच्चैः ॥ ५ ॥ प्राची-
मनु प्रदिशमिति^५ प्रणयति ॥ ६ ॥ अश्वपूर्वा यन्ति ॥ ७ ॥ उत्तरं पुच्छाप्ययं प्रत्या-
क्रम्यैन्द्र सानसि^६ रयिमि^७त्याक्रमणमुपदधाति ॥ ८ ॥ पुरस्तात्प्राचीनास्तेन स्वय-
मातृणालोकमभ्यर्थां विश्वा इत्याक्रमयति ॥ ९ ॥ प्राञ्चं प्रक्रमय्य प्रत्यञ्चमभ्या-
वर्तयति ॥ १० ॥ तपो येनिरसीति^८ पदे पुष्करपर्णमुपदधात्यपां पृष्ठमसीति^९ च ॥ ११ ॥ अधस्ताद्वाभिपुष्करपर्णे रुक्मं ब्रह्म जज्ञानमिति^{१०} पश्चात्पाशमधस्ताद्भिर्बाधं सा-
दयति^{११} ॥ १२ ॥ कृणुष्व पाजै इति पञ्चभिरक्षया व्याधारयति ॥ १३ ॥ हिरण्यगर्भ^{१२}
इति रुक्मे सौवर्णे पुरुषमुत्तानमुपदधाति ॥ १४ ॥ द्रप्सश्चस्कन्देत्यभिमन्त्र्य नमो ऽस्तु
सर्वेभ्य इति तिसृभिरनुदिशति व्याधारयति च यथा रुक्मम् ॥ १५ ॥ अयमग्निः

1 This verse occurs in MS IV. 13. 4: Mān VI. 1. 6. 18-20.

203. 3 without any variations, and 7 1

there also it is followed by परि 8 1 The ms लक्ष्मीति.

वाजपतिः.

9 MS I. 6. 2.

2 MS II. 7. 14.

10 MS IV. 12. 3: 184. 13.

3 MS II. 7. 11: 89. 6.

11 MS II. 13. 2: 153. 6.

4 The ms रुमष्टका first hand, अभीष्टका second hand.

12 MS II. 7. 3: 76. 16.

13 MS II. 7. 15.

5 MS II. 13. 1.

14 1 The ms पश्चाभ्यसमधस्ताद्भिर्बाध.

6 The sūtra is hopelessly corrupt. Cp

सहस्रिणे इति स्तुचं कार्मर्यमयीं घृतस्य पूर्णां दक्षिणतः सादयति भुवो यज्ञस्येति^१
 दध्न औदुम्बरीमुत्तरतः ॥ १६ ॥ तेजो ऽसीति^२ हिरण्येष्टकां शर्करां स्वयमातृणांभवे-
 नोपघ्राप्य भूर्भुवः स्वरित्यभिमन्त्र्य ध्रुवासि धरणेति^३ चाविदुषा सह ब्राह्मणेन
 प्रजापतिष्ट्वा सादयत्विति पुरुषे सादयति ॥ १७ ॥ पुरुषस्यास्ये द्विद्रं करोति ॥ १८ ॥
 भूरिति प्राचीमुदहेदिति^४ ब्राह्मणव्याख्यातम् ॥ १९ ॥ चिति जुहोमीत्यातृण्ये जुहोति
 ॥ २० ॥ पृथिवीमाक्रमिषमिति यजमानं वाचयति ॥ २१ ॥ यजमानो ऽविदुषे वरं
 ददात्यविद्वानध्वर्यवे ॥ २२ ॥ यास्ते अन्न आर्द्रा योनर्य इति कुलायिनीम् ॥ २३ ॥
 काण्डात्काण्डादिति^५ दूर्वेष्टकां लोष्टं दूर्वामिश्रं संस्तुष्टं स्वयमातृणायाः ॥ २४ ॥
 यास्ते अग्ने सूर्ये र्वर्च इति वामभूतं हिरण्यशकलावध्यूह्यं ॥ २५ ॥ विराड् ज्योतिरधा-
 रयद्भूरसि भुवनस्य रेतं इति रेतःसिचम् ॥ २६ ॥ स्वराड् ज्योतिरधारयद्भूरसि भुवनस्य
 रेतं इति द्वितीयाम् ॥ २७ ॥ सम्राड् ज्योतिरधारयदिति^६ तृतीयाम् ॥ २८ ॥ प्रथमायां
 चितौ यून उपदध्यान्मध्यमायां चिवयसो विहृता स्थविरस्य ॥ २९ ॥ पुत्री चि-
 न्वीतेति द्वयोर्ब्राह्मणम् ॥ ३० ॥ बृहस्पतिष्ट्वा सादयतु पृथिव्याः पृष्ठे ज्योतिष्मतीमिति^७
 विश्वज्योतिषम् ॥ ३१ ॥ उदपुरा नामासीति^८ मण्डलामवदध्यात् ॥ ३२ ॥ अतव्या
 उपदधाति—मधुश्च माधवश्चेति^९ पर्यायैर्द्वे द्वे चित्यां चित्यां चतस्रो मध्यमायाम्
 ॥ ३३ ॥ द्वे द्वे पर्यायेणाभेरन्तःश्लेषो ऽसीत्यनुषजेत् ॥ ३४ ॥ घर्मेष्टका उपघ्राया-
 षाढासीत्येषाढाम् ॥ ३५ ॥ कूर्मे कच्छपं मत्स्यं दध्ना मधुना घृतेन मधु वाता अता-
 यत इति तिसृभिः समाज्यापां त्वा गङ्गात्सादयामीत्यभिमन्त्र्य मही द्यौरिति^{१०} पुरस्ता-
 त्प्रत्यञ्चं सादयति ॥ ३६ ॥ औदुम्बरमुलूखलमुसलं प्रादेशमात्रं चतुःशक्ति ॥ ३७ ॥

इति चयने [प्रथमे ऽध्याये] षष्ठं खण्डम् ॥

यच्चिद्धि त्वं गृहे गृह उलूखलक युज्यसे ।

इह युमतमै वद जयतामिव दुन्दुभिः ॥

इति व्रीहीनवहृत्य सहव्रीह्युपदधाति—इदं विष्णुरिति^{११} दक्षिणतः पुरस्ता-
 त्स्वयमातृणायाः ॥ १ ॥ उखां सिकताभिः पूरयति दध्ना मधुना घृतेन वा—
 अग्ने युक्त्वा हि ये तर्प ॥ युक्त्वा हि देवदूतमानिति^{१२} संहिताभ्यामभिजुहोति ॥ २ ॥ वि-

1 MS II. 7. 15.

2 The ms adds सह.

3 MS III. 2. 6: 24. 15.

4 MS II. 10. 6: 139. 8.

5 The ms ददाति । स विद्वा०.

6 MS II. 7. 16.

7 1 Thus the ms second hand. The 12 The ms inserts अग्ने before युक्त्वा.

first hand ० शकलावहृत्य मूभिः.

8 "According to the Brāhmana (III. 2. 6: 25. 8) there may be only two of these istakās" ?

9 MS II. 8. 14: 117. 7.

10 MS II. 8. 12.

11 MS II. 7. 17.

Cp MS ib: 101. 10.

बाद्य नहोषासा' ॥ स्युता देवेभिरित्यादत्ते ॥ ३ ॥ पृथिवि पृथिव्याँ सीदेति' सादयत्यु-
चरतः पुरस्तात्स्वयमातृणाया यावत्युलूखलम् ॥ ४ ॥ समित्सवन्तीति' दध्ना
मधुमिध्रेण शिराँसि पूरयित्वा छिद्रेषु हिरण्यशकलानप्यस्यति—ऋचे त्वेति'
दक्षिणस्मिन्कर्णच्छिद्रे रुचे त्वेति' सव्ये भासे त्वेति' दक्षिणस्मिन्नक्षिच्छिद्रे ज्योतिषे
त्वेति' सव्ये ऽभूदिदमिति' दक्षिणस्मिन्नासिकाच्छिद्रे ऽग्नेवैश्वानरस्येति' सव्ये ऽग्निस्ते-
जसेत्यास्ये रुक्मो वर्चसेत्यवकर्तने ॥ ५ ॥ सहस्रदा असीति' पुरुषशिरो ऽभिमन्त्र्या-
दित्यं गर्भमित्युखायामुत्तानमुपदधाति पश्चादवकर्तनतः ॥ ६ ॥ चित्रं देवाना-
मित्यर्धर्चाभ्यामक्षिच्छिद्रयोर्हुत्वा पश्चात्पुरुषशिरसः पुरुषचितिमुपदधाति
पुरुषस्य प्रतिमाम् ॥ ७ ॥ मा छन्द इति द्वादश पर्यायाः ॥ ८ ॥ तेषां
तिस्रस्तिस्त्र एकैकेन ॥ ९ ॥ तेन छन्दसेत्यनुपजेत् ॥ १० ॥ वातस्य जूतिमिति' पूर्वार्धे
ऽश्वशिर उत्तराभिस्तिस्त्रभिर्यथासमाम्नातमितराणि पश्चार्धे गोशिरा दक्षिणार्धे
ऽविशिर उत्तरार्धे [बस्त]शिरः ॥ ११ ॥ इमं मा हिँसीरिति' पञ्चभिरुत्सर्गैरुपधा-
नानुपूर्वेणोपतिष्ठेत् ॥ १२ ॥ यद्येकं स्यादनुपरिहारमुपदध्याल्लोकान्वोपतिष्ठे-
तोत्सर्गैश्च ॥ १३ ॥ उत्तरमँसं स्वयमातृणायान्तरेण संचरेदँसशिराँसि—
त्वं यविष्ठेति' सँवत्सरीं जपति' ॥ १४ ॥ सर्पशिर उत्तरस्मिन्नँस उपधाय नमो ऽस्तु
सर्पेभ्य इति तिसृभिरनुदिशति ॥ १५ ॥ अपां त्वेमन्सादयामीति' पञ्चदशापस्याः
पञ्च पञ्चाभित उपदधाति ॥ १६ ॥ छन्दस्याः पञ्चोत्तरतः ॥ १७ ॥ अयं पुरोभू-
रिति' पञ्चाशतं प्राणभृतः पञ्चभिः पर्यायैर्दश दशैकेन ॥ १८ ॥ प्रथमं दशवर्गं
पुरस्तादुपदध्याथ द्वितीयं पश्चान्तृतीयं दक्षिणतश्चतुर्थमुत्तरतो मध्ये पञ्चमम्
॥ १९ ॥ आयुषे प्राणः संततः प्राणापानं संतन्वति पञ्चाशतं संयतो दशभिः पर्यायैः
पञ्च पञ्चैकेन ॥ २० ॥ प्राची दिगित्येतिमात्रा यथा प्राणभृतः पञ्चाशतमुपधाय
व्रतमुपदधाति ॥ २१ ॥

इति चयने [प्रथमे ऽध्याये] सप्तमं खण्डम् ॥

1 MS II. 7. 16.

2 MS II. 7. 17.

3 MS I. 3. 37: 43. 8.

4 MS II. 8. 3: 108. 11.

5 MS II. 13 14: 163. 7.

6 ? Thus the ms first hand. The second hand *मातृणायामन्तरेण (to be read as *मन्तरे न ?).

7 MS II. 13. 11: 162. 1.

8 The ms सँवत्सरी यज्ञपति. The entire sūtra is corrupt.

9 MS II. 7. 15: 97. 1.

10 MS II. 7. 18: 103. 6.

11 MS II. 7. 19: 103. 15.

12-12 The ms *त्यथ द्वितीयं तृतीयं पश्चाद् द्वितीयं दक्षिणतः. Cp II. 2. 1. 21.

13 MS II. 7. 20: 104. 16.

सम्यञ्च प्रचेताश्चाग्नेः सोमस्य सूर्यस्य ते ते ऽधिपतयस्ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दधामि ॥

उग्रा च भीमा च पितृणो यमस्येन्द्रस्य ते ते ऽधिपतयस्ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दधामि ॥

प्राची च प्रतीची च वसूनों रुद्राणामादित्यानां ते ते ऽधिपतयस्ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दधामि ॥

यन्त्री च यमनी च मित्रावरुणयोर्मित्रस्य धातुस्ते ते ऽधिपतयस्ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दधामि ॥

ध्रुवा च पृथिवी च सवितुर्भरुतों वरुणस्य ते ते ऽधिपतयस्ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दधामि ॥

उर्वी चाधिपत्नी च बृहस्पतेर्विश्वेषां देवानां ते ते ऽधिपतयस्ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दधामि ॥

इति वैश्वदेवीः^१ प्रथमा व्रतस्य ॥ १ ॥ प्राच्या त्वा दिशा सादयामीति पञ्चात्मेष्टका एकैकां लोकेषु ॥ २ ॥ इन्द्रो दधीचो अस्थभिरिति^२ दशाथर्वशिरो नव पूर्वाधे एकां मध्ये ॥ ३ ॥ तिस्रो गायत्रीः पुरस्तादायाहि सुषुमा हि तै इति ॥ ४ ॥ रथन्तरं द्वे द्वे तिस्रः कृत्वोपदधाति—

अभि त्वा शूर नोनुमो ऽदुग्धा इव धेनवः ।

ईशानमस्य जगतः स्वर्हशमीशानमिन्द्र तस्थुषः ॥

न त्वावं अन्यो दिव्यो न पार्थिवो न जातो न जनिष्यते ।

अश्वायन्तो मधवन्मिन्द्र वाजिनो गव्यन्तस्त्वा हवामहे ॥^५

इति रथन्तरम् ॥ ५ ॥ द्वे द्वे चित्यामुपदधाति ॥ ६ ॥

त्वामग्ने वृषभं चेकितानं पुनर्युवानं जनयन्नुपागाम् ।

अस्थूरि नौ गार्हपत्यानि सन्तु तिग्मेन नस्तेजसा सँशिशाधि ॥

इत्यृषभमुपधाय लोकंप्रणया चितिं^६ संछादयति ॥ ७ ॥ चित्यां चित्यां हिरण्यशकलमप्यस्यति ॥ ८ ॥ अश्वँ श्यावमालभते ॥ ९ ॥ पृथो दिवीतिं^७ चात्वालात्पुरीषमतिहृत्य व्यूहति ॥ १० ॥ अग्निहोमचितिहोमान्जुहोति ॥ ११ ॥ अग्ने कथेति^८ पञ्चाग्निहोमाः ॥ १२ ॥ या त इषुरिति^९ सर्वत्रानुषजेत् ॥ १३ ॥ तेषामेकैकेन चित्यां चित्यां जुहोति^{१०} ॥ १४ ॥ यो अस्वन्तरमिरिति^{११} पञ्च चितिहोमाः ॥ १५ ॥

1 The ms °देवी.

thena.

2 MS II. 13. 6: 154. 9.

5 MS II. 13. 11: 161. 14.

3 MS II. 13. 9.

6 MS II. 13. 12.

4 Although derived from MS ib the two verses are here given sakalapā-

7 The ms adds चितिहोमान एव.

8 MS II. 13. 13: 162. 10.

अग्ने देवं इहावह जज्ञानो वृक्कवर्हिषे ।

असि होता न ईज्यः ॥

अगन्म महा नमसा यविष्ठं यो दीदाय समिद्धः स्वे दुरोणे ।

[चित्रभानुं रोदसी अन्तरुर्वी स्वाहुतं विश्वतः प्रत्यञ्चम्]¹ ॥

[मेधा]कारं विदथस्य प्रसाधनमग्निं होतारं परिभूतमं मतिम् ।

त्वामर्थस्य हविषः समानमित्त्वां महो वृणते नान्यं त्वत् ॥

मनुष्वत्त्वा निधीमहि मनुष्वत्समिधीमहि ।

अग्ने मनुष्वदङ्गिरो देवान्देवयते यज ॥

अग्निर्हि वाजिनं विशे ददाति विश्वचर्षणिः ।

अग्नी राये स्वाभुवँ स प्रीतो याति वीर्यमिषं स्तोतृभ्य आभर ॥

इति पञ्च ॥ १६ ॥ तासामेकैकयां चितिं चितिमभिमृशत्यग्ने धामानीति³
च ॥ १७ ॥ व्रतप्रभृत्यभिमर्शनान्तं सर्वचितिषु ॥ १८ ॥ अनूपसदमग्निं चिन्वन्ति
चिन्वन्ति ॥ १९ ॥

इति चयने [प्रथमे ऽध्याये] ऽष्टमं खण्डम् ॥

इति^{*} प्रथमो ऽध्यायः ॥

1 Though read sakalapāthēna the verse 3 MS II. 13. 11: 162, 3.

is from MS II. 13. 5: 154, 1-2.

4 The ms adds चयने.

2 The ms तासामेकैकां.

अश्वं श्वेतमालभन्वितरुपदधाति ॥ १ ॥ ध्रुवक्षितिरिति^१ पञ्चाश्विनीलो-
केषु ॥ २ ॥ उपधायर्तव्या उपदधाति पञ्च पञ्चोत्तराः सज्जैर्वैरिति^२ पर्यायैः ॥ ३ ॥
सज्जर्तुभिरिति^३ पुरस्तात्पर्यायाणामनुषजेत्सज्जैर्वैर्युनाधैरित्युपरिष्ठात् ॥ ४ ॥ प्राणं
[मे] पाहीत्यृतव्यासु वायव्या अनूपदधीतापः पिन्वेति^४ वायव्यास्वपस्याः क्षत्रं
वयं इत्यपस्यासुतपश्चाच्चतस्रः पुरस्तादुपधायोत्तरैः पर्यायैः पञ्च पञ्चाभित
उपदधाति^५ ॥ ५ ॥ व्याख्याताः सार्वचितिकाः ॥ ६ ॥ तृतीयामुपदधाति^६ ॥ ७ ॥
इन्द्रामी अव्यथमानामिति^७ स्वयमातृणामभिमन्त्र्य विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य
पृष्ठे^८ ॥ अन्तरिक्षं यच्छेति^९ सादयति ॥ ८ ॥ नात्राविद्वान्न वरदानम् ॥ ९ ॥
अन्तरिक्षमाक्रमिषमिति यजमानं वाचयति ॥ १० ॥ ज्योतिरसि ज्योतिर्मे यच्छेति^{१०}
द्विरण्येष्टकां राश्यसि प्राची दिगिति^{११} पञ्च दिश्या लोकेषूपधाय रेतःसिचं रेतः-
सिचौ वा विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे ज्योतिष्मतीमिति^{१२} विश्वज्योतिषम-
पराजिता नामासीति^{१३} मण्डलां सादयति^{१४} ॥ ११ ॥ आयुर्मे पाहीति^{१५} दश पुरस्तादुप-
धायोत्तरैः पर्यायैर्द्वादश द्वादशाभित उपदधाति^{१६} ॥ १२ ॥ मूर्ध्वासि राडिति^{१७} सप्त
पुरस्ताद्यन्त्रां राडिति^{१८} सप्त पश्चात् ॥ १३ ॥ समीचीरक्षया द्वेष्यस्य ॥ १४ ॥
व्याख्याताः सार्वचितिकाः ॥ १५ ॥ चतुर्थामुपदधाति ॥ १६ ॥ आशुन्निरुदिति^{१९}
पुरस्ताद्वयोमा सप्तदर्श इति दक्षिणतो भान्तैः पञ्चदर्श इत्युत्तरतो धरुण एकविंशैः

1 MS II. 8. 1.

9 MS II. 7. 16: 99. 10.

2 † The ms लोकेपि.

10 MS II. 7. 15.

3 The ms ०व्ये.

11 The ms नात्र विद्वान्वरदानं.

4 MS II. 8. 2.

12 MS II. 8. 9: 113. 5.

5 †

13 MS II. 8. 14: 117. 9.

6 Based on MS III. 2. 9: 29. 11-13.

14 † The ms मंगलावृत्त्या.

7 The ms तृतीयानुपवन्ती first hand, तृतीयां

15 From MS III. 2. 9: 30. 5.

चितिं चिनोत्य् second hand.

16 MS II. 8. 4.

8 MS II. 8. 3.

17 The ms ध्वान्तः.

इति पश्चात्प्रवृत्तिरष्टादश इति षोडश शेषेणोपधायर्तव्ये उपधायैकया सुवतेति^१
 सप्तदश सृष्टीरुपधाय ऋतूनां पत्नीति^२ पञ्चदश व्युष्टीरुपधायति ॥ १७ ॥ व्या-
 ख्याताः सार्वचितिकाः ॥ १८ ॥ पञ्चमीमुपदधाति ॥ १९ ॥ अग्ने जातानिति^३ पश्चा-
 त्पञ्च[तुष]त्वारिंशी स्तोमं इत्युत्तरतो ऽग्नेः पुरीषमिति^४ मध्ये ॥ २० ॥ चत्वारिंशतमे-
 वरुणं इति प्रथमं दशवर्गं पुरस्तादुपदधात्यथ द्वितीयं पश्चान्तृतीयं^५ दक्षिण-
 तश्चतुर्थमुत्तरतः ॥ २१ ॥ रश्मिना क्षयाय क्षयं जिन्वेति^६ त्रयस्त्रिंशत् स्तोमभागौ^७-
 अतुरः सप्त वर्गान्दक्षिणत उपधाय पञ्च लोकेषूपदधाति ॥ २२ ॥ राश्यसि
 प्राची दिगिति^८ पञ्च नाकसदो लोकेषु ॥ २३ ॥ अयं पुरो हरिकेश इति पञ्चचूडाः
 पञ्च नाकसत्स्वर्धुपदधाति पश्चात्प्राचीमुत्तमाम् ॥ २४ ॥ पुरोवातसनिरसीति^९
 पञ्च वृष्टिसनयो लोकेषु सैयान्यावुपधायाम्वा च बुर्ली चेति^{१०} षोडश ॥ २५ ॥
 येनो ऋष्यं इति त्रिभिरनुवाकैरेकत्रिंशतममृतमै ॥ २६ ॥ तपो योनिरित्यष्टौ
 ऋचा त्वा छन्दसा सादयामीति^{११} च ॥ २७ ॥ दूतं^{१२} [वो] विश्वेदेसमिति^{१३} पञ्च ॥ २८ ॥
 छन्दश्चितिमुपदधाति—अयमग्निः सहस्रिणं इति तिस्रो गायत्रीः पुरस्तात् ॥ २९ ॥
 तिस्रस्तिस्रो ऽभित उपदधाति । [त्रिष्टुम्भिर] दक्षिणतः । जगतीभिः पश्चात् ।
 अनुष्टुम्भिरुत्तरतः ॥ ३० ॥ पङ्क्तिभिः पुरस्तादुपदधाति । बृहतीभिर्दक्षिणतः ।
 उष्णिग्भिः पश्चात् । ककुब्भिरुत्तरतः ॥ ३१ ॥

इति चयने [द्वितीये ऽध्याये] प्रथमं खण्डम् ॥

भद्रो नो अभिराहुतो भद्रा रातिः सुभगो भद्रो अध्वरः ।

भद्रा उत [प्रशस्तयः] ॥

[भद्रा उत] प्रशस्तयो भद्रं मनः कृणुष्व वृत्रतूर्ये ।

1 MS II, 8, 4.

2 MS II, 8, 6; 110, 6.

3 MS II, 13, 10; 159, 14.

4 MS II, 8, 7.

5-5 1 The ms °दधातीत्य द्वितीयं तृतीयं

पश्चाद् द्वितीयं. Cp II, 1, 7, 19.

6 MS II, 8, 8; 112, 5.

7 The ms °भागो and वर्गो (for °भागान् and वर्गान्).

8 MS II, 8, 9; 113, 5.

9 MS II, 8, 10; 114, 13.

10 The ms °त्यु° first hand, °भ्यु° second hand, Cp MS III, 3, 1; 32, 7.

11 The ms पुरस्ता°.

12 MS II, 8, 13.

13 The ms सैयाज्या°.

14 The ms °धायान्वावतु.

15 The ms रये । न रुषय. (for येना).

16 MS II, 12, 4; 147, 6.

17 1

18 MS II, 13, 2; 153, 6.

19 MS II, 13, 4; 153, 13.

20 The ms first hand हुतं.

21 MS II, 13, 5; 153, 17.

22 MS II, 13, 7; 155, 13.

येना समत्सु सासहि ॥

येना समत्सु सासह्यव स्थिरा तनुहि भूरि शर्धताम् ।

वनेमा ते अभिष्टिभिः ॥

इति ॥ १ ॥ विराजः प्रेद्धो अग्ने^१ ॥ इमो अग्ने^१ इति ।

अग्निं नरो दीधितिभिररणयोर्हस्तच्युती [जनयन्त प्रशस्तम्] ।

[द्वे] दशं गृहपतिमथर्षुम् ॥

इति ॥ २ ॥ अग्ने तमयेति^२ दक्षिणतः । अग्निं^३ हो[तारं मन्यं इत्य]तिच्छन्दसः पश्चात् ॥ ३ ॥ त्वं नो अग्ने^४ ॥ म त्वं नो अग्ने^४ ॥ तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः^५ ॥ [अथा ह्य]मे^६ ॥ एवा ह्यमे^६ इति द्विपदा उत्तरतः ॥ ४ ॥ रेतःसिचमुपधाय परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे ज्योतिष्मतीमिति^७ विश्वज्योतिषम् ॥ ५ ॥ अधिद्यौर्नामासीति^८ मण्डलाम् ॥ ६ ॥ ऋतव्ये उपधाय तर्मुपदधाति ॥ ७ ॥ यवा अयर्वा इति सप्त ॥ ८ ॥ पृथिव्यसि जन्म-नेति^९ पञ्चभिरनुवाकैरेकोना सप्तततिः ॥ ९ ॥ या देव्यसीष्टक इति पुरस्तात्पर्यायाणा-मनुषजेदुपशीवरीत्युपरिष्ठात् ॥ १० ॥ ऋचे त्वा । रुचे त्वा । धुते त्वा । भासे त्वा । ज्योतिषे त्वेति^{१०} पञ्चभिर्घृतपिण्डान् ॥ ११ ॥

पूर्णा पश्चादुत पूर्णा पुरस्तादुन्मध्यत. पौर्णमासी जिगाय ।

तस्यां देवाय संविशत्युत्तमे नाक इह मादयतामै ॥

इति पौर्णमासीम् ॥ १२ ॥ कृत्तिका नक्षत्रमिति^{११} नक्षत्रेष्टकाः पुरस्तात्प्रतीची-रूनाभि^{१२}शतम् । अग्ने रुचः स्थेत्यनुषजेत् ॥ १३ ॥ पुरस्ताद्विशोखस्यामावास्या सुभगे-त्यमावास्यामुपरिष्ठाद्भरणीनां पौर्णमासीममावास्यां च ॥ १४ ॥ ऋषभमुपधाय लोकपृणया चिति^{१३} संछादयति ॥ १५ ॥ स्वरसि स्वमे^{१४} यच्छेति^{१५} हिरण्येष्टकाम् ॥ १६ ॥ परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे व्यचस्वतीमिति^{१६} स्वयमातृणामध्वर्युः प्रोधदर्थ इति विकर्णी^{१७} शर्करां प्रतिप्रस्थाता युगपदुपधत्तः ॥ १७ ॥ दिवमाक्रमिषमिति यजमानं वाचयति ॥ १८ ॥ न स्वयमातृणामुपवपति ॥ १९ ॥ पुरीषप्रभृति समानम् ॥ २० ॥

1 MS II, 10, 6: 139, 5.

2 MS IV, 10, 1: 143, 6.

3 MS I, 10, 3: 144, 2.

4 MS II, 13, 8.

5 MS IV, 10, 4.

6 MS I, 5, 3: 69, 10.

7 MS II, 7, 16: 99, 12.

8 MS II, 8, 14: 117, 12.

9 1

10 MS II, 13, 12: 162, 6.

11 MS II, 13, 15-19.

12 These five formulas are derived from TS IV, 4, 6, 2, for MS II, 7, 18: 101. 14 has only four.

13 For corrections see TS III, 5, 1, 1.

14 MS II, 13, 20: 165, 12.

15 The ms ०द्वैशा०.

16 The ms चिती or चितीः.

17 MS II, 7, 15: 98, 9.

18 MS II, 8, 14.

19 1 The ms ०दुपावतो (for ०दुपवपतः ?)

जानुदघ्नं प्रथमं चिन्वानश्चिन्वीत नाभिदघ्नं द्वितीयं चुबुकदघ्नं तृतीयं ततो न
ज्यायौसर्म ॥ २१ ॥ साहस्रं प्रथमं द्विसाहस्रं द्वितीयं त्रिसाहस्रं तृतीयम् ॥ २२ ॥
संचितं सहस्रेण हिरण्यशकलैः प्रोक्षति पञ्चधा विभज्य—सहस्रस्य मासीति^१
पर्यायैः ॥ २३ ॥ साहस्रो ऽसि सहस्राय त्वेत्यनुषजेत् ॥ २४ ॥

इति चयने [द्वितीये ऽध्याये] द्वितीयं खण्डम् ॥

वसवस्त्वा रुद्रैः पश्चात्पान्त्विति घृतेन प्रोक्षति पुरस्तात्प्रत्यङ्मुखस्तिष्ठन्नुत्तरैः
पर्यायैरनुक्रामन् ॥ १ ॥

नितानस्त्वा मारुतो मरुद्भिरुत्तरतः पान्तु ॥

आदित्यास्त्वा पुरस्ताद्विश्वेदेवैः पान्तु ॥

पितरस्त्वा यमराजानः पितृभिर्दक्षिणतः पान्तु ॥

देवेन्द्रस्त्वेन्द्रज्येष्ठा वरुणराजानो ऽधस्ताच्चोपरिष्ठाच्च पान्तु ॥

इति मध्ये ॥ २ ॥ इमा मे अग्ना इष्टका धेनवः सन्त्वित्यभिमन्त्र्य शतरुद्रियं
जुहोत्यर्कपर्णेनाजक्षरेण गवींधुकासक्तून्कृत्वा षड्ढा विभज्योत्तरापरस्यामिष्ट-
कायामुदर्ङ् तिष्ठन्नात्यद्वोहन्नग्निं नमस्ते रुद्र मन्यव इति प्रभृतिना नमः सेनाभ्यः सेना-
नीभ्यश्च वो नर्म इत्यन्तेन जानुदघ्ने ॥ ३ ॥ नमो रथिभ्य इति प्रभृतिना नमो मेधाय च
विषुत्याय चेत्यन्तेन नाभिदघ्ने ॥ ४ ॥ नमो वर्ष्याय चावर्ष्याय चेति^२ प्रभृतिना प्रत्यव-
रोद्देभ्यस्तृतीयमास्यदघ्ने ॥ ५ ॥ नमो अस्तु रुद्रेभ्यो ये दिवीति^३ त्रीन्प्रत्यवरोहान्
॥ ६ ॥ आस्यदघ्नादीन्यजमानं वाचयन्तेषु देशेषु जुहोति ॥ ७ ॥ असंचरे ऽर्कपर्णे
न्यस्यति । यं द्विष्यात्स्य पशूनां संचरे न्यस्येदिति^४ ब्राह्मणव्याख्यातम् ॥ ८ ॥ गावी-
धुकं चरुं पयसि शृतमुपदधाति तस्योमेवेष्टकायां

यो रुद्रो ऽप्सु यो ऽमो य ओषधीषु ।

यो रुद्रो विश्वा भुवनाविवेश तस्मै रुद्राय नमो ऽस्तु देवाय ॥

इति ॥ ९ ॥ तिसृधन्वमयाचितो^५ ब्राह्मणाय ददाति ॥ १० ॥ अशमन्नुर्ज-
मित्युदकुम्मेनाग्निं त्रिः परिषिच्य त्रिः प्रतिपर्येति ॥ ११ ॥ यशभिचरेदेतदेव यजु-

1 Nearly identical with MS III. 3. 2: 9-9 MS II, 9, 4-7: 124, 1-125, 13.

34. 6 sqq.

10 MS II, 9, 7-9: 125, 13-129, 8.

2 MS II, 8, 14.

11 MS II, 9, 9: 129, 9.

3 1 The ms युंजान०.

12 MS III, 3, 4: 37, 9.

4 MS II, 8, 14: 118, 14.

13 1 Thus the second hand. The origi-

5 The ms first hand गवेधु०.

nal must have been different as the

6 उदङ् is omitted by the first hand.

first hand reads त्रीनिषवंतश्चान्यचितो.

7 1

14 MS II, 10, 1: 131, 1.

8-8 MS II, 9, 2-4: 120, 16-124, 1.

रिति' ब्राह्मणव्याख्यातम् ॥ १२ ॥ आग्नेयपावमान्यां गायत्रे^२ गायति शिरसि
रथन्तरं दक्षिणस्मिन्पक्षे । बृहदुत्तरस्मिन् । वामदेव्यं दक्षिणस्यां श्रोण्याम् ।
पुच्छे यज्ञायज्ञियम् । प्रजापतेर्हृदयमनृचमपिपक्षे ॥ १३ ॥ अकर्षैः सामभिरकं
परिष्टुवन्ति^३ ॥ १४ ॥ स्तुतं होतानुशंसति ॥ १५ ॥ इष्टो यज्ञो मृगुभिरित्याग्निर्कं
समिष्टयजुर्यजमानं वाचयति ॥ १६ ॥ अवकां वेतसशाखां मण्डूकमिति वंशे
प्रबध्य समुद्रस्य त्वावकयेति^४ सप्तभिरग्निं परिकर्षति ॥ १७ ॥ प्राणो माण्डूके^५ ॥ १८ ॥
विकर्षणं संलुप्योत्करे न्यस्यति ॥ १९ ॥ कृष्णाजिनस्योपानहौ प्रतिमुच्य नमस्ते
हरसं इत्यारोहति ॥ २० ॥ पञ्चगृहीत आज्यं पञ्च हिरण्यशकलान्प्रास्यं स्वय-
मातृणां पञ्च कृत्वो उक्ष्णया व्याघारयति—हुषदे वडिति^६ पर्यायैः ॥ २१ ॥
द्वाभ्यामुत्तमं मध्ये ॥ २२ ॥ दध्ना मधुमिश्रेणाग्निं व्यवोक्षति—अन्नपतं इति
दर्भगुरुमुष्टिना ॥ २३ ॥ प्राणदां इत्यवरोहति ॥ २४ ॥ व्यवोक्षणान्तं कृत्वोत्तमे^७
प्रवर्ग्यानुवाक्येन गणेन पश्चार्धं चतुर्थमीदृक् चेति^८ पञ्चमीमीदृक्षासं इति षष्ठी-
मिन्द्रं देवीर्विशं इति सप्तमीम् ॥ २५ ॥ यदि कामयेत विशां क्षत्रं हन्यामिति^९ ब्राह्मणव्या-
ख्यातम् ॥ २६ ॥

इति चयने [द्वितीये ऽध्याये] तृतीयं खण्डम् ॥

वसोर्धारां जुहोति ॥ १ ॥ समुद्राद्भिरिति^१ सूक्तेन घृतमभिमन्त्र्यौदुम्बर्यां
महत्या सुचा पश्चाच्चमसः सुकपात्रेण संछादितस्य^२ मृदाहितायामाद्यं चमस
आसिञ्चति^३ ॥ २ ॥ वैश्वानरीये धारां पातयत्यग्निविष्णु सजोषसेति^४ जपित्वा-
विच्छिन्नाम् ॥ ३ ॥ वाजश्च म इति पञ्चानुवाकान्यजमानं वाचयति ॥ ४ ॥ एका
च तिस्रश्चा त्रयस्त्रिंशतंश्चतस्रश्चाष्टौ चेति^५ चतुरभ्यासेनाष्टाचत्वारिंशतः । धेनुश्चान्द्वौ-
श्वेत्युक्त्वायुर्यज्ञेन कल्पते इति प्रभृतिना स्वर्मूर्धा स्वाहा वैयशनः स्वाहा व्यशनान्त्यः^६ स्वाहा-
न्त्यो भौवनः स्वाहा भुवनस्य पतये ऽधिपतये स्वाहेति^७ स्वर्देवा अगामामृता अभूम प्रजापतेः प्रजा

1 MS III. 3, 5: 37, 17.

2 The ms गायत्र्या.

3 Identical with MS III, 3, 5: 38, 11.

4 MS II, 12, 3: 147, 3.

5 MS II, 10, 1.

6 The sūtra is not complete.

7 The ms प्राशं (for अस्य).

8 Here something seems to be miss-
ing.

9 MS II, 11, 1.

10 MS III, 3, 10: 44, 4.

11 MS I, 6, 2: 87, 13.

12 The ms न्तस्या.

13 The sense of the sūtra is not clear.

14 MS IV, 10, 1: 142, 3.

15 MS II, 11, 2-6.

16 ? The ms तिस्रश्चेत्य यजुरात्रयश्च.

17 MS II, 11, 6: 143, 14, 17.

18 MS I, 11, 3: 163, 13

19 MS I, 11 3 व्यश्यन्नान्त्यः.

20 MS ib.

अभूम स्वाहेत्यन्तेन धारा ॥ ५ ॥ अग्नौ सुचमनुप्रहरति ॥ ६ ॥ यदाज्यमुच्छिष्यते तस्मिँश्चतुःशरावमोदनं पक्त्वा मध्यतःकारिभ्यो ददाति चतस्रश्च धेनूः ॥ ७ ॥ वाजप्रसव्यं जुहोति—वाजाय स्वाहेति^१ अयोदशाहुतीः^२ ॥ ८ ॥ सर्वाणि ग्राम्याण्यारण्यान्याज्येन^३ प्रयुत्यौर्दुम्बरेण सुवेण जुहोति—अग्ने अच्छा वदेह न इत्यष्टौ^४ विश्वे नो अयेति षट् ॥ ९ ॥ हुत्वा हुत्वा पात्र्यां संपातानवनयत्यभिषेकाय ॥ १० ॥ अग्नेणैभिषिञ्चत्यासन्धां कृष्णाजिने ब्रह्मवर्चसकामं बस्ताजिने पशुकामम् ॥ ११ ॥ देवस्य वेति बृहस्पतिमिति ब्राह्मणमिन्द्रमिति राजन्यं भवमिति वैश्यम् ॥ १२ ॥ द्वादशगृहीतेन राष्ट्रभृतो जुहोति—ऋताषाडिति^५ षडभिः पर्यायैर्द्वे^६ पर्यायेण । स न इदं ब्रह्म क्षत्रं पात्वित्यनुषजेत् ॥ १३ ॥ अमृडय इति राजन्यस्योत्तमां कुर्यात्प्रजापतिः परमेष्ठाति^७ वैश्यस्य ॥ १४ ॥ स नो भुवनस्य पतं इति रथमुखे दश ॥ १५ ॥ प्रक्षालितशिरसं रथमध्यग्निं धारयन्ति ॥ १६ ॥ प्रत्यङ्मुखे प्रथमं द्वे द्वे दिक्चतुःपरिहारं पश्चात्प्राङ्मुखे द्वितीयम् ॥ १७ ॥ ततो हुत्वाध्वर्योरावसथं हरन्ति ॥ १८ ॥ तं दक्षिणायाः काले यजमानो ऽनुदिशति ॥ १९ ॥ त्रीन्वातहोमानञ्जलिना परिग्राहं^८ जुहोति—समुद्रो ऽसि नभस्वानिति^९ पर्यायैः ॥ २० ॥ पृष्ठयावर्हिः-प्रभृति समानमा धिष्ण्यान्निर्वपति ॥ २१ ॥ उपेष्विष्टका दधाति वैहवीर्योर्वतयन् ॥ २२ ॥ अश्मनवर्मो आग्नीध्र एकविंशतिं^{१०} होत्रिय एकादश ब्राह्मणाच्छं-स्ये षण्माजर्जालीये ऽष्टाष्टावितरेषु ॥ २३ ॥ अग्नीषोमीयस्य पशुपुरोडाशमग्नये गृहपतये^{११} इत्यष्टौ देवस्वां हवीं^{१२}प्यनुनिर्वपति सर्वपृष्ठयां चाग्नये गायत्रायेति^{१३} दशहविषम् ॥ २४ ॥

इति चयने [द्वितीये ऽध्याये] चतुर्थं खण्डम् ॥

श्वो भूते परिधीन्परिधायाग्निं युनज्मीति^{१४} दक्षिणं पक्षमभिमृशतीमी ते पक्षावित्युत्तरमिन्दुर्दक्षं^{१५} इत्यात्मानम् ॥ १ ॥ एकयूप ऐकादशिनानुपाकरोति यद्ये-

1 MS I. 11. 3.

9 The ms second hand ०द्वि.

2 Based on MS I. 11. 8: 169, 20, III.

10 The ms परिग्राहन्वातं.

4. 2: 46, 19.

11 MS II. 12. 3: 145, 14.

3 † The ms सर्वानानिम्यान्धारण्यानित्याज्येन first hand, सर्वानप्रानारण्यानित्याज्येन second hand. Cp MS III. 4. 3: 47. 6.

12 † The ms first hand ०र्वप०, second hand worthless.

4 † The ms प्रसवह्योदु० first hand, प्रसह्योदु० second hand.

13 The ms first hand उपद० (for द०).

14-14 † The ms ०रावर्तनस्य नवमा.

5 MS I. 11. 4: 164, 6-165, 6.

15 MS II. 6. 13: 72, 8.

6 MS II. 12. 1: 144. 4-15.

16 MS III. 5. 10: 180, 7.

7 † The ms अग्नेणर्दो० first hand.

17 MS II. 12. 3.

18 The ms एके यूप एका०.

8 MS II. 12. 2.

काहो भवति ॥ २ ॥ हिरण्यस्थालं शतमानस्य मधुनः पूर्णं दक्षिणाभिः सहा-
तिर्हन्ति मन्त्रवर्गम् ॥ ३ ॥ तच्चित्रं देवानामिति यजमानो ऽवेक्ष्याश्वेनावघ्राप्यं
ब्राह्मणाय ददाति ॥ ४ ॥ पुरस्ताद्यज्ञायज्ञियस्य दिवो मूर्धासीत्यप्सुमतीभ्या-
मग्निं संमृशति ॥ ५ ॥

इमं स्तनं मधुमन्तं धयापां प्रपीनमग्ने सलिलस्यै मध्ये ।

उत्सं जुषस्व मधुमन्तमूर्मिं समुद्रथं सदनमाविवेशं स्वाहा ॥

इति परिधिविमोकमभिजुहोति । वि ते मुञ्चामीति^१ च ॥ ६ ॥ समारो-
पयन्त्यास्ते अग्ने^२ ॥ या वो देवाः^३ ॥ रुचं नो धेहि^४ ॥ तत्त्वायामीत्याहुतीर्जुहोति समीची
नामासीति^५ द्वे^६ मधुर्ध्वं ॥ स्वयं कृण्वानं इति पञ्चभिराज्यं हिरण्यगर्भं^७ इत्यष्टौ हुत्वा
प्रत्यवरोहति—

पुनर्मनः पुनरायुर्ना आगात्पुनः प्राणः पुनराकूतमागात् ।

पुनश्चक्षुः पुनः श्रोत्रं म आगात् ॥

वैश्वानरो ऽदब्धस्तनूपा अपबाधतां दुरितानि विश्वा ।

उरुशंस मा ना आयुः प्र मोषीः^८ ॥

इति ॥ ७ ॥ दीक्षया त्वापं तपसा त्वापं सत्यया त्वापं वशया त्वापमवमृथेन त्वापमिति
यजमानो ऽग्निमुपतिष्ठते ॥ ८ ॥ अग्निं चित्वा न रामामुपेयाद् द्वितीयं चित्वा
नान्यस्य भार्यां तृतीयं चित्वा न कांचन ॥ ९ ॥ यद्युपेयान्मैत्रावरुणायामिक्षया
यजेत ॥ १० ॥ अग्निं चित्वा मैत्रावरुणायामिक्षया यजेत सौत्रामण्या वा ॥ ११ ॥
अग्निचिद्वसोत्मीभया.....ते पापं कीर्तयेन्नं कंचन प्रत्यवरोहेत् ॥ १२ ॥ सैवत्सरं
न वर्षति धावेद्यावज्जीवं वा ॥ १३ ॥

ये ऽम्रयः पुरीषिण आविष्टाः पृथिवीमनु ।

तेषामग्नि त्वमुत्तमः प्र नो जीवातवे सुव ॥

1 The ms दक्षिणातिसद्यतिह०.

12 MS II, 8. 12: 116, 3.

2 The ms ०श्वेनोपस्थाप्य.

13 MS II, 13. 22: 167, 14.

3 MS II, 12. 3: 146, 15.

14 MS II, 13. 23: 168, 5.

4 The ms ०मीळंमृ० first hand, ०अग्निम-
भिर्मृ० second hand.

15 Excepting the second line the rest
is MS I, 2. 3: 12. 5, 6, III, 4. 8:
56, 8.

5 The ms second hand सरिरस्य.

6 The ms second hand ०विशस्व.

16 The passage is entirely damaged.
The last words may be: नास्य पापं
कीर्ययेत् Cp KS XIX, 10: 12, 8.

7 MS I, 4. 1: 48, 2.

8 MS II, 7. 16.

9 MS III, 4. 8.

10 MS II, 13. 21: 166, 13.

17 ? The ms first hand यावज्यं वा. The
second hand strikes off these two
words.

11 The ms द्वी.

इति प्रोष्य स्वाग्निमुपतिष्ठते—उप त्वाग्ने दिवे दिवं इति तृचेनान्येषाम् ॥ १४ ॥
 यदि चित्वा प्रयायाद्यमनन्तरं सोममाहरेत्तस्मिन्पुनश्चितिमुपदधाति ॥ १५ ॥
 अष्टौ नानामन्त्राः ॥ १६ ॥ संस्थितयोः पूर्वोक्तिकयोः प्रवर्ग्योपसदोये[ना ऋषयः]^१
 इत्यष्टावुपदधात्यष्टौ च लोकंपृणाः ॥ १७ ॥ पृष्ठे दिवीति^२ चात्वालात्पुरीषमति-
 हृत्य व्यूहति ॥ १८ ॥ समानमन्यत् ॥ १९ ॥ प्रथमं चिन्वानो मध्यमायां चितावुप-
 दधाति स्तोमा नानामन्त्राः प्राग्लोकंपृणायाः ॥ २० ॥ द्वितीयं चिन्वान उत्त-
 मायां प्राग्लोकंपृणायाः ॥ २१ ॥ यद्यग्निचिदनग्निचित्यं सोममाहरेदकविंशति-
 मुपदधीताष्टौ नानामन्त्रास्त्रयोदश च लोकंपृणाः ॥ २२ ॥ अयं ते योनिर्ऋतिर्य
 इत्यग्निं संमृशति ॥ २३ ॥ यदि तापश्चितमाहरेत्संवत्सरं दीक्षितो भवति संव-
 त्सरमुपसद्भिश्चरति ॥ २४ ॥ पुरस्तादुपसदामाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेदैनद्रमेका-
 दशकपालम् ॥ २५ ॥ दाशतयैस्त्वाग्नेयैः सूक्तैः प्रतिसूक्तमिष्टका उपदधाति ॥ २६ ॥
 अभिजिद्विष्वजिद्वा संस्था ब्राह्मणव्याख्याता ब्राह्मणव्याख्याता ॥ २७ ॥

इति चयने [द्वितीये ऽध्याये] पञ्चमं खण्डम् ॥

इति^३ द्वितीयो ऽध्यायः

1 Prof. Caland suggests स्वममिमु०. Cp

KS XXII. 10: 67. 3.

2 MS I, 5. 3: 69. 3.

3 † The ms सोममाभरस्मिन्.

4 † MS II, 12. 4: 147. 6.

5 MS II, 13. 11: 161. 14.

6 MS I, 5. 1: 66. 4.

7 Here something seems to be miss-
ing. Cp KS XXII, 3: 58. 22 sqq,
TS V. 6. 5. 1.

8 We have not been able to trace the
passage alluded to in MS.

9 The ms adds चयने.

अथ
वाराहश्रौतसूत्रे
वाजपेयादिकम्

ब्राह्मणो राजन्यो वा शरदि वाजपेयेन यजेत ॥ १ ॥ षोडशिकी रा[ज]-
 क्रयणी ॥ २ ॥ सप्तदश दीक्षास्तिस्त्र उपसदः ॥ ३ ॥ कृते वरे^१ दक्षिणस्य हविर्घा-
 नस्य पश्चादक्षमुपयामेभ्यः खरं करोति ॥ ४ ॥ हविर्धानगते सोमे सुरां द्रोणं
 वालमित्यपरेण द्वारेण प्रपादयति ॥ ५ ॥ प्रतिप्रस्थातुः सुरायाः^२ कर्म ॥ ६ ॥
 खादिरश्चतुरस्रो यूपः सप्तदशाग्लिः ॥ ७ ॥ गोधूमपिष्टानां चषालं समं यूपाग्रेण
 ॥ ८ ॥ रशनास्थाने सप्तदशभिर्वसाभिर्वैष्टयति ॥ ९ ॥ श्वो भूते वाजपेयसंस्था
 ॥ १० ॥ देव सवितरिति^३ सवनमुखेषु जुहोति ॥ ११ ॥ हिरण्यस्रज ऋत्विजः सोमैः
 प्रचरन्ति ॥ १२ ॥ आग्रायणस्थालीं प्रयुज्य पञ्च खादिराणि वायव्यानि पात्राणि
 प्रयुनक्ति ॥ १३ ॥ षोडशिपत्रां प्रयुज्य सप्तदश खादिराणि वायव्यानि सप्तदश
 मार्त्तिकानुपयामान् ॥ १४ ॥ अतिपाव्यमाने द्रोणं^४ वालं वितत्य सुरामतिपाव-
 यति—पुनानु ते परिस्रुतमिति^५ ॥ १५ ॥ आग्रायणं गृहीत्वा पञ्चैन्द्रानतिग्राह्यान्गृ-
 ह्णाति—उपयामगृहीतो ऽसि द्रुषदं त्वेति^६ पर्यायैः कुविद्वेत्तेति^७ सप्तदश प्राजापत्यानया विष्टेति^८
 सप्तदश सुरां [ग्रहान्] ॥ १६ ॥ पूर्वो ऽध्वर्युर्गृह्णाति ॥ १७ ॥ पुरोऽक्षमध्वर्युः सो-
 मग्रहान्सादयति पश्चादक्षं प्रतिप्रस्थाता सुरोपयामान् ॥ १८ ॥ व्यत्यासं गृहीतः
 ॥ १९ ॥ पशूनुपाकरोत्याग्नेयमजमैन्द्राग्रमजमैन्द्रं वृष्णिं सारस्वतीं मेषीं सार-
 स्वतं मेघं मारुतीं पृश्निं वशां सप्तदश प्राजापत्यान्श्यामाँस्तूपरानजानेकरूपा-
 न्सारस्वतीं मेषीमपन्नदतीम् ॥ २० ॥ पर्याग्निकृतानामाग्नेयप्रभृतीनां चतुर्णां^९
 वपाभिः प्रचरन्तीतरान्परिशाययन्ति ॥ २१ ॥ माध्यन्दिनीयान्सवनीयाननु

1 ? To be emended to खरे ?

2 The ms सुरायां.

3 MS I, 11, 1: 161, 7.

4 ? The ms ०माने द्रोण first hand, मणं
 द्रोणं second hand.

5 MS II, 3, 8: 35, 17.

6 MS I, 11, 4.

7 The ms सुराः.

8 Sūtras 17 and 18 are only tentative-
 ly put above. The ms first hand
 पर्याध्वर्युः साननुगृहीतो सुरोपयामे ऽध्वर्युः
 समग्रहं सादयन्त्यपरः. The second hand
 is worthless.

नैवारं चरुं निर्वपति बार्हस्पत्यै सप्तदशशरावम् ॥ २२ ॥ औदुम्बर्यां शुचा त्रिर्य-
जुषा तृष्णीं चतुर्थे पयसि शृतं पात्र्यामुद्धृत्य चात्वाले ऽवदधाति ॥ २३ ॥
दक्षिणाकाले दक्षिणतः पुरस्तात्प्राग्वंशस्य वाजस्य नु प्रसवे इति रथमुपावहरति
॥ २४ ॥ अप्स्वन्तरमृतमित्यश्वान्क्षपयन्ति ॥ २५ ॥ वायुर्वा त्वेति युनक्ति ॥ २६ ॥
अपां नपादाशुहेमक्षिति रराटानि प्रतिमार्ष्टि ॥ २७ ॥ प्रष्टिवाहिनै रथै युञ्जन्ति
तृष्णीं षोडशेतरान् ॥ २८ ॥ सप्तदश ददाति सप्तदश हस्तिनः सप्तदश दासी-
निष्ककराटीः सप्तदश गवां शतानि दश सप्तदशानि प्रकृतीनां युक्तं दक्षिणानाम्
॥ २९ ॥ रथांस्तीर्थान्ते ऽवस्थापयन्ति ॥ ३० ॥ माहेन्द्रकाले वेदिस्रक्किषु दुन्दु-
भीनवघ्नन्ति ॥ ३१ ॥ रथाक्षं चात्वाले निघ्नन्ति ॥ ३२ ॥ तस्मिन्प्रथचक्रं मुञ्चत्यौ-
दुम्बरं सप्तदशारम् ॥ ३३ ॥ सप्तदशोषपुटानश्वत्थपर्येषूपनद्धांश्चतुरश्वतुरः पञ्चै-
कस्मिन् ॥ ३४ ॥ उत्तरतः पुरस्तात्सप्तदशस्विषुक्षेपेष्वौदुम्बरीं काष्ठां निघ्नन्ति
॥ ३५ ॥ प्रस्तुते माहेन्द्रस्य स्तोत्रे देवस्य सवितुरिति ब्रह्मा रथचक्रं सर्पति ॥ ३६ ॥
आरुह्य वाजसं गायति ॥ ३७ ॥ चक्रमावेष्टयति ॥ ३८ ॥ विष्णोः क्रान्तमसि
विष्णोर्विक्रान्तमसि विष्णोर्विक्रमणमसीति पर्यायैर्यजमानस्त्रीन्क्रमान्क्रमते रथाय व्रजन्
॥ ३९ ॥ देवस्य वयमिति यजुर्युक्रमारोहति ॥ ४० ॥ अग्निरेकाक्षरमित्युज्जितीर्यजमानं
वाचयति ॥ ४१ ॥ वाजिनौ वाजजिताविति युग्यौ नैवारमवघ्रापयति ॥ ४२ ॥
उत्तरेण पर्यायेण प्ररोधेषु लेपान्निर्मोष्टि ॥ ४३ ॥ अवरोहति यजमानः ॥ ४४ ॥
राजभव्यः पुत्रः प्रतिद्वित आर्जि धावति ॥ ४५ ॥

इति वाजपेये [प्रथमे ऽध्याये] प्रथमं खण्डम् ॥

अङ्गो न्यङ्कावभितो रथं ये ध्वान्ता वाता अग्रमभि ये संपतन्ति ।

इरेहेतिः पतत्री वाजिनीवांस्ते नो अग्रयः पप्रयः पारयन्तु ॥

इति चक्रमभिमन्त्रयते ॥ १ ॥ अश्वजनि वाजिनि वाजेषु वाजिनीवत्यश्वान्समत्सु
चोदयेति काशामादायावांसि सप्तिरसीत्यश्वान्संक्षिपति ॥ २ ॥ विश इतराः प्रेष्टाना-

1 MS I. 11. 1.

2 Identical with MS I. 11. 6: 168. 3-6

3 1 The ms द्वादशानि.

4 The last five words do not yield any sense.

5 1 The ms रथांस्तीर्त्वा.

6 The ms महेन्द्र°.

7 1 The ms प्रश्नते.

8 MS I. 11. 7: 168. 11, 15.

9 The ms वज° first hand, वाजि° se-
cond hand.

10 MS I. 11. 10: 171. 14.

11 MS I. 11. 3: 163 11.

12 The ms युग्यै.

13 MS ib 12.

14 The ms first hand लेपनं निमा°.

15 MS III. 12. 4: 161. 10.

रोहन्ति ॥ ३ ॥ तैः सहाजिं धावति ॥ ४ ॥ बाजं बाजिनो जयतेति^१ यजुषा ॥ ५ ॥
 चतसृभिर्धावति ॥ ६ ॥ रथा आवर्तन्ते^२ । प्रदक्षिणं काष्ठां कृत्वायन्ति^३ ॥ ७ ॥
 आ मा बाजस्येत्येतया[ग]तेषु जुहोति ॥ ८ ॥ प्रतिरथं कृष्णलान्याहरन्ति ॥ ९ ॥
 हिरण्यस्थालं^४ शतमानस्य मधुनः पूर्णं ब्रह्मणे ॥ १० ॥ इन्द्राय वाचं वदतेति^५ दुन्दुभी-
 नाग्नन्ति ॥ ११ ॥ इयं वः सा सत्येतीन्द्राय वाचं विमुच्यध्वमिति^६ रथविमोचनीयं
 जुहोति ॥ १२ ॥ तेन धर्मेण युग्यौ नैवारमवध्रापयति ॥ १३ ॥ दर्भमयं वासः पत्नी
 परिधत्ते ताप्यं^७ यजमानः क्षौमं यूषे सर्पिषि वा पर्यस्तम् ॥ १४ ॥ स्त्रो रोहवेति^८
 यजमानः पत्नीमामन्त्रयत एहीति^९ पत्नी तैरेतेन धर्मेण ॥ १५ ॥ अहं नाबुभयो रोह्यामी-
 त्युक्त्वायुर्यज्ञेन कल्पते^{१०} इति यजमानो यूपमारोहति ॥ १६ ॥ अजाय त्वा बाजाय त्वेति^{११}
 विश ऊषपुटैर्यजमानमर्पयन्ति पुरस्तात्प्रत्यङ्म ॥ १७ ॥ यो यः पर्येति तं तम-
 भिर्पर्यावर्तत ॥ १८ ॥ स्वदेवो^{१२} अगामेत्यूर्वाव्यधिसिन्नयति^{१३} ॥ १९ ॥ अग्ने अच्छा वदेह
 नं^{१४} इति सप्तभिरन्नहोमान्जुहोति ॥ २० ॥ अग्नया एकाक्षराय छन्दसे स्वाहेत्यनुवाकशे-^{१५}
 षेण यजमानमवरोहयति ॥ २१ ॥ इयं तं^{१६} राशिमत्रस्य यन्तासि यमनो धर्तासि धरुणो रव्यौ
 पोषाय कृष्यै क्षमायेत्यवरोहन्तमनुमन्त्रयते ॥ २२ ॥ कृष्णाजिनमासन्ध्यामास्तृणाति
 बस्ताजिने रुक्मं शतमानम^{१७} । तेजो ऽसीति रुक्मे पादमादधाति पुष्टिरसि प्रजनन-
 मसीति बस्ताजिने ॥ २३ ॥ दिवं प्रोष्ठनीमारोह तामारुह्य प्रपर्यैकरागमनुष्याणामित्यारो-
 हन्तमनुमन्त्रयते ॥ २४ ॥ तेन धर्मेण परिषिञ्चति ॥ २५ ॥ अत्रैवास्य भ्वेतं कुत्रं
 धारयन्त्याजिशरेण धौं ॥ २६ ॥ परिधानीर्यौ संपाद्य माहेन्द्रेण प्रचरत्येन्द्रैश्चाति-
 प्राह्यैः ॥ २७ ॥ उपाकृते ब्रह्मसास्त्रि सरस्वतीप्रभृतीनां वपाः संस्कुर्वन्ति ॥ २८ ॥
 प्रायाजिकस्याशेषेणाभिधारयति ॥ २९ ॥ ब्राह्मणार्क्षसिचमसैः प्रचर्य सहप्राजा-
 पत्यमपन्नदत्या वपया प्रचर्य नैवारेण प्रचर्य पशुपुरोडाशैः प्रचरति ॥ ३० ॥
 सहस्विष्टकृदिडं नैवारस्य पशुपुरोडाशानां च ॥ ३१ ॥ पशुकाल इतरैः
 पशुभिः प्रचरति ॥ ३२ ॥ वनस्पतिस्विष्टकृदिडमिति^{१८} परिशा[य]यन्ति ॥ ३३ ॥
 षोडशिवमसैः प्रचर्य होतृचमसमुष्यान्वाजपेयचमसानुन्नयति ॥ ३४ ॥ स्तुत-

1 MS I, 11, 2: 162, 8.

8-8 † The ms °पर्यावर्जयेयुः देवाः.

2 Ib 10 sqq.

9 Hopelessly corrupt.

3 † The ms स्वामावर्तते.

10 MS I, 11, 4: 164, 6.

4 † The ms काष्ठान्कृत्वायन्त्यु.

11 MS I, 11, 10: 173, 2.

5 MS I, 11, 3.

12-12 † The ms °शेषेणायमवरोहयति यज-

6 The ms स्थलं first hand, स्थाली

मानो यं ते.

second hand. But op MS I, 11, 7:

13 † The ms first hand शतमानस्याराहं.

169, 12.

14 †

7 † The ms ताप्यमयं.

15 The ms °दिशामिति.

शस्त्रवन्तः ॥ ३५ ॥ संपृचः स्थ सं मा भद्रेण पृङ्क्तेति प्राङ्भ्वर्युः सोमग्रहैरुद्भवति ।
 विपृचः स्थ वि मा पाप्मना पृङ्क्तेति प्रत्यङ् प्रतिप्रस्थाता सुराग्रहैः ॥ ३६ ॥ पश्चा-
 द्दविधानस्य निदधाति ॥ ३७ ॥ ग्रहचमसैः प्रचरन्ति ॥ ३८ ॥ [उ]पोद्यच्छन्ति
 सुरोपयामान् ॥ ३९ ॥ भक्षयन्ति चमसान् ॥ ४० ॥ उपरि स्थापयन्ति प्रद्वान्
 ॥ ४१ ॥ सारस्वतप्रसृतिभिर्मूर्ध्नि प्रचरन्ति ॥ ४२ ॥ सहस्विष्टकृदिङ् पूर्वेणां च
 ॥ ४३ ॥ उपहृतायामिडार्यां वशार्यां यान्यवदानीयान्यङ्गानि तान्यृत्विग्भ्यो हरन्ति
 सोमग्रहौ यान्यनवदानीयानि तान्याजिसृग्भ्यः सुरो[पयामाँश्च] पर्याक्ता-
 जनीनां प्रतिहितः प्रस्तन्ति ॥ ४४ ॥ न वाजपेययाजी कंचन प्रत्यवरोहेन प्रत्युत्ति-
 ष्टेत् ॥ ४५ ॥ यदि प्रत्यवरोहेत्प्रत्युत्तिष्टेद्वा बृहस्पतिसवेन यजेतेन्द्रसवेन राजन्यः
 ॥ ४६ ॥ सम्राडित्येनमाचक्षीरन् ॥ ४७ ॥

इति वाजपेये [प्रथमे ऽध्याये] द्वितीयं खण्डम् ॥

इति^x प्रथमो ऽध्यायः ॥

1 The ms °यां.

2 The ms ग्रहसोमौश्च.

3 Hopelessly corrupt,

4 The ms adds वाजपेये.

इष्टिप्रथमयज्ञानां द्वादशाहे ऽह्नीनस्थापि वा सत्वे गृहपतिरेवेष्टप्रथमयज्ञः
 ॥ १ ॥ ब्राह्मणानां सप्तदशानां सतामेको गृहपतिः षोडश ऋत्विजो यजमाना-
 श्वैव कर्ण्याश्चै ॥ २ ॥ एकप्रभृतीनां त्रैय संसृतोद्दिनोदंकितौ याजयन्ति ॥ ३ ॥
 अन्नं हि तेनै ॥ ४ ॥ सावित्राणि होष्यन्तो^१ गृहपतेरग्निष्वग्नीन्संनिवपन्ते ब्रह्मा
 होताध्वर्युरुद्राता तत्पुरुषाश्चैतेनानुपूर्वेण^२ ॥ ५ ॥ भवतं नः समनसाविति^३ जपति
 यो निवपति येन येनायं हुत्वाधिनिवपन्ते^४ ॥ ६ ॥ पञ्चपशूनां यद्व्यमाणानामेको
 ऽग्निः^५ ॥ ७ ॥ तेभिरिष्टौ विनिवपन्ते ॥ ८ ॥ दीक्षिष्यमाणाः [सं]निवपन्ते ॥ ९ ॥
 चैत्रपक्षस्य सप्तम्यां दीक्षन्ते ॥ १० ॥ द्वादश दीक्षा द्वादशोपसदो ऽमावास्यां यज-
 नीये ऽह्नि वा ॥ ११ ॥ गृहपतिमुख्यान्मध्यतःकारिणो ऽध्वर्युर्दीक्षयते प्रति-
 प्रस्थाता पत्नीः ॥ १२ ॥ अध्वर्युमुख्यानर्धिनः प्रतिप्रस्थाता नेष्टाः पत्नीः ॥ १३ ॥
 प्रतिप्रस्थातृमुख्यान्तृतीयिनो नेष्टोन्नेता पत्नीः ॥ १४ ॥ नेष्टृमुख्यान्पादिन
 उन्नेता ॥ १५ ॥ स एव पत्नीः ॥ १६ ॥ अदीक्षित उन्नेतारमध्युन्दनेन समेत्य
 पर्यञ्जनेन समीयात् ॥ १७ ॥ एवै समानजातीयेन तृणान्तर्धानेन सर्वाननुष्ठा-
 मति^६ ॥ १८ ॥ दीक्षिता इमे ब्राह्मणा इति सर्वानावेदयति ॥ १९ ॥ नामगोत्राण्यु-
 क्त्वा त इन्द्राग्निभ्यां दीक्षां प्राहुरित्याह ॥ २० ॥ प्रवरणवेलायां सकृदाश्राव्य सर्वा-
 न्वृणोते । समार्षेयाणां समाननामधेयानां च सकृद्वचनम् ॥ २१ ॥ कर्मणो ऽधि-
 प्रतिषिद्धेन सर्वे याजमानं कुर्वन्ति पराङ् गृहपतिरेव यथा यूपाञ्जनमग्निमन्थ-
 नमग्निपरिमाणं याज्येति ॥ २२ ॥ दीक्षिताः सर्वतो यजमाना इति गमयन्ति ॥ २३ ॥

1 The ms first hand प्रमहिन०.

8 MS I. 2. 7: 16. 8.

2 The ms ०मान०.

9 The sūtra is partly unintelligible.

3 † To be emended to चैककार्याश्च ?

10 The ms ०माणोमेकोभिं first hand,
०माणोमेकोभिं second hand.

4-4 Hopelessly corrupt.

5 †

11 † The ms चम इष्ट्वा.

6 The ms ०न्ते. Cp Āp XXI. 2. 12.

12 In place of वा the ms वसुवो first hand,
वसवो second hand.

7 The ms second hand ०पूर्व्येण.

एकं दक्षमे^१ सर्वे प्रतिमुख्यन्ति तिव्यपासं^२ च क्रमान्क्रामन्ति ॥ २४ ॥ बहू राजानं
कीर्णाति ॥ २५ ॥ षोडशिकी राजक्रयणी ॥ २६ ॥ अतिग्राह्याणां प्रयुक्तेऽप्रायणे^३
पात्रप्रयोजनं प्रातः सवने ग्रहणं च माहेन्द्रमनु होमः ॥ २७ ॥ प्रायणीयोऽतिरात्रः
प्रथमसंस्था ॥ २८ ॥ द्वादशभागं रात्रोऽवहरति ॥ २९ ॥ नित्येन मित्वा

वायुरसि प्राणो नाम सवितुराधिपत्येऽपानं मे दाः ॥

चक्षुरसि श्रोत्रं नाम धातुराधिपत्ये आयुर्मे दाः ॥

रूपमसि वर्यो नाम बृहस्पतेराधिपत्ये प्रजां मे दाः ॥

ऋतमसि सत्यं नामेन्द्रस्याधिपत्ये क्षत्रं मे दाः ॥

भूतमसि भव्यं नाम विश्वेषां देवानामाधिपत्येऽपामोषधीनां गर्भं धाः ॥

ऋतस्य त्वा व्योमन ऋतस्य त्वा विभूमन [ऋतस्य त्वा सस्याय] ऋतस्य त्वा विधर्मण
ऋतस्य त्वा ज्योतिष इति दश सप्त त्रयः ॥ ३० ॥ तासु द्वाभ्यां मिमीते । द्वितीयं
नित्येन मित्वायं पुरो भूरिति^४ पञ्चमी ॥ ३१ ॥ प्राणग्रहपर्यायाणां प्रथमेन मिमीते—
प्रजापतिगृहीतेन त्वया प्राणं गृह्णामीत्येतेन धर्मेण व्यत्यासं प्रायणीयोदयनीयोर्दशमे
आहनि ॥ ३२ ॥ यथाकालमुत्तरस्मिन्नहनि वत्सानपाकरोति ॥ ३३ ॥ अदक्षि-
णानि सत्प्राणि ॥ ३४ ॥ द्वादशशतं दक्षिणा अहन्यहन्यहीने^५ ॥ ३५ ॥ सत्त्रे तु
दाक्षिणौ होमौ हुत्वाहरहः कृष्णाजिनानि धूर्त्वा दक्षिणापथेन व्रजन्ति—इदमहं
मां कल्याण्यै कीर्त्यै स्वर्गाय लोकायामृतत्वाय [ददामीति^६] ॥ ३६ ॥ पत्नीसंयाजान्तान्य-
हान्योत्तरस्मादहः ॥ ३७ ॥ पुरस्ताद्यज्ञायज्ञियस्य वसतीवरीर्गृह्णाति ॥ ३८ ॥
हारियोजनातिप्रैषप्रेषित आग्नीध्रस्तिष्ठन्तेत्युन्यामावेदयति—इन्द्रामिभ्यो^७ श्व सुत्यां प्रव-
वीमि मित्रावरुणाभ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्यो ब्राह्मणेभ्यः सोमेभ्यः सोमपेभ्यो ब्रह्मन्वाचं यच्छेति ॥ ३९ ॥
[ब्रह्मा वाचं] यच्छत्या वसतीवरीणां परिहरणात् ॥ ४० ॥ अन्वहं पृष्ठयं षड-
हमुपयन्ति^८ ॥ ४१ ॥ वसतीवरीः परिहृत्य त्रिवृतमग्निष्टोममुपयन्ति रथन्तरपृ-
ष्ठम् ॥ ४२ ॥ माहेन्द्रकाले रथं शब्दवन्तं बहिर्वेदि दक्षिणतो व्यतिवर्तयन्ति ॥ ४३ ॥
श्वो भूते पञ्चदश उक्थ्यो बृहत्पृष्ठः ॥ ४४ ॥ माहेन्द्रकाले दुन्दुभिमाघ्नन्ति ॥ ४५ ॥
श्वो भूते सप्तदश उक्थ्यो वैरूपपृष्ठः ॥ ४६ ॥ माहेन्द्रस्य स्तोत्रमुपाकारिष्यन्वि-
धुमुद्रात्रे प्रयच्छति ॥ ४७ ॥ श्वो भूत एकविंशः षोडशी वैराजपृष्ठः ॥ ४८ ॥

1 1 Thus the ms.

नयामीति (after Ap).

2 The text is corrupt.

8 The ms °न्युत्त°.

3 MS II, 7. 19: 103. 15

9 The ms second hand °यज्ञीयं.

4 But the Samhitā (ib 101, 2) °गृहीतया.

10 The ms तिस्र (for तिष्ठन).

5 1 The ms दक्षिणान्यहन्यहीने.

11 The ms पनयति (for उपयन्ति).

6 The ms धृत्वा वा.

12 The word, though corrupt, should mean "a fan".

7 The ms second hand has instead

अग्रा आयुषि पवर्त इत्याग्नेयमतिग्राह्यं गृह्णाति ॥ ४६ ॥ माहेन्द्रस्य स्तोत्रमुपाकरि-
ष्यन्नरणिशकलमुद्रात्रे प्रयच्छति ॥ ५० ॥ उद्रातुकरावाग्निं मन्यन्ति ॥ ५१ ॥
समाप्ते स्तोत्रे ऽध्वर्युर्भवत नः समनसावित्यनुप्रहृत्य प्रेदो अग्ने इत्यभिजुहोति^१ ॥ ५२ ॥
न्यूक्लथमूर्ध्वं^२ भवति ॥ ५३ ॥ अग्नेष त्वा ब्रह्मणर्वेत्यतिग्राह्यं हुत्वा^३ आयुष्मतेति^४
भक्षयति ॥ ५४ ॥ मयि मेधां मयि प्रजां मय्यग्निस्तेजो दधात्वित्यात्मानं प्रत्यभिमृशति
॥ ५५ ॥ मयीन्द्र ओजो दधातु मयि सूर्यो भ्राजो दधात्वित्युत्तरयोः ॥ ५६ ॥ श्वो भूते
त्रिणव उक्थ्यः शाकरपृष्ठः ॥ ५७ ॥ ओजस्तदस्य तित्विषं इत्येन्द्रमतिग्राह्यं गृह्णाति
॥ ५८ ॥ माहेन्द्रस्य स्तोत्रमुपाकरिष्यन्तांयावकमुद्रात्रे प्रयच्छति ॥ ५९ ॥ इन्द्र-
स्य च त्वा क्षत्रस्य चेत्यतिग्राह्यं हुत्वेन्द्रोऽजस्करेति^५ भक्षयति ॥ ६० ॥ श्वो भूते त्रय-
क्षिं^६ श उक्थ्यो रैवतपृष्ठः ॥ ६१ ॥ अदध्नस्य केतवै इति सौर्यमतिग्राह्यं गृह्णाति
॥ ६२ ॥ ऋतंव्यापात्रेण स्वयमृतुर्भह्व्यवधानंति^७ यजत्यध्वर्युः ॥ ६३ ॥ वने-
त्युक्ते ऽध्वर्युर्यजते ॥ ६४ ॥

इति द्वादशाहं [द्वितीये ऽध्याये]-प्रथमं खण्डम् ॥

ये यजामहे ॥ अश्विनाध्वर्यू आध्वर्यवात् ॥ ऋतुना सोमं पिबतम् ॥

अश्विना पिबतं नूनं दीद्यमी शुचिवन्ता ।

ऋतुना यज्ञवाहसा ॥

इति समूहेषु ॥ १ ॥ अव्यूढे सलिलं गातृष्णुयं^८ द्वितीयं कुर्वीत ॥ २ ॥
माहेन्द्रस्य काले प्रसदसि^९ वत्सगवाँ साँवाशिने^{१०} कुर्वीत ॥ ३ ॥ सूर्यस्य च त्वौषधीनां
त्वैत्येतिग्राह्यं हुत्वा सूर्यं भ्राजस्करेति^{११} भक्षयति ॥ ४ ॥ [तृतीय]सवने वालखिल्या-
ग्नैत्रावरुणो विहरति—वृषाकपि ब्राह्मणाङ्गंसी शंसित्येवयामरुतमच्छावाकः शिष्ये^{१२}
प्रतिगरः ॥ ५ ॥ समाप्ते ऽहनि वाचं यच्छ्रुत्या रसप्राशनात् ॥ ६ ॥ दीक्षिताः
प्राश्नन्ति मधु ॥ ७ ॥ अह्नीने दीक्षितः ॥ ८ ॥ संस्थिते पृष्ठघण्डहे छन्दोमानुप-

1 MS I. 3. 31.

2 MS I. 2. 7: 16. 8.

3 MS II. 10. 6: 139. 5.

4 The ms इत्यग्निं जुहोति.

5 The ms inserts अत before ऊर्ध्व.

6 MS IV. 7. 3: 96. 6, 7, 11 (०कार

for our ०कर).

7 The ms आयुष्मतेति. See MS ib 10.

8 MS I. 3. 32.

9 The ms श्वो भूते मा०.

10 The ms करिष्यन्तयोरवकामिनि सु०.

11 MS I. 3. 33.

12 ? The ms पृथि०. ऋतव्यापात्र is perhaps
the same as ऋतुपात्र.

13 Hopelessly corrupt.

14 ?

15 We expect the word to mean "out-
side the sadas."

16 † The ms वत्सात्वधासानासिनं.

17 Cp MS IV. 7. 3: 96. 9, 13.

यन्ति ॥ ६ ॥ त्रीण्युक्थ्यानि ॥ १० ॥ बृहत्पृष्ठावभितो मध्ये [रथन्तरपृष्ठः] ॥ ११ ॥
रथन्तरपृष्ठश्चतुर्थः ॥ १२ ॥ अविवाक्यं नाम स्मरन्ति ॥ १३ ॥ प्रन्यतिशिल्पे
ब्रह्मा गृहपतिरुपद्रष्टा वा चित्रतया तु या वाहिरक्षरं व्यञ्जनैस्तानि होता परो-
क्षमनुष्ठुभं संपादयेत् ॥ १४ ॥ समाप्ते ऽहन्याद्वनीयमुपतिष्ठन्ते—

अयं सहस्रमनवे दशः कवीनां मतिर्ज्योतिर्विधर्म ।

ब्रध्नः समीचीरुषसः समैरयत् ॥

अरेपसः सचेतसः स्वसरे मन्युमन्ताश्चितौ गौर्गौः ॥

इति ॥ १५ ॥ निधनमुपयन्ति ॥ १६ ॥ हविर्धाने मानसं ग्रहं गृह्णाति—
पृथिव्या पात्रेण समुद्रं रसामनुपयामगृहीतो ऽसि^१ प्रजापतये त्वा जुष्टं गृहामीति ॥ १७ ॥
स्तुतशस्त्रवान्भवति ॥ १८ ॥ आसादनभक्षणं^२ मनसा कुर्वति ॥ १९ ॥ परिधा-
नीयां संपाद्याभिमुखो होतारमुपविशति ॥ २० ॥ आमन्त्रयते होता—अध्वर्यो
ब्रह्म वदिष्याव उच्चैस्तरां होतरित्यध्वर्युः ॥ २१ ॥ चित्तिः सूर्यध्वर्यो होता चित्तमाज्य-
र्मध्वर्युरामन्त्रयते होतर्ब्रह्म वदिष्याव इत्युच्चैस्तरां तथाध्वर्यो इति तिष्ठति ॥ २२ ॥
ओ श्रावयेति चतुरक्षरम् । अस्तु श्रौषडिति चतुरक्षम् । यजेति द्व्यक्षरम् । ये यजामह
इति पञ्चाक्षरम् । इक्षरो वषट्कारः । एष वै होतः^३ प्रजापतिः सप्तदशः ॥ २३ ॥
उपयथा होता येषां वै होतः^४ प्रजापतिः सप्तदशो यज्ञे ऽन्वायसः ॥ २४ ॥ यद्य-
नुवाक्याया एति यदि याज्याया अतश्चेदेव नैति । नास्य यज्ञो व्यथते प्रजापतौ
यज्ञेन प्रतितिष्ठति^५ ॥ २५ ॥ अरात्स्म होतरिति ॥ २६ ॥ एतेन धर्मेण चतुर्होतृना-
चष्टे ॥ २७ ॥

अर्वाञ्चमथ यध्यं नृवाहणं रथं युजायामिह वाँ विमोचनम् ।

पृङ्क्तं हवींषि मधुना हि कं गतमथा सोमं पिबतं वाजिनीवस् ॥

इति गृहपते यजेत्युक्ते गृहपतिर्यजति— ये यजामहे ॥ अग्निं गृहपतिं गार्हपत्यात् ॥ सुगृ-
हपतिस्त्वयामे ऽयं सुन्वन्यजमानः स्यात्सुगृहपतिस्त्वमनेन सुन्वता यजमानेन ॥ अग्निगृहपतिर्गार्हपत्या-
दनुना सोमं पिबतु गार्हपत्ये ऽनु समृतुना ॥ अयं हि गौरसि ॥ देवायते यजेति समूदेष्वव्यूदे गायति^६
॥ २८ ॥ यदि त्वाद्यपतेभ्यश्च त्वर्यति नैषां यज्ञो व्यथते प्रजापतौ यज्ञेन प्रतितिष्ठति

1 ?

6 MS I. 9. 1: 131. 1.

2 The passage is for the major part
unintelligible.

7 Not in the Saṃhitā.

3 The ms स्वरेऽनुत्तरिसंवमनञ्चिता.

8-8 Our text is corrupt. For उप...

होतः the Saṃhitā has एष वै.

4 The mantra is corrupt. The only
other known version is Āp XXI.
10. 2.

9 Sūtras 23, 24, 25 are from MS I.
4, 11: 59, 20—60, 3.

10 There is great confusion in this

5 ? The ms भक्षयत्याभक्षय.

sūtra,

॥ २६ ॥ अरात्म होतरित्यन्तमुच्चैरोमच्चर्यो तथाच्चर्यो इति प्रतिचारेः ॥ ३० ॥ ग्रहेण प्रचर्य ग्रहशेषं प्रजापतिपीतं भक्षयन्ति ॥ ३१ ॥ तार्तीयसवनिको भक्षमन्त्रः ॥ ३२ ॥ यत्समीक्षते स उपहवः ॥ ३३ ॥ उप स्वजा वरुणमित्यौदुम्बरीमन्वारभन्ते ॥ ३४ ॥ वागैतु वागुपैतु वाकममेतूप मैतु वाक् ॥ भूर्भुवः स्वरित्यन्वारभ्य वाचं यच्छन्त्याधिवृक्षस्यार्वा वा नक्षत्रदर्शनात् ॥ ३५ ॥ वाचं विसृज्याग्नीध्रीयमुपतिष्ठन्ते—

युवं तमिन्द्रापर्वता पुरोयुधा यो नः पृतन्यादप तं तमिदत्तं वज्रेण तं तमिदत्तम् ।

दूरे चत्ताय छन्तस्द्रहन् यदिनक्षत् ।

अस्माकं शत्रून्परि शूर विश्वतो दर्मा दर्षाष्टे [विश्वतः] ॥

इति श्वो भूत उदयनीयो ऽतिरात्रः ॥ ३६ ॥ स प्रायणीयेन व्याख्यातः ॥ ३७ ॥ होता कर्माणि^१ कुरुते ॥ ३८ ॥ समूढं चेद्वैन्द्रवायवाग्नौ प्रायणीयोदयनीयौ दशमं चाहः । इतरेषां नवानामैन्द्रवायवाग्रं प्रथममहः । अथ शुक्राग्रमथाग्रायणाग्रमिति त्रिरभ्यस्य ॥ ३९ ॥ व्यूढस्यैन्द्रवायवाग्नौ प्रायणीयोदयनीयौ । इतरेषां दशानामैन्द्रवायवाग्रं प्रथममहः । अथ द्वे आग्रायणाग्रे अथैन्द्रवायवाग्रमथ द्वे शुक्राग्रे अथाग्रायणमथ द्वे ऐन्द्रवायवाग्रे ॥ ४० ॥ व्यूढस्यैतस्मिन्पृष्ठये षडहे^२ ॥ ४१ ॥ छन्दोगानां^३ जगत्यः प्रातःसवनं भजन्ते गायत्र्यो माध्यन्दिनं त्रिष्टुभस्तृतीयसवनम् । छन्दोभिरव्यूहेनानुष्टुभः^४ प्रातःसवनं भजन्ते जगत्यो माध्यन्दिनं गायत्र्यस्तृतीयसवनम् ॥ ४२ ॥ पवमानाभिर्मन्त्रणं भक्षणमिति यथा छन्दः ॥ ४३ ॥ कृष्णशीर्षाग्नेय इत्यैकादशिनाः^५ ॥ ४४ ॥ तानन्वहं विहृतानालभन्ते ॥ ४५ ॥ अजमाग्नेयमुदयनीयः ॥ ४६ ॥ उदवसानीयाभिरिष्ट्वा ज्योतिष्टोमैः पृष्ठशमनीयैरतिरात्रैर्यजेरन् ॥ ४७ ॥ पृष्ठव्यसने^६ पृथगवसानीयाभिरिष्ट्वा ज्योतिष्टोमेन यजेरन् ॥ ४८ ॥ द्वादशाहेन सत्त्राहीना व्याख्याताः ॥ ४९ ॥

इति द्वादशाहे [द्वितीये ऽध्याये] द्वितीयं खण्डम् ॥

1 † To be emended to प्रतिगरः ?

first hand, छंदोभिरव्यूहेनानुष्टुभः second

2 The ms यस्त०.

hand,

3 † Perhaps to be emended to उपसृज-
न्धरणम्.

9 † The ms पवमानलि०.

4 The ms दर्मा दर्षाष्टे.

10 For the entire list see MS IV. 7. 8:
103, 7-9.

5 † Perhaps to be emended to वपन
कर्माणि.

11-11 † The ms अजमाग्नेय इत्यस्थादवासा०
first hand, अजआग्नेय इत्युदवा० second

6 † The ms पृष्ठपहेहे first hand, पृष्ठयाहे
second hand.

hand.
12 The ms पृष्ठेमैः दर्शनीये तिरात्रे.

7 Probably to be emended to छन्दोमानां.

13 †

8-8 † The ms छंदोभि किं व्यूहेनानानुष्टुभः

गवामयनम् ॥ १ ॥ पौर्णमास्याश्चतुरहो पुरस्ताद्दीक्षन्ते ॥ २ ॥ तामिस्रस्या-
 दृम्यासृत्विग्भ्यो^१ ऽग्निष्टोमस्य पञ्चम्यां प्रसवः ॥ ३ ॥ समानः प्रायणीयः ॥ ४ ॥
 उक्थ्यो द्वितीयमहरग्निष्टोमो वा ॥ ५ ॥ अन्वहमभिसवै^२ षडहमुपयन्ति ॥ ६ ॥
 ज्योतिरग्निष्टोमो रथन्तरपृष्ठो गौरुक्थ्यो बृहत्पृष्ठ आयुरुक्थ्यो रथन्तरपृष्ठः पुन-
 र्गोआयुषी ज्योतिरग्निष्टोमो रथन्तरपृष्ठ एव^३ ॥ ७ ॥ चतुरो ऽभिस्रवानुपयन्ति ॥ ८ ॥
 पृष्ठयः । स मासः ॥ ९ ॥ तौश्चतुरो मासानुपेयन्ति ॥ १० ॥ त्रयो ऽभिस्रवाः पृष्ठयो
 ऽभिजित्स्वरसामान उक्थ्या वाग्निष्टोमा वा ॥ ११ ॥ तेष्पृष्ठा संततिः^४ ॥ १२ ॥
 अतिग्राह्यं गृह्णाति ॥ १३ ॥ उपयामगृहीतो ऽस्यद्रुपस्तौषधीभ्य इति गृहीत्वाद्रुप ओष-
 धीभ्यः स्वाहेति प्रथमे ऽहनि जुहोति ॥ १४ ॥ ओषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्य इति गृहीत्वा
 षधीभ्यः प्रजाभ्यः स्वाहेति द्वितीये ॥ १५ ॥ प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतय इति गृहीत्वा प्रजाभ्यः
 प्रजापतये स्वाहेति तृतीये ॥ १६ ॥ स मासः^५ । स पूर्वः [पक्षः] ॥ १७ ॥ श्वो भूते विषु-
 वान्दिवाकीर्त्यो ऽग्निष्टोमः ॥ १८ ॥ उदिते प्रातरनुवाकमुपाकरोति ॥ १९ ॥
 अष्टुत्तान्संततीन्गृहीत्वा^६ त्वं जातवेदसमिति^७ स्तोत्र आदित्यं वृत्तान्संततीन्गृहीत्वा
 वाचस्पतिमिति वैश्वकर्मणमिति^८ ॥ २० ॥ आदित्यं श्वो भूते वैश्वकर्मणं व्यत्यासं गृह्णा-
 त्वा महाव्रतात् ॥ २१ ॥ उभे महाव्रते ॥ २२ ॥ सौर्यं^९ श्वेतमजं सवनीयं तन्त्र-
 मुपालम्भमारभेरन् ॥ २३ ॥ प्रागस्तमयादहः संस्थापयन्ति ॥ २४ ॥ वैश्वकर्मणं
 महीम् पु मातरमित्याहन्यम् ॥ २५ ॥ सूर्यो देव इत्यस्तमिने जुहोति ॥ २६ ॥ पृष्ठपा-
 भिप्लवान्मासंस्त्वावृत्तानुत्तरस्मिन्पक्ष उपयन्ति ॥ २७ ॥ विषुवतमुपेत्यावृत्तान्
 स्वरसाङ्ग उपयन्ति ॥ २८ ॥ विश्वजितं पृष्ठयं त्रीनभिप्लवान् ॥ २९ ॥ चतुरो
 मासानुपयन्ति ॥ ३० ॥ त्रीनभिप्लवानायुर्गौर्दशाहो महाव्रतमिति द्विसंभा-
 र्यताम् ॥ ३१ ॥ एकसंभार्यता हविनामृद्धौ^{१०} विश्वजितैः पञ्च मासानुपेत्य द्वावुप-
 प्लवावायुर्गौर्दशाहो महाव्रतमुपयन्ति तेन त्वावृत्तान्सरसानुपयन्ति ॥ ३२ ॥
 विमजितं पृष्ठयं त्रीनभिप्लवाश्चतुरो मासानुपेत्यैन्द्रवायवः शुक्र आप्रायण इति
 ग्राह्याणि नैकमावर्त^{११} षणमासान् ॥ ३३ ॥ अथ शुक्राग्रे द्वे विषुवान् ॥ ३४ ॥ आ-

1 Some words seem to be missing.

6 MS I. 3. 37; 43, 6.

2 1 The ms first hand °पृष्ठो व. Perhaps to be emended to बृहत्पृष्ठो रथन्तर-पृष्ठो वा.

7 There is great confusion in the text of this sūtra.

8 MS IV. 10. 1: 144, 10.

3 The ms तानुमद्राप° first hand, तन्पं-चमासानुप° second hand.

9 As the mantra is not derived from MS, we expect it to be read sakala-pāthēna.

4 The ms अष्टुहतास्तंतर् first hand, अष्टुहंता second hand.

10 We expect पृष्ठपाभिप्लवानावृत्तान्.

5 The ms षणमासाः.

11 1

वृत्त्योत्तरस्मिन्नुपक्रमम् ॥ ३५ ॥ अपि वा यथा पृष्ठे प्रतिकृतो यथाभिप्लवे स्वर-
सामं च ॥ ३६ ॥ शेषे यथादिष्टम् ॥ ३७ ॥ आग्नेयाय सवर्नं ऐन्द्राग्नौ ॥ ३८ ॥
अपि वा विहृतानैकादशिनानावर्तमा दशरात्रस्य चतुर्थादहः^१ ॥ ३९ ॥ वैष्णवै
वामनं चतुर्थे ऽहन्यैन्द्राग्नं पञ्चमे । वैश्वदेवं षष्ठे । द्यावापृथिव्यं प्रथमे छन्दोमे ।
तस्याश्वतरवत्सं वायवे नियुत्वते द्वितीये । अवि^२ वशा[मुत्तमे । मैत्रावरुणी^३
वशा]मविवाक्ये । प्राजापत्यं तूपरं महावते ॥ ४० ॥ अपि वा प्रायणीयोदयनीय-
योर्विभक्तानैकादशिनानालभेरन्नैन्द्राग्नानन्तरं^४ ॥ ४१ ॥

इति द्वादशाहं [द्वितीये ऽध्याये] तृतीयं खण्डम् ॥

यद्युत्सर्गिणामयनं^५ कुर्युर्द्वितीयस्य मासस्य प्रथममहस्तृजेरपि चोत्त-
रेषां मासानां प्रथमान्याभिप्लविकान्यर्धमासेभ्यस्त्रयो ऽभिप्लवास्तेषां मध्यमस्य
प्रथममेकसंभार्यं द्वयोरभिप्लवयोः ॥ १ ॥ अपि वा यदहः पूर्णमास्यमामावास्यं
वा तदहस्तृजेरन् ॥ २ ॥ अ उत्तराश्वमेह इतीन्द्राय वत्सानुपाकुर्वन्ति ॥ ३ ॥
श्वो भूते प्राजापत्यं पशुमालभेरन् ॥ ४ ॥ तस्य वपोर्पयाग्नेयेनाष्टाकपालेन सव-
नीयेनाष्टाकपालेन वैश्वदेवेन वारुणेन्द्रेणेति^६ प्रचरति ॥ ५ ॥ माध्यन्दिनस्य सव-
नस्य स्थाने पशुपुरोडाशैः [प्रचर्यै]कादशकपालेन सवनीयेनैकादशकपालेन
मरुत्वतीयेनैकादशकपालेन वारुणेन्द्रेणेति प्रचरति ॥ ६ ॥ तृतीयसवनस्य
स्थाने पशुना प्रचर्य सवनीयेन द्वादशकपालेन वैश्वदेवेन द्वादशकपालेन चरु-
णाग्निमारुतेनेति प्रचरति ॥ ७ ॥ पृषदाज्येन चरित्वा पत्नीः संयाजयन्ति ॥ ८ ॥
अनुसवनमेकं^७ पयः समामनन्ति प्रतिधुक्^८ प्रातःसवने शृतं^९ माध्यन्दिने दधिं^{१०}
तृतीये सवने ॥ ९ ॥ यैदि दीक्षासु प्रदीक्षितारितितस्ते विहारं कृत्वा दण्ड-
प्रदानान्ते ऽग्निमभ्यस्य चाग्यतमवेदयेद्यग्नीध्रीध्रीये प्रणीतौ यदीक्षितान्तरितं श्वो
विहारं करोति क्रयं वेदिसदो हविर्धानं सोमप्रणयनमिति परिहासं न्युपाथ

1 ? The ms first hand स्वखामस च.

2 ?

3 The ms first hand अपि विहृत्य नैकाद-
शानिनावर्तमान दशरात्रस्य चतुरादहो. The
second hand is worthless.

4 After अन्तरा the ms adds गवामयनम्.

5 The ms उत्सर्गिणो मन्थनं.

6 The ms चयोप० first hand, चरोरुप०
second hand.

7 The ms वारुणादर्थैन्द्रेणेति.

8 We have not been able to identify
these "oke."

9 The ms प्रतित्वक्.

10 The ms स्तनं.

11 The ms दग्ना.

12 From here upto the end of this
section the entire passage is unin-
telligible, and hence we had to
leave it unpunctuated.

वाङ्मात्री पार्श्वतः शालामुखीयस्याहवनीयं प्रतिष्ठाप्य तस्मादौत्तरवेदिकं प्रणये-
द्वाङ्मात्रीयै यद्यस्याङ्मात्रीयमाहवनीयशेषं शालामुखीयेन संसृजत्यग्निभ्यां
प्रणीयमानाभ्यामनुब्रूहीति संप्रेष्यत्यग्निभ्यामग्निं संसृजति सर्वत्र समानशीलसुत-
पासुपक्षेत ॥

इति द्वादशाहे [द्वितीये ऽध्याये] ऋत्सर्गिणां चतुर्थं खण्डम् ॥

अग्निष्टोमं व्रतपृष्ठं महाव्रतम् ॥ १ ॥ उदिते प्रातरनुवाकमुपाकरोति
॥ २ ॥ दधिग्रहेण प्रचर्यादाभ्यं दधिग्रहपात्रेण गृह्णाति—अग्नये त्वा प्रवहामीति^१
पर्यायैः ॥ ३ ॥ त्रीनँशून्प्रवृह्य निग्राभ्याणामपत्यानामँशून्चतुराधूनोति—रेशीनां
त्वा पत्न्याधूनोमीति^२ द्वाभ्यां [द्वाभ्यां] पर्यायाभ्याम् ॥ ४ ॥ अग्निः प्रात-
रिति^३ गृह्णाति । उपयामगृहीतो ऽसि शुक्रं त्वा शुक्रं शुक्रायेति^४ च ॥ ५ ॥ आ समुद्रौ इत्यु-
चिष्ठति ॥ ६ ॥ वसूनामाधीताविति^५ जुहोति ॥ ७ ॥ उशित्वं देव सोमेति^६ पर्यायैर-
शुष्कानँशून्प्यस्यति ॥ ८ ॥ गौरिर्वीतमुद्राता गायति पुरस्तादुपाँश्वभिषवस्याँशू-
[ना]दत्ते ग्रहपात्रे ॥ ९ ॥ वरं दत्त्वा सकृदभिषुत्य सकृद् गृह्णात्यभिप्राणन्
॥ १० ॥ पराचीनेन प्राणतेति^७ ब्राह्मणव्याख्यातम् ॥ ११ ॥ अव्यवानं गृह्णाति जुहोति
च ॥ १२ ॥ यदि व्यवान्याद्विरण्यमभि व्यवान्यात् ॥ १३ ॥ कया नश्चित्र आभुव-
दिति^८ मनसा प्रजापतय इति^९ गृहीत्वा दधन्वे वा यदीमन्विति^९ जुहोति ॥ १४ ॥

आ नः प्राण एतु परावत आन्तरिक्षादिवस्परि ।

आयुः पृथिव्या अग्निः ॥

अमृतमसि ॥ प्राणाय त्वेति हिरण्यमभि व्यनेयात् ।

इन्द्राग्नी मे वर्चः कुणुताँ वर्चः सोमो वातो बृहस्पतिः ।

वर्चो मे विश्वे देवा वर्चो मे धत्तमश्विना ॥

इत्युदकं स्पृशति ॥ १५ ॥ वासो ऽधीवासश्चतस्रो धेनूद्वादश [वा]
हिरण्यं चैतेषामेकं दानम् ॥ १६ ॥ अंशावदाभ्ये चै सर्वयज्ञेषु ॥ १७ ॥ आत्-
व्यवतादाभ्यो ग्रहीतव्यः सत्वे साहस्रे सर्ववेदसे सर्वस्तोमे सर्वपृष्ठे विश्वजिति
वाजपेये राजसूये ऽश्वमेधे तेषु बुभूषताँ ॥ १८ ॥ अतिग्राह्यान्गृह्णाति—उपयाम-
गृहीतो ऽसीन्द्राय त्वार्कवते जुष्टं गृह्णामीत्यनुषजेत् ॥ १९ ॥ इन्द्रमिन्द्रार्थिर्न इति पूर्वार्धे ।

1 The ms अग्निष्टोमव्रतं पृष्ठं मह व्रतं दिवा-
कीर्त्य.

प्रजापतय इति) after Ap XII. 8. 9.

6 MS II. 13. 5. 154. 4.

2 MS I. 3. 36.

7 1 The ms आत्यदाभ्ये व वा (second
hand).

3 MS IV. 7. 7: 102. 16 sqq.

4 MS II. 13. 9: 159. 4.

8 1 The ms first hand बुभूषताश्च.

5 Prof. Caland suggests प्राजापत्यया (for

9 MS II. 13. 6: 154. 15.

अभि त्वा शूर नोनुर्म इति दक्षिणार्धे । त्वामिदि हवामह इत्युत्तरार्धे ।

इमा नु कं भुवना सिषधेमेन्द्रश्च विश्वे [च] देवाः ।

यज्ञं च नस्तन्वं च प्रजां चादित्यैरिन्द्रः सह सीषधातु ॥

इति पञ्चार्धे ।

तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ उग्रस्त्वेषु नृम्याः ।

सद्यो जज्ञानो निरिणाति शत्रूननु यँ विश्वे मदन्त्यूमाः ॥

इति मध्यमे ॥ २० ॥ वृष्टिग्रहं गृह्णाति मार्त्तिके चतुष्टये^१—

क्षेत्रस्य पते मधुमन्तमूर्ध्नि धेनुरिव पयो अस्मासु धुक्च ।

मधुश्चतुतं घृतमिव सुपूतमृस्य नः पतयो मृडयन्तु ॥

इति उदीरयता मरुतः^२ ॥ सुत्रामाणर्म^३ ॥ महीसु पु मातरमिति^४ चतुः प्रत्यूचम-
दित्यै त्वेति^५ चतुर्थं गुष्टं गृह्णामीत्यनुषजेत् ॥ २१ ॥ वैजुर्षननुपृष्ठयामतिग्राह्यान्वैश्व-
कर्मणादित्यौ सारस्वतवैष्णवाविति गृह्णाति ॥ २२ ॥ महेन्द्रस्य स्तोत्रं औदु-
म्बरीमासन्दीमुद्रातारोहति ॥ २३ ॥ औदुम्बरीं कुर्वीतयर्द्या ॥ २४ ॥ वारुणं शत-
तन्तुं मौञ्जि[भि]र्ग्रन्थिभिरध्वर्युरुद्रात्रं प्रयच्छति ॥ २५ ॥ अध्वर्युरन्यश्चैकष्वं-
दिष्टं त्वयं मासपूजादधाज्युदुलिकापिष्टेकाः कारुडवीणाश्च^६ ॥ २६ ॥ वेदिस्त्रक्तिषु
दुन्दुभीनाघ्नन्ति ॥ २७ ॥ भूमिदुन्दुभिः पञ्चमः पश्चादाग्नीध्रीयस्य सवनीयस्य
चर्मणापिहितः ॥ २८ ॥ तस्य पुच्छेन वादयन्ति ॥ २९ ॥ पुरस्तादाग्नीध्रीयस्या-
न्तर्वेदि ब्रह्मचारी बहिर्वेदि पुँश्चली ॥ ३० ॥ [सा] ब्रह्मचारिणमाह—अनार्यकर्म-
वकीर्णिन्दुश्चरितिञ्जिति^७ ॥ ३१ ॥ धिक्त्वा जालिम पुँश्चलि परस्पर्यर्जनस्य^८ मार्जनीति ब्रह्म-
चारी प्रत्याह ॥ ३२ ॥ अन्तर्वेद्यभिगरो बहिर्वेद्यपगरः ॥ ३३ ॥ नारात्सुरिमे सत्रिण
इत्याहापगर ओरसः केशान्प्ररोह्य पशून्पिष्ट्वा पवमाना दग्गलोकमभ्यर्चन्त
आसिषतेति^९ ॥ ३४ ॥ अरात्सुरिमे सत्रिण इत्याहाभिगरस्तपस्विनो वरकलुप्तेनो
जयप्ररोहापकसुपयन्तः स्वर्गलोकमभ्यर्चन्त आसिषतेति^{१०} ॥ ३५ ॥ परिश्रयति

1 MS II, 13, 9: 158, 14, 18.

plete.

2 The ms चतुष्टे first hand, चतुष्टये second hand. Cp KS XXX, 4: 186.
2 चतुस्तनं पात्रं भवति.

9 The sūtra is hopelessly unintelligible.

10 The ms ब्रह्मचारिणानिमाह नर्यः कर्म कर्म-
नव कीर्तितश्चरितिञ्जिति.

3 MS II, 4, 7: 45, 1.

11 ? The ms पुरस्यर्जमस्य.

4 MS IV, 10, 1: 144, 8, 10.

12 ? The ms आहानरात्स चिमे सत्रिण इत्या-
हारकरमुरसः केशान्प्ररोह्य पशून्पिष्ट्वाः पव-
माना दग्गलोकमभ्यर्चन्तमाशिषतेति.

5 The ms त्वा.

6 ? The ms second hand जु० (for वैजु०).

7 The ms स्तोत्रम्.

13 The sūtra is not clear. The ms वर-
कलुप्तेनो and आमिषतीति.

8 ? The sūtra is corrupt and incom-

मिथुनचारिभ्यां^१ दक्षिणापरां^२ प्रति वेदिभ्रोणि बहिर्वेदि ॥ ३६ ॥ तौ मिथुनं^३ संभवतः ॥ ३७ ॥ अग्रेण मार्जालीयं^४ शूद्रायौ चर्ममण्डले व्यायच्छेते कृष्णशुक्लसंहते कृकदावरे^५ ऽभ्यन्तरतः पार्श्वे ॥ ३८ ॥ अन्तर्वेद्यायौ बहिर्वेदि शूद्र आह—इम उद्वासीकारिण इमे दुर्भूतमकञ्जिति । इमे ऽरात्सुरिमे सुभूतमकञ्जित्याहार्यः ॥ ३९ ॥ संजित्य प्रसदस्यध्यस्यत्युपरिष्ठाच्छुक्लमवस्तात्कृकदम् ॥ ४० ॥ मार्जालीयान्ते^६ कुम्भीभ्यः^७ प्रयच्छति ॥ ४१ ॥ परियन्ति चतस्रः षडष्टौ वा दास्यश्चतुः प्रत्यृचम्—

गावः सुरभयो नित्यं गावो गुग्गुलगन्धयः ।

गावो घृतस्य मातरस्ता इह सन्तु भूयस्यः ॥

इदं मध्विदं मध्विति पादान्निघ्नन्ति ॥ ४२ ॥

ननु गावो मागीरस्य गङ्गाया उदकं पपुः ।

पपुः सरस्वत्या नद्यास्ताः प्राचीश्चोज्जगाहिरे^{११} ॥

एता वयं ब्रह्मामहे शम्याः प्रतरतामिव ।

निकीर्य तुभ्यं मध्य आकर्ष्ये काव्यो यथा ॥

यदा राघटी वदतो ग्राम्यमनिरसाकसैजनस्य ।

भद्रे मे वतँ राज्ञे राज्ञः परिक्षितः ।

कर्मग्रामो ऽवरुन्देतानड्वाँस्तप्यते वह्नँ ॥

इति ॥ ४३ ॥ परीत्य मार्जालीयं [यथार्थं गच्छ]न्ति ॥ ४४ ॥ उत्तरत-
स्तीर्थस्यै^{१२} वाशं^{१३} चर्म वर्धायोपकल्पयति ॥ ४५ ॥ दक्षिणतः संज्ञानप्रपावधाः^{१४}
क्षत्रिया रथेषु कवचिनः संनद्धा विध्यन्ति ॥ ४६ ॥ विहारं त्रिषतं^{१५} पर्यायन्ति ॥ ४७ ॥
सारथयो^{१६} भवन्ति ॥ ४८ ॥ मध्ये ग्रीवासु भसदो ऽग्रं वाँ प्रतिदिशमिषूर्नस्त्वा-
यन्ति ॥ ४९ ॥ प्राप्तानर्हन्ति ॥ ५० ॥ स्तोत्रान्ते शब्दाः शाम्यन्ति ॥ ५१ ॥ औदु-

1 The ms °वारित्यां.

ms first hand. The corrections by

2 The ms दक्षिणां परां.

the second hand are in accordance

3 ! The ms तानुमिथुनं.

with Ap.

4 The ms °शुक्ले.

13 The ms उत्तरतीर्थस्य.

5 ! The ms °चरे.

14 The ms वासं.

6 ! The ms सुरार्थप्रसदस्यध्याभ्यु०.

15 ?

7 The ms कृकदम्.

16 ! The ms त्रिसंतं.

8 The ms °न्ति.

त्रिषतं=त्रिः ?

9 The ms कुम्भीभ्यः.

17 ? The ms सारथ्यतो.

10 The ms न वै.

18 The ms ग्रीवास्वभंतो ऽग्रि वा.

11 The ms प्राचीः सचगाहिरे.

19 The ms °मिष्ट्वन०.

12 ! The last three lines are after the

म्बरं मेङ्गं होतारोदति ॥ ५२ ॥ अदुम्बरं फलकमपादमध्वर्युः ॥ ५३ ॥ तस्मिन्प्र-
तिगृणाति ॥ ५४ ॥ एकं महच्छृङ्खं परःशतं शंसति ॥ ५५ ॥ परिधानीयां संपाद्य
मध्यमैक्यग्रहानमसवनयति ॥ ५६ ॥ त्वे क्रतुमपि वृज्जन्ति विश्व इति पूर्वार्धस्य दिव्य-
देते त्रिर्भवन्त्यूमा इति दक्षिणार्धस्य स्वादोः स्वादीयः स्वादुना सृजा समित्युत्तरार्धस्यात
ऊ षु मधुना मधुनाभियोधीति पश्चार्धस्य विग्रहमुपशये पर्यासिच्य महेन्द्रेण प्रचर-
त्यतिग्राह्यश्च ॥ ५७ ॥ ग्रहान्समवनीय सर्वे भक्षयन्ति—महस्ते भक्षयामि यशस्ते
भक्षयामि स्तोमं ते भक्षयाम्यन्नाद्यं ते भक्षयामि प्रजां मे भक्षयामि प्रतिष्ठां भक्षयामीति ॥ ५८ ॥
प्रागस्तमयादहः संस्थापयन्ति ॥ ५९ ॥ सूर्यो देव इत्यस्तमिते जुहोति ॥ ६० ॥

इति द्वादशाहं [द्वितीये ऽध्याये] महाव्रतं पञ्चमं खण्डम् ॥

एकादशिन्यां प्रतिपशु यूपांश्छिन्दन्ति ॥ १ ॥ उपशयं द्वादशं पात्नीवतं
त्रयोदशम् ॥ २ ॥ एका यूपाहुतिः ॥ ३ ॥ पृथगास्वनीया ॥ ४ ॥ जोषणेन समेत्य
पर्यञ्जनेन समीयात् ॥ ५ ॥ एवं समानजातीयेन सर्वाननुक्रामति पशूँश्च ॥ ६ ॥
अग्नीषोमीयकाले यूपानुच्छ्रयत्यपि वींश्छिष्टं श्वो भूत इतरान् ॥ ७ ॥ अग्नेणाहव-
नीयं परिलिखति ॥ ८ ॥ दक्षिणमग्निष्ठान्परिलिख्योत्तरं परिलिखति ॥ ९ ॥ एतेन
धर्मेण व्यत्यासम् ॥ १० ॥ उदगपवर्गा यूपा दक्षिणापवर्गाः पशवः ॥ ११ ॥ स्फ्येन
परिलिखति ॥ १२ ॥ रथाक्षमात्राणि यूपान्तरालानि ॥ १३ ॥ तिरश्चान्तं संमि-
नोति ॥ १४ ॥ एवं संमिता भवन्ति ॥ १५ ॥ अञ्जनादि परिव्ययणान्तमग्निष्ठान्तं
संमिनोति ॥ १६ ॥ यदि श्वो भूते समानम् ॥ १७ ॥ अथ चेतूर्पूर्वद्वयञ्जनेन समे-
त्योच्छ्रयणेन समीयात् ॥ १८ ॥ समस्याग्निष्ठस्य रशने परिव्ययतीतरेषां च द्वे द्वे
॥ १९ ॥ समासे समाग्निष्ठे परिष्वत्यभि वा ता वसत्यग्निष्ठवर्जम् ॥ २० ॥ यं काम-
येत पितृलोकं ऋधुयादिति^१ ब्राह्मणव्याख्यातम् ॥ २१ ॥ दक्षिणस्मात्पक्षादक्षिणतः
प्राञ्चमुपशयं निदधाति^२—इदमहममुमामुष्यायणममुष्याः पुत्रमिन्द्रपाशेनाभिर्नस्यामीति^३
यूपं रशनयाभिर्नस्यति^४ ॥ २२ ॥ इदमहममुमामुष्यायणममुष्याः पुत्रमिन्द्रवज्रेणाभिर्निद-
धामीति^५ यूपान् स्वरुणाभिर्निदधाति ॥ २३ ॥ तूष्णीमनभिचरतः ॥ २४ ॥ समान्मि-

1 ? The ms परशस्त्राव first hand, प्रशास्त्रा second hand.

2 Hopelessly corrupt.

3 The ms विद्वयहमु० first hand, विग्राहमु० second hand.

4 The ms ०क्षिन्वन्ति.

5 ?

6 The ms चा०.

7 The ms यूपान्तराणी.

8 ? The ms नेतृ०.

9 The sūtra is unintelligible.

10 MS IV. 7. 9: 105. 8 sqq.

11 The ms प्राञ्चमुत्तरयतिदधाति.

12 We expect the present tense and not the future. Cp the mantra in the following sūtra.

13 MS IV. 7. 9: 106. 3.

तुयात्प्रतिष्ठाकामस्य ॥ २५ ॥ त्रीन्मध्यतः समान्पशुकामस्य ॥ २६ ॥ व्यतिषजे-
दितरान् ॥ २७ ॥ अग्निष्टं वर्षिष्ठमिन्द्रियकामस्य ग्रहशेषाँ संमिनोति ॥ २८ ॥ यौ
ताभ्यामनन्तरौ तावग्निष्टस्य समौ ॥ २९ ॥ पद्यंतानात्संमिनोत्यग्निष्टाँ हसीयस
इतरान् यदि कामयेत [विद क्षत्रादो]जीयसी स्यादबलीयः क्षत्रमिति ये दक्षि-
णतो ऽग्निष्टात्तान्वर्षीयसः कुर्यात् ॥ ३० ॥ उन्नताँ संमिनोति ॥ ३१ ॥ आश्विनं
गृहीत्वा यूपान्नाद्यग्निष्टदैवं दायँ रशने द्वे द्वे समे एकैकं^५ परिवीय कृष्ण-
शीर्षमाग्नेयमग्निष्टे मेवी^६ सारस्वतीमुत्तरस्मिन्सौम्यं बभ्रुं दक्षिणस्मिन् ॥ ३२ ॥
व्यतिषजेदितरान् ॥ ३३ ॥ श्यामः पौष्णः शितिपृष्ठो बार्हस्पत्यः पिशङ्गो वैश्वदेवो
वृष्णिरैन्द्रः कल्माषो मारुतः संहित पेन्द्राग्नो ऽधोरामः सावित्रः पेतवो वारुणः
॥ ३४ ॥ वारुणं दक्षिणार्ध्यम् ॥ ३५ ॥ उपशयाय पशुं निर्दिशत्यारण्यम् ॥ ३६ ॥
सगलस्ते ऽयं पशुरिति वा ॥ ३७ ॥ यं द्विष्यात्तं ब्रूयादसौ ते पशुरिति^७ ॥ ३८ ॥ षाम-
त्राहे मित्राहे द्वयोर्द्विषद्बहुषु बहुवती^८ ॥ ३९ ॥ अमुमिति यत्र स्यात्तत्र बहुत्वं
निगमयेत् ॥ ४० ॥ ये पश्वभिधायिनः शब्दाः पश्वङ्गान्युभिपताँ पिता माता
भ्राता सखेति व्यूहति^९ ॥ ४१ ॥ हविर्बर्हिर्वाङ्मनः प्राणश्चक्षुः श्रोत्रं त्वगसुरुन्मेति^{१०}
॥ ४२ ॥ अपाकरणौ द्वौ दर्भावेका शाखा ॥ ४३ ॥ प्रतिपशु शस्त्रं वपाश्रपणी
॥ ४४ ॥ सर्वानन्वारभ्य शामित्रं नयन्ति प्रतिपश्वध्वर्यवो ऽन्वारम्भेण वपाश्चरणे
वपाश्रपणे च सक्तुदादित्योपस्थानं प्रव्रजनंमन्त्रश्च ॥ ४५ ॥ एकव्यं^{११} पाशाननुग्रह-
रति तृणाग्राणि वपाश्रपणीः स्वरूँश्च ॥ ४६ ॥ एकः पशुपुरोडाशः समानदेवतेषु
प्रतिपशु नानादेवतेषु ॥ ४७ ॥ आवर्तते मनोता ॥ ४८ ॥ एकादश जुहुरुपाद्या-
वदानेनानुक्रम्य चरणेनानुक्रामति ॥ ४९ ॥ यद्येका जुहूर्भवति प्रतिदेवतं पशुभिः
प्रचरति ॥ ५० ॥ एकस्मिन्नर्धर्चैर्वर्षेणाँ याज्यायाँ वसाहोमं जुहोति ॥ ५१ ॥ समा
सिच्य दिग्धोमम् ॥ ५२ ॥ ततो वनेप्त्वा^{१२} ॥ ५३ ॥ गुदादीनां जाघनीनां सर्वेषां
प्रधानम् ॥ ५४ ॥ अनुबन्ध्याया हुतायाँ वपायामग्रेण शालामुखीयं प्राग्वशे पाद्वी-
वतै^{१३} संमिनोति ॥ ५५ ॥ पौर्णमासिकी वेदिः ॥ ५६ ॥ पाशुकान्याज्यानि ॥ ५७ ॥
अधोनाभिमचषालम् ॥ ५८ ॥ अनवस्तीर्णो यूपवटः ॥ ५९ ॥ तस्मिन्साण्डं

1 Based on MS IV, 7, 9: 105, 6.

2 †

3 The ms तामग्निष्टोमस्य.

4 The sentence is corrupt,

5 MS ib 106. 2.

6 This might refer to the mantra in
MS I, 2. 15: 24, 12 sqq.

7 The ms प्रवृषण०.

8 † The ms ०र्ध्वेषाँ प्राया.

9 † The ms वनिष्टत्या.

10 The ms पत्नीवतं.

11 The ms सपौर्यमा०. Cp Mān V, 2.

12, 35 दार्शिकी वेदिः.

त्वाष्ट्रं सकलमुपाकरोति ॥ ६० ॥ अवेदनवेलायां त्वष्टारं वनस्पतिं चावाहयति
पर्यग्निकृतमुत्सृज्य यावन्ति पशोरवदानानि तावत्कृत्व आज्यस्यावदायाग्रैर्षं
त्वष्टारं वनस्पतिं च यजति ॥ ६१ ॥ अपि वा पर्यग्निकरणान्तं करोति ॥ ६२ ॥

इति द्वादशाहे [द्वितीये ऽध्याये] एकादशिनीयं षष्ठं खण्डम् ॥

सौत्रामणिं^१ सोमवामिनः सोमाभिव्यजनस्य राजसूयेनाभिषिषिचा-
नस्य^२ भूतिकामस्य ज्योगामयाविनो ऽन्नाद्यकामस्य पशुकामस्य भ्रातृव्यवतो^३
ऽभिष्यमानस्य वा ॥ १ ॥ सीसेन क्लीबाच्छुष्पाणि कृष्णेन तसरपदमणं^४ सोम-
विक्रयिणो^५ वा [क्रीणाति] ॥ २ ॥ गार्हपत्य ओदनं^६ श्रपयित्वा लाजान्संसृज्या
तोकमं नम्रदुर्लाजा मासरमिति^७ ॥ ३ ॥ स्वाद्वीं त्वा स्वादुनेति^८ शष्पैः सुरां^९ संसृजति ॥ ४ ॥
सोमो ऽस्य अश्विभ्यां पचस्वेति^{१०} ककुभ्यां^{११} समवदधाति ॥ ५ ॥ तिस्रो रात्रीः संहिता
वसति ॥ ६ ॥ तिसृणां^{१२} पारे पशुबन्धः ॥ ७ ॥ प्रणीते ऽग्नौ दक्षिणतो ऽग्नेर्दक्षिण-
स्मिन्वेद्यंसे प्रणयत्यपि वा पर्यग्निकरणान्तं कृत्वा तदेवोल्मुकमुपसमादध्यात्
॥ ८ ॥ तस्य शेषं पशुश्रपणं हरेयुः ॥ ९ ॥ सन्नेष्वाज्येषु सुरामभ्युदानयन्ति
॥ १० ॥ ब्राह्मणस्य मूर्धन्संदायित्वा द्रोणे वालं वितत्य सुरामतिपावयति—
पुनातु ते परिश्रुतमिति^{१३} ॥ ११ ॥ प्रत्यक्सोमं^{१४} इति सोमातिपवितस्य ॥ १२ ॥ अग्नेण
दक्षिणाग्निं^{१५} सिकतानां खरः ॥ १३ ॥ तस्मिन्पालाशमाश्वत्थमौदुम्बरं नैयग्रो-
धमिति पात्राणि ॥ १४ ॥ तेषु कुविदङ्गेति^{१६} सुराग्रहान्गृह्णात्युपयामगृहीतो ऽस्यच्छिद्रं
त्वाच्छिद्रेणेत्याश्विनं गृहीत्वा कुवलसक्तुभिः श्रीणाति^{१७} ॥ १५ ॥ सिंहाघध्वर्युर्ध्या-
यति ॥ १६ ॥ सारस्वतं द्वितीयं प्रतिप्रस्थाता ॥ १७ ॥ कर्कन्धुसक्तुभिर्व्याघ्र-
लोमैर्ध्वं श्रीणाति ॥ १८ ॥ व्याघ्रौ प्रतिप्रस्थाता ध्यायति ॥ १९ ॥ इन्द्राय सुत्राम्णे
तृतीयं यजमानः ॥ २० ॥ [बदरसक्तुभिः श्रीणाति ॥ २१ ॥ वृकौ यजमानो ध्यायति
॥ २२ ॥] एष ते योनिरमुष्मै त्वेत्यायतने यथास्थानं सादयति ॥ २३ ॥ यूपं संमीय
पशुनुपाकरोत्याश्विनमजं सारस्वतीं मेर्षमैन्द्रं वृषभं वृष्णिं [वा] ॥ २४ ॥
गार्हस्पत्यं चतुर्थं^{१८} सोमातिपवितस्य ॥ २५ ॥ इन्द्राय सुत्राम्ण एकादशकपालः

1 The ms शकल°.

2 1

3 The ms °भिषिचानस्य.

4 The ms °वधोतो (for °वतो).

5-1 The ms रथपक्षत.

6 1 The ms °विक्रिया first hand, °विक-
यिणा second hand.

7 The sūtra is not perfectly intelligi-

ble. Cp Ap XIX. 5. 7-11.

8 MS II. 3. 8.

9 The ms स्तुरां.

10 The ms °न्च्छा°.

11 The ms स्तुराति.

12 व्याघ्रलोमैश्च is not based on the Sam-
hitā, and may be an interpolation.

सवित्रे ऽष्टाकपालो वारुणो यवमयश्चरुरिति^१ पशुपुरोडाशाभिरुप्य ग्रहैः प्रचरति
 ॥ २६ ॥ आश्विनमध्वर्युरादत्ते सारस्वतं प्रतिप्रस्थातैन्द्रं यजमानः ॥ २७ ॥
 अश्विभ्यां सरस्वत्या इन्द्राय सुत्राम्णो सोमानामनुब्रूहि ॥ अश्विभ्यां सरस्वत्या इन्द्राय सुत्राम्णो
 सोमान्प्रस्थितान्प्रेष्येति संप्रेष्यति ॥ २८ ॥ वषट्कृतानुवषट्कृते हुत्वाभिषेकाभि-
 ग्रहणादि^२ पशूनां च वसया क्षत्रस्य योनिरसीति^३ सार्येण धिमास्तमाँसन्दीमास्तीर्य
 दक्षिणत आहवनीयस्य निदधाति—स्योनामि सुषदेति^४ ॥ २९ ॥ सुषदामासीदेत्यारो-
 हन्तमनुमन्त्रयते ॥ ३० ॥ निषसाद धृतवर्तं इति रूढार्यं व्याघ्रविष्टदिवेति^५ चाभि-
 षिच्यमानं^६ साम गायत्यैन्द्रयां बृहत्यार्म—सँश्रवसे विश्रवसे सत्यश्रवसे श्रवस इति ।
 निधनमुपयन्ति ॥ ३१ ॥ साम गायति द्विर्वा स्वाहाकरोति ॥ ३२ ॥ देवस्य त्वेत्यं-
 भिषेकमादाय त्रया देवाँ इति यजमानमीक्षमाणो जुहोति ॥ ३३ ॥ प्रथमास्त्वा द्वितीयै-
 रित्यंभिषिञ्चति ॥ ३४ ॥ भूः स्वाहेत्याहवनीय आहुतिं जुहोति यथा राजसूये
 ॥ ३५ ॥ शिरो मे श्रीरिति^७ यथारूपं गात्राणि संमृशति ॥ ३६ ॥ लोमानि प्रयतिरिति^८
 पूर्णाहुतिं जुहोति ॥ ३७ ॥ जङ्घाभ्यां पद्भ्यामित्यंबरोहति ॥ ३८ ॥ द्वात्रिंशतं गा
 ददाति वडवाँश्च सकिशोरान् ॥ ३९ ॥ यदेवा देवेहेडनमिति^९ तिसृभिरवभृथमेप्यन्ना-
 हुतिं जुहोति ॥ ४० ॥ धात्रो धाम्नः^{१०} ॥ यद्ग्रामं इति मार्जयते ॥ ४१ ॥ पवित्रमसीत्यं-
 वभृथे क्षात्वोद्वयं तमसस्परीत्यादित्यमुपस्थायापो अयान्वचारिषमिति^{११} समिध आह-
 रन्ति ॥ ४२ ॥ एषो ऽस्येधिषीमहीति^{१२} समिदाधानः ॥ ४३ ॥ समावृतदिति^{१३} पूर्णाहुतिं
 जुहोति ॥ ४४ ॥

यदापिषे मातरं पुत्रः प्रमुदितो धयन् ।

एतत्ते अमे अन्तु[णो भवाम्यहतौ पितरौ मया ॥]

सुरावन्तमित्युत्तरस्मिन्नग्नौ पयोग्रहान्जुहोति ॥ ४५ ॥ यस्ते रसं इति दक्षिण-
 स्मिन्सुराग्रहान् ॥ ४६ ॥ समवनीयाध्वर्युः प्रतिप्रस्थाताग्नीध्र इत्याश्विनं भक्ष-
 यन्ति ब्रह्मा होता मैत्रावरुण इति सारस्वतमैन्द्रं यजमानः ॥ ४७ ॥ यमश्विना
 नमुचेरिति^{१४} पयोग्रहान्भक्षयन्ति ॥ ४८ ॥ यदत्र शिष्टमिति^{१५} सुराग्रहान्समवनीय

1 The ms यवमयश्चरुरैन्द्र एकादशकपाल इति. 8 ? To be emended to ० माने ?

2 ? The ms ०ग्रहणाभि.

9 ? Tho ms एन्द्रया बृहस्पत्या.

3 MS II. 6. 9: 69. 3.

10 MS III. 11. 8.

4 ?

11 MS III. 11. 10.

5 MS II. 6. 12: 71. 10, 11.

12 MS II. 12. 5: 149. 12.

6 The ms रूढार्या first hand, रूढाय second hand.

13 MS I. 3. 39.

14 MS III. 11. 10: 157. 13.

7 ? Perhaps the original was some-

15 MS III. 11. 7.

thing like व्याघ्रवर्म विवेष्टयति.

दक्षिणस्मादग्नेर्दक्षिणा त्रीनङ्गारानुदूह्य सुचर्याभिजुहोति—पितृभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नमः ॥ पितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नमः ॥ प्रपितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नम इति ॥४६॥
 अक्षैन्पितरः ॥ अमीमदन्त पितरः^१ ॥ पितरः शुन्धध्वमित्यपो निनयति ॥ ५० ॥ तेन धर्मेण सुराँ विक्षारयति बालमन्तर्धायोर्णासूत्रं [वा]—त्वं सोम प्रचिकित^२ इति द्वादश पुनन्तु मा पितर^३ इति द्वादश चतस्रो ऽन्यासांतश्रोण्यासाँ^४ व्यत्यासमृत्विजः सर्वे स्रवन्तीमनुमन्त्रयन्ते ॥ ५१ ॥ पेन्द्रस्यावदानैः प्रथमं प्रचरति जघन्यमाश्विनस्य ॥ ५२ ॥ पशुपुरोडाशैः प्रचर्य पशुभिः प्रचरति ॥ ५३ ॥ पुरस्तात्स्विष्टकृतो रसं जुहोति द्वात्रिंशता शृक्शफैः ससिन तन्त्रमिति^५ षोडश द्वयोर्द्विग्राहैमेकैकं वा जुहोति ॥ ५४ ॥ हुत्वा पात्र्याँ संपातानवनयति ॥ ५५ ॥ अभिरोति^६ संस्कृतामन्वहं—परीतो पिबता सुतमिति^७ पयसा परिषिञ्चत्येकस्या दुग्धेन प्रथमायाँ व्युष्टायाँ^८ द्वयोर्द्वितीयस्याम् ॥ ५६ ॥ [अदित्यै घृते चरु]रैन्द्रश्च प्रथमं^९ व्युदानयति ॥ ५७ ॥ न मूर्धनि सादयति ॥ ५८ ॥ तेन धर्मेण सुरामतिपाव्य ब्रह्म चत्रमित्यूर्णासूत्रेण पयो ऽतिपावयति ॥ ५९ ॥ तथावेक्षते^{१०} ॥ ६० ॥ द्वे द्वे वायव्ये ॥ ६१ ॥ तेषु कुविदङ्गेति^{११} पयोग्रहान्गृह्णाति—उपयामगृहीतो ऽस्यच्छिद्रां त्वाङ्घ्रिद्रेणेति^{१२} यथादेवतम् ॥ ६२ ॥ ब्रीहिसक्तुभिराश्विनं श्रीणाति यवसक्तुभिः सारस्वतं गोधूमसक्तुभिरैन्द्रं^{१३} श्यामाकसक्तुभिरुपवाकसक्तुभिरितरान् ॥ ६३ ॥ इयेनपत्रेण परिमार्जनम् ॥ ६४ ॥ एष ते योनिस्तेजसे त्वेति प्रथमं सादयति वीर्याय त्वेति द्वितीयं बलाय त्वेति तृतीयम् ॥ ६५ ॥ नाना हि वामिति^{१४} सुराग्रहान्गृह्णाति—उपयामगृहीतो ऽस्याश्विनं तेज इति प्रथमं सारस्वतं वीर्यमिति द्वितीयमैन्द्रं बलमिति तृतीयम् ॥ ६६ ॥ एष ते योनिर्मोदाय त्वेति प्रथमं सादयत्यानन्दाय त्वेति द्वितीयं महिषे त्वेति तृतीयम् ॥ ६७ ॥ सोमो राजेत्यनुवाकेन ग्रहानुपतिष्ठते ॥ ६८ ॥ ते पशवो बार्हस्पत्यवर्जम् ॥ ६९ ॥ त्वग्रस्थाश्विनो^{१५} ऽजः ॥ ७० ॥ ते पशुपुरोडाशाः ॥ ७१ ॥ ते ग्रहैः प्रचरन्ति द्वाभ्यां द्वाभ्यामेकैकः ॥ ७२ ॥ समानः संप्रैषः ॥ ७३ ॥

1 The ms अवत्र first hand, अवर्त्यः second hand (for अचन्).

2 MS I. 10, 3: 143. 3.

3 MS IV. 10. 6: 156. 6.

4 MS III. 11. 10: 155. 6.

5 ?

6 MS III. 11. 9: 153. 1.

7 ? विग्राहं (for द्वयोर्द्विग्राहं) ?

8 ? सुराँ संस्करोति ?

9 MS III. 11. 7: 149. 18.

10 In place of व्युष्टायाँ the ms has शूला-यामदित्यै घृते चरु.

11 MS ib 150. 10.

12 ? The ms वेक्षे.

13 MS II. 3. 8.

14 The ms first hand adds सप्यसक्तुभिः.

15 MS III. 11. 6: 148. 9.

[आश्विनस्य^१ सारस्वतेन यजति सारस्वतीमैन्द्रस्याश्विनेन ॥ ७४ ॥ समवनीय होताध्वर्युः परिक्रीतौ यदत्र शिष्टमिति^२ भक्षयतः ॥ ७५ ॥ यदि न भक्षयतां द्वे क्षुती^३ इति बल्मीकवपायामवनयेदग्नौ विक्षारयेत् ब्राह्मणो वा प्राञ्जीयार्घजमानो वा स्वयं भक्षयेत् ॥ ७६ ॥ ये^४ भक्षयन्त^५ इति तिसृभिस्तिष्ठ आहुतीर्जुहोति ॥ ७७ ॥ कुम्भीं^६ शतातृणामध्यधि दक्षिणमग्निं कृत्वा तस्यां सुरां^७ विक्षारयति [हिरण्य]-मन्तर्घाय ॥ ७८ ॥ त्वं सोम प्रचिकित^८ इति तासां तिसृभिस्तिष्ठभिरेकैको ऽनुमन्त्रयते पुरस्तादध्वर्युर्दक्षिणतो ब्रह्मा पश्चाद्धेतोत्तरत आग्नीध्रः ॥ ७९ ॥ पितरो मादयन्तां [व्यशेम देवहितं] यदायुरिति सर्वे स्रवन्तीमनुमन्त्रयन्ते ॥ ८० ॥ ऐन्द्रस्यावदानैः प्रथमं चरति जघन्यमाश्विनस्य ॥ ८१ ॥ पशुभिः प्रचर्य पशुपुरोडाशैः प्रचरति ॥ ८२ ॥ सहस्विष्टकृदिदं पशूनां पशुपुरोडाशानां च ॥ ८३ ॥ ऋषभो दक्षिणा स्रुत्वरी च वडबा ॥ ८४ ॥ संस्थिते मासरैः शूलैर्ध्वावभृथं यन्ति यथा वरुणप्रघासेषु ॥ ८५ ॥ मासराणि पुरोडाशस्थाने ॥ ८६ ॥ चरुणा प्रचर्य हृदय-शूलानुपचरन्ति^९ ॥ ८७ ॥

इति द्वादशहो [द्वितीये ऽध्याये] सौत्रामण्यां सप्तमं खण्डम् ॥

कौकिल्यां ते कामा ये पूर्वस्यामन्ये च तेजस्कामस्य वीर्यकामस्य बल-
कामस्य नर्याणि त्रीणि ॥ १ ॥ तेन धर्मेण सुरां संस्क...॥ २ ॥

[यदापिपेय मातरं पुत्रः प्रमुदितो धयन् ।

एतत्ते अग्ने अन्तु]णो भवाम्यहतौ पितरौ मया ॥

अन्तुणो देवानामन्तुणः पितृणां मनुष्याणामन्तुणो भवामि यदक्षवृत्तं संस्करादीष्टं सर्व-
स्मादन्तुणो भवामीति हुत्वेष्टिं निर्वपति ॥ ३ ॥ अदित्यै घृते चरुः ॥ ४ ॥ संस्थिता-
यामिन्द्राय वयोधसे पशुर्ध्वषभो दक्षिणा धेनुरदित्यां ॥ ५ ॥ वत्सं पूर्वस्यां ददाति
मातरमुत्तरस्याम् ॥ ६ ॥ प्रथमो ऽनुवाकः प्रथमस्य पशुबन्धस्याग्नीः ॥ ७ ॥
आ वर्षणिप्र^१ इति षड्वर्चं^२ याज्यानुवाक्याः ॥ ८ ॥ द्वितीयो ऽनुवाकः प्रयाजप्रेषाः
॥ ९ ॥ तृतीय आग्नीः ॥ १० ॥ चतुर्थस्य तिष्ठो वपायास्तिष्ठः पशुपुरोडाशानाम्
॥ ११ ॥ तासां प्रथमामनूच्य मध्यमया यजेन्मध्यमामनूच्योत्तमया यजेदुत्तमा-

1 1

2 MS II. 3. 8.

3-3 1 The ms ० यक्षमाणो वारं कयत्यत्रेव.

4 The ms क्षुचौ first hand, क्षुचा second hand.

5 MS IV. 10. 6: 156. 6.

6 The ms संस्थिते मासरै स्थलैः स्वा० first

hand, संस्थिते मासरैश्शूलैः स्वा० second hand.

7 1 The ms चरुषे प्ररुषे प्रचर्यतीरहृदयशूलानुपचर्यति.

8 The sūtra is corrupt.

9 MS IV. 14. 8: 248. 9.

मनूच्य प्रथमया यजेदिति व्यतिषजेत् ॥ १२ ॥ अवदानेषु सप्तमः ॥ १३ ॥ ग्रह-
णामनुवाक्या उत्तरः प्रैषा उत्तरा याज्योत्तरास्तिस्रो ऽवदानानामुत्तमः स्विष्ट-
कृतः पञ्चमो ऽनुयाजप्रैषा वायोधसस्य कवाद्वायो वसां प्रैषानधीमहि^१ ॥ १४ ॥
तस्योत्तमस्त्वाप्रीरुत्तमो याज्यानुवाक्या उत्तमो याज्यानुवाक्या ॥ १५ ॥

इति द्वादशाहे [द्वितीये ऽध्याये] अष्टमं खण्डम् ॥

समाप्तं द्वादशाहम् ॥

इति द्वितीयो^२ ऽध्यायः^३ ॥

1 The sūtra is corrupt.

2 The ms तृतीयो.

3 The ms adds समाप्तः

राज्ञो राजसूयः ॥ १ ॥ अग्निष्टोमेनेष्ट्वा चैत्र्यां पौर्णमास्यां सप्तरात्रस्य
पुरस्तादिष्टिं निर्वपति ॥ २ ॥ अनुमत्या अष्टाकपालं निर्वपति ॥ ३ ॥ ये प्रत्यञ्चः
शम्यामतिशीयन्ते तत्रैर्ऋतमेककपालम् ॥ ४ ॥ उभौ सह ऋतौ कुर्वन्ति ॥ ५ ॥
नैर्ऋतेन पूर्वेण प्रचरन्ति ॥ ६ ॥ वीहि स्वाहाहुतिं जुषाणं इति गार्हपत्ये हुत्वा दक्षिणा
परेत्य स्वकृत इरिण एकोल्मुकं निधाय विस्त्रंसिकायाः काण्डाभ्यां नैर्ऋतं जुहो-
त्यङ्गुष्ठाभ्यां वा—जुषाणां निर्ऋतिर्वेतु स्वाहेति ॥ ७ ॥ वासः कृष्णं भिन्नान्तं दक्षिणां
॥ ८ ॥ स्वाहा नमो य इदं चकारेति गार्हपत्ये हुत्वानुमतेन प्रचरन्ति ॥ ९ ॥ धेनुर्दक्षिणा
॥ १० ॥ अथ य उदञ्चः शम्यामतिशीयन्ते तानुदङ् परेत्य वल्मीकवपामुद्गज्य
शुक्त्याभिजुहोति—इदमहममुष्यामुष्यायणस्य क्षेत्रियमवयज इति ॥ ११ ॥ तेनैर्व लोष्टे-
नापिदधाति—इदमहममुष्यामुष्यायणस्य क्षेत्रियमपिदधामाति ॥ १२ ॥ श्वो भूत आदि-
त्येभ्यो भुवद्वद्भ्य इति घृते चरुः ॥ १३ ॥ पञ्चाग्रायणषष्ठ्यै सरस्वत्यै चरुः सरस्वते
द्वादशकपाल इति मिथुनौ गावौ दक्षिणा ॥ १४ ॥ सँवत्सरं चातुर्मास्यैर्यथाविहि-
तमिष्ट्वेन्द्रतुरीयेण यजेत ॥ १५ ॥ सायं पञ्चेध्मीयेन ॥ १६ ॥ अंषां न्ययनादपामा-
र्गानाहरन्ति ॥ १७ ॥ तान्सक्लृन्कृत्वा दक्षिणा परेत्य स्वकृत इरिण एकोल्मुकं
निधाय पर्णमयेन खुवेण जुहोति—देवस्य त्वेति ॥ १८ ॥ हतं रक्षो ऽवधिष्म रक्ष इति
हुत्वानुनिगदति ॥ १९ ॥ वासो दक्षिणा ॥ २० ॥ आहवनीयं चतुर्धा प्रतिदिशं
व्यूहति मध्ये पञ्चमम् ॥ २१ ॥ ये देवाः पुरःसर्द इति पर्यायैर्जुहोति मध्ये पञ्चमेन
॥ २२ ॥ इदमहं रक्षो ऽभिसमूहामीति समूहामये पुरःसर्दे स्वाहेति पर्यायैः प्रदक्षिणं जुहोति
मध्ये च ॥ २३ ॥ रथः पञ्चवाही दक्षिणी ॥ २४ ॥ आभिरिष्टिभिर्यजेते ऽनुमत्यै चरु-

1 Sūtras 3-6 are from MS II. 6, 1: 6 ?

64. 1-2.

7 ? The ms पंचाग्रहयणः षष्ठ्यै.

2 The ms वीहि स्वाहे जुषाणेति.

8-8 Identical with MS II, 6, 3: 64.

3 Cp MS ib 3-4

18 sqq.

4 Identical with MS ib 4-5.

9 MS II, 6, 3.

5-5 MS ib 5-9,

10 Identical with MS ib 65. 13-14,

रिति' पञ्च देविकाहवीँषि ॥ २५ ॥ मध्ये चरुं^१ धात्रे निर्वपत्यन्ते वा ॥ २६ ॥
 पशुकामं याजयेदिति^२ ब्राह्मणव्याख्यातम् ॥ २७ ॥ अन्तराणि त्रीणि सह हवीँषि
 पूर्वं त्रिषँयुक्तम् ॥ २८ ॥ अन्तराणि त्रीणि द्वितीयम् ॥ २९ ॥ अग्नीषोमीय एका-
 दशकपाल [इन्द्रासोमीय एकादशकपालः] सौम्यश्चरुर्बभ्रुर्दक्षिणेति तृतीयम्
 ॥ ३० ॥ तैरिष्ट्वाग्नेये वैश्वानराय द्वादशकपालो वारुणश्च यवमयश्चरुः प्रादेश-
 मात्रः ॥ ३१ ॥ हिरण्यमश्वश्च दक्षिणौ ॥ ३२ ॥ यो ज्योगामयावी बभ्येत^३ ॥ ३३ ॥
 बार्हस्पत्यश्चरुर्ब्रह्मणो गृहं इत्येकादशं रत्निहवीँषि ॥ ३४ ॥ महिष्या गृहे प्रचर्य^४ भाग-
 श्चरुर्वसिन्यां गृहे विचित्तगर्भां पष्ठौही दक्षिणा ॥ ३५ ॥ नैऋतश्चरुर्निर्विष्टतानां
 त्वार्याद्यां परिवंचतायां गृहे ऽङ्गुष्ठपर्वमात्रं श्रपयित्वा स्वकृत इरिणे प्रदरे वा
 जुहोति ॥ ३६ ॥ भागधातिकं भागदुग्धमित्थाचक्षते ॥ ३७ ॥ तस्य गृहे प्रचर्याचने
 स्वाहेति छाणुश्चेत्यर्थं गृहे जुहोति ॥ ३८ ॥ यथासमास्नातमितरैर्नाममन्त्रैः प्रचरति^५
 ॥ ३९ ॥ इन्द्रायहोमुचै इति द्विविधे ॥ ४० ॥ मैत्राबार्हस्पत्यमभिषेचनीयस्य दीक्ष-
 णीर्यौ ॥ ४१ ॥ स्वयँरुग्णाया अश्वत्थशाखायाः पात्रं भवति^६ ॥ ४२ ॥ तस्मिन्श्वेता-
 याः श्वेतवत्साया दुग्धं भवति ॥ ४३ ॥^७ तत्स्वयं मूर्च्छति ॥ ४४ ॥ स्वयं मथ्यते
 ॥ ४५ ॥ स्वयँविलीनमाज्यं भवति^८ ॥ ४६ ॥ अर्घ्यं^९ वेद्याः कुर्वन्त्यर्घ्यं^{१०} स्वयंकृतम्
 ॥ ४७ ॥ अर्घ्यं बर्हिषो दात्यर्घ्यं^{११} स्वयंदिनम् ॥ ४८ ॥ अर्घ्यमिध्मस्य छिनत्यर्घ्यं^{१२}
 स्वयमावपनम् ॥ ४९ ॥ मित्राय जुष्टं बृहस्पतये जुष्टमिति निर्वपन्ति^{१३} ॥ ५० ॥ ये^{१४} क्षोदि-
 ष्ठास्तएडुलास्तं बार्हस्पत्यं चरुं शृतं कुर्वन्ति ॥ ५१ ॥ तत्र तत्पात्रमपिधायाज्य-
 मासिच्य ये स्थविष्ठास्तएडुलास्तानावपन्ति ॥ ५२ ॥ उभौ सह शृतौ कुर्वन्ति^{१५}
 ॥ ५३ ॥ मैत्रानुत्तराधरौ श्रपयन्ति ॥ ५४ ॥^{१६} मैत्रेण पूर्वेण प्रचरन्ति ॥ ५५ ॥ अश्वो
 मैत्रस्य दक्षिणा शितिपृष्ठो बार्हस्पत्यस्य सा वा श्वेता श्वेतवत्सा ॥ ५६ ॥ यस्य

1 MS II, 6. 4: 65. 15

2 The ms चरुणा.

3 MS IV, 3. 5: 44. 8

4 The ms दक्षिणतो.

5 ? Cp MS IV, 3. 7. 46. 18.

6 MS II, 3. 8: 47. 6-7.

7 The ms इत्येका द्वादश.

8 ?

9 ? The ms second hand परिवाताया.

10 The ms first hand भागदुग्धमिति०.

11 ? Cp. Āp XVIII. 10. 25 पालाकलस्य.

12 The ms प्रचर्यरति first hand, प्रचर्य चरति
second hand.

13 MS II, 6. 6. 66. 14.

14 The ms. व्या.

15 The sūtra is identical with MS ib 15.

16-16 Identical with MS ib 67. 1-2.

17 Cp MS ib 2.

18-18 Identical with MS ib 2-4.

19 Probably मैत्रान् is to be struck off.

Cp Āp XVIII, 11. 19.

20-20 Identical with MS ib 5.

राष्ट्रं शिथिरमिव स्यात्तमेतेन याजयेन्मैत्रावाहस्पत्येन^१ ॥ ५७ ॥ पयसि वा सह
मैत्रावरुणीमामिक्षां संस्कुर्वन्ति ॥ ५८ ॥ सारस्वत्यो वसतीवर्यो भार्गवो होता
दशपेये^२ ॥ ५९ ॥ अग्नीषोमीयस्य पुरोडाशमन्वमये गृहपतय^३ इत्यष्टौ देवस्वो^४ हवी^५षि
निर्वपति सर्वपृष्ठां^६ चाग्रे गायत्रायेति दशहविषम् ॥ ६० ॥

इति राजसूये [तृतीये ऽध्याये] प्रथमं खण्डम् ॥

पुरस्तात्स्विष्टकृतः सविता त्वा प्रसवानामिति^१ हस्तमन्वारभ्य जपत्यमुष्याः
पुत्रमिति^२ यस्याः पुत्रो भवत्यमुष्यां विशीति^३ यस्या विशो राजा भवति ॥ १ ॥
अत्रैवावेदनु क्रमक्रमणमनु मन्त्रानित्यधीयते ॥ २ ॥ उक्थ्यो ऽभिषेचनीयसंस्था
॥ ३ ॥ माध्यन्दिनीयान्सवनीयाननु मारुतमेकविंशतिकपालं निर्वपति ॥ ४ ॥
शुक्रज्योतिश्चेति^४ पर्यायैः कपालान्युपदधाति ॥ ५ ॥ द्वात्रिंशत् सहस्राणि चतु-
स्त्रिंशतमयुतं वा ददाति^५ ॥ ६ ॥ माहेन्द्रकाल आग्नीध्रे^६ पवित्राणि गृह्णाति ॥ ७ ॥
देवीरापो अपां नपादित्यपो ऽभिजुहोति ॥ ८ ॥ उत्तरोत्तरैः पर्यायैर्होमप्रहाणि
सर्वत्र ॥ ९ ॥ श्वोर्मिरसीति^७ प्र[तीप]सारणीनाम् ॥ १० ॥ वृषसेनो ऽसीत्येन्वीपसारणी-
नाम् ॥ ११ ॥ अपां पतिरसीति^८ नदस्य^९ ॥ १२ ॥ अग्रहावरीः स्येत्यनुपदासीनां स्याव-
राणाम् ॥ १३ ॥ परिवाहिणीः स्येति^{१०} नीवाहस्यं ॥ १४ ॥ ओजस्विनीः स्येत्यतीर्थे प्रव-
हन्तीनाम् ॥ १५ ॥ मान्दाः स्येति^{११} कूप्यानाम् ॥ १६ ॥ व्रजक्षितः स्येति^{१२} स्थावरा-
णाम् ॥ १७ ॥ सूर्यवर्चसः स्येति^{१३} या आतपति वर्षति^{१४} ॥ १८ ॥ सूर्यत्वचसः स्येति^{१५}
यासु परिदृश्यते^{१६} ॥ १९ ॥ मरुतामोजः स्येत्यपृष्ठे^{१७} ॥ २० ॥ वशाः स्येति^{१८} पुष्पाणाम्^{१९}
॥ २१ ॥ शकरीः स्येति^{२०} गोमूत्रस्य ॥ २२ ॥ विश्वमृतः स्येति^{२१} पयसः ॥ २३ ॥ जनमृतं
इति घृतस्य ॥ २४ ॥ अपामोषधीनामिति^{२२} मधुनः ॥ २५ ॥ षोडश गृहीत्वा देवीरापो

1 Identical with MS IV. 3. 9: 48, 18. hand. Cp Āp XVIII. 12, 14.

2 The ms दशपेये देवा first hand, 10 MS II. 6, 7.

दशपेये अर्वाग् second hand.

3 MS II. 6, 6.

4 ! The ms देवस्थो first hand, देविका second hand.

5 ! The ms सर्वपृष्ठपा.

6 The ms सह०.

7 !

8 The ms ०शतसंपूर्तं वा दधाति.

9 ! The ms ०प्र first hand, ०ध्रः second

11 The ms तदस्य first hand, समुद्रियाणां second hand.

12 Cp MS IV. 4, 1: 50, 13.

13 The ms ०दृश्यते first hand, यासु रूपाणि परिदृश्यन्ते second hand (after Āp XVIII. 13, 11).

14 The ms पुष्पाणाम्. So also MS ib 51, 1, which is to be similarly emended.

मधुमतीरिति^१ सँसृजति ॥ २६ ॥ अनाष्टाः सीदतेत्यन्तरा होतुर्धिष्यं ब्राह्मणाच्छं-
 सिनश्च सादयति ॥ २७ ॥ अपो देवीरित्यभिमन्यानिमृष्टमसीति^२ शतकृष्णलै रुक्मं
 शतादृष्टमादाय^३ तेन सह शुक्रा वः शुकेण पुनामीति^४ पूयोवावदितो^५ ऽनुषजत्यस्थो^६
 गायत्र्या त्री रुक्मेणोत्पूय^७ पालाशमाश्वत्थमौदुम्बरं नैयग्रोधमिति पात्राणि तेषु
 राजसूया^८ इत्यपो व्यानयति ॥ २८ ॥ रुद्र यत् इति शेषमाग्नीध्रीये हुत्वा सोमा इन्द्र^९
 इति यजमानमामन्त्रयते ॥ २९ ॥ कृत्रस्य योनिरसीति^{१०} तार्प्यं^{११} यजमानः परिधत्ते
 कृत्रस्योल्बमसीति^{१२} क्षौमं सँशुद्धं कृत्रस्य नाभिरसीत्युष्णीषम् ॥ ३० ॥ मधुतोक्ममिश्र-
 माशयति^{१३} ॥ ३१ ॥ पञ्चाशता दक्षिणमक्ष्याङ्क एकपञ्चाशता वामम् ॥ ३२ ॥
 अभ्यक्तमुदकं स्पर्शयति ॥ ३३ ॥ आवितो ऽभिरित्यावेदयति ॥ ३४ ॥ अमुष्याः पुत्रं^{१४}
 इति व्याख्यातम् ॥ ३५ ॥ एष ते जनते राजेत्यनुदिशति जनतायै ॥ ३६ ॥ सोमो
 ऽस्माकं ब्राह्मणानां राजेत्युपांशु जपति ॥ ३७ ॥ इन्द्रस्य वज्रो ऽसीति^{१५} यजमानाय धनुः
 प्रयच्छति ॥ ३८ ॥ शत्रुबाधनाः स्थेति^{१६} त्रित्वशुमृदुसुखान्बाणवतः ॥ ३९ ॥ तान्पात
 प्राश्नमित्यभिमन्य मित्रो ऽसीति^{१७} दक्षिणं बाहुमुद्यच्छति वरुणो ऽसीति^{१८} सव्यम् ॥ ४० ॥
 हिरण्यवर्णमुषसं^{१९} इत्युद्यतबाहुं तिष्ठन्तमभिमन्त्रयते ॥ ४१ ॥ समाप्रतिष्ठन्तर्मन्व-
 मिधावन्दिश उपतिष्ठते—समिधमातिष्ठेति^{२०} पर्यायैः ॥ ४२ ॥ सोमस्य त्विषिरसीति^{२१} व्याघ्र-
 चर्म विवेष्ट्यासन्ध्यामास्तृणाति ॥ ४३ ॥ प्रत्यस्तं नमुचेः शिरं^{२२} इति बह्विवेदि सते^{२३}
 सीसं पराङ्गाय प्रत्यस्यति ॥ ४४ ॥ अवेष्टा दन्दशूका^{२४} इति लोहितायसं केशवा-
 पाय ॥ ४५ ॥ मृत्योः पाहीति^{२५} रजतं रुक्ममधस्ताद्व्याघ्रचर्म व्यपोहति दिदिवः
 पाहीति^{२६} हरितं रुक्ममुपरिष्टादध्यूहति^{२७} ॥ ४६ ॥ अग्रे स्वाहेति^{२८} पर्यायैर्द्वादश
 पार्थानि हुत्वा मारुतस्य दैवतेन प्रचरति ॥ ४७ ॥ सोमस्य त्वा पुत्रेनेत्येनमासन्ध्या-
 मूर्ध्वबाहुं तिष्ठन्तमभिषिञ्चति पालाशेन ब्राह्मण आश्वत्थेन वैश्य औदुम्बरेण
 भ्रातृव्यो यो जन्यो मित्रं स नैयग्रोधेन^{२९} ॥ ४८ ॥ रुक्मं प्रत्यञ्चं सिञ्चति ॥ ४९ ॥
 पालाशे शेषान्समवनीय कृष्णविषाण्या वासांसि विस्त्रस्येन्द्रस्य योनिरसीति^{३०} वास

1 MS II, 6. 8.

second hand) क०.

2 ? The ms second hand उत्पूयो भावा-
दितो.

8 ?

9 MS II, 6. 10.

3 ? The ms second hand ०षजति.

10 ? The ms शते.

4 ? The ms गायत्र्या रिरुणायूप first hand,
गायत्र्या यूप second hand

11 ? The ms ०परिष्टादप्युपहाति.

12 MS II, 6, 11.

5 MS II, 6, 9.

13 यो जन्यो० is identical with MS IV.

6 The ms ०भासादयति.

4, 2. 52. 9

7 The ms दक्षिणामिश्रको (दक्षिणमक्षि ए

उपादत्ते ॥ ५० ॥ समाववृत्रन्निति^१ समुन्मार्ष्टि ॥ ५१ ॥ इन्द्रस्य वज्रो ऽसीति^२ रथमुपा-
चहरति ॥ ५२ ॥ मित्रावरुणयोस्त्वेति^३ युनक्ति ॥ ५३ ॥ विष्णोः क्रमो ऽसीति^४ रथमा-
क्रामति ॥ ५४ ॥ मरुतां प्रसवे^५ जयेत्यारुह्य जपति ॥ ५५ ॥

इति राजसूये [तृतीये ऽध्याये] द्वितीयं खण्डम् ॥

असावि देवं गोश्रुजीकमन्धो न्यस्मिन्नन्द्रो जनुषेमुवोच ।

बोधामसि त्वा हर्यश्च यज्ञैर्बोधा नः स्तोममन्धसो मदेषु ॥

इति त्रिष्टुभा ब्रह्मान्वेति^१ ॥ १ ॥ सृत्वा राजन्यं जिनाति^२ ॥ २ ॥ तस्मै
तामिषुमस्यति^३ ॥ ३ ॥ तदस्यामोघायास्तमभूर्त् ॥ ४ ॥ आप्तं मनं इति वृत्तं^४ परि-
गृह्य याति^५ ॥ ५ ॥ एष वज्रं इति पत्न्यै धन्वार्तिं^६ प्रयच्छति^७ ॥ ६ ॥ उपदधाति^८
॥ ७ ॥ इयदसीति^९ राजतं रुक्ममभिमृशति युङ्क्षसीति^{१०} हरितमूर्गसीत्यौदुम्बरम्
॥ ८ ॥ मित्रो ऽसीति^{११} दक्षिणं बाहुमवहरति वरुणो ऽसीति^{१२} सव्यम् ॥ ९ ॥ सदसीति^{१३}
हस्तावामिक्षायाम् ॥ १० ॥ पशूनां मन्युरसि तदेव मे मन्युर्भूयात् ॥ ११ नमो मात्रे
पृथिव्यौ इति वाराही उपानहा अभ्यवरोहति^{१४} ॥ ११ ॥ प्रति त्यक्त्वा राज्यमधायीति^{१५}
निमृष्टे^{१६} ॥ १२ ॥ तणाधीता समासन्दीमास्थार्यं दक्षिणत आहवनीयस्य निद-
धाति स्योनासि सुषदेति^{१७} ॥ १३ ॥ विष्णोः क्रान्तमसीत्यासन्धै क्रामति ॥ १४ ॥ स्योनमा-
सीद सुषदामासीदेत्यारोहन्तमनुमन्त्रयते निषसाद धृतव्रत^{१८} इत्यारूढम् ॥ १५ ॥ अग्नये
स्वाहेति^{१९} रथविमोचनीयं जुहोति ॥ १६ ॥ हंसः शुचिषदित्यादधाति ॥ १७ ॥ सह
सारथिना रथमादधाति^{२०} ॥ १८ ॥ आहितादवरोहति ॥ १९ ॥ ब्रह्मास्त्वं ब्रह्मासीति^{२१}
यजमानो ऽध्वर्युमामन्त्रयते ब्रह्माणं होतारमुद्रातारम् ॥ २० ॥ सवितासि सत्यसर्वं
इति पर्यायैः प्रत्याहुः ॥ २१ ॥ एष वज्रं इति ब्रह्मा स्फ्यं^{२२} राज्ञे प्रयच्छति राजा

1 MS II. 6, 11.

10 Identical with MS ib 19 sqq.

2 The ms रथापक्रा० first hand, रथम-

11 ?

पक्रा० second hand.

12 MS II. 6, 12.

3 The ms प्रसवेन.

13 The ms ०त्युदु०.

4 The closing words are from MS IV. 4, 5: 55, 9.

14-14 Identical with MS IV. 4, 6: 56, 10-11.

5 Cp MS ib 17.

15 ? The ms ०धायि निमृष्टं निमृष्टे. Cp Ap XVIII. 12. 9 ०राज्यमधायीति वारुणीभ्यां यजमानो मुखं निमृष्टे.

6 Identical with MS ib 18.

7 ? Perhaps वृत्रं "the enemy."

8 Perhaps परिगृह्यायाति.

16 Hopelessly corrupt.

9 ? The ms and the Samhitā (ib 20) धन्वार्तिम्.

17 From MS ib 57, 4 (आदधाति to be emended ?).

प्रतिहिताय प्रतिहितः सेनान्ये सेनानी संग्रहीत्रे संग्रहीता सूताय सूतो ग्रामण्ये
ग्रामण्यारक्षावापाय ॥ २२ ॥ तेन स्फुट्येनाधिदेवनं कुर्वन्ति ॥ २३ ॥ तत्र पष्ठौही^१
विदीव्यन्ते^२ ब्राह्मणो राजन्यो वैश्यः शूद्रः ॥ २४ ॥ ओदनं राजा प्रतिश्रावयति^३
॥ २५ ॥ ब्राह्मणश्चतुःशतमक्षानपच्छिद्योद्भिजं^४ राज्ञं इति राज्ञे प्रयच्छति ॥ २६ ॥
तद्राजा कृतं विचिनोति^५ ॥ २७ ॥ ततः पञ्चाक्षान्प्रयच्छन्नाह—दिशो अभ्यभूदय-
मिति^६ ॥ २८ ॥ क्षेत्रं ददाति^७ ॥ २९ ॥ वरं वृणीते^८ ॥ ३० ॥ मङ्गल्यनाम्नो ह्वयति^९
सुश्लोकाः सुमङ्गलाः सत्यराजान इति ॥ ३१ ॥ ऋचो गाथाश्च होता शंसति हिरण्य-
कूर्चं आसीनः ॥ ३२ ॥ हिरण्यकूर्चं हिरण्यकशिपुनि वासीनो ऽध्वर्युः प्रति-
गृणाति—ओमित्यृक्षुं^{१०} तथेति गाथासु ॥ ३३ ॥ परिधानीयां संपाद्य मैत्रावरुण्या-
मिक्षया प्रचरति ॥ ३४ ॥ सहस्विष्टकृदिडं मारुतस्य च ॥ ३५ ॥ अत्रैव रुक्मौ^{११}
ददाति ॥ ३६ ॥ अभिषेकशेषं गार्हपत्यं इति प्रतिहितस्य वयं स्याम पतयो रथीणा-
मिति^{१२} जपित्वा ॥ ३७ ॥ समानमावभृथात् ॥ ३८ ॥

इति राजसूये [तृतीये ऽध्याये] तृतीयं खण्डम् ॥

अपां नप्त्रे स्वाहेत्यपा[म]न्ते ऽवभृथे जुहोत्यूर्जो नप्त्रं इति दर्भस्तम्बे वल्मी-
कवपायां वामये गृहपत्यं^१ इति गार्हपत्ये ॥ १ ॥ पेन्द्री सूतवशानुबन्ध्या ॥ २ ॥
नैवारः पशुपुरोडाशः ॥ ३ ॥ पात्रीस्थाने सूनाया अधि^२ चतुष्पद्या निर्वपति ॥ ४ ॥
पञ्चात्प्राग्वंशस्य विहारं विहृत्य सावित्रो ऽष्टाकपालं^३ इतिप्रभृतयः सप्त संसृपः ॥ ५ ॥
ताभिरन्वहं यजते ॥ ६ ॥ पूर्वस्याः पूर्वो ऽपरस्या^४ गार्हपत्यः ॥ ७ ॥ प्राग्वंशे
त्वाष्ट्रः^५ ॥ ८ ॥ तस्मिन्संस्थिते दशपेयाय दीक्षते ॥ ९ ॥ न केशश्मश्रु वपति ॥ १० ॥
अप्सुदीक्षा श्वेतान्द्वादश पुण्डरीकांश्च यजमानो बध्नीते ॥ ११ ॥ सद्यो जातं^६
विस्मृजति ॥ १२ ॥ सद्यो राजानं क्रीणाति दशभिः साण्डैर्वत्सतरैर्नित्यैश्च ॥ १३ ॥

1 Identical with MS IV. 4. 6: 57. 9-10.

8 The ms रुक्मी first hand, रुक्मं second hand.

2 ? The ms प्रसुश्रावपति first hand, प्रसु-
श्रापयति second hand.

9 Here some words have fallen out.

10 MS II. 6. 12: 72. 7.

3 ? The ms ब्राह्मणं चतुःशतं मध्येहतभिज-
राज्ञे इति राज्ञे first hand, शतं अक्षान-
पच्छिद्योद्भिजं second hand.

11 MS II. 6. 13.

12 ? The ms सूनाय अभि.

4 MS ib 12.

13 ? The ms पूर्वस्या यवापिरस्या first hand,
पूर्वस्या आहवनीय अपरस्या second hand.

5 ? The ms विवी (विमी second hand)
मीति.

14 The ms त्वष्ट्र first hand, चेष्टा second
hand.

6 Identical with MS ib 13-16.

15 The ms first hand श्वेत.

7 The ms मित्युक्ते.

16 ? वारं ?

पुरस्तादुपसदामाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेन्मध्ये सौम्यमुपरिष्टाद्वैष्णवम् ॥ १४ ॥
 अभिष्टोमो दशपेयसंस्था ॥ १५ ॥ शतं ब्राह्मणाः सोमं पिबन्ति दश दशैकैकं
 चमसम् ॥ १६ ॥ दशं पृच्छति कस्ते पितामहः कस्ते पितामह इति स्त्रियश्च ॥ १७ ॥
 येषां दशसु न मीमांसेरस्त ऋत्विजो यसर्पिणश्चै पिवा किं ब्राह्मणस्येत्युक्त्वा
 प्रसर्पति ॥ १८ ॥ दक्षिणाकाले एकमो होतुः ऋगुद्रातुः प्रविषा अध्वयोरिति ब्राह्मणव्या-
 ख्यातम् ॥ १९ ॥ साण्डस्त्रिवत्सो प्रावस्तुतो वत्सतर्युषेतुरजः सुब्रह्मण्यस्य
 ॥ २० ॥ नै प्रसर्पेकभ्यो ददाति ॥ २१ ॥ आयन्तीयं ब्रह्मसामं ॥ २२ ॥ अभिषेच-
 नीयदशपेयौ वत्सतरापवर्गौ ॥ २३ ॥ पूर्णमास्यो यजनीये ऽहन्यभिषेचनीयाय
 दीक्षते ॥ २४ ॥ द्वादश मासान्दीक्षितो भवति ॥ २५ ॥ उपसत्सु नाश्नाति ॥ २६ ॥
 तिष्ठ उपसदः ॥ २७ ॥ चतुर्थ्या सौम्यमहः ॥ २८ ॥ तदहः संसृपां प्रथमां दश-
 म्यामुत्तमाम् ॥ २९ ॥ सा प्रथमा दशाहानि यस्योपसदः ॥ ३० ॥ त्रयोदश्यां
 सौम्यमहस्तदहर्दिशामवेष्टिभिः ॥ ३१ ॥ वैष्णवादुत्तराणि पञ्च हवींषि ॥ ३२ ॥
 तत्र ब्राह्मणो यजेत बार्हस्पत्यं मध्ये निधायानुतिमाहुतिं हुत्वाभिधारयेत् ॥ ३३ ॥
 अन्नकामो यजेतेति ब्राह्मणव्याख्यातम् ॥ ३४ ॥ सायं पूर्वाः प्रयुज उत्तराणि हवींषि ॥
 ३५ ॥ दक्षिणो रथवाहनवाहो दक्षिणा ॥ ३६ ॥ षडुत्तराणि प्रातः ॥ ३७ ॥
 सव्यो रथवाहनवाहो दक्षिणा ॥ ३८ ॥ पौर्णमास्यामग्निहोत्रं जुहोति ॥ ३९ ॥
 सवत्सरमग्निहोत्रं हुत्वा केशवपनीयाय दीक्षते ॥ ४० ॥ प्रतीचीनस्तोमो ऽतिरात्रः
 षोडशिकः संस्था ॥ ४१ ॥ अनुबन्ध्यायां हुतायामग्निचयवर्द्धक्षिणस्यां वेदिश्रो-
 ण्यामासन्ध्यामासीनस्य ये केशिनः प्रथमे सत्त्रमासेतेति प्रवपति ॥ ४२ ॥ तस्मिन्सं-
 स्थिते पशुबन्धेन यजते ॥ ४३ ॥ मारुती पृश्निः पृथ्वी गर्भियादित्याजा मलिहा

1 The ms दशान्.

12 MS II, 6, 13: 72. 14 sqq.

2 The ms second hand एषां.

13 But for the initial तत्र the entire
sūtra is identical with MS IV. 4, 9:

3 † The ms second hand ये सर्पिणश्च.

60. 11-12.

4 † The ms second hand पिब.

14 MS ib 10.

5 The entire sūtra is unintelligible.

15 MS II, 6, 13: 72. 17 sqq

6 MS IV, 4, 8: 59. 1-3.

7-7 The ms वत्सतर्यः नेतुरजसोब्राह्मणस्य न
first hand, वत्सतर्यः नेष्टुः ऋषभो ब्राह्म-
णार्द्धसिने second hand.

16 Identical with MS ib 73. 1-2, 3-4.

17 Based on MS IV. 4, 9: 61. 4-5.

8 † The ms सर्पतोश्चो first hand, सर्पतो
ऽश्च second hand.18 The ms ०सोमो. Cp MS IV, 4, 10:
62-11.

9 Cp MS IV, 4, 9: 59. 15.

19 † The ms अभिषेचयवा.

20 The verse does not occur in MS.

10 †

21 The ms adds दक्षिणा.

11 † The ms first hand दशन्यै यस्योपसत्.

गर्भिणी^१ ॥ ४४ ॥ सवित्रे प्रसवित्रं^२ इति सत्यदूतास्त्रीणि हवीँषि ॥ ४५ ॥ दण्ड
उपानहौ शुष्कदृतिरिति दक्षिणौ दूतार्यं प्रयच्छति ॥ ४६ ॥ पशुबन्धेन यो यजते
यो ऽस्य सद्यन्तजातीयो^३ राजा तस्मै प्रद्विणोति—अभ्यषिञ्चि राजाभूमौ ॥ अस्म्यहमहं
इति ॥ ४७ ॥ व्युष्टिद्विरात्रेण यजते ॥ ४८ ॥ अग्निष्टोमः प्रथममहरायुरतिरात्र
उत्तरम् ॥ ४९ ॥ क्षत्रस्य धृतिमाग्निष्टोमेनेष्टिभिर्यजेत देविकाभिर्देवसूभिर्वैश्वानर-
वारुण्या सौत्रामण्या सौत्रामण्या ॥ ५० ॥

इति राजसूये [तृतीये ऽध्याये] चतुर्थं खण्डम् ।

इति तृतीयो^४ ऽध्यायः ॥

इति राजसूयः समाप्तः ॥

1 Identical with MS II. 6. 13: 73. 4
In its brāhmaṇa (IV. 4. 9) MS has
also मलिहा.

2 MS ib 5.

3 See MS IV. 4. 9; 61, 2.

4 See MS II. 6. 13: 73, 6-7.

5 The ms दूताय.

6 ?

7 MS IV. 4. 9: 61, 3-4.

8 The sūtra is hopelessly corrupt.

9 The ms इति राजसूये चतुर्थो.

राजा विजित्याश्वमेधेन यजेत ॥ १ ॥ पुण्यनामधेयं देवयजनमध्यव-
 स्यति ॥ २ ॥ ऋषभस्तूपरः सर्वरूपः ॥ ३ ॥ तेन प्राजापत्येन ॥ ४ ॥ यदत्यामन्तं^१
 गिरिरिददार्यं परिवहेयुस्तत्र यजेत ॥ ५ ॥ अमावास्यायां ब्रह्मौदनं^२ श्रपयति पूर्व-
 स्याम् ॥ ६ ॥ उत्तरस्यां पर्याग्निं कृत्वा^३ केशश्मश्रु वापयित्वा हतं वास आच्छाद्याह-
 वनीये वैतसं कटमुपसमाधाय नमस्कारैरुपतिष्ठेत द्रष्टुं नम उपद्रष्टुं नमः ख्यात्रे नम
 इत्युपस्थानान्यधीयते ॥ ७ ॥ हिरण्यगर्भं^४ इत्यष्टौ पूर्णाहुतीर्हुत्वास्तमयमनु वाचं
 यच्छति^५ ॥ ८ ॥ रात्रीं^६ वाग्यतो भवति ॥ ९ ॥ अपदातीनृत्विजः समानयन्ति
 ॥ १० ॥ चतुष्टयीष्वप्सु ब्रह्मौदनं श्रपयति ॥ ११ ॥ तं महर्त्विजः प्राश्नन्ति ॥ १२ ॥
 तेभ्यः शतमानं ददाति ॥ १३ ॥ द्वादशारक्षिं^७ रशनां त्रयोदशारक्षिं^८ वा मौञ्जीं^९
 दर्भमयीं^{१०} वा ब्रह्मौदने पर्यस्तामिमामगृह्णन्नित्यं श्वाभिधानीमादायाभिधा असी-^{११}
 त्यश्वमभि निदधाति कृष्णपिशङ्गं त्रिहायणं सोमपं सोमपयोः पुत्रम् ॥ १४ ॥ स्वगा
 त्वा देवेभ्य इति ब्रह्माणमामन्त्रयते ॥ १५ ॥ तं वधानं देवेभ्य इति ब्रह्मा प्रत्याह ॥ १६ ॥
 शतैः सह प्रोक्षति पुरस्तादध्वर्युर्दक्षिणतो ब्रह्मा पश्चाद्धातोत्तरत उद्गाताभिषे-
 क्यार्षां राजपुत्रार्षां शतैः सहाध्वर्युं राक्षानं ब्रह्मा सूतग्रामणीनां होता क्षत्रसंगृ-
 हीतृणामुद्गाता ॥ १७ ॥ प्रजापतये त्वा जुष्टं प्रोक्षामाति^{१२} पर्यायैः ॥ १८ ॥ सर्वे पञ्चमेन^{१३}
 ॥ १९ ॥ यः पितुरनुजायाः पुत्रः [स] पुरस्तादश्वं तीर्थाय नयति [यो] मातुरनु-
 जायाः पुत्रः स पश्चादन्वेति ॥ २० ॥ सैध्रकं मुसलमादाय पौंश्चलेयः पश्चादन्वे-
 ति ॥ २१ ॥ अनुनयन्ति श्वानं चतुरक्षम् ॥ २२ ॥ तीर्थान्ते पदतो^{१४} ऽभ्यश्वस्य
 नयति ॥ २३ ॥ यो अर्वन्तं जिघांसतीति^{१५} पौंश्चलेयो मुसलेन श्वानं हन्ति ॥ २४ ॥
 परो मर्तः परः श्वेति^{१६} श्वानमश्वस्याधस्पदमपसावयति ॥ २५ ॥ उत्क्रामन्तमश्वमैषी-

1 १

2 MS II, 13, 23 (containing 8 verses).

3 Thus emended after Man. The ms

•हुत्वास्तमयमनुकं वाचयति.

4 The ms has nominatives.

5 MS III, 12, 1.

6 I.e. with the fifth formula सर्वेभ्यस्त्वा

देवेभ्यो जुष्टं प्रोक्षामि ib: 160, 5-6.

केषोदूहेनोदूहति ॥ २६ ॥ वेतसशाखानुबद्धा भवति ॥ २७ ॥ अग्रे स्वाहेत्यनुवाक-
माधर्तयन्नश्वं मार्जयन्त्यश्वस्तोक्याभिः ॥ २८ ॥ विर्मर्मात्रेत्यश्वमवसृजति ॥ २९ ॥ देवा
आशापालौ इति परिददाति ॥ ३० ॥ शतं तल्या राजपुत्राः कवचिनो ऽनिवर्तयन्तो
ऽश्वं रक्षन्ति त्रिदशानुपरिक्षिणः^१ कृत्वा ॥ ३१ ॥ यद्यश्वस्य तासां^२ च शङ्केतामये
ऽहोमुचं इति मृगारेष्टिमश्वस्य वेरे^३ निर्वपति ॥ ३२ ॥ पुरस्तात्स्विष्टकृतो हिकाराय
स्वाहेत्यनुवाकेनाश्वचरितां^४ जुहोति ॥ ३३ ॥ सावित्रो ऽष्टाकपालः पूर्वाह्ने सवित्रे
प्रसवित्र एकादशकपालो मध्यन्दिने सवित्र आसवित्र द्वादशकपालो ऽपराह्ने ॥ ३४ ॥
संस्थितासु परिस्रवमाचष्ट होता हिरण्यफलक आसीनः ॥ ३५ ॥ हिरण्यफलके
कशिपुनि वासीनो ऽध्वर्युः प्रतिगृणाति—ओमित्यृक्षुं तथेति गाथासु ॥ ३६ ॥ परि-
धानीयां संपाद्य ब्राह्मणो वीणागाथी गायतीत्यददा इत्ययजथा इत्यदः कल्पमकरोदिति
मिश्रास्तिस्रो गाथाः ॥ ३७ ॥ सायं जुहोतीह धृतिरिति^५ पर्यायैः ॥ ३८ ॥ राजन्यो वीणा-
गाथी गायतीत्यध्वर्युः^६ इत्यसुं संप्राममजयन् ॥ अदो वीर्यमकरोदिति मिश्रास्तिस्रो गाथाः
॥ ३९ ॥ इष्टिप्रभृतिगाथाश्च^७ ॥ ४० ॥ सकृदश्वचरितां^८ जुहोतीष्टिरेवं ब्राह्मणगानं
च ॥ ४१ ॥ एकादशे मासि सावित्रं^९ प्रत्युखासंभरणं क्रियेतामावास्यायाः^{१०} सँव-
त्सरः ॥ ४२ ॥ तमासमाप्यति ज्योत्स्नस्य यद्रात्रं त्रिभिः सावित्रमिति^{११} जुहोति
॥ ४३ ॥ वीणागाथिभ्यां शते ददात्यनसी च युक्ते^{१२} ॥ ४४ ॥ सप्तम्यामसंप्राहत्या-
श्ववायां^{१३} वडबायां^{१४} सप्तम्यां पञ्च पशुनेष्ट्वा षष्ठ्यां दीक्षते ॥ ४५ ॥ त्रैधातव्यानि-
तिरात्रस्य^{१५} दीक्षणीया ॥ ४६ ॥ समानमा दीक्षाहुतिभ्यो भुञ्जीते^{१६} ॥ ४७ ॥ चतस्र
आध्वरिक्कीः सप्ताहं जुहोति काय स्वाहेति^{१७} चार्धानुवाकस्य मिश्रमिश्रानन्वहं पूर्णा-
हुतिवर्जम् ॥ ४८ ॥ आध्वरिक्कीर्हुत्वाकृतमभिमिति^{१८} षडामिक्कीर्जुहोति शेषं चाश्व-
मेधिकीनामन्ते पूर्णाहुतीनाम्^{१९} ॥ ४९ ॥ आ ब्रह्मन्निति^{२०} ब्रह्मेषां^{२१} प्रवर्त्यमानमनुमन्त्र-

1 MS III, 12, 2.

complete

2-2 ? The ms °न्याश्वस्तोकास्ताभावादिभू०.

13 ? The ms second hand °चरितानि.

3 MS III, 12, 4.

14 ? The ms °ष्टिदेवा.

4 ?

15 ? The ms °त्र first hand, °त्रे second hand.

5 MS III, 15, 11. 181. 1.

6 MS III, 12, 3

16-16 Hopelessly corrupt.

7 The ms second hand चरितानि.

17 ? The ms ददात्यमां च संयुक्ते.

8 The ms °त्युक्त्स्.

18 ? The ms °ते.

9-9 ? The ms गाथाया सं०.

19 MS III, 12, 5: 161, 14.

10 MS III, 12, 4: 161, 12.

20 MS II, 7, 7: 82, 7.

11 The ms first hand adds इत्ययं इत्या.

21 Cp Ap XX, 8, 5-9.

12 ? The ms गाथां च. The sūtra is in-

22 MS III, 12, 6.

यते ॥ ५० ॥ पौर्णमासी प्रथमा दीक्षाणामेकादशी वापरपक्षस्य चतस्रो ऽवशि-
ष्यन्ते ॥ ५१ ॥ ता उपसदो ऽष्टौ चोत्तरस्य पक्षस्य नवमदशमेकादशमिति सौम्या-
न्यहानि ॥ ५२ ॥ त्रिस्तावा वेदिः ॥ ५३ ॥ एकविंशतिर्यूपा राज्जुदालो ऽग्निष्ठ
एकविंशत्यरक्षिः पौतुद्रवावभितः ॥ ५४ ॥ इतरेषां वा षट् पालाशान्पद्मैर्बल्ला-
न्संमिनोति यथैकादशिनः ॥ ५५ ॥ अग्नीषोमीयस्य पशुपुरोडाशमन्वमे गृहपत्य
इत्यष्टौ देवस्वो हवींषि निर्वपति सर्वपृष्ठां चामये गायत्रयिति दशहविषम् ॥ ५६ ॥

इत्यश्वमेधे [चतुर्थे ऽध्याये] प्रथमं खण्डम् ॥

अग्निष्टोमः प्रथमो संस्था ॥ १ ॥ पत्नीसंयाजान्ते संस्थिते ऽस्तमिते ऽग्नानि
प्रजुह्वति ॥ २ ॥ यद्यसंस्थित्युभौ चेदेकादशः संस्थापयेदेकदेशो ऽग्नानि जुहु-
यात् ॥ ३ ॥ एककलाथो जाना कुसुमसर्पिः पयोगुडान्मृष्टशान्तिकरणानि पृथु-
कानि मध्वापमिति स्वादिरैः स्रुवैः प्रत्यन्नं जुहुयात् ॥ ४ ॥ आ ब्रह्मन्नित्यनुवाके-
नाज्यं सर्वमितरैः ॥ ५ ॥ एकस्मै स्वाहा द्वाभ्यां स्वाहेत्यैकोनशताद् द्वाभ्यां स्वाहा त्रिभ्यः
स्वाहेत्यैर्कशतादयुग्मिराज्यं जुह्वति युग्मैरग्नानि ॥ ६ ॥ एतेन धर्मेणारभ्य माष्ट्राभ्यो
नाभ्यं उपक्रमेतानवस्थेदश्वो दशभ्यः स्वाहा विंशतये स्वाहेति दशाभ्यासेना पञ्चा-
शतः ॥ ७ ॥ पञ्चाशत्प्रभृत्याज्यं जुह्वति पञ्चाशते स्वाहा शताय स्वाहा द्वाभ्यां [शताभ्यां]
स्वाहेति शताभ्यासेना सहस्रात् ॥ ८ ॥ सहस्राभ्यासेनायुतात् ॥ ९ ॥ अयुताभ्या-
सेना [प्रयुतात्] ॥ १० ॥ प्रयुताय स्वाहा नियुताय स्वाहा परार्धाय स्वाहा धेनवत्सते स्वाहा
विवस्वते स्वाहा ॥ व्युच्छन्त्यै स्वाहा व्युच्छन्त्याम् । व्युष्ट्यै स्वाहा व्युष्टायाम् । उदेष्यते स्वा-
होदेष्यत्युद्यते स्वाहोद्यत्युदिताय स्वाहोदिते । सर्वस्मै स्वाहा स्वर्गाय स्वाहेत्यन्ततो हुत्वा-
तिरिक्तमन्नमभ्वाय निदधाति ॥ ११ ॥ उक्थ्यः शाकरं पृष्ठो मध्यममहः ॥ १२ ॥
उपांश्वन्तर्यामयोः पात्रे प्रयुज्य महिम्नोः पात्रे प्रयुनक्ति सौवर्णराजते ॥ १३ ॥

1 † The ms first hand नैतुद्वो.

2 वा seems to be superfluous.

3 †

4 MS II, 6, 6: 67, 5-10.

5 The ms देवस्यो first hand, देविका
second hand.

6 The ms ऽपृष्ट्यां.

7 MS III, 15, 10: 180, 7.

8 † The ms प्रथमः.

9 The entire sūtra is corrupt.

10-10 The names of the various sacri-
ficial substances are mostly corrupt.

11 † The ms प्रत्यन.

12 MS III, 12, 6.

13 With MS III, 12, 7-14 †

14 MS III, 12, 15.

15 † The ms ऽत्यैकोनशताय.

16 † The ms ऽत्यैक०.

17 † The ms second hand धर्मेणारभ्य
अष्टाभ्यो स्वाहेति.

18 Here and in sūtras 8, 10 the ms
reads ऽभ्यांसेना.

19 † The ms सार० first hand, साम०
second hand.

आप्रायसस्थालीं प्रयुज्य प्राजापत्याद्यपात्रं प्रयुनक्ति ॥ १४ ॥ उपाँश्वन्तर्यामौ
गृहीत्वा महिमानौ गृह्णाति हिरण्यगर्भं^२ इति द्वाभ्याम् ॥ १५ ॥ रुक्मप्रतिहितेना-
द्येन तमैनयति ॥ १६ ॥

इत्यश्वमेधे [चतुर्थे ऽध्याये] द्वितीयं खण्डम् ॥

ज्योतिर्यज्ञस्य पवते मधु घृतं पिता देवानां जनिता विभूवसुः ।

तस्यादधातु रत्नं स्वधयोरपीच्यं मदिन्तमो मत्सर इन्द्रियो रसः ॥

इत्यश्वस्य ग्रीवासु रुक्मं प्रतिमुच्य श्येनो ऽसि गायत्र इति पवमानानुमन्त्र-
णेनोश्वस्य पुच्छमन्वारभन्ते^१ ॥ १ ॥ अग्निर्वृत्राणि जह्ननदिति^२ पवमानं यन्त्यास्तावं
प्राञ्चैः ॥ २ ॥ उद्गातारमपरुणद्धि—उद्गातर्निष्केण त्वा शतपलेनापरुणध्मीति ॥ ३ ॥ तम-
परुध्यत्विजो ऽपरुन्धन्ति ॥ ४ ॥ अश्वायोपरुन्धन्ति वडबाः ॥ ५ ॥ संक्रन्द्य-
त्यश्ववडबम् ॥ ६ ॥ अश्वेनास्तावमाक्रमयन्ति ॥ ७ ॥ अश्वाक्रान्त आर्विष्या-
नुपयच्छन्ति ॥ ८ ॥ उद्गातारमुपह्वयते—उद्गातर्निष्केण त्वा शतपलेनोपह्वयामीमां देवता-
मुद्रायन्तीमनुद्गायेति ॥ ९ ॥ स्तुते शतमानमुद्गात्रे ददाति ॥ १० ॥ सोपशयान्यूपा-
न्समीर्य पशुनुपाकरोति ॥ ११ ॥ अश्वस्तूपरो गोमृगस्ते प्राजापत्या^३ अग्निष्ठे
॥ १२ ॥ कृष्णग्रीव आग्नेयो ललार्ह इत्यश्वे पर्यङ्कथाः ॥ १३ ॥ सौर्ययामौ श्वेतश्च
कृष्णश्च पार्श्वयोः^४ ॥ १४ ॥ सौर्यं^५ श्वेतमुत्तरतो यामं कृष्णं दक्षिणतः ॥ १५ ॥
वायव्यः श्वेतः पुच्छा इन्द्राय स्वपस्याय वेहद्वैष्णवं इति ॥ १६ ॥ बभ्रुरुणवभ्रुरित्यनुवाकैः^६
र्यथादेवतमुपाकरोति जैनपदीभिः संज्ञाभिः प्रतियज्ञांशे वत्सवत्या इति समा-
न्तरानु वः किहा इति वाकैनां पुंससृष्टा इति वैकथितामुत्सृष्टौ ॥ १७ ॥
त्र्यवर्ग्य इत्यर्धहायना दिल्यवाह^७ इति द्विहायना न्यवाहयति^८ आपराग्न्यव्ययं इति
त्रिहायनाः ॥ १८ ॥ तुर्यवाह^९ इति चतुर्हायनाः ॥ १९ ॥ पष्ठवाह^{१०} इति पञ्चवर्षाः
॥ २० ॥ धूम्रा वसन्तायेत्यनुवाकाभ्यामन्वहं पशुबन्धैरिष्ट्वा सोमानामाहरेत
॥ २१ ॥ वसन्ताय कपिञ्जलानि^{११}त्येकविंशत्यनुवाकैरारण्यानुपाकरोति कुम्भेषु

1 ?

hand).

2 MS III, 12, 16.

9 Identical with MS III, 13, 2.

3 I.e. the horse ?

10 Probably MS III, 13, 3-20.

4 ? The ms °मंत्रयतेना°.

11-11 Hopelessly corrupt.

5 The ms °रभेते.

12 MS III, 13 17.

6 MS IV, 10, 1: 140. 9.

13 MS III, 13, 18.

7 The ms °स्नायं प्राग्गो (प्राक्चो second hand).

14 MS III, 13, 19.

15 MS III, 14 1.

8 The ms यूपानुपसमाय (°समेत्य second

पञ्चगानौषजलजरसुं हस्तिनः पञ्जरेषु नखिनो दंष्ट्रिणश्च ॥ २२ ॥ यूषेष्टु
 ग्राम्यान्पशुभियुनक्त्यन्तरालेष्वौरण्यान्धारयन्ति ॥ २३ ॥ वेतसशास्त्रया प्राजा-
 पत्यानुपकरोति सप्तशास्त्राग्रेणैतरान् ॥ २४ ॥ युञ्जन्ति ब्रधमित्यश्वं युनक्ति
 ॥ २५ ॥ युञ्जन्त्यस्य काभ्येति^१ रथं युनक्ति ॥ २६ ॥ केतुं कृण्वन्निति^२ ध्वजमुपकर्षति
 ॥ २७ ॥ जीमूतस्येवेति^३ वर्माध्यूहते^४ ॥ २८ ॥ धन्वना गौ इति धनुरादत्ते ॥ २९ ॥ बहूनां
 पितेतीषुधिम् ॥ ३० ॥ रथे तिष्ठन्निति^५ सारथिम् ॥ ३१ ॥ तीव्रान्वेषानित्यश्वान्
 ॥ ३२ ॥ वनस्पते वीड्वर्जं इत्यारोहति^६ ॥ ३३ ॥ स्वादुषंसदं इत्यारुह्य जपति ॥ ३४ ॥
 अहिरिवेति^७ तलं बद्ध्वा जपति ॥ ३५ ॥ [काशा]मादायार्वांसि सभिरसीत्यश्वान्सं-
 क्षिपति ॥ ३६ ॥ आश्वासयति^८ ॥ ३७ ॥ दुन्दुभीनाघ्नन्त्यामूरजेति^९ ॥ ३८ ॥
 यद्वातो ऽर्ष इत्यश्वेनापो ऽवगाहेत ॥ ३९ ॥ एतं स्तोतारित्यावर्तयति ॥ ४० ॥ वि ते
 मुच्चाभीति^{१०} विमुञ्चति ॥ ४१ ॥ पत्न्यो ऽभ्यञ्जन्ति—वसवस्त्वाञ्जन्तिवति^{११} कासाम्ब-
 वेन महिषी रुद्रास्त्वाञ्जन्तिवति^{१२} गौल्गुलवेन वावातादित्यास्त्वाञ्जन्तिवति^{१३} मौस्तफादेन^{१४}
 परिवृक्षी ॥ ४२ ॥ त्रिसहस्रं मणीन्लोमस्ववयवेषु^{१५} ग्रथ्णन्ति ॥ ४३ ॥ भूरिति^{१६}
 हरितान्महिष्यभिषेकार्हा राजपुत्राणां दुहितृशतेन सह ॥ ४४ ॥ भुवं इति रज-
 तान्वावाताराक्षां दुहितृशतेन सह ॥ ४५ ॥ स्वरिति^{१७} शङ्खमयान्परिवृक्षी सूत-
 ग्रामणीनां दुहितृशतेन सह ॥ ४६ ॥ लौभ्यस्त्वेस्वेनातमापयति^{१८} ॥ ४७ ॥ होता
 च ब्रह्मा च ब्रह्मोर्ध्वं वदतो दक्षिणत आहवनीयस्य ब्रह्मात्तरतो होता ॥ ४८ ॥
 कः सिदेकाकी चरतीति^{१९} पृच्छति सूर्य एकाकी चरतीति^{२०} प्रत्याह ॥ ४९ ॥

इत्यश्वमेधे [चतुर्थे ऽध्याये] तृतीयं खण्डम् ॥

पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः पृच्छामि त्वा भुवनस्य नाभिम् ।

पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं व्योम ॥

इति ।

इयं वेदिः परो अन्तः पृथिव्या अयं यज्ञो भुवनस्य नाभिः ।

अयं सोमो वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मायं वाचः परमं व्योम ॥

1 ?

8 MS III. 12. 18.

2 The ms यूषो first hand, यूष second hand.

9 MS I. 4. 1: 48. 2.

10 MS III. 12. 19.

3 ? The ms ग्राम्यन्यस्वन्नितुनक्त्यायशेकेष्वा०.
4 MS III. 16. 3.

11 ? The ms मौस्तफादेन first hand, मौस्त-
कृतेन second hand.

5 ? The ms वर्माध्यूहति.

12 ? The ms लौममश्वा चायमय first hand,

6 The ms इति आहति.

लोमि अश्वावायवेषु second hand.

7 MS III. 12. 4: 161. 10.

13-13 Hopelessly corrupt.

इति प्रत्याह ॥ १ ॥ का सिदासीत्पूर्ववित्तिरिति पृच्छति । शौरासीत्पूर्ववित्तिरिति प्रत्याह ॥ २ ॥ अन्यतरः पृच्छत्यन्यतरः प्रत्याह ॥ ३ ॥ समानमोपपायनार्त्त ॥ ४ ॥ यद्यश्चो न पिबेत्तं ब्रूयात्—

अग्निः पशुरासीत् । तमालभन्त । तेनायजन्त । स इमं लोकमजयद्यस्मिन्नाग्निः । स ते लोको भविष्यति यदि पास्यसि । तस्मात्त्वान्तरेष्यामि यदि न पास्यसि ॥

वायुः पशुरासीत् । तमालभन्त । तेनायजन्त । सोऽन्तरिक्षं लोकमजयद्यस्मिन्वायुः । स ते लोको भविष्यति यदि पास्यसि । तस्मात्त्वान्तरेष्यामि यदि न पास्यसि ॥

आदित्यः पशुरासीत् । तमालभन्त । तेनायजन्त । सोऽमुं लोकमजयद्यस्मिन्नादित्यः । स ते लोको भविष्यति यदि पास्यसि । तस्मात्त्वान्तरेष्यामि यदि न पास्यसि ॥

इति ॥ ५ ॥ पर्यग्निकृतानुत्सृजन्त्यारण्यान्ग्राम्याँश्च पुरुषाँश्च ॥ ६ ॥ शामि-
त्रायाश्वस्य नीयमानस्य पौष्णमजमग्रतो नयन्ति ॥ ७ ॥ अघस्ताहर्भमास्य-
ति ॥ ८ ॥ वासो हिरण्यरुक्मे तार्प्येणोँश्च संक्षपयन्ति श्यामूलेन वा ॥ ९ ॥ स्प-
न्दयेतरान् ॥ १० ॥ प्राणाय स्वाहेति^१ संक्षप्यमानेषु जुहोति ॥ ११ ॥ अग्न्यग्निर्कै
इति महिषीं पत्न्य उदानयन्ति ॥ १२ ॥ सव्यान्ग्रन्थान्कृत्वा नव कृत्वः पशून्प्र-
सव्यं परियन्ति—गणानां त्वा गणपतिँ हवामहे इति पर्यायैर्वसो ममेत्यैनुषजति ॥ १३ ॥
आहमजानीति^२ महिष्यनुपरिविष्यति^३ ॥ १४ ॥ तौ सहेति^४ पादान्प्रसारयन्स्वर्गे लोके
प्रोर्णुवातामित्यहतेन वाससा पादतोदशेन प्रच्छाद्य वृषा वामश्वं इति संहितप्रजन-
नयोः पत्नीं यजमानोऽनुमन्त्रयते ॥ १५ ॥ ऊर्ध्वमिनामुष्प्रापयेति^५ महिषीं पत्न्य
उदानयन्ति ॥ १६ ॥ गायत्री त्रिष्टुबिति^६ पर्यायैः शूचीभिरसिपथान्कल्पयति द्वाभ्यां
द्वाभ्यामेकैका हरिणीभिर्महिषी रजताभिर्वावाता लोहमयीभिः परिवृक्त्यसंल-
भनायाशाल्मीपिष्टैरवलिप्य ॥ १७ ॥ वपाभिः प्रचरन्ति सह प्राजापत्यानां सहे-
तरेषाम् ॥ १८ ॥ नाश्वस्य वपा भवति ॥ १९ ॥ चन्द्रं नाम मेदः ॥ २० ॥ तदस्य
वपास्थाने ॥ २१ ॥ प्रजापतये हयस्य ज्वागस्य गोमृगस्य चन्द्रवपानां मेदस इति प्राजा-
पत्यानां संप्रैषः । विक्षेभ्यो देवेभ्यश्छागानामुष्ट्राणां मेपाणो वपानां मेदस इतीतरेषाम्
॥ २२ ॥ अभितो वपा महिमानौ जुहोति ॥ २३ ॥ हुत्वा परिवप्यौ परिवप्यमा-
नाभ्याँ सूकरविकर्तमश्वं निरुन्तति ॥ २४ ॥ तस्य पवमानो लोहितं श्रपयति
॥ २५ ॥ दक्षिणाकाले काममात्रा दक्षिणा ददाति ॥ २६ ॥ यदि कामात्रापयेदिषुष्टं
ब्राह्मणानामभ्रं दद्याद्भूमिपुरुषवर्जं प्राच्यां विश्वध्वयवे दक्षिणस्यां ब्रह्मणे प्रतीच्याँ
होत्र उदीच्यामुद्गात्रे ॥ २७ ॥

इत्यश्वमेधे [चतुर्थेऽध्याये] चतुर्थं खण्डम् ॥

1 ?

2 ? The ms पवतार्प्येणा०.

3 MS III, 12, 20.

4 Perhaps to be emended to उपसैविरति.

5 MS III, 13, 1: 168, 1.

6 MS II, 12, 21.

.....¹ प्रात्यै सि² हवर्मत्वाभिषिञ्चन्मृषमवर्माभ्याधि
 धारयन्ति—सहस्रशीर्षा पुरुषे इति शतकृष्णलै³ रुक्मै⁴ शताक्षयमुपरिष्टाहव्यति
 हिरण्यगर्भे⁵ इति पूर्वासौ सप्तानां प्रथमानां पुरस्तादपानमृत इत्युपरिष्टान्मास-
 नामानि हुत्वा प्रातर्हस्तं⁶ गृह्णाति ॥ ५ ॥ जागताम्विष्णुकमान्कामति ॥ ६ ॥
 प्राजापत्यं चरुशेषं पालाशपात्रेष्वसिचर्य⁷ मध्यतः कारिणो ऽभिषिञ्चन्ति ॥ ७ ॥
 वि रद्धो वि मृधो जहीति⁸ मुखै⁹ विमृष्टे ॥ ८ ॥ प्रचरणकाल उत्तरत आहवनीयस्य
 वैतसे कटे ऽश्वस्यावद्यति तैजने दक्षिणतो ऽन्येषां पशूनाम् ॥ ९ ॥ पुरस्तादा-
 हवनीये वैतसं कटमास्तीर्य तस्मिन्प्राजापत्यान्संचिनोति प्राञ्चमश्वं प्राञ्चं
 तूपरं प्रत्यञ्चं गोमृगमिति ॥ १० ॥ शादं दक्षिः स्वाहावकान्दन्तमूलैः स्वाहेति¹⁰ पर्यायै-
 र्यावापृथिवी वर्तौभ्यामित्येतस्य पुरस्तादरण्ये ऽनुवाक्येन गलेन जुहोति ॥ ११ ॥ उदुष्यं¹¹
 जांभुकं¹² पृषणं वनिष्ठुर्ना ॥ मा नो मित्रः¹³ ॥ समिद्धो अज्जसिति¹⁴ त्रिभिरनुवाकैराहुती-
 र्जुहोति ॥ १२ ॥ द्विपदाभिरन्ततो हुत्वा स्विष्टकृतं प्रत्यश्वलोहितं जुहोति—अग्नये
 स्विष्टकृते स्वाहेति गोमृगकण्ठेनाश्वशफेन चरुणां ॥ १३ ॥ सर्वस्तोमो ऽतिरात्र
 उत्तममहः ॥ १४ ॥ पेकादशिनानालभते ॥ १५ ॥ समानमावधृथात् ॥ १६ ॥
 आवधृथके कर्मणि कृते शुक्लस्य खलतेर्विक्रिधस्य पिङ्गाक्षजटिलगांभवस्याव-
 धृथमवधृत्तस्य मूर्धनि जुहोति—जम्बुकाय स्वाहा ब्रह्महत्यायै स्वाहेति ॥ १७ ॥ नव
 सौरिर्वशा श्वेता अनुबन्ध्याः ॥ १८ ॥ तासां वपासु ह्वयमानासु प्रतिवातं पाप-
 कृतस्तिष्ठेताध्वर्युः पापान्मुच्यते ॥ १९ ॥ पापाद्वासवपाश्वं सत्त्वाप्तं तस्मिन्सारहं
 त्वाष्ट्रं सकिकिदीविविदीगयमित्युपाकरोति ॥ २० ॥ सोदवसनीये सँस्थिते
 पशुबन्धेन यजते ॥ २१ ॥ त्रिशस्त्रो यूपो ऽष्टाध्वयः शास्त्रापृथुकपालानि¹⁵ तन्त्रं
 स्वरूपहरति¹⁶ ॥ २२ ॥ त्वैतानां¹⁷ प्रथमः कालकमेविवधुस्तं¹⁸ मध्यमे विशास्त्रयूप
 आश्विनमालभेत ॥ २३ ॥ तयोर्वितीयस्तं भौमं दक्षिणार्धे ॥ २४ ॥ यस्तृती-
 यस्तमूर्जं उत्तरार्धे ॥ २५ ॥ पशूनां पुरोडाशमनु मृगारेष्टिं निर्वपति ॥ २६ ॥

1 The lacuna is filled up by युजन्ति

disturbed.

ब्रह्म...अमूरजेति (III. 4. 3. 25-40).

5 ?

Then follows the single word

6 The formula is not derived from MS.

प्रत्यावर्तयति. The numbering of the
sūtras is wholly provisional.

7 The ms adds स्विष्टकृत इति.

8 MS III. 15. 1.

2 Neither the sūtra nor the verse
occur in our MS, but it may have
formed a part of the Āraṇyaka.

9 MS III. 15. 9.

10 MS III. 16. 1.

11 MS III. 16. 2.

3 MS III. 12, 16: 165. 1.

12 Cp Āp XX. 21. 14.

4 ? The sequence of the acts is also

13 The text is partly corrupt.

सहस्रिष्टद्विष्टं मृगारेष्टिपशुपुरोडाशानां च ॥ २७ ॥ तस्मिन्संस्थिते द्वादश
ब्रह्मीद्वान्मपयति ॥ २८ ॥ तान्महर्त्विजः प्राप्नुवन्ति ॥ २९ ॥ तेभ्यो द्वादश द्वादश
रुक्मान्ददाति ॥ ३० ॥ संतिष्ठते ऽश्वमेधः ॥ ३१ ॥ तरति मृत्युं तरति पाप्मानं
तरति ब्रह्महर्त्या^१ यो ऽश्वमेधेन यजते^२ यश्चैव देविकाप्रभृतिभिरिष्टिभिर्यजते
यजते^३ ॥ ३२ ॥

इत्यश्वमेधे [चतुर्थे ऽध्याये] पञ्चमं खण्डम् ॥

इति चतुर्थो^४ ऽध्यायः ॥

1 The ms adds तरति.

2 Cp ŚatBr XIII, 3. 1. 1.

3 Instead of the second यजते the ms

has: अध्यायसमाप्तौ द्विरभ्यासः श्रान्तौ
वाचार्यः.

4 The ms पंचमो.

MANTRA INDEX

अकन्कर्म	१.७.२.३३
अकन्ददमिः	२.१.३.१०, ३०
अक्षममीमदन्त	१.२.३.३४, ७.४.५५
अक्षन्पितरः	३.२.७.५०
अक्षितो नामासि०	१.१.३.१६
अक्षितो ऽस्यक्षित्यै त्वा	१.१.३.१६
अगन्	१.३.६.१७
अगन्म महा नमसा०	२.१.८.१६
अगन्म स्वः सं ज्योतिषाभूम	१.१.४.२४
अगा३नमीत्	१.३.६.१७
अम आयुष्कर	३.२.१.५४
अमया एकाक्षराय छन्दसे स्वाहा	३.१.२.२१
अमये ऽहोमुचे	३.४.१.३२
अमये कव्यवाहनाय स्वधा नमः	१.२.३.१२
अमये गायत्राय	२.२.४.२४, ३.३.१.६०, ४.१.५६
अमये गृहपतये	२.२.४.२४, ३.३.१.६०, ४.१.५६
अमये च त्वा पृथिव्यै चोन्नयामि	१.५.२.२२
अमये ज्ञाताय	१.६.४.११
अमये त्वा प्रबृहामि	३.२.५.३
अमये देवेभ्यः पितृभ्यः०	१.७.४.२५
अमये ऽनुब्रूहि	१.६.६.२३
अमये पुरःसदे स्वाहा	३.३.१.२३
अमये पुष्टिपतये स्वाहा	१.५.२.४६
अमये प्रणीयमानायानुब्रूहि	१.६.२.२
अमये प्रक्षिपमाणाय	१.६.४.१२

अमये प्रेष्य	१.६.६.२३
अमये मध्यमानायानुब्रूहि	१.६.४.१०
अमये वो जुष्टाभिर्वपामि	१.२.४.२८
अमये वो जुष्टान्प्रोक्षामि	१.२.४.३८
अमये वो जुष्टान्सर्वपामि	१.३.१.१२
अमये समिध्यमानायानुब्रूहि	१.३.३.३१, ६.४.१८
अमये स्वाहा	३.३.२.४७, ३.१६, ४.१.२८
अमये स्विष्टकृते स्वाहा	३.४.५.१३
अमा अग्निः	१.६.४.१३
अमा आर्यैषि पवसे	१.१.४.२७, ४.३.३, ५.४.६, ३.२.१.४६
अमामे ऽमावमे०	१.५.१.१३
अमाविष्णू	१.१.५.१५, ३.४.८
अमाविष्णू सजोषसा	२.२.४.३
अग्निं युनज्मि	२.२.५.१
अग्निं होतारम्	१.१.२.१८
अग्निं हो[तारं मन्ये]	२.२.२.३
अग्निः कव्यवाहनः	१.७.४.४६
अग्निः पशुरासीत्०	३.४.४.५
अग्निः प्रातः	३.२.५.५
अग्निः प्राश्नात् प्रथमः०	१.५.५.८
अग्निं गृहपतिं गार्हपत्यात्	३.२.२.२८
अग्निं गृहामि सुरर्थं यः०	१.१.२.३
अग्निना यज्ञश्चक्षुष्मान्०	१.१.३.२
अग्निं नरो दीधितिभिररक्षयोः०	२.२.२.२
अग्निं नरो दीधितिभिरिति०	१.४.३.२५

अभिभ्यः कामाय जुष्टम्	२.१.२.४	अमे तमशाश्वम्	१.७.४.५६
अभिभ्यां प्रणीयमानाभ्यामनुब्रूहि	१.७.२.१०,	अमे तव श्रवो वयः	२.१.५.२०
३.२.४.१०		अमे ऽदब्धायो ऽदब्धमनो पाहि०	१.३.७.१२
अभिं पुरीष्यमग्निरस्वदच्छेमः	२.१.१.८	अमे दुःशीर्तितनो जुषस्व स्वाहा	१.५.३.८
अभिरजादो ऽभिरहं देवयज्यया०	१.१.३.४	अमे देवं इहावह०	२.१.८.१६
अभिरेकाक्षराम्	३.१.१.४१	अमे धामानि	२.१.८.१७
अभिर्गृहपतिर्गार्हपत्यादनुना०	३.२.२.२८	अमे बलद	१.४.४.४७
अभिर्गृहपतिर्यज्ञस्य प्रतिष्ठा तस्याहं०	१.१.४.६	अमे ब्रह्म गृहीष्व	१.३.१.२६
अभिर्देवो दैव्यो होता०	१.३.४.१८	अमे ऽभ्यावर्तिन्	२.१.२.३३
अभिर्मा दुरिष्टात्पातु सविताघशंसात्०	१.१.३.८	[अमे] ऽभ्यावर्तिन्	२.१.३.११
अभिर्यशं नयतु प्रजानन्०	१.६.२.७	अमे युक्त्वा हि ये तव	२.१.७.२
अभिर्वृत्राणि जह्वन्त	३.४.३.२	अमेरन्तःश्रेष्ठो ऽसि	२.१.६.३४
अभिर्हि वाजिनं विशे०	२.१.८.१६	अमे रुचः स्थ	२.२.२.१३
अभिर्होता	१.१.३.३	अमेरुज्जितिमनूजेषम्	१.३.६.२
अभिष्टे त्वचं मा हिंसीत्	१.३.१.२६	अमेर्जनित्रमसि	१.६.४.७
अभिस्तिग्मेन	१.७.२.४३, ४.७६, ५.४	अमेर्जिह्वासि	१.२.४.४५
अभिस्तेजसा	२.१.७.५	अमेर्भस्मामि	१.६.१.३७, २.१.४.६
अभिः स्विष्टकृशज्ञस्य प्रतिष्ठा	१.१.३.७, ४.१	अमेर्भन्वे	१.४.३.३५
अग्नीदौषयजानङ्गारानाहर०	१.६.७.२१	अमेर्वैश्वानरस्य	२.१.७.५
अग्नीद्रमय	१.३.६.१०	अमेर्वो ऽपन्नगृहस्य सदसि सादयामि	१.३.६.२२
अग्नीन्समावेहि	१.५.४.२६, ६५	अमे वह्ने शुन्धस्व	१.५.२.१४
अग्नीषोमौ प्रथमौ०	१.४.४.४१	अमे बाजं जय	१.३.४.५
अग्नीषोमौ वृत्रहणा अग्नीषोमयोरहं०	१.१.३.५	अमे वेर्होत्रम्	१.७.६.२६
अमे अग्निरः	१.६.१.२२	अमे व्रतपते	१.१.२.५
अमे अचक्षा वदेह नः	२.२.४.६, ३.१.२.२०	अमे व्रतपते व्रतमचारिषं तं ते०	१.१.४.३३
अमेः पुरीषम्	२.२.१.२०	अमे शुन्धस्व	१.५.२.१४
अमे कष्ट	२.१.८.१२	अमेष्ट त्वा०	३.२.१.५४
अमे गृहपत उप मा ह्वयस्व०	१.३.२.१६	अमेष्टे हरो मा विनैत्	१.३.२.२६
अमे गृहपते	१.१.४.२७, ५.४.१६	अमेष्ट्वा तेजिष्ठस्य तेजसा निष्टयामि	१.३.२.१४
अमे गृहपते परिषथ जुषस्व स्वाहा	१.५.२.४६	अमेष्ट्वा देवस्य	१.४.३.१
अमे गृहपते शुन्धस्व	१.५.२.१४	अमेष्ट्वात्येन प्राश्रामि	१.१.५.१७
अमे ऽग्निरः	२.१.२.३३	अमेः समिदसि	१.५.४.७, ३६
अमे ऽग्निरौ ऽहुतायान्मा०	१.१.५.५	अमे [हविर्] निर्वप्यामि	१.२.४.१७
अमे जातान्	२.२.१.२०	अमे हव्यं रक्षस्व	१.२.४.३७
अमे तमद्य०	२.२.२.३	अमे हव्याय वोढवे	१.४.३.२२

अग्ने बृहन्नुषसाम्	२.१.३.१४	अदो मागच्छतु	१.१.४.७
अह्नौ न्यह्नावभितो रथं ये०	३.१.२.१	अदो मागम्यात्	१.१.४.७
अङ्गिरसो मास्य यज्ञस्य०	१.१.२.२८	अदो मा मा हासिष्ट	१.५.४.२३
अजीजनन्नमृतं मर्त्यासिः०	१.४.२.१६	अदो वीर्यमकरोत्	३.४.१.३६
अणूनि कुरुतात्	१.२.४.७०	अद्भिः परिप्रजाताः स्थ०	१.३.१.१५
अत ऊ धु मधुना०	३.२.५.५७	अद्भ्य ओषधीभ्यः स्वाहा	३.२.३.१४
अतस्त्वं बर्हिः	१.२.१.१६	अद्भ्यश्च त्वौषधीभ्यश्चोन्नयामि	१.५.२.२२
अतिरिक्तं कर्मणो यच्च हीनम्०	१.३.७.२०	अद्भ्यस्त्वौषधीभ्यः	१.६.४.१६
अतिरिक्तं न्यूने जुहोमि स्वाहा	१.३.७.२०	[अधा ह्य]मे	२.२.२.४
अतिसृष्टो गवां भागः	१.२.१.१५	अधियोर्नामासि	२.२.२.६
अतो नः पितरो ऽन्यन्मा योष्ट	१.२.३.२८	अध्वने स्वाहा	३.३.१.३८
अत्यन्यानगाम्०	१.६.१.८	अध्वर्यो ब्रह्म वदिष्यावः	३.२.२.२१
अत्र पितरो मादयध्वम् १.२.३.२६, ७.४.५०		अनर्वा प्रेहि	१.६.५.१२
अथा सपत्नानिन्द्रामी मे	१.३.६.१	अनाज्ञातं यदाज्ञातम्०	१.३.७.२०
अथा सपत्नानिन्द्रो मे	१.३.६.१	अनाधृष्टाः सीदत	३.३.२.२७
अदः कल्पमकरोत्	३.४.१.३७	अनाभो मृड धूर्ते	१.५.२.४०
अददाः	३.४.१.३७	अनार्यकर्मण्वर्कारिणन्दुश्चरितिन्	३.२.५.३१
अदब्धेन त्वा चक्षुषावेक्षे०	१.३.२.२५	अनिमृष्टमसि	३.३.२.२८
अदर्शि गातुविस्म इति०	१.४.३.२७	अनिष्टेभ्यः स्वाहा भेषजम्	१.३.७.२०
अदस्तमसि विष्णवे त्वा	१.२.२.३३	अनु त्वा माता मन्यताम्	१.६.४.१७
अदितिरसि नाच्छिन्नपत्रा	१.३.१.२४	अनुप्रहर सैवदस्व	१.३.६.१२
अदितिरिव सुपुत्रा०	१.३.२.२५	अनुमत्यै चरुः	३.३.१.२५
अदितिष्टे बिलं गभ्यातु	२.१.१.३८	अनृणो देवानामनृणः पितृणाम्०	३.२.८.३
अदितिष्ट्वा	२.१.१.४२	अनृतास्तस्यमुपैमि०	१.४.१.२१
अदितेरहं देवयज्यया०	१.१.३.६	अन्तरिक्षं यच्च	२.२.१.८
अदित्या राजासि १.२.१.२१, २.१.८, २.१.१.३७		अन्तरिक्षमसि	१.३.३.२०
अदित्यास्त्वगसि	१.२.४.४०	अन्तरिक्षमाक्रमिषम्	२.२.१.१०
अदित्यास्त्वगसि प्रति त्वा०	१.२.४.४१	अन्तरिक्षाय त्वा	१.३.३.४, ६.३.१
अदित्यास्त्वा दृष्टे सादयामि १.१.५.१७, २.१.२६		अन्तरिक्षे ऽह्वच	१.३.६.६
अदित्यास्त्वोपस्थे सादयामि	१.२.४.३६	अन्तरिक्षे रक्षो ऽन्तरिता अरातयः	१.५.२.२०
अदित्याः स्कन्धो ऽसि	१.२.४.६३	अन्तरेण मा संचारिषुः	१.२.२.११
अदित्यै त्वा	३.२.५.२१	अन्तश्चरति	१.४.३.२२
अहँह्याः शर्कराभिः०	१.४.२.७	अन्नपते	२.१.३.२२, २.३.२३
अहश्चस्य केतवः	३.२.१.६२	अन्नं मे बुध्य पाहि	१.४.४.१, ५.४.२७

अंश मे बुध्याजुगुपः	१.५.४.३६	अभ्यविद्धि राजाभूम	३.३.४.४७
अबाय त्वा वाजाय त्वा	३.१.२.१७	अभ्यस्थाँ विश्वाः	१.४.३.१६, ५.४.११,
अपः पिन्व	२.२.१.५		२.१.६ ६
अपबाहँ रक्षः०	१.३.१.४२	अभिरसि नारिरसि	१.६.१.१६
अपराजिता नामासि	२.२.१.११	अमावास्या सुभगा	२.२.२.१४
अपहर्तँ रक्षो हविष्कृदेहि	१.२.४.४	अमावास्या सुभगा सुशेवा०	१.३.४.३४
अपहता यातुधाना हविष्कृदेहि	१.२.४.४७	अमीमदन्त पितरः	१.२.३.२६, ७.४.५३,
अपहतो ऽघर्षोसो हविष्कृदेहि	१.२.४.४७		३.२.७.५०
अपामे ऽभिमामादं जहि	१.३.१.१	अमीवहा वास्तोष्पते	१.५.४.४२
अपानमृतः	३.४.५.५	अमुं यज	१.१.१.५०
अपानाय त्वा	१.२.४.६५	अमुं संप्राममजयत्	३.४.१.३६
अपां त्वा गङ्गांत्सादयामि	२.१.६.३६	अमुन्न भूयात्	२.१.२.८
अपां त्वेमन्त्सादयामि	२.१.७.१६	अमुम्	३.२.६ ४०
अपां नपादाशुहेमन्	३.१.१.२७	अमुमभितिष्ठ	२.१.१.१२
अपां नत्रे स्वाहा	३.३.४.१	अमुष्मा अनुब्रूहि	१.१.१.४६
अपामोषधीनाम्	३.३.२.२५	अमुष्मै त्वा जुष्टम्	१.६.४.५
अपां पतिरसि	३.३.२.१२	अमुष्मै प्रशीयमानायानुब्रूहि	१.१.१.७२
अपां पते यो ऽपां भागः स त एषः	१.५.४.१६	अमुष्मै प्रेष्य	१.१.१.५०
अपां पृष्ठमसि	२.१.१.१८, ६.११	वो जुष्टान्	१.२.४.२८, ३.१.१२
अपां पेरुरसि	१.६.४.१७	अमुष्याँ विशि	३.३.२.१
अपाररुम्	१.३.१.४६	अमुष्याः पुत्रः	३.३.२.३५
अपेतो यन्त्वसुराः पितृरूपाः०	१.२.३.१	अमुष्याः पुत्रम्	३.३.२.१
अपेतो यन्त्वसुरा ये पितृषदः	१.२.३.२	अमुष्याहं देवयज्यया	१.१.३.६
अपो अयान्वचारिषम्	३.२.७.४२	अमूम्	१.२.२.२१
अपोढं जन्यं भयमपोढाः०	१.५.२.१७	अमृडयः	२.२.४.१४
अपो देवीः	३.३.२.२८	अमृतमसि	१.३.२.३१, ३.२.५.१५
अप्नुमी रिहाणाः	१.३.६.६	अमृताहुतिममृतायां जुहोमि०	१.५.२.५
अप्रहावरीः स्थ	३.३.२.१३	अम्बा न बुला न	२.२.१.२५
अप्स्वन्तरमृतम्	३.१.१.२५	अम्ब्यन्बिके	३.४.४.१२
अभि त्वा शूर नोनुमः	३.२.५.१०	अम्भः स्थाम्भो वो भक्षीय	१.५.४.८
अभि त्वा शूर नोनुमः०	२.१.८.५	अयँ यो ऽसि यस्य त इदँ शिरः	२.१.१.५२
अभिधा असि	३.४.१.१४	अयँ वेदः पृथिवीमन्वविन्दत्०	१.१.२.१६
अभूदिदम्	२.१.७.५	अयँ सहस्रमनवे० (corrupt)	३.२.२.१५
अभ्यहृक्वासौ	१.२.३.२६	अयँ सो अभिः	२.१.४.११

अयँ हि गौरसि	३.२.२.२८	स्थितान्प्रेष्य	३.२.७.२८
अयचमा वः प्रजया०	१.२.२.१७	अषाढासि	२.१.६.३५
अयजथाः	३.४.१.३७	असा अनु मा तनु	१.१.४.२८
अयं ते योनिर्ऋत्वियः	१.४.१.१८, ५.४.४२, ३.१.१.२४, ४.१.२.५.२३	असावि देवं गोऋजीकम्०	३.३.३.१
अयमग्निः सहसिणः	२.१.६.१६, २.१.२६	असुन्वन्तम्	२.१.४.२३
अयं पुरो भूः	२.१.७.१८, ३.२.१.३१	असौ ते पशुः	३.२.६.३८
अयं पुरो हरिकेशः	२.२.१.२४	असौ स्वस्ति ते ऽस्त्वसौ०	१.५.४.२५
अयाङ् यज्ञं जातवेदा अन्तरः०	१.१.४.२१	अस्तु श्रौषट्	१.१.१.४६, ३.२.२.२३
अया विष्टा	१.७.४.२२, ५४, ३.१.१.१६	अस्तु स्वधा	१.७.४.४१
अयाश्वाग्ने ऽसि	१.३.७.२०	अस्मास्विन्द्रः	१.१.३.१०
अयुध्यथाः	३.४.१.३६	अस्म्यहमहः (corrupt)	३.३.४.४७
अयुपिता योनिः	१.२.१.२१	अस्यामृधेद्धोत्रायाम्	१.३.६.८
अरण्योर्निहितो जातवेदा इति०	१.४.३.२४	अहं नावुभयो रोक्ष्यामि	३.१.२.१६
अरात्सुरिमे सत्त्रिणः	३.२.५.३५	अहं भूपतिरहं भुवनपतिः०	१.१.५.६
अरात्सम द्यौः	३.२.२.२६, ३०	अहिरिव	३.४.३.३७
अरेपसः सचेतसः०	३.२.२.१५	अहिर्बुध्न्य मन्त्रं मे ऽजुगुपस्तम्०	१.५.४.३६
अर्को ज्योतिः	१.४.४.२०	अहिर्बुध्न्य मन्त्रं मे पाहि	१.४.४.१, ५.४.२७
अर्वाश्मय यय्यम्०	३.२.२.२८	अहीनः प्राणः	१.३.६.१३
अर्वासि सप्तिरासि	३.१.२.२, ४.३.३८	अहे दैधिषव्योदतास्तिष्ठान्यस्य०	१.१.५.६
अलुभिता योनिः	१.२.१.२४	अहुतमसि	१.२.४.२५
अवधूतै रक्षः	१.२.४.४०	आकृतमग्निम्	२.१.२.१८, ३.४.१.४६
अवाम्ब रुदमदिमहि	१.७.४.६४	आकृतये स्वाहा	१.४.४.४५
अविदहन्तः श्रपयत	१.३.१.२८	आकृताय स्वाहा	१.४.४.४५
अविषं नः पितुं पच	१.४.४.२१	आक्रम्य वाजिन्	२.१.१.११
अवेष्टा दन्दशूकाः	३.३.२.४५	आखुं ते रुद्र पशुं करोमि	१.७.४.६२
अमन्नुर्जम्	२.२.३.११	आगत्य वाज्यध्वानम्	२.१.१.१०
अभ्रावितमत्याभ्रावितम्०	१.३.७.२०	आग्ने देवयजनं वह	१.३.१.३
अभ्राजनि वाजिनि०	३.१.२.२	आङ्क्ष्वासी	१.२.३.२६
अश्विनाध्वर्यु आध्वर्यवात्	३.२.२.१	आ चर्षणिप्राः	३.२.८.८
अश्विना पिबतम्०	३.२.२.१	आचामन्तु पितरः	१.२.३.१५
अश्विभ्यो सरस्वत्या इन्द्राय सुत्राम्यो सोमानाम-		आच्छदि त्वा	१.४.३.१
नुमूहि	३.२.७.२८	आक्षेत्ता ते मा रिषम्	१.२.१.१८
अश्विभ्यो सरस्वत्या इन्द्राय सुत्राम्यो सोमानम्-		आजि त्वाग्ने सरिष्यन्तम्०	१.३.४.५

आजिं त्वाग्ने सस्रवोसम्०	१.३.५.१६	आयुः प्राणम्	१.३.२.१४
आ ते अम इधीमहि	१.२.३.३५	आयुरसि	१.६.४.६
आ त्वा जिघर्षि	१.४.१.१०, २.१.१.१५	आयुर्धा अग्ने ऽसि	१.३.६.१५
आ त्वाहार्धम्	२.१.३.१२	आयुर्मे पाहि	२.२.१.१२
आदधानि	१.४.३.२	आयुर्मे यच्छ	१.५.२.३२
आदधे	१.४.३.२	आयुर्यज्ञेन कल्पते	२.२.४.५, ३.१.२.१६
आदित्यः पशुरासीत्०	३.४.४.५	आयुषे त्वा	१.३.६.७
आदित्यं गर्भम्	२.१.७.६	आयुषे प्राणः सततः०	२.१.७.२०
आदित्यानां त्वा देवानाम्	१.४.३.१	आरभेधामनुसैरभेधाम्०	१.३.७.७
आदित्यास्त्वा	१.३.२.४	आर्द्रः पृथस्तुर्भुवनस्य गोपाः०	१.३.३.२४
आदित्यास्त्वाञ्जन्तु	३.४.३.४४	आवितो ऽग्निः	३.३.२.३४
आदित्यास्त्वा पुरस्तात्०	२.२.३.२	आ विश्वतः	१.४.१.१०
आदित्येभ्यो भुवद्वद्भ्यः	३.३.१.१३	आशासाना सौमनसम्०	१.३.२.२१
आधत्त पितरो गर्भम्०	१.२.३.३६	आशुस्त्रिवृत्	२.२.१.१७
आ नः प्रजां जनयतु	१.५.५.७	आ समुद्राः	३.२.५.६
आ नः प्राण एतु०	३.२.५.१५	आहमजानि	३.४.४.१४
आनन्दाय त्वा	३.२.७.६७		
आपस्त्वामश्विनौ०	१.२.१.२७	इडा धेनुः सहवत्सा न आगात्०	१.१.३.१२
आपस्त्वा समरिरवन्	१.६.७.८	इडामग्ने	२.१.४.१२
आपो जायत	१.२.२.३४	इडायास्पदं घृतवच्चराचरम्०	१.५.२.१७
आपो देवीः	२.१.१.२४ ३.३४	इडावत्सरीयां स्वस्तिमाशासे	१.७.२.३७
आपो रिप्रं निर्वहत	१.६.१.३०	इडास्मं अनुवस्तां घृतेन०	१.१.४.१०
आपो रेभत पिपृत०	१.३.३.१	इडाः स्थ	१.५.४.१३
आपो हि धा	२.१.१.३३	इतो यज्ञः	१.४.२.१०
आप्तं मनः	३.३.३.५	इदं यजमानस्य	१.१.३.१४
आप्यायतां ध्रुवा घृतेन०	१.३.७.२१	इदं विष्णुः १.१.५.१५, ३.२.२६, २.१.७.१	
आप्यायष्वमप्या देवेभ्यः०	१.२.१.७	इदं हविः	१.१.४.१७
आप्यायस्व	२.१.५.२१	इदं तस्मै हर्म्यं करोमि०	१.३.१.३७
आ ब्रह्मन्	३.४.१.५०, २.५	इदं देवानाम्	१.२.४.२६, ५.२.२८
आ मा वाजस्य	३.१.२.८	इदमग्नीध इदं ब्रह्मण्य०	१.१.३.१४
[आ]माशिषः	१.१.३.११	इदमग्नीषोमयोः	१.३.१.१८
आयं गौः	१.४.२.२२	इदमग्नेः	१.३.१.१८
आ यज यज	१.१.१.४७	इदमहं रक्षसो ग्रीवा अपिकृन्तामि	१.६.२.१५
आयाहि सुषुमा हि ते	२.१.८.४	इदमहं रक्षो ऽभिसमूहामि	३.३.१.२३

इदमहं रक्षोऽन्वाधे० १.२.४.४७, ६.५.२३
 इदमहं दुरघ्न्यां निष्प्लावयामि १.५.४.२०
 इदमहममुमाध्यायणम्० ३.२.६.२२, २३
 इदमहमस्य प्राणं निवेष्टयामि १.१.४.१४
 इदमहमस्य प्राणायणस्य क्षेत्रियमपिदधामि ३.
 ३.१.१२
 इदमहमस्य प्राणायणस्य क्षेत्रियमवयजे ३.३.
 १.११
 इदमहमवर्गवसोः सद्ने० १.१.५.८
 इदमहमस्मादन्तरिक्षात्० १.१.४.२३
 इदमहमस्याः पृथिव्याः० १.१.४.२३
 [इदमहमस्या दिवः०] १.१.४.२३
 इदमहमाभ्यो दिग्भ्यः० १.१.४.२३
 इदमहं मां कल्याणै० ३.२.१.३६
 इदमु नः सह १.२.४.२६, ५.२.२८
 इदं भष्विदं मधु ३.२.५.४५
 इन्दुर्दक्षः २.२.५.१
 इन्द्रघोषास्त्वा १.६.१.३१
 इन्द्रं दैवीविशः २.२.३.२५
 इन्द्रम् २.२.४.१२
 इन्द्रमिन्द्राधिनः ३.२.५.२०
 इन्द्रस्य च त्वा क्षत्रस्य च ३.२.१.६०
 इन्द्रस्य चषालमसि १.६.३.८
 इन्द्रस्य त्रातुरहं देवयज्यया० १.१.३.६
 इन्द्रस्य त्वा १.४.३.१
 इन्द्रस्य त्वा जठरे दधामि १.१.५.१८
 इन्द्रस्य त्वा बाहुभ्यामुद्यच्छे १.२.१.२७
 इन्द्रस्य बाहुरसि १.३.१.३२, ३.१.४
 इन्द्रस्य योनिरसि ३.३.२.५०
 इन्द्रस्य वज्रोऽसि ३.३.२.३८, ५.२
 इन्द्रस्य वैमृधस्याहं देवयज्यया० १.१.३.६
 इन्द्रस्याहं देवयज्ययेन्द्रियवान्भूयासम् १.१.३.५
 इन्द्रामिन्द्राँ हवःसुत्याम्० ३.२.१.३६
 इन्द्रामिन्द्राँ छागस्य वपाया मेदसःप्रेष्य १.६.६.१०

इन्द्रामिन्द्राँ छागस्य वपाया मेदसोऽनुब्रूहि १.
 ६.६.१०
 इन्द्रामिन्द्राँ छागस्य हविषः प्रेष्य १.६.७.११
 इन्द्रामिन्द्राँ छागस्य हविषोऽनुब्रूहि १.६.७.११
 इन्द्रामिन्द्राँ पुरोडाशस्य प्रेष्य १.६.६.२२
 इन्द्रामिन्द्राँ पुरोडाशस्यानुब्रूहि १.६.६.२२
 इन्द्रामी अव्यथमानाम् २.२.१.८
 इन्द्रामी मे वर्चः० ३.२.५.१५
 इन्द्राग्न्योरहं देवयज्यया० १.१.३.५
 इन्द्राण्याः संनहनम् १.२.१.२४
 इन्द्राय त्वा भागँ सोमेनातनन्मि १.२.२.३२
 इन्द्राय वाचँ वदत ३.१.२.११
 इन्द्राय वाचँ विमुच्यध्वम् ३.१.२.१२
 इन्द्रायँहोमुचे ३.३.१.४०
 इन्द्रियवतीमय १.५.४.२२
 इन्द्रो दधीचो अस्थभिः २.१.८.३
 इन्द्रोपानस्यकेहमनसो वेशान्कृधि० १.३.७.१३
 इन्द्रौजस्कर ३.२.१.९०
 इम उद्वासीकारिण इमे० ३.२.५.३६
 इमँ विष्यामि वरुणस्य० १.३.७.१७
 इमँ स्तनं मधुमन्तं धयापाम्० २.२.५.६
 इमं पशुं पशुपते० १.६.४.१
 इमं मा हिँसीः २.१.७.१२
 इमा अस्माकम् १.२.३.२७
 इमा नु कं भुवना० ३.२.५.२०
 इमां नरः कृणुत वेदिमेत्य० १.३.२.१
 इमान्मे मित्रावरुणौ गृहानजुगुपतम्० १.५.४.१७
 इमान्मे मित्रावरुणौ गृहान्नोपायतम्० १.५.४.२८
 इमामगृभ्यान् २.१.१.५, ३.४.१.१४
 इमामूर्जं पञ्चदशीँ याः प्रविष्टाः० १.१.२.४
 इमा मे अमा इष्टकाः० २.२.३.३
 इमां प्राचीमुदीचीम्० १.२.१.४
 इमेऽरास्तुरिमे सुभूतमकन् ३.२.५.३६
 इमो अमे २.२.१.२

	२.२.५.१	उदु तिष्ठ स्वध्वर	२.१.१.२६
इयँ वः सा सत्या	३.१.२.१२	उदुत्तमम्	२.१.३.१३
इयँ वेदिः परो अन्तः०	३.४.४.१	उदु त्यं जातवेदसम्	३.२.३.२०
इयँ स्थाल्यमृतस्य पूर्णा०	१.१.३.१६	उदु त्वा विश्वे देवाः	२.१.३.२६
इयँ स्वस्ति सैवत्सरीया०	१.५.५.७	उदेषां बाहून्	२.१.२.२६
इयत्यग्र आभीदतः०	१.४.२.२	उदेष्यते स्वाहा	३.४.२.११
इयदसि	३.३.३.८	उदेष्टमे अधि मातुः पृथिव्याः०	१.४.२.८
इयं ते राशिमत्रस्य०	३.१.२.२२	उद्गातर्निष्केण त्वा०	३.४.३.३, ६
इरा भूतिः पृथिव्या रसो मोत्कमीत्	१.३.३.२७	उद्ग्राभश्च	१.३.६.१
इषमावद	१.२.४.५०	उद्भूत उद्धर पाप्मानम्०	१.५.२.४
इषमूर्जम्	२.१.५.१४	उद्धवः स्थोदहं प्रजया०	१.५.२.१८
इषिता दैव्या होतारः०	१.३.६.७	उद्भिर्न राज्ञः	३.३.३.२६
इषे त्वा	१.२.१.३, ५.२.३५.६, ४.२.५.२४	उद्यते स्वाहा	३.४.२.११
इषे राये रमस्व	१.४.३.३, २३	उद्वयं तमसस्पतिरि	३.२.७.४२
इष्टिश्च स्विष्टिश्च०	१.३.७.०	उज्यामि	१.५.२.२१
इष्टेभ्यः स्वाहा	१.३.७.२०	उज्जीतं रायः	१.३.४.१६
इष्टो यज्ञो मृगुभिः	१.१.४.६, २.२.३.१६	उज्जेध्यामि	१.५.२.२१
इष्ट्यै स्वाहा	१.३.७.२०	उपक्षरन्ति सिन्धवः	१.४.१.१०
इह धृतिः	३.४.१.३८	उप त्वाग्ने दिवे दिवे	१.५.४.११, २.२.५.१४
इह प्रजा विश्वरूपा रमन्ताम्	१.६.५.१	उपप्रयन्तो अध्वरम्	१.५.४.४
		उपप्रेष्य होतर्हव्या देवेभ्यः	१.६.४.३०
ईदृक्षासः	२.२.३.२५	उपमृदेहि देवस्त्वा०	१.३.४.७
ईदृक् च	२.२.३.२५	उपयामगृहीतो ऽसि द्रुषदं त्वा	३.१.१.१६
		उपयामगृहीतो ऽसि शुक्रं त्वा०	३.२.५.५
उग्रा च भीमा च पितृणाम्०	२.१.८.१	उपयामगृहीतो ऽसोन्द्राय०	३.२.५.१६
उत नो ऽहिर्बुध्न्यः	१.४.४.१८	उपयामगृहीतो ऽस्यच्छिद्रो त्वा०	३.२.७.१५, ६२
उत्क्राम	२.१.१.१४	उपयामगृहीतो ऽस्यद्भ्यस्त्वा०	३.२.३.१४
उत्तिष्ठ बृहती भव	२.१.१.४७	उपयामगृहीतो ऽस्याश्विनं तेजः	३.२.७.६६
उत्सं दुहन्ति कलशं चतुर्बिलम्०	१.२.२.२०	उपशीवरी	२.२.२.१०
उत्समुद्रान्मधुमं ऊर्मिरागात्०	१.४.२.१	उपसृष्टां मे प्रवृतात्	१.२.२.११
उदकमीत्	२.१.१.१४	उप स्वजा वरुणम् (corrupt)	३.२.२.३४
उदपुरा नामासि	२.१.६.३२	उपहृता पृथिवी माता०	१.३.५.१२
उदिताय स्वाहा	३.४.२.११	उपहृतो द्यौः पिता०	१.३.५.१२
उदीरयता मरुतः	३.१.५.२१	उपावरोह जातवेदः०	१.५.४.४७

उपावसुः	१.३.६.५	ऋचा स्तामम्	२.१.१.३
उपावीरसि	१.६.४.३	ऋचे त्वा	२.१.७.५, २.२.११
उपेमद्युधि	२.१.२.७	ऋतमसि सत्यं नाम०	३.२.१.३०
उपो देवान्	१.६.४.४	ऋतसत्याभ्यां त्वा पर्युक्षामि	१.५.२.१५
उरं नो लोकमनुनेषि विद्वान्०	१.१.६.६	ऋतसदसि	१.३.१.४४
उरु प्रथस्व	१.३.१.२१, ३.११	ऋतस्य त्वा देवहविः	१.६.४.१४
उरु वाताय	१.२.४.२६	ऋतस्य त्वा व्योमन ऋतस्य०	३.२.१.३०
उरु विष्णो विक्रमस्व	१.६.१.५	ऋताषाद्	२.२.४.१३
उरो अन्तरिक्ष	१.६.४.३१	ऋतुना सोमं पिबतम्	३.२.२.१
उर्वन्तरिक्षं वीहि	१.२.१.१४ २८, ४.१५, ५.२.२६, ६.५.२८	ऋतूनां पत्नी	२.२.१.१७
उर्वन्तरिक्षमन्विहि	१.२.४.३६	ऋत्विग्वती स्थो अग्निरेतसौ०	१.४.१.१६
उर्वरयसि	१.६.४.८	ऋध्यासमय पृषतीनां ग्रहम्	१.६.२.१४
उर्वी चाधिपत्नी च०	२.१.८.१	ऋभूणां त्वा	१.४.३.१
उर्वी चासि वस्वी चासि रन्ती चामि	१.३.२.५	ऋषभै वाजिनै वयम्०	१.३.४.३३
उलूखले मुसले यत्कपाले०	१.३.७.१४	ऋषभो ऽसि	१.३.३.२२
उशन्तस्त्वा हवामहे	१.७.४.२६	एकताय स्वाहा०	१.३.१.२६
उशिक्षत्वं देव सोम	३.२.५.८	एकयास्तुवत	२.२.१.१७
ऊर्गसि	३.३.३.८	एकस्मै स्वाहा द्वाभ्यां स्वाहा	३.४.२.६
ऊर्गस्यूर्जं मयि धेहि	१.१.३.१६	एका च तिस्रश्वा त्रयस्त्रिंशतः०	२.२.४.५
ऊर्गर्भव बर्हिषद्भ्यः	१.३.३.६	एतै स्तोतः	३.४.३.४२
ऊर्जमावद	१.२.४.५०	एतत्	१.३.६.१४
ऊर्जस्वतीर्धृतवत्०	१.२.२.१६	एतत्ते मम पितरसौ	१.२.३.१६
ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मा पश्यत	१.५.४.१२	एतत्ते मम पितामहासौ	१.२.३.१६
ऊर्जे त्वा	१.५.२.३५, ६.५.२५	एतत्ते [मम] प्रपितामहासौ	१.२.३.१६
ऊर्जो नष्ट्रे	३.३.४.१	एतत्ते ऽमुष्य पितः०	१.२.३.१८
ऊर्णान्वन्तम्	१.६.२.४	एत पितरः	१.२.३.११
ऊर्ध्वसूर्वानस्पत्यः	१.२.४.४६	एतमु त्वं मधुना संयुतं यवम्०	१.५.५.८
ऊर्ध्वा अस्य समिधः	२.१.२.११	एता वयं प्लवामहे०	३.२.५.४३
ऊर्ध्वामेनामुष्प्रापय	३.४.४.१६	एधो ऽस्येधिषीमहि	३.२.७.४३
ऊर्ध्वो अध्वरः	१.३.४.१२	एधो ऽस्येधिषीमहि स्वाहा	१.६.७.३७
ऋचा त्वा छन्दसा सादयामि	२.२.१.२७	एन्द्र सानसि रयिम्	२.१.६.८
		एवश्छन्दः	२.२.१.२१
		एवा ह्यमे	२.२.२.४

एष ते जनते राजा	३.३.२.३६	कस्मै वो युनक्ति तस्मै वो युनक्तु	१.२.४.१०
एष ते योनिरमुष्मै त्वा	३.२.७.२३	कः स्विदेकाकी चरति	३.४.३.५१
एष ते योनिर्मोदाय त्वा	३.२.७.६७	काण्डात्काण्डात्	२.१.६.२४
एष ते योनिस्तेजसे त्वा	३.२.७.६५	कामं कामदुधे धुत्व	२.१.५.१६
एष ते रुद्र भागः	१.७.४.६३	कामधुक्चः	१.२.२.२१
एष वज्रः	३.३.३.६, २२	काय स्वाहा	३.४.१.४८
एषा ते अग्ने समित्	१.५.२.३३	कालाय वाम्	१.५.४.२०
एषा ते अग्ने समित्तया त्वँ वर्धस्व०	१.१.५.२०	का स्विदासीत्पूर्वचित्तिः	३.४.४.२
एषा युष्माकं पितरः	१.२.३.२७	कुटुरसि	१.२.४.५०
एहि	३.१.२.१५	कुविदङ्ग	३.१.१.१६, २.७.१५, ६२
ऐन्द्रः प्राणः	१.६.७.१८	कुह्वा अहं देवयज्यया प्रतिष्ठां गमेयम्	१.१.४.६
ऐन्द्रं बलम्	३.२.७.६६	कृणुष्व पाजः	२.१.६.१३
ओजसे बलाय त्वा	१.४.३.६	कृतिका नक्षत्रम्	२.१.२.१३
ओजस्तदस्य तित्विषे	३.२.१.५८	कृत्वाय सा महीम्	२.१.१.३६
ओजस्विनीः स्थ	३.३.२.१५	कृष्णो ऽस्याखरेष्टः or ०ष्टाः	१.२.१.३३ ३.३.३
ओदनौदनस्य त्वा०	१.१.५.४	केतुं कृण्वन्	३.४.३.२७
ओम्	३.३.३.३३, ४.१.३६	को वः प्रणयति	१.१.२.१६
ओमध्वर्यो तथाध्वर्यो	३.२.२.३०	को वः प्रणयति स वः प्रणयतु	१.२.४.६
ओं प्रणय	१.१.५.१०	को वो युनक्ति स वो युनक्तु	१.२.४.१०
ओ श्रावय	१.१.१.४६, ३.२.२.२३	क्षत्रै वयः	२.२.१.५
ओषधयः प्रतिगृभ्णीत	२.१.१.३०	क्षत्रस्य नाभिरसि	३.३.२.३०
ओषधीभ्यः प्रजाभ्यः स्वाहा	३.२.३.१५	क्षत्रस्य योनिरसि	३.२.७.२६, ३.२.३०
ओषधीभ्यस्त्वा	१.५.२.३७, ६.७.२५	क्षत्रस्योल्बमसि	३.३.२.३०
ओषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्यः	३.२.३.१५	क्षुच्च सेदिश्व स्निहितिश्व०	१.४.४.६
ओषधे त्रायस्त्वेनम्	१.६.१.६, ५.१६	क्षेत्रस्य पते मधुमन्तमूर्मिम्	३.२.५.२१
ओ स्वधा	१.७.४.४०	खमश्च त्वचमश्च०	१.३.३.२८
क इदमध्वर्युर्मविष्यति०	१.३.४.१८	गणानां त्वा गणपतिम्०	३.४.४.१३
कया नक्षित्र आमुवत्	३.२.५.१४	गन्धर्वो ऽसि	१.३.३.१४
कर्मासि करणमसि क्रियासँ सुकृतम्	१.३.७.१६	गर्भेभ्यः स्वाहा	१.५.२.४५
कल्पेतां धावापृथिवी	१.४.४.२२	गात्राण्यस्य मा हिँसीः	१.६.५.१७
कस्मै वः प्रणयति तस्मै वः प्रणयतु	१.२.४.६	गायत्रमसि	१.६.४.१०
		गायत्री त्रिष्टुप्	३.४.४.१७

MANTRA INDEX

१४५

गावः सुरभयो नित्यम्०	३.२.५.४२	जह्वाभ्यां पद्मयाम्	३.२.७.३८
गृहपते यज	३.२.२.२८	जनमृतः	३.३.२.२४
गोपीधाय त्वा रक्षायै त्वा नारात्यै	१.२.४.३०	जनस्य गोपाः	१.४.१.१०
गोमं श्रमे	१.१.४.३२	जम्बुकाय स्वाहा ब्रह्महत्यायै स्वाहा	३.४.५.१७
गोषदसि	१.२.१.१३	जातवेदो भुवनस्य रेतः०	१.४.१.१८
ग्रास्त्वा देवीः	२.१.१.४४	जातवेदो वपया गच्छ देवान्०	१.६.६.११
ग्रीष्ममृतूनां ग्रीणामि०	१.१.३.१	जीमूतस्येव	३.४.३.२८
		जुषाणा निर्ऋतिर्वेतु स्वाहा	३.३.१.७
घर्मः शिरः	१.४.४.२०	जुष्टं गृहामि	३.२.५.२१
घर्मसदसि	१.३.१.४४	जुष्टं देवेभ्यः	१.६.६.२८
घर्मो जठरे	१.५.४.२४	जुहुर्ध	१.७.३.२२
घर्मो ऽसि	१.३.१.२०	जुह्वामिष्ट्वा ह्वयति०	१.३.४.७
घर्मो ऽसि रम्यस्पोषवनिः०	१.५.२.२०	ज्योतिरसि ज्योतिर्मे यच्छ	२.२.१.११
घृतं घृतपावानः	१.६.७.१२	ज्योतिर्यज्ञस्य पवते मधु घृतम्०	३.४.३.१
घृतवन्तं कुलायिनम्	१.१.४.३१	ज्योतिर्वैश्वानरम्	१.२.४.३५
घृताची यजमानस्य धुर्यो पाताम्	१.३.६.२३	ज्योतिषे तन्तवे त्वा	१.१.४.२६, ५.४.१७
घृतेन द्यावापृथिवी	१.६.३.४, ५.२.८	ज्योतिषे त्वा	२.१.७.५, २.२.११
घृतेन मा समुक्षत	१.१.३.१०		
घृतेनाह्नौ पशून्त्रायेथाम्	१.६.४.२२	त इन्द्रामिभ्यां दीक्षां प्राहुः	३.२.१.२०
चक्षुरसि श्रोत्रं नाम०	३.२.१.३०	तच्चित्रं देवानाम्	२.२.५.४
चक्षुः श्रोत्रम्	१.३.२.१५	तत्त्वा याभि	२.२.५.७
च[तुश्च]त्वारिंशी स्तोमः	२.२.१.२०	तत्सत्यं यद्वीरं बिभृतः०	१.४.१.१६
चन्द्रमभि चन्द्ररथं हरिप्रतम्०	१.४.२.५	तथा	३.३.३.३३, ४.१.३६
चितः स्थ परिचितः स्थ	१.३.१.७, २.१.४.८	तथाध्वर्यो	३.२.२.२२
चित्तमाज्यम्	३.२.२.२२	तदग्नये प्रववीमि०	१.१.५.६
चित्सि जुहोमि	२.१.६.२०	तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठम्०	३.२.५.२०
चित्तिः सुक्	१.१.२.२७, ४.२.११	तद्विष्णोः	१.६.३.१८
चित्तिः सुगध्वर्यो	३.२.२.२२	तं त्वा शोचिष्ट दीदिवः	२.२.२.४
चित्यमिभ्यः	२.१.६.५	तपो योनिः	२.२.१.२७
चित्रं देवानाम्	२.१.७.७	तपो योनिरसि	२.१.६.११
चित्रावसो स्वस्ति ते पारमशीय०	१.५.४.८	तप्तायनी मे ऽसि	१.६.१.१६
चिदसि	१.१.३.१०, ३.१.५	तम्	२.१.१.६
चिदसि तया देवतया०	२.१.४.१२	तं बधान देवेभ्यः	३.४.१.१६
		तां सवितुर्वरेण्यस्य	१.४.४.२

ता ते धामानि	१.६.३.१२	दशभ्यः स्वाहा विंशतये स्वाहा	३.४.२.७
तीव्राम्बोषान्	३.४.३.३४	दित्यवाहः	३.४.३.१८
तुर्यवाहः	३.४.३.१६	दिदिवः पाहि	३.३.२.४६
तृप्तिरसि गायत्रं छन्दस्तर्पय०	१.३.३.२८	दिवं ते धूमो गच्छतु	१.६.७.२८
तृप्तिरसि जागतं छन्दस्तर्पय०	१.३.३.२८	दिवमग्रेणोत्तमान	१.६.३.११
तृप्तिरसि त्रैष्टुभं छन्दस्तर्पय०	१.३.३.२८	दिवमाक्रमिषम्	२.२.२.१८
ते आचरन्ती	३.४.३.३१	दिवं प्रोष्ठनीमारोह०	३.१.२.२४
तेजो ऽनुप्रच्यवस्व	१.३.२.२८	दिवः शिल्पमवततम्०	१.३.२.१८
तेजो ऽसि	१.१.४.२६, ३.२.२७, ३०, २.१.६.१७, ३.१.२.२३	दिवस्परि	२.१.३.१६
तेन छन्दसा	२.१.७.१०	दिवः सानूपेष	१.६.३.२५
तेन रुचा रुचमशीथाः	१.४.३.१	दिवि श्रयस्व	२.१.५.२४
ते मा प्रजाते प्रजनयिष्यतः०	१.४.१.१६	दिर्वाव चक्षुराततम्	१.६.२.१६
तौ सह	३.४.४.१५	दिवे त्वा	१.३.३.४, ६.३.१
त्रयस्त्रिंशत्तन्तवः	१.३.७.२०, ५.१.१०	दिवो मूर्धासि	२.२.५.५
त्रया देवाः	३.२.७.३३	दिव्यदत्त्व	१.३.६.६
त्रिशंखामा	१.४.३.७	दिशः स्वाहा	१.६.७.१५
त्र्यम्बकं यजामहे	१.७.४.७१	दिशां क्लृप्तिरसि दिशः प्रीणामि०	१.१.३.१५
त्र्यवयः	३.४.३.१८	दिशो अभ्यभूदयम्	३.३.३.२८
त्वं यविष्ठ	२.१.७.१४	दीक्ष्या त्वापं तपसा त्वापम्०	२.२.५.८
त्वं सोम प्रचिकितः	३.२.७.५१, ७६	दीक्षिता इमे ब्राह्मणाः	३.२.१.१६
त्वं नो अग्ने	१.३.७.२०, २.२.२.४	दीक्षिताः सर्वतो यजमानाः	३.२.१.२३
त्वष्टुरहं देवयज्यया०	१.१.४.६	दीदिहि दीदाय दीदिदाय स्वाहा	१.५.२.५१
त्वामग्ने वृषभं चेकितानम्०	२.१.८.७	दीर्घामनु प्रसृतिम्	१.२.४.६६
त्वामिद्धि हवामहे	३.२.५.२०	दुराद्धयै स्वाहा	१.३.७.२०
त्वामु ते दधिरे देवयन्तः०	१.६.६.१	दुरिष्ठेभ्यः स्वाहा	१.३.७.२०
त्वे क्तुमपि वृजन्ति विश्वे	३.२.५.५७	दूर्नं [वो] विश्वेदेसम	२.२.१.२८
त्वेषस्ते धूम ऋणवतीति०	१.४.३.२६	दृंह गा दृंह गोपतिम्०	१.२.२.३०
द्वैष्ट्राभ्याम्	२.१.२.२७	दृंहन्तां दुर्याः	१.२.४.३१
दक्षिणतः परीतोत्तरतः परीत	१.३.५.१०	दृशनो रुक्मः	२.१.३.१
दधन्वे वा यदीमनु	३.२.५.१४	द्वंगममसि	१.३.३.४
दधिकाव्णो अकारिषम्	१.१.४.१८	देवता वर्धय त्वम्	१.१.५.१२
दधिर्नार्मास्यदग्धोऽहं भ्रातृव्यं दमेयम्०	१.१.३.४	देवपुरश्चरस ऋष्यासं त्वा	१.२.१.३३
		देव सवितः	३.१.१.११
		देव सवितरेतं त्वा वृणते०	१.१.५.२

MANTRA INDEX

१४७

देवस्तै सविता प्रतिनुदतु०	१.३.६.३	देवेभ्यस्त्वोर्ध्वबर्हिभ्यः	१.२.१.१६
देवस्त्वा सविता मध्वानक्तु	१.६.३.८	देवो वः	१.२.१.६
देवस्त्वा सविता श्रपयतु	१.३.१.२६	देवो वः सविता विविनक्तु०	१.२.४.५८
देवस्त्वा सवितोद्वपतु	२.१.१.४६	देवो वः सविता हिरण्यपाणिः०	१.२.४.६८
देवस्य त्वा २.१.१.१७, २.४.१२, ३.२.७.३३,	३.१.१.८	देवो वः सवितोत्पुनातु	१.२.२.१०
देवस्य त्वा० आददे	१.२.१.१२	देवौ यज यज	१.७.४.५७
[देवस्य त्वा०] दामि	१.२.१.१६	देवीभ्यस्तनूभ्यः स्वाहा	१.३.७.२०
देवस्य वः	१.२.४.२८, ३.१.१.११	द्यावापृथिवी वर्तोभ्याम्	३.४.५.११
देवस्य वयम्	३.१.१.४०	द्यावापृथिव्योरहं देवयज्यया०	१.१.३.६
देवस्य सवितुः	३.१.१.३६	द्युते त्वा	२.२.२.११
देवस्य सवितुः प्रसवे	१.१.५.१०	द्यौरसि	१.२.२.१३, ३.३.१८
देवा आशापालाः	३.४.१.३०	द्यौरासीत्पूर्वचित्तिः	३.४.४.२
देवाः पितरः	१.१.२.३१	द्यौस्ते पृष्ठम्	२.१.१.१३
देवा गातुविदः०	१.२.१.२	द्रप्सश्चक्रन्द	२.१.६.१५
देवानां त्वा पत्नीः	२.१.१.४२	द्रप्सस्ते	१.३.१.४०
देवानामसि वह्निमतम्	१.२.४.२३	द्रष्ट्रे नम उपद्रष्ट्रे नमः	३.४.१.७
देवानां पत्नीनामहं देवयज्यया०	१.१.४.६	द्रुषदे वट्	२.२.३.२१
देवानां पत्नी राकाँ सिनीवालीम्	१.३.७.५	द्रुजः	२.१.२.२२.
देवानां परिषूतमसि	१.२.१.१५	द्वाभ्याँ स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा	३.४.२.६
देवान्यज	१.३.५.१८	द्विर्यदेते त्रिर्मवन्त्यूमाः	३.२.५.५७
देवायते यज	३.२.२.२८	द्विषतो वयो ऽसि	१.३.२.६
देवीरापः	१.६.५.१३	द्विषन्नस्तप्यतां बहु०	१.३.२.१८
देवीरापः शुद्धा यूयम्	१.३.३.१	द्वे सुती	३.२.७.७६
देवीरापो अपां नपात्	३.३.२.८	धन्वना गाः	३.४.३.२६
देवीरापो ऽप्रेगुवः	१.२.२.१०	धरुण एकविंशः	२.२.१.१७
देवीरापो मधुमतीः	३.३.२.२६	धरुणमसि	१.३.१.५
देवेन्द्रस्त्वेन्द्रज्येष्ठा वरुणराजानः०	२.२.३.२	धर्त्रमसि	१.३.१.५
देवेभ्यः कल्पयस्व	१.६.१.२७	धर्मासि	१.३.१.५
देवेभ्यः प्रथस्व	१.६.१.२६	धर्षा मानुषाः	१.६.४.१५
देवेभ्यः प्रेप्य	१.६.७.२७	धा असि स्वधा असि	१.३.२.५
देवेभ्यः शुन्धध्वम्	१.२.४.६०	धान्यमसि	१.२.४.६४
देवेभ्यः शुन्धस्व	१.२.४.६, ६.१.२८, ५.२६	धामासि	१.३.२.३२
देवेभ्यः शुम्भस्व	१.२.४.७, ६.१.२६, ५.२७	धाम्नो धाम्नः	३.२.७.४१

धाम्नो धाम्नो राजन्	१.६.७.३७	नमो वः पितरः शुष्माय	१.२.३.२६
धिक्ष्वा जात्वि पुंश्चलि०	३.२.५.३२	नमो वः पितरो बलाय	१.२.३.२६
धिषणा त्वा देवी	२.१.१.४३	नमो वः पितरो मन्यवे	१.२.३.२६
धिषणासि पार्वती	१.२.४.६१	[नमो वः पितरो यज्जीवं तस्मै]	१.२.३.२६
धिषणासि पार्वती प्रति त्वा०	१.२.४.६२	[नमो वः पितरो यद्धोरं तस्मै]	१.२.३.२६
धूम्रा वसन्ताय	३.४.३.२१	नमो वः पितरो रसाय	१.२.३.२६
धूरसि	१.२.४.२२	नमो वर्याय चावर्ष्याय च	२.२.३.५
धृष्टिरसि ब्रह्म यच्छ	१.३.१.१	नमो ऽस्तु सर्पेभ्यः	२.१.६.१५, ७.१५
धेनुश्चानड्वांश्च	२.२.४.५	नराशंसस्याहं देवयज्यया०	१.१.४.१
ध्रुवक्षितिः	२.२.१.२	न वा एतन्मित्रसे	१.६.५.४
ध्रुवमसि	१.४.४.३२	नाना प्राणो यजमानस्य पशुना०	१.६.५.१
ध्रुवमसि पृथिवीं दँह	१.३.१.३	नाना हि वाम्	३.२.७.६६
ध्रुवा असदन्	१.३.३.२३	नारात्सुरिमे सत्त्रिणः	३.२.५.३४
ध्रुवा अस्मिन्	१.२.१.१०	निग्राभश्च	१.३.६.१
ध्रुवा च पृथिवी च सवितुः०	२.१.८.१	नितानस्त्वा मारुतः०	२.२.३.२
ध्रुवासि	१.३.६.१६	नित्यहोतां त्वा	१.३.३.१५
ध्रुवासि धरणा	२.१.६.१७	निरस्तः परावसुः [सह] पाप्मना	१.१.५.७
		निर्दग्धं रक्षः	१.३.१.४
नक्षोषासा	२.१.३.२, ७, ७.३	निर्वरुणस्य	१.२.४.३३
न त्वावं अन्यो दिव्यः०	२.१.८.५	निवेशनः	२.१.४.२६
ननु गावो मागीरस्य०	३.२.५.४३	निवेशनी संगमनी वसूनाम्०	१.४.४.४१
नमः कृताय कर्मणे	१.१.४.२१	निषसाद धृतवतः	१.४.४.११, ३.२.७.३१, ३.३.१५
नमस्त आतान	१.६.५.११	निष्कृताहावमवटम्०	२.१.५.१
नमस्ते रुद्र मन्यवे	२.२.३.३	निष्कृत्यै दुरिष्ट्यै स्वाहा	१.३.७.२०
नमस्ते हरसे	२.२.३.२०	निष्कृत्यै स्वाहा	१.३.७.२०
नमः सूर्यस्य संदशे	१.६.५.२८	निष्कृत्यै नुदस्व	१.३.१.२
नमः सेनाभ्यः०	२.२.३.३	निष्कर्षं रक्षो निष्ठा आगतयः	१.२.२.१२, ५.२.२१
नमो अस्तु रुद्रेभ्यो ये दिवि	२.२.३.६	न्यूनमतिरिक्ते जुहोमि स्वाहा	१.३.७.२०
नमो नमो वः पितरः	१.२.३.२४		
नमो मात्रे पृथिव्यै	३.३.३.११	पश्चानां त्वा वातानाम्	१.१.२.२२
नमो मेध्याय च विद्युत्याय च	२.२.३.४	पश्चाशते स्वाहा शताय स्वाहा०	३.४.२.८
नमो रथिभ्यः	२.२.३.४	पत्नि पत्न्येष ते लोकः०	१.३.२.१६
नमो वः पितर इषे	१.२.३.२६	पयस्वतीरोषधयः०	१.१.२.५
नमो वः पितर ऊर्जे	१.२.३.२६		

परमस्याः परावतः	२.१.२.२४	पुनन्तु मा पितरः	३.२.७.५१
परमेष्ठी त्वा सादयतु०	२.२.२.५,१७	पुनरासद्य	२.१.३.३५
परस्या अधि सैवतः	२.१.२.२३	पुनरूर्जा	२.१.२.३३,३.३६
परापूर्तै रक्षः	१.२.४.५५	पुनरूर्जा निवर्तस्व	१.५.१.१२
परिचिदसि	१.३.१.५,२.१.४.१३	पुनर्मनः पुनरायुर्ना आगात्०	२.२.५.७
परि त्रिविष्टपध्वरम्०	२.१.५.२०	पुनर्यमश्चक्षुरदात्०	१.३.६.१६
परि वाजपतिः	१.३.१.२५,२.१.१.१६,५.२०	पुनस्त्वादिन्याः	१.५.१.६
परिवाहिणीः स्थ	३.३.२.१४	पुनातु ते परिस्तुतम्	३.१.१.१५,२.७.११
परिवीरसि	१.६.३.२१	पुग क्रूरस्य	१.३.२.५
परीतो विश्रुता सुतम्	३.२.७.५६	पुरीष्यो ऽसि	२.१.१.२१
परेतन	१.२.३.३२	पुरुष्यवानो महिषः	१.५.४.२४
परेतन पितरः	१.२.३.१४,७.४.५३	पुरूरवा असि	१.६.४.१०
परो मर्तः परः श्वा	३.४.१.२५	पुरोवातसनिरसि	२.२.१.२५
पर्यमेये क्रियमाणायानुब्रूहि	१.६.४.२४	पुष्टिरसि प्रजननमसि	३.१.२.२३
पवित्रमसि	३.२.७.४२	पूर्वमासाय मुराधसे स्वाहा	१.३.४.३३
पवित्रे स्थो वैष्णवे	१.२.२.६	[पूर्णा दर्वे] परापत	१.७.३.२१
पशूनां मन्युरसि०	३.३.३.११	पूर्णा पश्वादुत पूर्णा पुरस्तात्	२.२.२.१२
पशून्मे यच्छ	१.५.२.२६	पूषा वनिष्ठुता	३.४.५.१२
पशून्मे शंस्य पाहि	१.४.४.१,५.४.२७	पूषा ते ग्रन्थिं विध्यतु	१.३.३.६
पशून्मे शंस्याजुगुपः	१.५.४.३६	पूषा ते ग्रन्थिं प्रथ्नातु	१.२.१.२५,३.२.२२
पश्चात्पशुम्	१.६.५.७	पूषा युनक्तु	२.१.५.२
पथवाहः	३.४.३.२०	पूषा वः	१.४.४.३१
पात प्राश्नम्	३.३.२.४०	पूषा वः परस्या अदितिः०	१.२.१.६
पार्थिवमसि	१.२.४.७	पूषा वाँ विश्ववेदा विभजतु०	१.३.१.१७
पावका नः सरस्वती	१.१.५.१५	पूषासि	१.५.२.४३
पाहि मां दुश्चरितात्०	१.३.४.१३	पूष्णो ऽहं देवयज्यया०	१.१.३.६
पितरः शुन्धध्वम्	३.२.७.५०	पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः०	३.४.४.१
पितरस्त्वा यमराजानः०	२.२.३.२	पृथिवि देवयजनि	१.३.१.३२
पितरो मादयन्ताम्०	३.२.७.८०	पृथिवि पृथिव्याँ सीद	२.१.७.४
पितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नमः	३.२.७.४६	पृथिवीमाक्रमिषम्	२.१.६.२१
पितृभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नमः	३.२.७.४६	पृथिवी होता	१.१.२.३२
पितृषदं त्वा	१.६.३.३	पृथिव्यासि	१.३.३.२०
पितृजिन्व	१.५.२.४२	पृथिव्यासि जग्मना	२.२.२.६
पितृणां भागधेयीः स्थ	१.६.१.३२	पृथिव्या पात्रेण०	३.२.२.१७

पृथिव्यामलक्ष्म	१.३.६.६	प्रजां मे यच्छ	१.५.२.४१
पृथिव्याममृतं जुहोमि स्वाहा	१.५.२.४७	प्रणीयमानेभ्यो ऽनुब्रूहि	२.१.६.५
पृथिव्या वर्मासि	१.३.१.३२	प्रति त्यजाम राज्यमधायि	३.३.३.१२
पृथिव्यास्त्वा दात्रा प्राश्नामि०	१.३.५.१२	प्रति त्वा वर्षवृद्धं वेत्तु	१.२.४.५४
पृथिव्याः संपृचः पाहि	१.२.१.१७	प्रतिषिक्ता अरातयः	१.५.४.१६
पृथिव्यै त्वा	१.३.३.४, ६.३.१	प्रतूर्तं वाजिन्	२.१.१.५
पृथिव्यै त्वा रक्षसां भागो ऽसि	१.६.५.२२	प्रतूर्तिरष्टादशः	२.२.१.१७
पृथुभावांस	१.२.४.४३	प्रत्यक्सांमः	३.२.७.१२
प्ररुनेः पयो ऽस्यप्रेयुवस्तस्य०	१.३.१.२४	प्रत्यस्तं नमुचेः शिरः	३.३.२.४४
पृषतीनां प्रहो ऽसि विष्णोर्हृदयमसि	१.६.२.१४	प्रत्युष्टं रक्षः	१.२.१.१४, ४.१६, ३.२.१३, ६.५.२६
पृष्टो दिवि	२.१.४.१५, ५.१०, २.५.१८	प्रत्युढं जन्यं भयं प्रत्यूढाः०	१.५.२.२१
पोषाय त्वा	१.२.२.१६, २.४.६	प्रथमास्त्वा द्वितीयैः	३.२.७.३४
प्रधास्यान्हवामहे	१.७.२.३०	प्र नूनं ब्रह्मणस्पतिः	१.४.४.१६
प्रजा अग्ने	१.४.१.१४	प्रपितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा०	३.२.७.४६
प्रजापतये	३.२.५.१४	प्र प्रायमग्निः	२.१.३.२५
प्रजापतये त्वा जुष्टं प्रोक्षामि	३.४.१.१८	प्रयुता द्वेषांसि	१.६.७.८
प्रजापतये स्वाहा	१.३.४.३, ५.२.३६	प्रयुताय स्वाहा नियुताय स्वाहा०	३.४.२.११
प्रजापतये ह्यस्य छागस्य०	३.४.४.२२	प्रविद्धो रक्षसां भागः	१.२.४.५६
प्रजापतिः परमेष्ठी	२.२.४.१४	प्र वेधसे कवये वेद्याय०	१.४.१.६
प्रजापतिः प्रायच्छत्	१.४.४.४६	प्र वो वाजा अभिरथवे०	१.४.१.१०
प्रजापतिगृहातेन त्वया०	३.२.१.३२	प्रसद्य भस्मना	२.१.३.३५
प्रजापतिरहं त्वया साक्षादध्यासम्	१.१.३.१६	प्राची च प्रतीची च वसूनाम्०	२.१.८.१
प्रजापतिष्ट्वा सादयतु	२.१.६.१७	प्राची दिक्	१.५.४.१५, २.१.७.२१
प्रजापतिष्ट्वा सादयतु०	२.१.४.३७	प्राचीमनु प्रदिशम्	१.४.३.११, २.१.६.६
प्रजापते न त्वत्	१.२.३.३१	प्राच्या त्वा दिशा सादयामि	२.१.८.२
प्रजापते पशून्मे पाहि	१.५.२.३८	प्राणदाः	२.२.३.२४
प्रजापतेर्जायमानाः०	१.६.४.१	प्राणं मे पाहि	२.२.१.५
प्रजापतेर्भागो ऽस्यूर्जस्वान्पयस्वान्	१.१.३.१६	प्राणापानाभ्यां त्वा सतनुं कृणोमि	१.३.३.७
प्रजापतेर्विमान्नाम लोकस्तस्मै०	१.१.४.१५	प्राणापानौ मे पाहि समानव्यानौ०	१.१.३.१६
प्रजापतेस्त्वा प्राणो०	१.४.२.१४	प्राणाय त्वा	१.२.४.६५, ३.२.५.१५
प्रजाभ्यः प्रजापतये स्वाहा	३.२.३.१६	प्राणाय स्वाहा	३.४.४.११
प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये	३.२.३.१६	प्रेदने	२.१.३.२६
प्रजां मे नर्य पाहि	१.४.४.१, ५.४.२७	प्रेदो अग्ने	१.४.४.२, २.१.२.२, ३.२.१.५२
प्रजां मे नर्याजुगुपः	१.५.४.३६		

प्रेयमगात्	१.२.१.१४	ब्रह्मन्प्रवरायाश्रावयिष्यामि	१.३.४.१८
प्रेष्य	१.६.७.२७	ब्रह्मन्प्रस्थास्यामः०	१.३.५.१५
प्रेष्य प्रेष्य	१.६.४.२०	ब्रह्मपूताः स्थ	१.१.२.१७
प्रोक्षणीरासादयेध्माबर्हिरुपसादय०	१.३.२.५	ब्रह्मवर्णि त्वो	१.६.३.१६
प्रोक्ष यज्ञं बृहस्पते०	१.१.५.११	ब्रह्माँस्त्वं ब्रह्मासि	३.३.३.२०
प्रोथदश्वः	२.२.२.१७	ब्राह्मणस्योदरेण बृहस्पतेर्ब्रह्मणा	१.१.५.१७
बधान देव सवितः	१.३.१.३५	भगो ऽसि भगस्येषः (?)	१.७.४.६६
बभ्रुररुणबभ्रुः	३.४.३.१७	[भद्रा उत] प्रशस्तयः०	२.२.२.१
बर्हिरसि	१.३.३.३	भद्राज्ञः श्रेयः समनैष्ठ देवाः०	१.५.५.८
[बर्हिरसि] देवंगमम्	१.२.१.२६	भद्रो नो अग्निराहुतः०	२.२.२.१
बर्हिषो ऽहं देवयज्यया०	१.१.४.१	भरजग्निम्	२.१.१.२६
बलाय त्वा	३.२.७.६५	भवतं नः समनसौ	१.६.४.१३, ३.२.१.६, ५२
[बहु दुग्धि] महेन्द्राय [देवेभ्यो हविः]	१.२.२.२६	भवम्	२.२.४.१२
बहु दुग्धीन्द्राय देवेभ्यो हविः	१.२.२.२६	भान्तः पञ्चदशः	२.२.१.१७
बहूनां पिता	३.४.३.३२	भासे त्वा	२.१.७.५, २.२.११
बृहद्भ्रावासि	१.२.४.४६	भुवः	१.४.३.७, ३.४.३.४७
बृहस्पतिँ हवामहे	१.१.५.१५	भुवनमसि	१.५.४.१३
बृहस्पतिप्रसूतः	१.१.५.१०	भुवः स्वाहा	१.३.७.२०
बृहस्पतिम्	२.२.४.१२	भुवो यज्ञस्य	२.१.६.१६
बृहस्पतिर्देवानां ब्रह्माहम्०	१.१.५.२	भूः	२.१.६.१६, ३.४.३.४६
बृहस्पतिर्वः प्रणयतु	१.२.४.६	भूतमसि भव्यं नाम०	३.२.१.३०
बृहस्पतिर्वो युनक्तु०	१.२.४.१०	भूतेभ्यस्त्वा	१.६.१.३४
बृहस्पतिष्ट्वा सादयतु०	२.१.६.३१	भूत्यै नमः	२.१.४.२७
बृहस्पतेर्मूर्ध्नाहरामि	१.२.१.२८	भूपते भुवनपते०	१.१.५.१
बोधा मे अस्य	२.१.३.३६	भूर्भुवः स्वः १.१.४.१८, ४.३.२२, २.१.६.१७,	
ब्रह्म पाहि	१.१.३.१३		३.२.२.३५
ब्रह्म क्षत्रम्	२.१.२.३०, ३.२.७.५६	भूर्भुवः स्वः प्रणय यज्ञम्०	१.१.५.१०
ब्रह्म जज्ञानम्	२.१.६.१२	भूर्भुवः स्वरग्निहोत्रं होत्रा०	१.५.२.३४
ब्रह्मणवदा च वक्षतु०	१.३.४.२१	भूर्भुवः स्वर्देवस्य सवितुः०	१.१.६.५
ब्रह्म हँह क्षत्रं हँह	१.६.३.१७	भूर्भुवः स्वः स्वाहा	१.३.७.२०
ब्रह्मज्ञपः प्रणोष्यामि	१.२.४.६	भूर्भुवो ऽक्षिरसां त्वा०	१.४.३.१
ब्रह्मभिर्भ्यं वेदि बर्हिः प्रोक्षिष्यामि	१.३.३.२	भूक्ष कश्च वाक् च [ऋक्च]०	१.१.२.१६
ब्रह्मन्नुत्तरं [परिग्राहं] परिग्रहीष्यामि	१.३.२.४	भूः स्वाहा	१.३.७.२०, ३.२.७.३५

शृणुषां त्वा	१.४.३.१	महेन्द्रस्याहं देवयज्यया०	१.१.३.५
शृण्वन्निरसां त्वा	१.४.३.१	महेन्द्राय [त्वा भागम्०]	१.२.२.३२
भेषजं गवे	१.७.४.७०	महो मे ऽवाचो यशो मे ऽबोचः०	१.१.५.२
आतृव्याणो सपत्नानाम्	१.५.४.२१	मा छन्दः	२.१.७.८
मखस्य शिरो ऽसि	१.३.१.१७, २.१.१.३६	मातरिश्वनो घर्मः	१.२.२.१३
मधु वाता ऋतायते	२.१.६.३६	मातेव पुत्रम्	२.१.४.१६
मधुश्च	२.२.५.७	मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीष्यम्०	२.१.३.५
मधुश्च माधवश्च	२.१.६.३३	माधो मोपरि परस्त ऋध्यासम्	१.२.१.१६
मनुष्वत्त्वा निधीमहि०	२.१.८.१६	मानुषीभ्यः स्वाहा	१.३.७.२०
मनो ज्योतिः	१.३.७.२०	मा नो मित्रः	३.४.५.१२
मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यस्य०	१.३.५.११	मा नो हिंसीत्	२.१.५.१३
मनोतायै हविषो ऽवदीयमानस्य	१.६.६.२६	मान्दाः स्थ	३.३.२.१६
मनो न्वाहुवामहे	१.२.३.३३	मा प्रगाम पथो वयम्०	१.५.४.३०
मनोष्ट्वा	१.४.३.१	मार्जयन्तां पितरः०	१.२.३.२६
मनो ऽसि प्राजापत्यम्०	१.१.२.२६	मा वः शिवा ओषधयः	१.३.१.३६
मनो हार्दिं यच्छ	१.६.७.२४	मा सु मित्राः	२.१.२.२०
मम च नाम तव च जातवेदः०	१.५.४.३८	मित्रस्य चर्षणीधृतः	२.१.१.४५
मम नाम प्रथमं जातवेदः०	१.५.४.२६	मित्रस्य त्वा चक्षुषा प्रतीक्षे	१.१.५.१६
ममाग्ने वर्चः	१.१.२.२५, ५.४.१	मित्रस्य वश्चक्षुषा प्रेक्षे	१.२.४.२७
ममामे वर्चो विहवेपु	१.१.२.३	मित्रस्य वश्चक्षुषावेक्षे	१.२.४.६७
मयि गृहामि	१.४.२.१२, २.१.४.७	मित्रः संसज्य	२.१.१.३४
मयि प्राणापानी	१.३.३.८	मित्राय जुष्टं बृहस्पतये जुष्टम्	३.३.१.५०
मयि मेधां मयि प्रजाम्०	३.२.१.५५	मित्रावरुणयोस्त्वा	३.३.२.५३
मयीन्द्र ओजो दधातु०	३.२.१.५६	मित्रावरुणौ त्वा	१.३.३.१४
मरुतामोजः स्थ	३.३.२.२०	मित्रैतां त उखां परिददामि०	२.१.१.४४
मरुतां प्रसवे जय	३.३.२.५५	मित्रैतां ते	२.१.१.४८
महसे त्वा	३.२.७.६७	मित्रो ऽसि	३.३.२.४०, ३.६
महस्ते भक्षयामि०	३.२.५.५८	मूर्धांसि राट्	२.२.१.१३
महाहविर्होता	१.१.३.१६	मृत्योः पाहि	३.३.२.४६
मही यौः	२.१.६.३६	[मेधा]कारै विदथस्य प्रसाधनम्०	२.१.८.१६
महीनां पयो ऽसि०	१.६.२.१४	मो घू णः	१.७.२.३१
महीम् पु मातरम्	३.२.३.२५, ५.२.१	यन्निदि त्वं गृहे गृहे०	२.१.७.१
मही विरपत्नी सदनी ऋतस्य०	१.४.१.२०	यज	३.२.१.६४, २.२३

MANTRA INDEX

१५३

यजमानस्य पशून्पाहि	१.२.१.११	[यदापिपेष् मातरम्०]	३.२.८.३
यजमान हविर्निर्वेप्यामि	१.२.४.१६	यदा राघटी वदतः०	३.२.५.४३
यजमाने प्राणापानौ दधामि	१.३.३.६	यद् ग्रामे	१.७.२.३२, ३.२.७.४१
यज यज	१.३.४.२४, ५.१८	यद् घर्मः पर्यावर्तयत्०	१.७.२.४३
यज्ञः प्रत्यष्टात्सुमतिः सुमेधाः०	१.६.२.४	यद्विवो ऽनामृतम्०	१.४.३.२२
यज्ञं गच्छ स्वाहा	१.६.७.३२	यदेवा देवहेडनम्	३.२.७.४०
यज्ञं प्रजाम्	१.३.२.१७	यद्वातो ऽपः	३.४.३.४१
यज्ञस्य संततिरसि०	१.२.४.१	यद्वो रेवती रेवत्यम्०	१.२.४.८
यज्ञस्य संततिरसि यज्ञस्य त्वा०	१.५.२.१६	यद्वो ऽशुद्ध आलेभे	१.२.४.३६
यज्ञायुरनुसंचरान्	१.२.१.३२	यं ते देवी	२.१.४.२५
यज्ञेन यज्ञः संततः	१.३.४.१७	यन्त्री च यमनी च०	२.१.८.१
यज्ञो बभूव स उ वाबभूव०	१.१.४.३५	यन्त्री राट्	२.२.१.१३
यज्ञो यज्ञस्य	१.३.४.१८	यं त्वामर्थं स्वधितिः	१.६.१.१२
यत्कृष्णो रूपं कृत्वा०	१.२.१.३२	यन्नो गृहं भयमागादबुद्धम्०	१.३.७.२०
यत्ते कूरं यदास्थितम्	१.६.५.१६	यमं गाय भङ्गश्रवः०	२.१.१.५०
यत्ते पावक चक्रमा कच्चिदागः०	१.६.२.१	यमश्चिना नमुचेः	३.२.७.४८
यत्ते भामेन विचकार	१.५.१.६	यमायाङ्गिरस्वते स्वधा नमः	१.२.३.१२
यत्ते मन्युपरोत्तस्य	१.५.१.६	यं परिधि पर्यधत्थाः०	१.३.६.१६
यत्ते शोचिः परावर्धान्०	१.६.३.१	यवा अयवाः	२.२.२.८
यत्त्वा कुद्धः परोवाप	१.५.१.६	यवो ऽसि	१.६.३.२
यत्पर्यपश्यत्सलिलस्य मध्ये०	१.४.२.२	यस्त आत्मा पशुषु प्रविष्टः०	१.३.३.२६
यत्पशुर्मायुमकृत०	१.६.५.५	यस्ते अद्य	१.४.१.१०
यत्पृथिव्या अनामृतम्०	१.४.३.१	यस्ते रसः	३.२.७.४६
यत्र मासा अर्धमासाः०	१.७.५.४	या इदं विश्वं भुवनं व्यानशुः०	१.१.२.१६
यदमे यानि कानि च	२.१.२.२५	या ओषधयः	२.१.५.८
यदत्र शिष्टम्	३.२.७.४६, ७५	या त इषुः	२.१.८.१३
यददश्चन्द्रमसि कृष्णं तदिहास्तु	१.४.२.३	या ते अमे उत्सीदतः पवमाना०	१.५.१.३
यददो दिवो यदिदं पृथिव्याः०	१.४.२.४	या ते अमे उत्सीदतः पावकाप्सु०	१.५.१.३
यदन्तरिक्षम्	१.७.४.५२	या ते अमे उत्सीदतः सूर्ये०	१.५.१.२
यदन्तरिक्षस्यानामृतम्०	१.४.३.७	या ते अमे पवमाना पशुषु०	१.४.४.३
यदप्सु ते सरस्वति०	१.१.४.२०	या ते अमे पावकाप्सु०	१.४.४.३
यदस्य पारे	२.१.४.२२	या ते अमे सूर्ये शुचिः०	१.४.४.३
यदस्य पारे रजसः	२.१.४.२६	यात्र पितरः स्वधा०	१.२.३.२५
यदापिपेष् मातरम्०	३.२.७.४५	या देव्यसीष्टके	२.२.२.१०

या वाजिष्मते:	१.४.३.८	ये बध्यमानम्	१.६.४.२६
या वो देवा:	२.२.५.७	ये भक्षयन्तः	३.२.७.७७
या सरस्वती वेशभगीना	१.१.४.१२, ३.७.१५, ४.४.४१	ये यजामहे	३.२.२.१, २३, २८
या सरस्वती वेशयमनी	१.३.७.१५ ४.४.४१	येह पितर ऊर्कस्यै०	१.२.३.२६
यास्ते अम आर्द्रा योनयः	२.१.६.२३	यो अप्सवन्तरग्निः	२.१.८.१५
यास्ते अमे	२.२.५.७	यो अर्धन्तं जिघाँसति	३.४.१.२४
यास्ते अमे सूर्ये रुचः	२.१.६.२५	यो अस्मभ्यमरातीयात्	२.१.२.२८
युक्त्वा हि देवहूतमान्	२.१.७.२	योगे योगे	२.१.१.७
युङ्क्सि	३.३.३.८	योजा न्विन्द्र ते हरोम्	१.७.४.५१
युजन्ति ब्रध्मम्	३.४.३.२५	यो नो अग्निः	१.४.२.१२, २.१.४.७
युजन्त्यस्य काम्या	३.४.३.२६	यो नो द्वेष्टधरः स पद्यताम्	१.६.५.६
युजार्थाँ रासमँ युवम्	२.१.१.६	यो भूतानामधिपतिः०	१.३.५.१७
युजानः प्रथमम्	२.१.१.३	यो यज्ञस्य प्रसाधनः०	१.५.४.३०
युनजिम् त्वा	१.१.२.२३	यो रुद्रो ऽप्सु यो ऽमौ य ओषधीषु०	२.२.३.६
युवं तमिन्द्रापर्वता पुरोयुधा०	३.२.२.३६	यो ऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मः	१.१.४.२५, ३.१.३८
यूपाय परिवीयमाणायानुब्रूहि	१.६.३.२०	यो ऽस्य कौष्ठ्य जगतः०	२.१.१.५०
यूपायाज्यमानायानुब्रूहि	१.६.३.६	यो ऽस्याः पृथिव्या अधि०	१.७.४.७६
यूपायोच्छ्रीयमाणायानुब्रूहि	१.६.३.१०	रथे तिष्ठन्	३.४.३.३३
ये अग्नयः समनसः	१.४.४.५	रश्मिना क्षयाय क्षयं जिन्व	२.२.१.२२
ये अग्नयो दिवः	१.४.४.६	राकाया अर्धं देवयज्यया वीरान्विदेयम्	१.१.४.६
ये केशिनः प्रथमे सत्त्रमासत	३.३.४.४२	राजसूयाः	३.३.२.२८
ये ऽग्नयः पुरीषिणः०	२.२.५.१४	राश्यमि प्राचीं दिक्	२.२.१.११, २३
ये चत्वारः पद्ययो देवयानाः०	१.५.५.७	रायस्पोषमावद	१.२.४.५०
ये चात्र त्वामनु तेभ्यः स्वधा	१.२.३.१७	राये अग्ने महे त्वा०	२.१.२.६
ये जनेषु मलिम्लवः	२.१.२.२६	रुक्मो वर्चमा	२.१.७.५
ये ऽत्र पितरः प्रेता युष्माँस्ते ऽनु०	१.२.३.२६	रुचं नो धेहि	२.२.५.७
ये ऽत्र पितरः प्रेता यूयम्०	१.२.३.२६	रुचे त्वा	२.१.७.४, २.२.११
ये देवाः पुरःसदः	३.३.१.२२	रुद्र यत्ते	३.३.२.२६
ये देवा यज्ञहनः	१.१.४.२६	रुद्रास्त्वा	१.३.२.४
येन देवा ज्योतिषा	२.१.३.२१, ४.३०	रुद्रास्त्वाज्जन्तु	३.४.३.४४
येना ऋषयः	२.२.१.२६	रुद्रैष ते भागः	१.७.४.७४
ये[ना ऋषयः]	२.२.५.१७	रूपमसि वर्णो नाम०	३.२.१.३०
येना समत्सु सासह्यव स्थिरा०	२.२.२.१		

MANTRA INDEX

१५५

रेवसि	१.६.७.७	वसीयस्येहि	१.१.३.१०
रेवति	१.६.४.२७	वसुरसि	१.३.६.५
रेवती रमध्वम्	१.५.४.६	वसूनां रुद्राणाम्	१.३.१.८, ३.१७
रेशीनां त्वा पत्मन्नाधूनोमि	३.२.५.४	वसूनामाधीतौ	३.२.५.७
		वसूनां पवित्रमसि	१.२.२.१२
लाङ्गलं पवीरवम्	२.१.५.३	वसो मम	३.४.४.१३
लोमानि प्रयतिः	३.२.७.३७	वस्विहागच्छतु	१.१.४.४
		वागस्यैन्द्री सपत्न्ययणी०	१.१.२.३०
वक्ष्यन्तीव	३.४.३.३०	वागात्विज्यं करोतु०	१.३.४.१८
वनस्पतये ऽनुब्रूहि	१.६.७.१४	वागैतु वागुपैतु०	३.२.२.१५
वनस्पतये प्रेष्य	१.६.७.१४	वाग्धोता दीक्षा पत्न्यापो ऽध्वर्युः०	१.६.१.२
वनस्पते वीद्वजः	३.४.३.३५	वाङ् म आसन्०	१.१.५.१६
वनस्पते शतवल्शो विरोह	१.६.१.१३	वाचमस्य मा हिँसीः	१.६.५.१६
वयँ सोम व्रते तव०	१.२.३.३४	वाचं पशून्	१.३.२.१६
वयँ स्याम पतयो रयीणाम्	३.३.३.३७	वाचं प्रपद्ये	१.३.४.१८
वरुणो गृह्णातु	१.७.२.२६	वाचस्पतिम्	३.२.३.२०
वरुणो ऽसि	३.३.२.४०, ३.६	वाचस्पते ऽद्धिद्रया वाचा०	१.६.१.३
वर्चो मे यच्छ	१.५.२.३६	वाचा त्वा होत्रा०	१.५.२.३
वर्षतु ते पर्जन्यः	१.३.१.३४	वाजं वाजिनो जयत	३.१.२.५
वर्षवृद्धमसि	१.२.४.१४, ५२	वाजश्च मे	२.२.४.४
वर्षवृद्धाः स्थ	१.२.४.५३	वाजस्य नु प्रसवे	३.१.१.२४
वर्षा ऋतूनां प्रीणामि०	१.१.३.१	वाजस्य मा	१.३.६.१
वर्षीयो वर्षीयसः	१.६.४.३५	वाजाय स्वाहा	२.२.४.८
वशाः स्थ	३.३.२.२१	वाजिनौ वाजजितौ	३.१.१.४२
वसन्तमृतूनां प्रीणामि०	१.१.३.१	वातः प्राणः	१.४.४.२०
वसन्ताय कपिञ्जलान्	३.४.३.२२	वातस्य ज्ञितिम्	२.१.७.११
वसन्तो ग्रीष्मो मधुमन्ति वर्षाः०	१.५.५.७	वानस्पत्यासि	१.२.४.१३
वसवस्त्वा	१.३.२.४	वानस्पत्यो ऽसि	१.२.४.६
वसवस्त्वा कृणवन्तु	२.१.१.३६	वायवः स्थ	१.२.१.५
वसवस्त्वाच्छृन्दन्तु	२.१.१.४८	वायवे च त्वान्तरिक्षाय चोन्नयामि	१.५.२.२२
वसवस्त्वाञ्जन्तु	३.४.३.४४	वायवे स्वा	१.५.२.३१
वसवस्त्वा धूपयन्तु	२.१.१.४१	वायव्यः श्वेतः पुच्छा इन्द्राय०	३.४.३.१६
वसवस्त्वा रुद्रैः पश्चात्पान्तु	२.२.३.१	वायुः पशुरासीत्०	३.४.४.५
वसवस्त्वा हरन्तु	१.६.१.२२	वायुरसि प्राणो नाम०	३.२.१.३०

वायुर्वा त्वा	३.१.१.२६	विष्णोः कमो ऽसि	१.२.४.२४, २.१.३.६,
वायुः सूर्यो यज्ञं नयतु	१.६.२.७		३.३.२.५४
वास्तोष्पते	१.५.४.४२	विष्णोः कान्तमसि	३.३.३.१४
वि ते मुञ्चामि १.१.४.५, २.१.१.३२, २.५.६,		विष्णोः कान्तमसि०	३.१.१.३६
	३.४.३.४३	विष्णोर्मनसा पूते स्थः	१.२.२.६
वित्स्व यज्ञपतेः	१.६.१.२३	विष्णोः स्तुपः	१.२.१.१५
विदेरग्ने	१.६.१.२१	विष्णोः स्तुपो ऽसि	१.३.३.६
विद्युदसि विद्य मे पाप्मानम्	१.५.४.२	विष्णोः स्थाने तिष्ठामि	१.३.४.१८
विधेम ते	१.४.४.२	विष्णोः स्थासासि	१.३.४.६
वि पाजसा	२.१.१.३२	विष्णो हव्यं रक्षस्व	१.२.२.३४
विपृचः स्थ वि मा पाप्मना पृच्छ ३.१.२.३६		वीर्याय त्वा	३.२.७.६५
विभूर्मात्रा	३.४.१.२६	वाहि स्वाहाहुतिं जुषाणः	३.३.१.७
विभ्राड् बृहत्	१.६.१.३७	वृषणौ स्थः	१.६.४.७
विमुच्यध्वमज्याः	२.१.५.६	वृषसेनो ऽसि	३.३.२.११
वि रक्षो वि मृधो जहि	३.४.५.८	वृषाकपि ब्राह्मणाद्धँसां शंस(?)	३.२.२.५
विराड् ज्योतिरधारयत्०	२.१.६.२६	वृषा वामश्वः	३.४.४.१५
विश्वकर्मन्द्विषा घृतेन०	१.५.४.३६	वृषोर्मिरसि	३.३.२.१०
विश्वकर्मा त्वा सादयतु०	२.२.१.८, ११	वृष्टिरसि वृश्च मे पाप्मानम्	१.५.४.१७
विश्वजनस्य विधृती स्थः	१.३.३.१६	वेदिरसि	१.३.३.३
विश्वदानीमाभरन्तः०	१.५.४.३६	वेदेन वेदिं विविदुः पृथिव्याः०	१.१.२.२०
विश्वभृतः स्थ	३.३.२.२३	वेदो ऽसि	१.१.४.३०
विश्वायुरसि	१.६.१.३५	वेदो ऽसि वित्तिरमि विदेयं प्रजाम्	१.३.७.१६
विश्वा रूपाणि	२.१.३.६	वेषाय वाम्	१.२.४.१
विश्वावसुः	१.३.६.५	वैवस्वतो न तृप्यति०	२.१.१.५०
विश्वासु दिक्षु साद	१.३.१.५	वैश्वानरो ऽदब्धस्तनूपाः०	२.२.५.७
विश्वे नो अय	२.२.४.६	व्यचस्वती संवसेयाम्	२.१.१.२०
विश्वेभ्यः कामेभ्यो देवयज्यायाः	१.२.४.१०	व्यानाय त्वा	१.२.४.६५
विश्वेभ्यो देवेभ्यश्छागानाम्०	३.४.४.२२	व्युच्छन्त्यै स्वाहा	३.४.२.११
विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा	१.६.६.६	व्युष्ट्यै स्वाहा	३.४.२.११
विस्वेषा देवानामहं देवयज्याया०	१.१.३.६	व्योमा सप्तदशः	२.२.१.१७
विष्णवे त्वा	१.६.१.८	व्रजक्षितः स्थ	३.३.२.१७
विष्णुः पृथिव्यां व्यकँस्त	१.१.४.२२	व्रजं कृणुध्वँ स हि वो नृपाणः०	२.१.५.२०
विष्णुर्दिक्षु व्यकँस्तानुष्टुमेन छन्दसा १.१.४.२२		व्रजं गच्छ गोस्थानम्	१.३.१.४३
विष्णोः कर्माणि	१.६.३.१३		

शक्करीः स्थ	३.३.२.२२	सच्चेहि या ते यज्ञिया तनूस्तयेह्यारोह	१.५.४.४४
शतायुधाय शतवीर्याय०	१.५.५.७	सजातानस्मै यजमानाय०	१.३.१.५
शतेन पार्श्वैरुणाभिधेहि०	१.६.५.१०	सजातो गर्भः	२.१.१.२७
शत्रुबाधनाः स्थ	३.३.२.३६	सजूरब्दः	२.१.५.३७
शं नो देवीरभिष्टये०	२.१.४.२७	सजूर्धनुभिः	२.२.१.४
शमद्भयः	१.६.५.१७	सजूर्जातवेदो दिवा पृथिव्या जुषाणः०	१.५.३.६
शमितार उपेतन	१.६.५.६	सजूर्देवैः	२.२.१.३
शरदत्तनां प्रीणामि०	१.१.३.१	सजूर्देवैः प्रातर्यावभिः	१.५.२.२७
शर्म च स्थः	२.१.१.१६	सजूर्देवैर्वयुनाधैः	२.२.१.४
शल्कैरयिनमिन्धानः०	१.४.१.१६	सजूर्देवैः सायँयावभिः	१.५.२.२७
शादं दद्भिः स्वाहा०	३.४.५.११	संजानाथां द्यावापृथिवीं	१.३.६.६
शिरो मे श्रीः	३.२.७.३६	संज्ञानमसि	२.१.४.१०, ५.२.१
शुक्रज्योतिश्च	३.३.२.५	स ते मा स्यात्	१.२.१.२६, ३.२.२३
शुक्रा वः शुक्लेण पुनामि	३.३.२.२८	सत्यश्रुताभ्यां त्वा पर्युक्षामि	१.५.२.१५
शुगसि यं द्विष्मस्तमभिश्चोच	१.६.७.३६	सत्यसदसि	१.३.१.४४
शुद्धा अपः सुप्रपाणे पिबन्तीः०	१.२.१.८	सत्येन त्वाभिजिघर्षि	१.१.५.१८
शुन्धन्वं दैव्याय कर्मणे	१.२.२.१०	स त्वं नो अग्ने	१.३.७.२०, २.२.२.४
शुन्धन्तां लोकाः	१.६.३.१	सदसि	१.१.४.२०, ३.३.३.१०
श्रुतं हविः शमितः	१.६.६.२५	स न इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु	२.२.४.१३
श्रुतम्	१.६.६.२६	सनिरसि सनितासि सनेयं पशून्	१.३.७.१६
श्येनो ऽसि गायत्रः	३.४.३.१	स नो भुवनस्य पते	२.२.४.१५
श्रावय	१.३.६.१७	सं ते तन्वा तन्वः पृच्यन्ताम्	१.३.१.२२
श्रौषट्	१.३.६.१७	सं ते पर्यासि	२.१.५.२१
श्व उत्सष्टास्महे	३.२.४.३	सं ते वायुः	१.६.४.१६
		सप्तश्रुषिभ्यः स्वाहा	१.५.२.४८
सं यज्ञत्रैरङ्गानि	१.६.४.१६	सप्तश्रुषीणां सुकृतां यत्र लोकः०	१.१.५.१०
सं यज्ञपतिराशिषा	१.१.४.१४, ६.४.१६	सप्त ते अग्ने	१.४.१.१०, ४.७
सं वरत्रा दधातन	२.१.५.१	सप्रथः सभां मे ऽजुगुपस्तां मे पुनर्देहि	१.५.४.३६
सं वः सृजामि [हृदयम्]०	१.४.२.८	सप्रथः सभां मे पाहि	१.४.४.१, ५.४.२७
संशितं मे	२.१.२.२६	सप्रथा नमः(?)	१.३.४.६
संश्रवसे विश्रवसे सत्यश्रवसे श्रवसे	३.२.७.३१	समं समे जुहोमि स्वाहा	१.३.७.२०
संसीदन्तां दैवीर्विशः	१.२.४.१२	समक्लमयिना हविः०	१.३.४.१४
संस्त्रावभागाः स्थ	१.३.६.२१	समन्या यन्ति	२.१.५.२२
संहितासि विश्वरूपा	१.५.४.१०	समस्य तन्वा भव	१.६.४.३४

समापा ओषधीभिः	१.३.१.१४	सविता त्वा प्रसवानाम्	३.३.२.१
समायुषा	१.३.७.१६	सवितसि सत्यसवः	३.३.३.२१
समाववृत्रन्	३.३.२.५१	सवित्रे प्रसवित्रे	३.३.४.४५
समावृत्तत्	३.२.७.४४	सह रय्या	२.१.२.३३, ३.३६
समास्तवाग्ने	२.१.२.७	सह रय्या निर्वर्तस्व	१.५.१.१२
समितै संकल्पेयाम्	२.१.४.१८	सहस्रदा असि	२.१.७.६
समित्स्त्रवन्ति	२.१.७.५	सहस्रवल्शाः	१.२.१.२०, ६.१.१४
समिदसि समेधिषीमहि	१.६.७.३८	सहस्रशीर्षा पुरुषः	३.४.५.५
समिद्धो अञ्जन्	३.४.५.१२	सहस्रस्य मासि	२.२.२.२३
समिद्धयः प्रेष्य	१.६.४.२०	सहाम्रे ऽग्निना जायस्व०	१.४.२.१३
समिधमातिष्ठ	३.३.२.४२	सा मे सत्याशीः	१.१.४.३
समिधामिन्	२.१.३.२३	सारस्वतै वीर्यम्	३.२.७.६६
समिधो यज	१.३.४.२४	सारस्वतौ त्वोत्सौ प्रावताम्	१.४.३.३, २३
समीची नामासि	२.२.५.७	सावित्रो ऽष्टाकपालः	३.३.४.५
समुद्रं वः प्रहिणोमि०	१.१.४.२१	सा विश्वकर्मा	१.२.२.२२
समुद्रं गच्छ स्वाहा	१.६.७.२४	सा विश्वभूः	१.२.२.२२
समुद्रस्य त्वावकया	२.२.३.१७	सा विश्वायुरस्त्वसौ	१.२.२.२२
समुद्रादूर्भिः	१.४.४.४, २.२.४.२	साहस्रो ऽसि सहस्राय त्वा	२.२.२.२४
समुद्रो ऽसि नभस्वान्	२.२.४.२०	सिँहीरसि महिषीरसि	१.६.१.२८
सं पत्नी पत्या	१.३.७.७	सिँहीरसि सपत्नसाही स्वाहा	१.६.१.३२
संपृचः स्थ सं मा भद्रेण पृङ्क्त	३.१.२.३६	सिनीवाल्या अहं देवयज्यया०	१.१.४.६
संपृच्यध्वमृतावरीः०	१.२.२.२८	सीदन्तु विशः	१.३.१.१६
सं ब्रह्मणा पृच्यस्व	१.३.१.२७	सीसेन तन्त्रम्	३.२.७.५४
संमृद्धि	१.३.४.४	सुगन्धि पतिवेदनम्०	१.७.४.७२
सं मे संनतयः संनमन्ताम्०	१.१.३.१८	सुगृहपतिस्त्वयाग्ने०	३.२.२.२८
सम्यक् प्रवेताश्वाग्नेः सोमस्य०	२.१.८.१	सुजातो ज्योतिषा	२.१.१.२५
सम्राट् च स्वराट् च	१.४.४.१०	सुत्रामाणम्	३.२.५.२१
सम्राडसि व्रतपा असि०	१.१.२.६, ४.३४	सुपर्णस्य त्वा गरुत्मतश्चक्षुषावेक्षे	१.१.५.१७
सम्राड् ज्योतिरधारयत्	२.१.६.२८	सुपर्णो ऽसि गरुत्मान्	२.१.३.३, ८
सरस्वत्या अहं देवयज्यया०	१.१.३.६	सुपिप्पला ओषधी	१.६.३.६
सर्पदेवजनेभ्यः स्वाहा	१.५.२.५०	सुपिप्पला ओषधीस्कृधि	१.६.६.२
सर्पेभ्यः पिपीळिकाभ्यश्च स्वाहा	१.५.२.४६	सुप्रजसस्त्वा वयम्०	१.३.२.२०
सर्वस्मै स्वाहा स्वर्गाय स्वाहा	३.४.२.११	सुभूताय	१.२.१.३
सलिलः सलीगः	१.५.१.१६	सुयमे मे अथ स्तम्	१.३.४.८

सुरावन्तम्	३.२.७.४५	स्योनं ते सदनं कृणोमि	१.३.३.२४
सुरूपं त्वा वसुविदम्०	१.३.३.२५	स्योनमासीद सुषदामासीद	३.३.३.१५
सुवीराय स्वाहा	१.३.४.१६	स्योनासि सुषदा	३.२.७.२६, ३.३.१३
सुश्रोकाः सुमङ्गलाः सत्यराजानः	३.३.३.३१	स्वः	३.४.३.४८
सुषदामासीद	३.२.७.३०	स्वगा त्वा देवेभ्यः	३.४.१.१५
सुसंहशं त्वा वयम्	१.७.४.५०	स्वगा दैव्या होतृभ्यः०	१.३.६.१८
सुसंमृता त्वा संभरामि	१.२.१.२३	स्वधा नमः	१.७.४.४३
सूक्तवाके सूक्ता प्रेष्य	१.६.७.३०	स्वधा पितृभ्यः पृथिवीषद्भ्यः०	१.२.३.१६
सूर्य एकाकी चरति	३.४.३.५१	[स्वधा वः पितरः]	१.२.३.२६
सूर्यत्वचसः स्थ	३.३.२.१६	स्वधिते मैत्रे हिंसीः	१.६.१.१०, ५.२०
	१.५.४.२४	स्वयं कृणवानः	२.२.५.७
सूर्य भ्राजस्कर	३.२.२.४	स्वयंभूरसि	१.१.४.२३
सूर्यवर्चसः स्थ	३.३.२.१८	स्वरभिव्यक्शम्	१.२.४.३४
सूर्यस्त्वा रश्मिभिः	१.३.३.१६	स्वरसि स्वर्मे यच्छ	२.२.२.१६
सूर्यस्य च त्वौषधीनां त्वा	३.२.२.४	स्वराङ् ज्योतिरधारयत्०	२.१.६.२७
सूर्याय च त्वा दिवे चोन्नयामि	१.५.२.२२	स्वर्गे लोके प्रोणुवाताम्	३.४.४.१५
सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः सूर्यः स्वाहा	१.५.२.३४	स्वर्देवा अगाम	३.१.२.१६
सूर्यो दिवो यज्ञं पातु०	१.१.५.६	स्वर्देवा अगामामृता अभूम०	२.२.४.५
सूर्यो देवः	३.२.३.२९, ५.६०	स्वर्मूर्धा स्वाहा०	२.२.४.५
सृगलस्ते ऽयं पशुः	३.२.६.३७	स्वर्विदसि	१.६.५.३
सोमं पितृमन्तै स्वधा	१.७.४.४२	स्वस्ति सँवत्सराय परिवत्सराय०	१.५.५.७
सोमस्य त्वा युष्मेन	३.३.२.४८	स्वः स्वाहा	१.३.७.२०
सोमस्य त्विधिरसि	३.३.२.४३	स्वातँ सद्भविः	१.६.४.१८
सोमस्याहं देषयज्यया०	१.१.४.६	स्वादुषंसदः	३.४.३.३६
सोमा इन्द्रः	३.३.२.२६	स्वादोः स्वादीयः स्वादुना०	३.२.५.५७
सोमाय पितृमते ऽनु स्वधा	१.७.४.३६	स्वाद्धीं त्वा स्वादुना	३.२.७.४
सोमाय पितृमते स्वधा नमः	१.२.३.१२	स्वावेशो ऽसि	१.६.३.४
सोमेन यज्ञश्चक्षुष्मान्सोमस्याहम्०	१.१.३.२	स्वाहाकृतिभ्यः प्रेष्य	१.६.६.४
सोमो राजा	३.२.७.६८	स्वाहामये वैश्वानराय स्वाहा	१.५.२.३०
सोमो ऽस्माकं ब्राह्मणानाँ राजा	३.३.२.३७	स्वाहा देवेभ्यः	१.६.६.६
सोमो ऽस्यश्चिभ्यां पचस्व	३.२.७.५	स्वाहा यावापृथिवीभ्याम्	१.२.४.३२
स्तोकेभ्यो ऽनुब्रूहि	१.६.६.१	स्वाहा नमो य इदं चकार	३.३.१.४
स्थिरो भव बीड्वक्त्रः	२.१.१.२८	स्वाहा पितृभ्यो घर्मपावभ्यः	१.३.३.६
स्युता देवेभिः	२.१.७.३	स्वाहोर्ध्वनभसम्	१.६.६.११

स्विष्टेभ्यः स्वाहा वषट्	१.३.७.२०	हिकाराय स्वाहा	३.४.१.३३
स्विष्ट्यै स्वाहा	१.३.७.२०	हिरण्यकेशान्मुधुरान्०	२.१.२.१
स्वो रोहाव	३.१.२.१५	हिरण्यगर्भः	२.१.२.१०, ६.१४, २.५.७, ३.४.१.८, २.१५, ५.५
हँसः शुचिषत्	२.१.३.१५, २७, ३.३.३.१७	हिरण्यवर्णमुषसे	३.३.२.४१
हर्ते रक्षो ऽवधिष्म रक्षः	३.३.१.१६	हुतः स्तोकः	१.२.२.२६
हरस्ते मा विनैषम्	१.५.२.१६	हेमन्तशिशिरावृत्नां प्रीणामि०	१.१.३.१
हविष्कृदागहि	१.२.४.४८	होतः	३.२.२.२१
हविष्कृदाश्रव	१.२.४.४८	होतर्ब्रह्म वदिष्यावः	३.२.२.२२

